

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ :

Ν. ΔΗΜΗΤΡΟΚΑΛΑΝΣ — Κ. ΑΛΑΞΑΡΙΔΗΣ — Γ. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α — ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

ΕΤΟΣ Γ' — ΤΕΥΧΟΣ 3^{ον} — 6^{ον}

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1955

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1956

Τιμή τεύχους Δρχ. 5
Συνδρομή διὰ μὴ μέλη 50

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΚΑΙ Η "ΛΑΪΚΟΤΗΣ" ΑΥΤΗΣ

Ἡ Παιδεία τοῦ λαοῦ, ὡς κοινωνικὴ λειτουργία, ἀναποσπάστως συνδεομένη μετὰ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν καὶ ὑπηρετοῦσα αὐτήν, ἀπετέλεσεν εἰς πάντα τὰ Κράτη, εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ἀντικειμενικὸν σοβαρωτάτων φροντίδων, μετ' ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ὄχι μόνον τὴν προαγωγὴν καὶ μεταρρυθμίσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν προσαρμογὴν τῆς πρὸς τὰς μετὰ τὴν λήξιν τοῦ φοβεροῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ τῶν λαῶν δημιουργηθείσας συνθήκας καὶ ἀνάγκας τῆς κοινωνίας. Διότι, ἐφ' ὅσον ὁ κόσμος ὑπέστη ἐκ τῆς πολεμικῆς θυέλλης βαθείας καὶ ἐν πολλοῖς ριζικὰς μεταβολάς, ἐκρίθη δὲ ἦτο ἐπιβεβλημένον νὰ ἀλλάξῃ ριζικῶς καὶ ἡ Παιδεία, ὡς κοινωνικὴ λειτουργία, ἵνα προσαρμοσθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ὑπηρετήσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας μιᾶς νέας ἐποχῆς. Μετὰ τὸν πόλεμον δηλ. ἐδημιουργήθη μία κρίσις πολιτισμοῦ, μία κρίσις ἀξιών, ὁμοίαν τῆς ὁποίας ὁ κόσμος δὲν εἶχε γνωρίσει προηγουμένως καὶ ἡ θεραπεία τῆς κρίσεως αὐτῆς ἦτο πλέον ἢ ἐπείγουσα.

Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ διαφορετικὰ. Διότι ἡ ἀνθρωπότης καὶ κυρίως οἱ διαχειριζόμενοι τὰς τύχας ἐκάστου λαοῦ, ἀντικρύνοντες τὰ ἐρείστια καὶ ἀναμετροῦντες τὰς συμφορὰς ποὺ ἐπεσώρευsen εἰς τὸν κόσμον ἡ φοβερὰ πολεμικὴ ἀνθρωποσφαγὴ, ἦτο φυσικὸν ὄχι μόνον νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ὕλικων ζημιῶν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν καταστροφῶν, ἀλλὰ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναζητήσουν καὶ εὗρουν τὰ μέσα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων παρόμοια κακὰ θὰ προσλαμβάνοντο ἀποτελεσματικῶς καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν ἤθελον νὰ διατηρηθῇ καὶ συνεχισθῇ αὕτη αὐτὴ ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, αὕτη αὐτὴ ἡ ζωὴ.

Αὗται αἱ διαπιστώσεις καὶ αὗτοι οἱ σκοποὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀρχικὸν κίνητρον τῆς πανταχοῦ καταβαλλομένης προσπάθειας διὰ τὴν προαγωγ-

γὴν τῆς Παιδείας τοῦ κάθε λαοῦ καὶ ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν εὐρύτερων λαϊκῶν μαζῶν. Θέμα σοβαρὸν, πολὺπλοκον, μέγα, μετὰ τὸ ὁποῖον ἐκρίναν ἀναγκαῖον νὰ ἀσχοληθῇ καὶ αὐτὸ τὸ ἀνώτατον παγκόσμιον συλλογικὸν ὄργανον διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς εἰρήνης, ὁ Ὄργανισμὸς Ἑνωμένων Ἐθνῶν διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς UNESCO.

Ἄλλ' ἡ παιδεία ἐκάστου λαοῦ, ἡ ἐκπαίδευσις ἐνὸς ἔθνους, εἶναι ὑπόθεσις κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴ. Διότι οὕτε τὰ μέσα διὰ τὴν διάδοσιν καὶ προαγωγὴν τῆς, οὕτε οἱ σκοποὶ αὐτῆς εἶναι δυνατόν νὰ ἀναζητηθοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ ἔθνος. Τὰ μέσα θὰ ἀναζητηθοῦν καὶ θὰ εὗρεθῶν μέσα εἰς τὰ δημιουργήματα τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κάθε λαοῦ, οἱ σκοποὶ θὰ εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους θέτει τὸ ἔθνος καὶ ὁ λαὸς διὰ τὴν παιδείαν του καὶ οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ συμφέρον του.

Τί γίνεται εἰς τὸν τομέα τῆς Παιδείας εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ τὰ ἄλλα Κράτη δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ὡς Ἕλληνας. Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει τὸ ἰδικόν μας ἔθνος καὶ τὸν ἰδικόν μας λαὸν εἶναι τὸ τί γίνεται ἢ τί δὲν γίνεται καὶ τί πρέπει νὰ γίνῃ διὰ τὴν ἰδικήν μας, τὴν ἐθνικὴν μας παιδείαν καὶ πῶς θὰ κατορθώσωμεν νὰ προαγάγωμεν τὸ μορφωτικὸν καὶ πολιτιστικὸν ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ μας, ὥστε οὗτος νὰ καταστήσῃ ἱκανὸς νὰ καρπωθῇ τὰ ἀγαθὰ τῆς μορφώσεως καὶ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ εἴμεθα δίκαιοι, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἔτων καὶ παρ' ἡμῖν κατεβλήθη προσπάθεια μεταρρυθμίσεως καὶ βελτιώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων. Ἄλλ' ὡς μὴ ὥφελον, εἴτε διότι δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συλλάβωμεν τὸ πρόβλημα εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ νόημα,

εἴτε διότι οἱ τεθέντες σκοποὶ καὶ αἱ ἀπώτεραι ἐπιδιώξεις δὲν ἦσαν αἱ ὀρθαί, ἢ προσπάθεια ἐκείνη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδώσῃ τοὺς ἀναμενόμενους καρπούς. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν μᾶς ἐταλάνισε τὸ ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργηθὲν γλωσσικὸν ζήτημα καὶ κατεστρίβημεν ἀνωφελῶς γύρω ἀπὸ τὸ ἂν εἰς τὰ σχολεῖα θὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς ὄργανον διδασκαλίας ἡ καθαρῶς ἢ ἡ δημοτικὴ μορφή τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐδημιουργήσαμεν διγλωσσίαν ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτον ζήτημα καὶ ἐδέσμευεν ὡς σκοπὸν τῆς λαϊκῆς μας κυρίως Παιδείας ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ ἀπετέλει τὸ ὄργανον διὰ τὴν διάδοσιν καὶ προαγωγὴν αὐτῆς.

Συνέβη παρ' ἡμῖν καὶ τοῦτο τὸ παράδοξον ἀκόμη. Ἐνῶ ἡ Παιδεία εἶναι ὑπόθεσις καθαρῶς ἐθνικῆς, κατωρθώσαμεν νὰ τὴν μεταβάλωμεν εἰς ἀντικείμενον κομματικῶν ἢ πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν, ὅπως διεπράξαμεν τὸ σφάλμα νὰ μεταβάλωμεν τὸ μέσον εἰς σκοπὸν καὶ τὸ ὄργανον ὡς τὴν κυρίαν ἐπιδίωξιν τῆς ἐκπαιδευσεώς μας.

Ἦδη ὁμως αἱ συνθήκαι ἐκεῖναι ἔχουν μεταβληθῇ. Καὶ πρέπει νὰ προσαρμοσθῶμεν εἰς αὐτάς, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ καθυστερήσωμεν ἐπικινδύνως. Ὁ λαὸς μας πρέπει νὰ μορφωθῇ καὶ ἡ Παιδεία τοῦ ἔθνους μας πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ πραγματικὴν «λαϊκότητα», ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ νὰ καταστῇ αὕτη προσιτὴ καὶ ἐξυπηρετικὴ δι' ὅλον τὸν λαόν, δι' ὅλα τὰ λαϊκὰ στρώματα, δι' ὅλας τὰς λαϊκὰς τάξεις. Τοῦτο ἐπιβάλλει ὅχι μόνον τὸ αἶτημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ μας, ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους μας.

Θὰ ἐπιτευχθῇ δὲ τοῦτο, ἐὰν θελήσωμεν νὰ σοβαρευθῶμεν, ἐὰν εἰμεθα ἱκανοὶ νὰ ἀντικρῶσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ μας μὲ ρεαλισμόν, ἐὰν θεωρήσωμεν τοῦτο ὡς ὑπόθεσιν ἐθνικὴν, αἰρόμενοι ὑπεράνω προκαταλήψεων ἢ παρανοήσεων, προσωπικῶν ἀντιθέσεων καὶ κομματικῶν πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν, ἔχοντες ἐν πανὶ καὶ πάντοτε γνώμονα τὸ ἔθνικόν καὶ μόνον συμφέρον καὶ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ μας.

Δὲν δυνάμεθα νὰ δμιλῶμεν περὶ λαϊκῆς Παιδείας καὶ μορφώσεως, διὰ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ μας δὲν ἔχουν τὰ κατάλληλα διδαντήρια εἰς τὰ ὅποια θὰ στεγασθοῦν ὅχι μόνον διὰ νὰ ἀκούσουν ἀπλῶς μίαν ἀμφιβόλου ἀποτελεσματικότητος προφορικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ εὗρουν εἰς τὸ σχολικὸν περιβάλλον ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰς εὐκαιρίας διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀναπτύξουν τὰς ψυχικὰς, πνευματικὰς καὶ σωματικὰς ἱκανότητας αὐτῶν καὶ θὰ διαπλάσουν καὶ θὰ ἰσχυροποιήσουν τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν.

Δὲν δυνάμεθα νὰ δμιλῶμεν περὶ λαϊκῆς Παιδείας, διὰ τὴν ἡ προσχολικὴ ἀγωγή εἶναι παρ' ἡμῖν ἀνύπαρκτος, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἔχουν δημιουργηθῇ καὶ εἰς τὸν τόπον μας τοιαῦτα βιοτικά καὶ λοιπὰ συνθήκαι, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν αὐτὴν πλέον ἢ ἐπιβεβλημένην.

Δὲν ἡμποροῦμεν νὰ δμιλῶμεν περὶ λαϊκῆς παιδείας, διὰ τὴν καθ' ἑκάστον σχολικὸν ἔτος ἐκατοντάδες σχολεῖων μένουν ἄνευ διδασκάλου, οἱ

δὲ ἄμεσοι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, οἱ Ἐπιθεωρηταί, ἀγωνίζονται νὰ ἐξοικονομήσουν τὴν κατάστασιν ὅπως ἡμποροῦν, ὥστε ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας ἐκάστου νὰ λειτουργήσουν κουτσὰ - στραβὰ διὰ νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ ὀλίγα κολλυβογράμματα.

Οὔτε εἶναι δυνατόν δμιλῶμεν περὶ λαϊκῆς Παιδείας, διὰ τὴν μέγιστον ποσοστὸν παιδιῶν στερεῖται τῶν πλέον στοιχειωδῶν μέσων, βιβλίων καὶ τετραδίων, τὰ ὅποια ἐὰν δὲν ἔχουν ἀπὸ τὸ σπίτι τῶν πρέπει νὰ τὰ δίδῃ τὸ Κράτος.

Ἄλλὰ μήπως ἡμποροῦμεν νὰ ἰσχυρισθῶμεν δι' ἔχοντες λαϊκὴν Παιδείαν, διὰ τὴν οἱ διδάσκαλοι μας δὲν κατορθώνουν νὰ ἀντιμετωπίζουν οὔτε τὰς στοιχειωδέστερας ἀνάγκας τῆς ζωῆς μὲ τὸν γλίσχρον μισθόν τῶν, διὰ τὴν οὔτοι τάσσονται πάντοτε εἰς τὴν οὐρὰν τῆς ὑπαλληλικῆς τάξεως ἀπὸ ἀπόψεως ἀμοιβῆς καὶ ἀποδοχῶν;

Ἄν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πραγματικῶς λαϊκὴν Παιδείαν, ἂν θέλωμεν νὰ ἀνυψώσωμεν πραγματικὰ τὸ πνευματικὸν καὶ πολιτιστικὸν ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ μας, πέραν τῆς θεραπείας τῶν ἀνωτέρω ἐλλείψεων, ἐπιβάλλεται ἀκόμη καὶ ἡ ἐφαρμογὴ πολλῶν ἄλλων μέτρων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου.

Μεταξὺ τῶν πρώτων εἶναι ἡ αὕξησις τῶν ἐτῶν τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὸ ὅποιον μορφώνεται τὸ μέγιστον ποσοστὸν τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας. Ἐφθάσεν ὁ καιρὸς ἡ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις νὰ γίνῃ καὶ παρ' ἡμῖν ὀκταετής.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου δὲν εἶναι βέβαια εὐκόλος καὶ πρὶν ἢ ἐπιχειρηθῇ ἡ σταδιακὴ ἐπιδίωξις τῆς, πρέπει νὰ λυθοῦν προηγουμένως ἄλλα στενῶς συνδεδεμένα μὲ αὐτὸ πρόβλημα κοινωνικά, οἰκονομικά κλπ. Ἄλλ' εἶναι ἡ αὕξησις αὐτῆς αἰτήμα τοῦ καιροῦ μας καὶ ἀνάγκη τοῦ τόπου μας. Ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τῆς τακτικῆς τῆς στρουθοκαμήλου ἐν προκειμένῳ ἀποτελεῖ ἐθνικὸν κίνδυνον. Διότι ἡ ἀποφυγὴ δὲν δίδει τὴν λύσιν οὔτε ἡ ἀποσιώπησις τοῦ σημαίνει ἀνυπαρξίαν τοῦ προβλήματος.

Περαιτέρω ἡ μετάδοσις τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν εἰς τὸν λαόν μας πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων μελημάτων τοῦ Κράτους.

Αἱ βάσεις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς προσπάθειας ταύτης ἐτέθησαν διὰ τοῦ ἀναλφθέντος ἀγῶνος κατὰ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν ἀπλὴν ἐκμάθησιν γραφῆς, ἀναγνώσεως καὶ στοιχειώδους ἀριθμῆσεως ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τὸ αὐτήματα νὰ στεροθῶνται τῶν γνώσεων τούτων. Χρειάζονται πολλὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτόν, ἵνα μὴ τὴν ματαιοπονίαν ἀκολουθήσῃ ἡ ἀπογοήτευσις καὶ ἡ ἀποτυχία.

Πρόβλημα μεγάλα ὅλα αὐτά, ἀλλ' ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἀποτελέσουν σοβαρὸν μέλημα τῆς Κυβερνήσεως καὶ πρωταρχικὴν φροντίδα τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπωμισθῇ τὴν εὐθύνην τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας πολιτικοῦ. Ἄλλ' ὁ σκοπὸς εἶναι ἱερός, ἡ εὐθύνη ἐναντι τῆς ἱστορικῆς παραδόσεώς μας μεγάλη καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ σκοποῦ ἀξίζει κάθε κόπον καὶ κάθε θυσίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του.

Ν. Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΚΑΛΛΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΜΜ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ, Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πειραμ. Σχολ. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χάρις εἰς τὰς προσπάθειάς τῆς UNESCO (Ἑκπαιδευτικῆς, Ἐπιστημονικῆς καὶ Ἐκπολιτιστικῆς Ὁργανώσεως τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν), ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Ἐνηλίκων ἢ Λαϊκὴ Ἐπιμόρφωσις ἢ Ἀγωγή τοῦ Λαοῦ, ὡς αὕτη ἄλλως καλεῖται, ἀποτελεῖ ἀπὸ ἐξαιτίας ἐν τῶν παιδαγωγικῶν ἐκείνων θεμάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα στρέφεται ζωηρὸν τὸ διεθνὲς διαφέρον, καὶ ἐνετάθη μεγάλως ἡ δρᾶσις, ἣτις ἀναπτύσσεται ὑπὲρ αὐτῆς ἐν πλείσταις χώραις τῆς Γῆς.

Πράγματι μετὰ μακρὰν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν συνεκλήθη ὑπὸ τῆς UNESCO ἐν ἔτει 1949 (16—25 Ἰουνίου) εἰς Elseneur τῆς Δανίας ἡ Ἀ' Διεθνὴς Διάσκεψις περὶ τῆς Ἐκπαίδευσως τῶν Ἐνηλίκων, ἀποτελέσασα τὸν πρῶτον σπουδαῖον σταθμὸν τῶν προσπαθειῶν τῆς εἰρημένης ὁργανώσεως ὑπὲρ τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ. Τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως ταύτης μετέσχον 106 ἀπεσταλμένοι, ἀντιπροσωπεύσαντες 27 χώρας καὶ 21 Διεθνεῖς Ὁργανώσεις. Ἐξητάσθησαν δὲ κατ' αὐτὴν σπουδαιότατα θέματα, συναφῇ πρὸς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἐνηλίκων, ὅπως οἱ σκοποὶ αὐτῆς, τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, τὰ ἰδρύματα, τὰ ἐργαζόμενα ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἡ ὁργάνωσις αὐτῶν, αἱ κατ' αὐτὴν ἐφαρμοστέαι μέθοδοι ἐργασίας καὶ ἡ ἐπίτευξις μονίμου διεθνοῦς συνεργασίας ἐν τῇ δρᾷσει, τῇ ἀναπτυσσομένῃ ὑπὲρ αὐτῆς ἐν ταῖς διαφόροις περιοχαῖς τῆς Γῆς. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 407]1949 δημοσιεύματι τῆς UNESCO ἐξετέθησαν λεπτομερῶς τὰ πεπραγμένα τῆς Διασκέψεως ταύτης, ἥτις τὰ ζητήματα, τὰ ἀπασχολήσαντα αὐτήν, αἱ ὑποστηρικθεῖσαι κατ' αὐτὴν ἀπόψεις, τὰ συναχθέντα συμπεράσματα, αἱ διατυπωθεῖσαι ὑπὸ τῆς Διασκέψεως συστάσεις κ.τ.λ. Τὸ δημοσίευμα δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ χρησιμώτατον βοήθημα δι' ἐκείνους, οἵτινες ἀσχολοῦνται περὶ τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἐνηλίκων (1).

Τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκπαίδευσως τῶν Ἐνηλίκων δρᾶσιν ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ ταῦτα ἐντονον ἡ UNESCO διὰ τῆς δημοσιεύσεως σχετικῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν, τῆς ἐκδόσεως εἰδικῶν περιοδικῶν καὶ τῆς λήψεως πλείστων ἄλλων μέτρων ἐνισχυτικῶν αὐτῆς. Κορύφωσις δὲ τῆς δράσεως ταύτης ὑπῆρξεν ὁ κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1953 ἐκδοθεὶς ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ὁγκώδης τόμος, ὑπὸ τὸν τίτλον Répertoire International de l'Éducation des Adultes, ἔργον μνημειῶδες, ἀποτελοῦν Ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως. Ἐν ταῖς σελίσιν τοῦ τόμου τούτου γίνεται ἐκτενὴς λόγος περὶ τῆς δράσεως, ἣτις ἀναπτύσσεται ὑπὲρ τῆς Ἐκπαι-

δεύσεως τῶν Ἐνηλίκων εἰς τὰ πλείστα τῶν Κρατῶν τῆς Οἰκουμένης, καὶ δύνανται συνεπῶς ἐξ αὐτοῦ ν' ἀρῶνται σπουδαῖα διδάγματα οὐ μόνον οἱ θεωρητικῶς ἀσχολούμενοι περὶ τὸ θέμα τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ Κράτη, αἱ ὁργανώσεις καὶ τὰ άτομα, τὰ ἐργαζόμενα ἢ ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τοῦ εὐγενοῦς τούτου σκοποῦ.

Γενικῶς δ' εἰπεῖν, πλείστα ἐπραξεν ἡ UNESCO κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη χάριν τῆς συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως τοῦ ὅλου θέματος τῆς Ἐκπαίδευσως τῶν Ἐνηλίκων καὶ τῆς ὁργανώσεως καὶ ἐνισχύσεως τῶν μέτρων, τῶν ληπτέων ὑπὲρ αὐτῆς ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην.

Ἡ παροῦσα μελέτη ἡμῶν ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τὴν δρᾶσιν, ἣν ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν τομέα τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

Πρώτην ἀφορμὴν, ὅπως ἀσχοληθῶμεν περὶ τὸ θέμα τοῦτο, ἔδωκεν ἡμῖν κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1949 ἡ Διεθνὴς Διάσκεψις τοῦ Elseneur τῆς Δανίας, περὶ ἧς ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Διότι μετ' ἀπόφασιν τοῦ Σοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ὠρίσθημεν ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὅπως μεταβῶμεν εἰς τὴν Δανίαν, ἵνα ἀντιπροσωπεύσωμεν τὴν Ἑλλάδα παρὰ τῇ Διασκέψει ταύτῃ. Ἐκρίναμεν δ' ὡς εἰκὸς ἐπιβεβλημένον νὰ συλλέξωμεν πλείστα στοιχεῖα, δι' ὧν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ κατατοπίσωμεν τοὺς συνέδρους περὶ τῶν παρ' ἡμῖν λαμβανομένων μέτρων ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ. Τὴν τελευταίαν ὁμως στιγμὴν δὲν ἐπετράπη εἰς ἡμᾶς ἡ ἐξ Ἑλλάδος εἰς Δανίαν ἀποδημία ἕνεκα νέας προσκλήσεως ἡμῶν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ.

Βραδύτερον δ' ἡ UNESCO, προκειμένου νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ ῥηθέντος τόμου, τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἐνηλίκων, παρεκάλεσε τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν σύνταξιν καὶ ἀποστολὴν αὐτῇ εἰδικῆς μελέτης περὶ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως ἐν Ἑλλάδι, ἐγκεκριμένης ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, ἣτις θὰ ἐδημοσιεύετο εἰς τὸν ἐν λόγῳ τόμον. Τότε δὲ τὸ πρῶτον εἰς ἐκτέλεισιν ἐντολῆς, δοθείσης ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας, προέβημεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἡμετέρας μελέτης περὶ τοῦ θέματος τούτου — ἀφοῦ βεβαίως συνεπληρώσαμεν προηγουμένως τὴν συγκέντρωσιν τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὸ στοιχείων καὶ πληροφοριῶν ἡμῶν — καὶ ὑπεβάλομεν ταύτην κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1951 εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον, ὅφ' οὗ ἀπεστάλη εἰς τὴν UNESCO, ἀφοῦ ἐνεκρίθη διὰ πράξεως τῆς ὀλομελείας τοῦ Σοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Ἐδημοσιεύθησαν δὲ μέχρι τοῦδε δύο ἐπιτομαὶ τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης, μία ἐν τῷ «Λαϊκῷ Πανεπιστημίῳ» τῆς ἐφημερίδος «Βραδυνῆς» (σεῖρά εἴκοσι τεσσάρων ἀρθρῶν μου, δημοσιευθέντων κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1951) καὶ ἑτέρα πρὸ διετίας εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἐν τῷ εἰρημένῳ ἔργῳ τῆς UNESCO, τῷ ἀφιερωμένῳ εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἐνηλίκων, ἀπο-

1) Ἐν τῷ περιοδικῷ «Προμηθεὺς» (τεύχος μηνὸς Ἀπριλίου 1953, σελ. 23—47) ἐδημοσιεύθη μέρος τῆς ἐκδόσεως ταύτης, μεταφρασμένον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τῆς Κας *Ἐλένης Μαλαφίνα—Περπέσσας*, τμηματάρχου τοῦ Τμήματος Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

τελέσασα τὸ περὶ τῆς Ἑλλάδος (Grèce) ἄρθρον αὐτοῦ (¹).

Ἡδὴ δημοσιεύομεν ὁλόκληρον τὴν ἐργασίαν ἡμῶν. Κρίνομεν τοῦτο ἐπιβεβλημένον τοσοῦτω μάλλον, καθ' ὅσον οὐδεμία ἄλλη ἐργασία ἐδημοσιεύθη μέχρι σήμερον ἐν Ἑλληνικῇ ἢ ἄλλῃ γλώσσῃ. ἔχουσα θέμα τὴν ἐν Ἑλλάδι Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑνηλίκων, καὶ συνεπῶς ἐκ μόνῃς τῆς παρούσης μελέτης δύναται τις νὰ ἐνημερωθῇ περὶ τῆς ὅλης δράσεως, τῆς ἀναπτυσσομένης ἐν τῇ Χώρα ἡμῶν ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, καὶ ν' ἀντιληφθῇ τῶν ἐλλείψεων καὶ τῶν κενῶν, αἵτινα παρουσιάζει ἡ δρᾶσις αὕτη, καὶ τῶν σημείων, εἰς ἃ κατ' ἐξοχὴν δέον νὰ στραφῇ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ προσοχὴ τόσον τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ὅσον καὶ τῶν ὁργανώσεων καὶ τῶν ἀτόμων, τῶν ἐργαζομένων ὑπὲρ τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ. Θεωροῦμεν δ' εὐτύχημα, ὅτι ἡ δημοσίευσίς γίνεται ἐν τῷ «Ἐπιστημονικῷ Βήματι τοῦ Διδασκάλου», διότι ὁ διδάσκαλος, ὁ σπουδαιότατος οὗτος συντελεστής τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν ὁ παράγων ἐκεῖνος, ὅστις δύναται ν' ἀναπτύσῃ τὴν πολυτιμότεραν δρᾶσιν ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

Ὁ ἀναγινώσκων τὴν παροῦσαν μελέτην πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐκτίθενται τὰ μέχρι τοῦ ἔτους 1951 ληφθέντα παρ' ἡμῶν μέτρα ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν ἤρξατο καὶ τὸ ἐπίσημον Κράτος νὰ μεριμνᾷ ἀποτελεσματικώτερον ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, ἀναφέρομεν συντόμως τὰ σπουδαιότερα τῶν κρατικῶν τούτων μέτρων ἐν τῇ παρούσῃ εἰσαγωγῇ, τῇ ἀποτελούσῃ σημερινὴν προσθήκην εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐργασίαν ἡμῶν. Πράττομεν δ' οὕτω καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα εἶχον προταθῇ ὑφ' ἡμῶν κατὰ τὴν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ὑποβολὴν καὶ τὴν εἰς τὸ «Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον» τῆς «Βραδυνῆς» δημοσίευσιν τῆς ἡμετέρας ἐργασίας.

Δὲν περιορίσθη τὸ Κράτος εἰς μόνην τὴν ἐπιλογὴν καὶ τοποθέτησιν τμηματάρχου εἰς τὸ κατὰ τὸν νόμον 837)43 κατ' ὄνομα μόνον ἕως τότε ὑφιστάμενον παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας Τμήμα Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως (²), τοποθέτησιν, εἰς τὴν προέβη μετὰ τὴν εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον ὑποβολὴν τῆς παρούσης μελέτης ἡμῶν καὶ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν εἰσηγήσεων, τῶν περιλαμβανομένων ἐν αὐτῇ (³). Ἐλαβεν ἐπὶ πλέον καὶ ἄλλα μέτρα, εὐρισκόμενα ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὰς εἰσηγήσεις ἡμῶν πρὸς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον.

Εἴχομεν συγκεκριμένως προτείνει ἀπὸ τῆς στήλης τοῦ «Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου» τῆς «Βραδυνῆς»

1) UNESCO, Répertoire International de l'Éducation des Adultes, σελ. 187—191. Imprimerie Centrale, Lausanne, 1953.

2) Περὶ τοῦ κρατικοῦ τούτου μέτρου γράφομεν ἐκτενέστερον ἐν τῷ ὑστερογράφῳ τῆς παρούσης ἐργασίας, ὅπερ προσεθέσαμεν εἰς τὴν ἐργασίαν ἡμῶν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1951 κατὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς εἰς τὸ «Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον» τῆς «Βραδυνῆς».

3) Τὰς εἰσηγήσεις ἡμῶν ταύτας βλέπε ἐν τέλει τῆς ἡμετέρας μελέτης.

τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1951 (⁴), ὅπως συγκροτηθῇ παρ' ἡμῶν καὶ Συμβούλιον Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, περὶ οὗ ἄλλωστε προέβλεπε καὶ ὁ μὴ ἔχων τύχει ἐφαρμογῆς νόμος 837)1943. Λαβόντες μάλιστα ὑπ' ὄψιν ἐκτὸς τῶν παρ' ἡμῶν κρατουσῶν συνθηκῶν καὶ τὰ συμβαίνοντα ἐν ἄλλαις χώραις, καὶ δὴ καὶ ἐν Νορβηγίᾳ, ὅπου λειτουργεῖ ἀποδοτικώτατα Κρατικὸν Συμβούλιον Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, εἰσηγήθημεν, ὅτι τὸ παρ' ἡμῶν Συμβούλιον Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως ἔδει νὰ ἔχῃ οὐχὶ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου 837)1943 καθοριζομένην σύνθεσιν, ἀλλ' ἄλλην, προταθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν. Ὑπεδείξαμεν δ' ὡσαύτως, ὅτι τόσον τὸ Συμβούλιον τοῦτο, ὅσον καὶ τὸ Τμήμα Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μόνας τὰς ἀρμοδιότητας, τὰς ὀριζομένας ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου νόμου, ἀλλ' ἔτι εὐρυτέρας, ἀφορώσας εἰς τὴν ὅλην Λαϊκὴν Ἐπιμόρφωσιν.

Πράγματι δὲ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἐπραγματοποιήθησαν ἐκτοτε ὑπὸ τοῦ Τμήματος Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τὰ ἀκόλουθα: Ἐδημοσιεύθη τὸ ὑπ' ἀριθ. 3094)1954 Νομοθετικὸν διάταγμα «περὶ μέτρων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ» καὶ συνεκροτήθη ἐν συνεχείᾳ εἰς σῶμα συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις αὐτοῦ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ (Κ.Ε.Κ.Α.). Εἶναι δ' ὡς γνωστὸν ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ θεμελιώδους σημασίας τομεὺς τῆς δράσεως ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως. Ἡ Κεντρικὴ αὕτη Ἐπιτροπὴ ἔργον ἔχει νὰ κατευθύνῃ εἰς τὰς γενικὰς αὐτῶν γραμμὰς καὶ συντονίζῃ τὰς πρὸς περιορισμὸν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καταβαλλομένας ἐπὶ μέρους προσπάθειας ὑπὸ ὑπηρεσιῶν καὶ ὁργανώσεων καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τῶν συγκροτηθεισῶν συμφώνως ταῖς διατάξεσι τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω νόμου Νομαρχιακῶν Ἐπιτροπῶν Καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ (Ν.Ε.Κ.Α.). Ἐν παραγράφῳ δὲ 6 τοῦ ἁρθρου 2 δριζέται, ὅτι «δύναται διὰ Β.Δ., προτάσει τῶν Ὑπουργῶν Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Οἰκονομικῶν, ν' ἀνατεθῇ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν Καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ καὶ ἡ ὁργάνωσις τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, τῆς ὁργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας ταύτης καθορισθησομένης διὰ τοῦ αὐτοῦ Διατάγματος». Προστίθεται δ' ὅτι μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Διατάγματος τούτου ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ ὑποκαθιστᾷ τὸ ὑπὸ τοῦ Νόμου 837)1943 προβλεπόμενον Συμβούλιον Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ (⁵). Καὶ κατὰ

1) Τὰς προτάσεις ἡμῶν ταύτας βλέπε ἐν τῷ ὑστερογράφῳ τῆς παρούσης μελέτης.

2) Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἐνημερωθῇ πληρέστερον περὶ τῶν μέτρων καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, ὧν ἡ λήψις προβλέπεται ὑπὸ τοῦ Ν.Δ. 3094)1954, πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ τὸ Νομοθετικὸν τοῦτο Διάταγμα, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ «Διδασκαλικῷ Βήματι» τῆς 28ης Φεβρουαρίου ἐνεστώτος ἔτους δημοσιευθεῖσαν ὁμιλίαν, τὴν λεχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κατὰ τὴν πρῶτην συνεδρίαν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ τεύχει τοῦ «Διδασκαλικοῦ Βήματος» ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρὸς πνευματικὴν, ἠθικὴν, κοινωνικὴν ἐξύψωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ» καὶ ἡ ὁμιλία, ἣν εἶπε κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Ἐξαρχόπουλος, ὁ ἐκπροσωπῶν παρὰ τῇ εἰρημένῃ

τὸν καθορισμὸν δὲ τῆς συνθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης δὲν ἡγνοήθησαν αἱ ἡμέτεραι εἰσηγήσεις⁽¹⁾.

Ἐπίσης, ὡς εἶχομεν προτείνει⁽²⁾, ἐνισχυθήσαν καὶ οἰκονομικῶς ὑπὸ τοῦ Κράτους αἱ παρ' ἡμῖν καταβαλλόμεναι προσπάθειαι ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως καὶ εἰδικώτερον ὑπὲρ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Οὕτως ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας διετεθήσαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 950.000 νέαι δραχαὶ ὑπὲρ τῶν Νομαρχιακῶν Ἐπιτροπῶν Καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ καὶ 15.000 δραχαὶ πρὸς ἐνίσχυσιν ὁργανώσεων, συντηρουσῶν νυκτερινὰ σχολεῖα. Οὕτω δὲ κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1954—1955 κατέστη δυνατὴ ἡ λειτουργία 2.500 νυκτερινῶν σχολείων στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, εἰς ᾧ ἐφοίτησαν 95.000 μαθηταὶ 14—20 ἐτῶν καὶ ἐδίδαξαν 3500 δημοδιδάσκαλοι. Τὸ δὲ Τμήμα Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, τὸ ἀναπτύσσον νῦν τοσοῦτον ἀξιόλογον δρᾶσιν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ, λαμβάνει ἐπὶ πλέον καὶ τὰ ἐπόμενα μέτρα, σύμφωνα καὶ ταῦτα πρὸς τὰς ἡμετέρας εἰσηγήσεις: Συγκεντροῖ παρ' ἑαυτῷ ἀκριβῆ στοιχεῖα περὶ τῶν παρ' ἡμῖν λαμβανομένων σχετικῶν μέτρων, παρακολουθεῖ δὲ καὶ τὰ ἐπιτελούμενα ἐν ἄλλαις χώραις καὶ διατηρεῖ λίαν ἐπωφελεῖ στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τῆς UNESCO⁽³⁾.

Δυνάμεθα συνεπῶς ἡδὴ νὰ ἐλπίζωμεν βασίμως, ὅτι ἡ τοσοῦτον ἀξιόλογος αὕτη δρᾶσις, ἣν ἀνέλαβε κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ὑπὲρ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ, θέλει ἐν τῷ μέλλοντι συνεχισθῇ καὶ συμπληρωθῇ. Ἐλπίζομεν δ' ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος θὰ λάβῃ πράγματι προσεχῶς καὶ εὐρύτερα μέτρα γενικωτέρας Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, ἰδρῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πυκνὸν δίκτυον συστηματικῶς ὁργανωμένων

Ἐπιτροπῇ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν. Ἐν τῇ ὁμίλει ταύτῃ ὁ κ. Καθηγητὴς ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ περὶ τῆς ἀποτολῆς τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Καταπολεμήσεως τοῦ Ἀναλφαβητισμοῦ καὶ περὶ τῶν μέτρων, ἅτινα πρέπει νὰ ληφθῶσι παρ' ἡμῖν τόσον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, ὅσον καὶ γενικώτερον πρὸς παροχὴν εὐρυτέρας Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

1) Ἡ εἰρημένη Ἐπιτροπὴ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων Ὑπουργοῦ. Ὡς εἶχομεν δὲ προτείνει, ἀντιπροσωπεύονται εἰς αὐτὴν μετὰ ἑὺ ἄλλων καὶ ἡ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως διὰ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἐνὸς τῶν Ἐπιθεωρητῶν αὐτῆς, αἱ ἀρμόδιαι ὑπηρεσίαι τῶν Ὑπουργείων Ἐργασίας, Κοινωνικῆς Προνοίας, Γεωργίας κτλ., ὡσαύτως δὲ τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα, τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων, ὁ ὁργανισμὸς «Πρόνοια Βορέων Ἐπαρχιῶν Ἑλλάδος» κτλ. Φρονοῦμεν ὅτι καλὸν θὰ ἦτο, ὡς εἶχομεν εἰσηγηθῇ, ν' ἀντιπροσωπεύετο εἰς ταύτην καὶ τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ, λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς σημασίας τῶν Σχολείων Ἀγαραμμάτων, τῶν λειτουργούντων εἰς τὰς διαφόρους στρατιωτικὰς μονάδας, προσεῖ δὲ καὶ τινὰ ἄλλα σωματεῖα ἐκ τῶν ἀναπτυσσόντων ἀξιόλογον δρᾶσιν ὑπὲρ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ γενικώτερον ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, ὅπως λόγου χάριν ὁ «Παργανσός».

2) Τὰς προτάσεις ἡμῶν ταύτας βλέπε ἐν τέλει τῆς παρούσης μελέτης πρὸ τοῦ ὑστερογράφου.

3) Παρὰ τοῦ Τμήματος Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δύναται τις νὰ λάβῃ λεπτομερεστέρας πληροφορίας περὶ τῶν μέτρων, ἅτινα ἐλήφθησαν παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων.

καὶ μεθοδικῶς δρῶντων Ἰδρυμάτων Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων καὶ χρησιμοποιοῦν δεόντως ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου τὰ κατάλληλα ἔκείνα μέσα, ὧν γίνεται μνεία καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ἥτοι τὸ ραδιοφωνικόν, τὸν κινηματογράφον, τὸ θέατρον, τὰς διαλέξεις καὶ τὰ μαθήματα, τὸν ἡμερησίον καὶ περιοδικὸν τύπον, τὰς βιβλιοθήκας, τὰς ἐκθέσεις κ.τ.λ.

Ὅφειλε ὁμως τὸ Κράτος νὰ προχωρήσῃ μετὰ μεγάλης περισκέψεως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μέτρων τούτων, καθ' ὅσον ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Ἑνηλίκων εἶναι ἔργον λίαν δυσχερὲς καὶ λεπτόν. Τῆς λήψεως τῶν ὑπὲρ αὐτῆς κρατικῶν μέτρων δεόν νὰ προηγηθῇ ἀείποτε συστηματικὴ καὶ βαθεῖα μελέτη τῶν οἰκείων ζητημάτων τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ καὶ τῶν δυσχερειῶν, εἰς ἃς αὕτη προσκρούει πανταχοῦ ἕνεκα τῆς ἰδιαζούσης φύσεως αὐτῆς, καὶ εἰς ἃς ἐπὶ πλέον θέλει αὕτη προσκρούει εἰδικώτερον ἐν τῇ Χώρᾳ ἡμῶν λαμβανομένων ὑπ' ὅψιν τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν, τῶν ἐν αὐτῇ κρατουσῶν, καὶ τῆς νοοτροπίας τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἀνάγκη ἐπίσης, ὅπως προηγηθῇ παρ' ἡμῖν ἡ ὁργάνωσις Κέντρου Ἐκπαιδεύσεως Στελεχῶν τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ, διοχετευομένων εἰς τὰ εἰρημένα Ἰδρύματα Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων πρὸς ἐπ' ἀνδρῶσιν αὐτῶν.

Τέλος ἂς ἔχῃ ὑπ' ὅψει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι, ἐνῶ κατὰ τὴν πρὸ τετραετίας δημοσιεύσιν τῆς ἡμετέρας ἐργασίας εἰς τὸ «Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον» τῆς «Βραδυνῆς» δὲν εἶχεν εἰσέτι δημοσιευθῇ παρ' ἡμῖν ἄλλη τις ἐργασία συναφῆς πρὸς τὸ θέμα τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, εἰς ᾧ ἀνεφέρετο πλουσία ξένη βιβλιογραφία, μετὰ ταῦτα ἤρξατο ἀναπτυσσομένη καὶ ἐν Ἑλλάδι λίαν ἀξιόλογος συγγραφικὴ δρᾶσις περὶ τοῦ θέματος τούτου, καὶ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, οὐχὶ—ὡς ἐδηλώσαμεν τοῦτο καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν—περὶ τοῦ εἰδικωτέρου θέματος τῆς ἡμετέρας μελέτης, τῆς Ἐκπαιδεύσεως δῆλον ὅτι τῶν Ἑνηλίκων ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ περὶ τοῦ γενικωτέρου θέματος τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων. Οὐ μόνον δ' ἐδημοσιεύθησαν μικρότεραι μελέται καὶ εἰδικὰ ἄρθρα ἐν ἐπιστημονικοῖς περιοδικοῖς, τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ κτλ. καὶ ἐγένοντο καὶ σχετικαὶ διαλέξεις, ἀλλ' ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως ἀφιερῶθη καὶ ἰδιαίτερον τμήμα συνθετικοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου⁽⁴⁾.

1) Βλέπε Νικολάου Ἐξαρχοπούλου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν, ἐκδ. Δ', τόμ. Βος, μέρος 11ον «Ἐωσχολικὴ καὶ Μετασχολικὴ Ἀγωγή» (Ἀγωγή τοῦ Λαοῦ), σελ. 328—357. Ἐν Ἀθήναις, 1952. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Ἐξαρχοπούλου ἀποτελεῖ τὴν πρῶτην δημοσιευθεῖσαν ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονικὴν μελέτην, ἐν ᾗ ἐξετάζεται τὸ θέμα τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐργασιῶν, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν, ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς: Θ. Χαλαραμπίδης, Ἡ μετασχολικὴ ἀγωγή. Ἐφημερίς «Τὰ Νέα» τῆς 29ης Σεπτεμβρίου 1952. Τοῦ αὐτοῦ, Μετασχολικὴ ἀγωγή καὶ Κράτος. Ὁ ρόλος τῶν ἀνωτάτων σχολῶν. Ἐφημερίς «Τὰ Νέα» τῆς 31ης Ὀκτωβρίου 1952. Ἐλένης Μαλαφέκη, Ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Ἑνηλίκων κοινωνικὴ ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς μας. Περιοδικὸν «Προμηθεύς», τεύχος μηνὸς Δεκεμβρίου 1952, σελ. 45 κ. ἑ. Στεργίου Παύλου, Μόρφωσις καὶ Ἐπιμόρφωσις. Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», τεύχος μηνὸς Ὀκτωβρίου 1953, σελ. 392 κ. ἑ. Γ. Ζομπανῆ, Ἡ ἐλεύθερη ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων. Περιοδικὸν «Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχος μηνῶν Ἰουλίου—Αὐγούστου 1955,

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΑΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΥΠΕΡ ΑΥΤΗΣ ΛΗΦΘΕΝΤΩΝ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΜΕΤΡΩΝ (1)

Ἡ διὰ πᾶσαν χώραν καὶ ἐποχὴν ἡ μεγάλη σημασία τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, ἣτις ἐπιδιώκει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου σύμπαντος τοῦ Λαοῦ, καθίσταται, ὡς εἰκός, ἔτι μείζων, ὁσάκις ἡ σχολικὴ ἐκπαίδευσις χώρας τινὸς δὲν ἐλείτουργησεν ἐπὶ σημαντικὸν χρονικὸν διάστημα ἢ ἐλείτουργησε μὲν, ἀλλὰ λίαν ἐλλιπῶς καὶ πλημμελῶς.

Κατὰ τὰ τελευταῖα συνεπῶς ἔτη ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Ἑνηλίκων ἀπέβη, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, ἀναγκαῖα διὰ τὰς χώρας μάλιστα ἐκεῖνας, αἵτινες ὑπέστησαν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς μεθ' ὧν αὐτῶν τῶν παντοίων θλιβερῶν συνεπειῶν, καὶ τῶν ὁποίων καὶ αὕτη ἡ σχολικὴ ἐκπαίδευσις παρημελήθη μεγάλως κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο. Ἡ Ἑλλάς δὲ εὐρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν χωρῶν αὐτῶν, διότι οὐ μόνον ἐπολέμησε γενναίως κατὰ δύο αὐτοκρατοριῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπέστη τὴν τραγικὴν δοκιμασίαν τριπλῆς ξενικῆς κατοχῆς.

Δυστυχῶς μάλιστα ἐν Ἑλλάδι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας ὁμοιοπαθεῖς χώρας, δὲν ἐπεκράτησαν καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς (1944) αἱ συνθηκαὶ ἐκεῖναι, αἵτινες θὰ ἠνθόουν τὴν λήψιν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων ἐπιβαλλομένων μέτρων, ἀλλ' ἀντιθέτως, ἔνεκα τοῦ ἐπακολουθήσαντος πολυετοῦς ἀγῶνος ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ διεθνοῦς κομμουνισμοῦ, ἔδημιουργήθησαν συνθηκαὶ ἔξ ἴσου δυσμενεῖς πρὸς τὰς προηγουμένας, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἔτι δυσμενέστεραι ἐκεῖνων, καὶ ἐσχάτως μόλις ἡ Χώρα ἡμῶν διὰ τοῦ ἐπιτυχοῦς τετρατισμοῦ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἠδυνήθη ν' ἀπαλλαγῇ τῶν κατατρυχόντων αὐτὴν κακῶν.

Ἐχει λοιπὸν σήμερον ἡ Ἑλλάς καὶ ἐκ τοῦ προσθέτου τούτου λόγου μεγάλην ἀνάγκην τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀνακτῆσεως δὲ τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀνεξαρτησίας μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 εἶχεν ἀπόλυτον ταύτης ἀνάγκην, ἀφοῦ ἡλευθερώθη τότε, ὡς γνωστόν, μετὰ δουλείαν τετρακοσίων σχεδὸν ἔτων.

Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς μελέτης ἡμῶν ἐκθέτομεν τὰ ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων ληφθέντα ἐν Ἑλλάδι μέτρα. Περιοριζόμεθα δ' ἐνταῦθα εἰς γενικὰς τινὰς σχετικὰς παρατηρήσεις.

σελ. 279 κ. ἑ. **Κ. Γεωργούλη**, Ἡ κλασσικὴ παιδεία καὶ τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἐγκυκλοπαιδικὴ Ἐπιθεώρησις «Ὁ Ἥλιος», τεύχος 17ης Σεπτεμβρίου 1955, σελ. 754 κ. ἑ. **Γ. Ζομπανάνη**, Οἱ Ἑνηλικοὶ ἐκπαιδεύονται. Περιοδικὸν «Σχολεῖο καὶ Ζωή», τεύχος μηνὸς Σεπτεμβρίου 1955, σελ. 359 κ. ἑ. **Θ. Χάραλαμπίδη**, Μέτρα εἰνὰ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας. Αὐτὸθι σελ. 363 κ. ἑ.

1) Αἱ ὡς ἄνω γενικαὶ παρατηρήσεις, ὡς καὶ τὸ ὅλον περιεχόμενον τῆς ἐργασίας ταύτης, ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἑλληνικὰς συνθήκας τοῦ ἔτους 1951· ταύτας συνεπῶς πρέπει νὰ ἔχη ἐν νῷ ὁ ἀναγινώσκων τὴν παροῦσαν μελέτην.

Αἱ φροντίδες τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὴν συστηματικὴν ὁργάνωσιν τῆς σχολικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τοῦτο ὅμως δὲν παρέλιπε νὰ μεριμνήσῃ παραλλήλως διὰ τὴν παροχὴν στοιχειώδους μορφώσεως εἰς τὸν Λαόν, τὸν μὴ λαβόντα τοιαύτην μόρφωσιν κατὰ τὸν χρόνον τῆς σχολικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, ἐφαρμόσαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διάφορα μέτρα, ἀναφερόμενα ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Περὶ τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων ληφθέντων μέτρων ἐν Ἑλλάδι, τόσον ὑπὸ τοῦ Κράτους, ὅσον καὶ δι' ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς:

Α) Ὡς συμβαίνει καὶ ἐν ἄλλαις χώραις, οὕτω καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως μέριμνα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἰδιωτικὴ καὶ ἐλάχιστα κρατικὴ. Τὸ Ἑλληνικὸν δηλαδὴ Κράτος δὲν ἔχει καταβάλλει μέχρι σήμερον μεγάλας ὑπὲρ αὐτῆς προσπάθειας, οὐδὲ προέβη εἰς τὴν ὁργάνωσιν δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐχούσης τὴν ἀποστολὴν νὰ σκοπεύῃ, συντονίζῃ καὶ κατευθύνῃ πάντα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λαμβανόμενα μέτρα. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, τὰ ὅσα τοῦτο μέχρι τοῦδε ἔπραξεν ὑπὲρ αὐτῆς εἶναι ἀναμφιβόλως ὀλίγα.

Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε μεταξὺ ἄλλων ὁ ἐπόμενος κυρίως λόγος, ὅτι δηλαδὴ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχε πλείστας ὅσας νὰ ἐπουλώσῃ πληγὰς, δι' ἀπάσας δ' αὐτάς δὲν ἐπῆρκουν τὰ πενιχρὰ αὐτοῦ οἰκονομικὰ μέσα. Εἰς τὰς παλαιὰς μάλιστα πληγὰς προσετίθεντο διαρκῶς καὶ νέαι, ἔνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων πολέμων, οὓς διεξήγαγεν ἡ Ἑλλάς. Καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1944 ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἐκ τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς, ὁπότε, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἵπομεν, καθίστατο ἔτι μᾶλλον ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων μερίμνης, τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ἀποδυνάμειν εἰς μακρὸν καὶ σκληρὸν κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ ἀγῶνα, ἦτο ὑποχρεωμένον νὰ στρέφῃ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ νὰ διαθέτῃ τὸ πλείστον τῶν πόρων τοῦ πρὸς ἄλλον σκοπόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τουτέστι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως καὶ τῆς ἀγρύπνου προστασίας τῆς ἐθνικῆς ἀκεραιότητος, ἣτις βεβαίως προεῖχε πασῶν τῶν ἑλληνικῶν ἀναγκῶν, ἀποτελοῦσα καὶ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς λήψεως καθ' ἅπασαν τὴν Χώραν καρποφόρων εὐεργετικῶν μέτρων, οὐ μόνον εἰς τὸν τομέα τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς ἑλληνικῆς ἀνασυγκροτήσεως.

Β) Αἱ ἰδιωτικαὶ ὅμως προσπάθειαι, ἐνωρίτατα ἀρξάμεναι, ταχέως ἐπολλαπλασιάζοντο. Πρώτη ἀνθησις τῆς δι' ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων ἐσημειώθη ἤδη κατὰ τὰ ἔτη 1860—1870 διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ «Παρηνασσοῦ» (1865), τῆς «Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ» (1865) κ.τ.λ. Σήμερον δὲ παρατηρεῖται πληθώρα τοιούτων προσπαθειῶν καὶ δύνανται τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ ἐπίγνωσις τῆς σπουδαιότητος τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων κατέστη συνείδησις τοῦ ἔθνους. Αἱ ἰδιωτικαὶ δ' ἐκεῖναι προσπάθειαι, ἃς ἀναφέρομεν ἐν τοῖς ἐπομένοις, δὲν εἶναι εἰμὴ ὀλίγαι ἐκ τῶν πολλῶν.

Γ) Καὶ τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ μέτρα, τὰ μέχρι πρό τιος χρόνου ληφθέντα ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, ἐλαμβάνοντο ἀνευ συ-

στήματος καὶ ἄνευ γενικοῦ τινος συντονισμοῦ, ἢ δ' εὐεργετικῇ ἐπιδράσει ἐκάστου αὐτῶν δὲν ἐξετείνεται καθ' ὅλην τὴν Χώραν.

Δ) Μόλις δ' ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος», τοῦ λαμπροῦ τούτου προσωπικοῦ ἔργου τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Παύλου, κατεστρώθησαν συστηματικὰ σχέδια Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἐνηλίκων καὶ ἤρξατο ἐντατικῇ ἢ ὑπὲρ αὐτῆς ἐφαρμογῇ μέτρων εὐρυτάτης ἐκτάσεως.

Ὁ Βασιλεὺς δηλαδὴ, ἔχων βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῆς σημασίας καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἐνηλίκων καὶ διακαῇ τὸν πόθον, ὅπως δυνηθῇ νὰ συντελέσῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν λήψιν ἀποτελεσματικῶν ὑπὲρ αὐτῆς μέτρων, προσέβη, ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον ἀνάρρησίν Του, τὴν 25ην Μαΐου 1947, εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος», τάξας γενικὸν σκοπὸν αὐτοῦ τὴν «διὰ καταλλήλων μέσων ἐξύψωσιν τοῦ ἡθικοῦ, μορφωτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ». Τοῦτο δέ, ἀόκνως ἔκτοτε ἐργαζόμενον ὑπὸ τὴν ἐνεργὸν προεδρίαν τοῦ Βασιλέως, δικαιώνει τὰς ἐλπίδας, αἱ ἐστῆριξεν ἐπ' αὐτοῦ τόσον ὁ Ἰδρυτὴς του, ὅσον καὶ καθόλου ὁ Ἑλληνικὸς Λαός.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΔΡΑΣΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Ι. Μέτρα λαμβανόμενα πρὸς περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναλφαβήτων καὶ ἀγραμμάτων, τῶν ἀγόντων μετασχολικὴν ἡλικίαν.

Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἐνηλίκων μερίμνης ὑπάγονται βεβαίως καὶ τὰ μέτρα ἐκεῖνα, ὧν ἡ λήψις καθίσταται ἀναγκαῖα ἐν τινι χώρᾳ πρὸς περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ ἀναλφαβήτων καὶ ἀγραμμάτων, τῶν ἀγόντων μετασχολικὴν ἡλικίαν.

Τοιαῦτα δ' ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμόζονται κυρίως τὰ ἑξῆς :

α) Αἱ Νυκτεριναὶ Σχολαὶ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως.

Σημαντικὸς ἀριθμὸς τοιούτων σχολῶν λειτουργεῖ ἐν τῇ Χώρᾳ ἡμῶν ἐντὸς τῶν κτιρίων τῶν δημοτικῶν σχολείων, ὀφείλονται δ' αὐταὶ κυρίως εἰς τοὺς εἰς ἐθνωφελῇ δράσιν ἀκαταπονήτους Ἑλληνας δημοδιδασκάλους, ἐνισχυομένους εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὑπὸ τοῦ Κράτους, τῶν κατὰ τόπους ἀρχῶν καὶ ἰδιωτικῶν ὁργανώσεων.

Αἱ νυκτεριναὶ σχολαὶ εἶναι δύο κατηγορίων, πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ. Πλήρη νυκτερινὰ δημοτικά σχολεῖα ἀποτελοῦσι μόναι αἱ δευτέρου βαθμοῦ νυκτεριναὶ σχολαί, αἵτινες, κυρίως εἰπεῖν, ἀπευθύνονται εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην συμπληρωματικῆς στοιχειώδους μορφώσεως, ὡς μὴ συμπληρώσαντας τὴν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον φοίτησιν. Αἱ πρώτου βαθμοῦ νυκτεριναὶ σχολαί, ἔτι στοιχειωδεστέραν παρὰ τὰς ἀπὸ τῶν ἀναλφαβήτων, ἀπευθύνονται εἰς τοὺς ἀναλφαβήτους. Ὁ δὲ Νόμος 4397]1929 (ἄρθρον 12) προβλέπει τὴν ἰδρυσιν αὐτῶν, ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ συγκεντρωθῶσι πέντε τοῦλάχιστον ἀναλφάβητοι, ἃ

γοντες μετασχολικὴν ἡλικίαν. Σκοπὸν δὲ τούτων τάσσει τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ τῶν ὑπερβάντων τὴν νόμιμον πρὸς φοίτησιν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἡλικίαν καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς παροχὴν στοιχείων μορφώσεως ἐκ τῆς συγχρόνου ζωῆς τοῦ ἔθνους. Ὁ ἴδιος νόμος ὁρίζει συγκεκριμένως, ὅτι εἰς τὰς νυκτερινὰς ταύτας σχολὰς ἀναλφαβήτων διδάσκειται ἀνάγνωσις, γραφή, ἀριθμητικὴ, ἐρμηνεία τῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένων Ἐθαγγελίων καὶ Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ἐθνικὴ ἱστορία καὶ γεωγραφία καὶ παρέχονται στοιχειώδεις ἐπαγγελματικαὶ γνώσεις, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν.

Τὸ πρόγραμμα τῶν νυκτερινῶν σχολῶν ἀμφοτέρων τῶν βαθμῶν καταρτίζεται ὑπὸ τῶν ἐκασταχοῦ δημοδιδασκάλων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν οἰκείων ἐπιθεωρητῶν, ἐπὶ τῇ βάσει γενικῶν ὁδηγίων περιεχομένων εἰς ἐγκυκλίους διαταγὰς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, συντασσομένας ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ὅπως λ. χ. ἡ ὑπ' ἀριθ. 81707]1945. Οἱ δ' ἐκ τῶν μαθητῶν τῶν σχολῶν τούτων ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσωσιν ἀπολυτήριον ἢ ἐνδεικτικὸν τάξεώς τινος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, δύνανται, προσάγοντες σχετικὴν βεβαίωσιν τοῦ ἐν τῇ νυκτερινῇ σχολῇ διδασκάλου τῶν, νὰ ὑφίστανται κατατακτῆριον ἢ ἀπολυτήριον ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ ἑξέτασιν.

Καὶ καθαρῶς ἰδιωτικαὶ νυκτεριναὶ σχολαὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐν Ἑλλάδι, παραδείγματα δ' αὐτῶν ἀποτελοῦσιν αἱ ὑπὸ τοῦ «Παρνασσοῦ» καὶ τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος» ἰδρυθεῖσαι, περὶ ὧν πλείονα ἀναφέρομεν ἐν τῷ τρίτῳ Κεφαλαίῳ.

β) Τὰ εἰς τὰς Στρατιωτικὰς Μονάδας λειτουργοῦντα σχολεῖα ἀγραμμάτων.

Εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀναλφαβήτων ἀγῶνα συμμετέχει καὶ ὁ στρατός διὰ τῶν σχολείων ἀγραμμάτων, αἵτινα λειτουργοῦσιν εἰς τὰς μονάδας αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τῆς Μονάδος ὑπάρχουσι καὶ τινες ἀγράμματοι ἢ ἀναλφάβητοι. Μὲ τὴν ἐν αὐτοῖς δὲ διδασκαλίαν ἐπιφορτίζονται κατὰ προτίμησιν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, οἱ ἐκάστοτε ὑπηρετοῦντες εἰς τὴν Μονάδα ταύτην.

II. Δυνατότητες παρακολουθήσεως γυμνασιακῶν μαθημάτων εἰς μετασχολικὴν ἡλικίαν καὶ συμπληρώσεως τῆς γενικῆς σχολικῆς μορφώσεως τῶν φοιτῶντων εἰς ἐπαγγελματικὰς σχολὰς.

α) Δυνατότητες παρακολουθήσεως γυμνασιακῶν μαθημάτων εἰς μετασχολικὴν ἡλικίαν.

Νυκτερινὰ γυμνάσια.— Νυκτερινῶν γυμνασίων ὑπάρχει ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐν Ἑλλάδι. Τὰ πλείστα δὲ τούτων (περὶ τὰ ἑξήκοντα) εἶναι ἰδιωτικά. Οὕτω π. χ. ἰδιωτικὰ νυκτερινὰ γυμνάσια λειτουργοῦσιν 20 ἐν Ἀθήναις, 11 ἐν Πειραιεῖ, 3 ἐν Πάτραις, 2 ἐν Θεσσαλονίκῃ, 2 ἐν Χανίοις, 2 ἐν Ἀργινίῳ, 2 ἐν Καβάλλᾳ, 2 ἐν Μυτιλήνῃ κτλ. κτλ. Δημόσια νυκτερινὰ γυμνάσια λειτουργοῦσι σήμερον, ὡς παραρτήματα δημοσίων ἡμερησίων γυ-

μνασίων, 15 τὸν ἀριθμὸν. Ἐκ τούτων δὲ 6 ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθήναις, 3 ἐν Θεσσαλονίκῃ, 2 ἐν Πειραιεὶ καὶ ἀνὰ ἓν ἐν Βόλῳ, Πύργῳ, Ρόδῳ καὶ Χαλκίδι.

Ὁ κύκλος σπουδῶν τῶν νυκτερινῶν γυμνασίων καθίσταται ἤδη ὁκταετὴς ἀπὸ ἐξαετοῦς, ἀρχομένης τῆς ἰσχύος τοῦ μέτρου τούτου ἀπὸ τῶν ἐφέτος ἐγγραφομένων εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Οἱ εἰσαγόμενοι δ' εἰς τὰ γυμνάσια ταῦτα ὑφίστανται προηγουμένως εἰσιτηρίους ἐξετάσεις καθ' ὅλα ὁμοίους πρὸς ἐκείνας, ἃς ὑφίστανται οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ἡμερήσιον γυμνάσιον, καὶ διεξαγομένας ἐνώπιον ἐπιτροπῆς ἐκ καθηγητῶν ἡμερησίων γυμνασίων.

β) Δυνατότης συμπληρώσεως τῆς γενικῆς σχολικῆς μορφώσεως τῶν φοιτῶντων εἰς ἐπαγγελματικὰς σχολάς.

Μεγάλαι ὑφίστανται διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ περιεχομένου τῆς καθαρῶς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς Ἑκπαιδεύσεως τῶν Ἑνθλίκων. Δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν λοιπὸν εἰμὴ ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, θ' ἀσχοληθῶμεν δὲ κυρίως περὶ τὰς ὑφισταμένας δυνατότητας συμπληρώσεως τῆς γενικῆς μορφώσεως τῶν φοιτῶντων εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς σχολάς, αἵτινες ἀναμφιβόλως ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

Ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι ἱκανὸς ἀριθμὸς τεχνικῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων εἶναι νυκτεριναί. Αἱ μὲν τούτων ἰδρύθησαν διὰ κληροδοτημάτων (τοιαῦται εἶναι ἡ Σιβιτανίδειος, ἡ Σεβαστοπούλειος, ἡ Διπλάρειος ἐν Ἀθήναις, ἡ Τριάντειος ἐν Πάτραις καὶ ἡ Βαλλιάνειος ἐν Ληξουρίῳ), ἄλλαι ὑπὸ ἐπαγγελματικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιμελητηρίων ἢ ἄλλων σωματείων καὶ ἄλλαι τέλος ὑπὸ ἰδιωτῶν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Χώρας.

Πᾶσαι ὁμῶς ἀνεξαιρέτως διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 134] 1945 ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐξακρατηρίσθησαν ἰδιωτικαὶ (Νομικὰ Πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου). Σκοπὸν δ' ἔχουσι α) νὰ δώσωσι τεχνικὴν κατάρτισιν εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀσκήσωσι τέχνην τινὰ ἢ ἐπάγγελμα καὶ β) νὰ συμπληρώσωσιν ἐν τινὶ μέτρῳ τὴν γενικωτέραν αὐτῶν μόρφωσιν.

Ὅριον ἡλικίας τάσσεται εἰς μόνας τὰς ἡμερησίας τεχνικὰς ἐπαγγελματικὰς σχολάς, εἰς ἃς γίνεται τις δεκτός, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ὑπερβῆ τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Εἰς τὰς νυκτερινὰς ὁμῶς τεχνικὰς ἐπαγγελματικὰς σχολάς ἐγγράφεται τις ἀνεξαρτήτως ἡλικίας. Ἐχουσι δ' αἱ τελευταῖαι αὗται τὸν εἰδικώτερον σκοπὸν νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐργαζομένους, ὅπως συμπληρώσωσι κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας τὴν ἐπαγγελματικὴν καὶ τὴν γενικωτέραν αὐτῶν μόρφωσιν.

Ἡ ἐν ταῖς τεχνικαῖς ἐπαγγελματικαῖς σχολαῖς παρεχομένη γενικὴ μόρφωσις ἐνισχύθη, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ὑπ' ἀριθ. 101580] 1950 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὰς 5 τάξεις τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν — μόνον τὸ ἡλεκτρολογικὸν τμήμα τῶν σχολῶν μηχανικῶν ἔχει 4 τάξεις — καὶ μιᾶς ἐπὶ πλέον τάξεως,

ὀνομαζομένης προπαιδευτικῆς ἢ προπαρασκευαστικῆς. Ἡ ἐνίσχυσις αὕτη ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸ ἔτος 1950. Οἱ κεκτημένοι δὴλον ὅτι ἀπολυτήριον δημοτικοῦ σχολείου δὲν ἐγγράφονται πλέον εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν τεχνικῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, ἀλλ' εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος προπαιδευτικὴν τάξιν. Διδάσκονται δ' εἰς αὐτὴν τὰ ἐξῆς μαθήματα γενικῆς μορφώσεως: Θρησκευτικά ἐπὶ μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα, Ἑλληνικά (4 ὥρας), Ἀριθμητικὴ (3 ὥρας), Ἐπιπεδομετρία (1 ὥραν), Φυσικὴ (2 ὥρας) καὶ Σχέδιον (1 ὥριν).

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς προπαιδευτικῆς τάξεως γενικωτέρα μορφωτικὴ ὕλη διδάσκεται καὶ ἐν ἄλλαις τάξεσι τῶν τεχνικῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, μάλιστα δ' ἐν ταῖς κατωτέραις. Ἐπὶ παραδείγματι τὸ πρόγραμμα τῶν διδασκομένων μαθημάτων ἐν τῷ μηχανολογικῷ τμήματι τῶν νυκτερινῶν σχολῶν μηχανικῶν προβλέπει τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν ἐπὶ 4 ὥρας τὴν ἑβδομάδα εἰς τὴν πρώτην τάξιν, ἐπὶ 2 ὥρας εἰς τὴν δευτέραν καὶ ἐπὶ 1 ὥραν εἰς τὴν τρίτην τάξιν, τῆς ἀριθμητικῆς ἐπὶ 3 ὥρας εἰς τὴν πρώτην καὶ ἐπὶ 2 ὥρας εἰς τὴν δευτέραν, τῆς γεωμετρίας ἐπὶ 2 ὥρας εἰς τὴν πρώτην καὶ ἐπὶ 2 ὥρας εἰς τὴν δευτέραν, τῆς φυσικῆς ἐπὶ 2 ὥρας εἰς τὴν πρώτην καὶ ἐπὶ 2 ὥρας εἰς τὴν δευτέραν, τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς τὴν τετάρτην κ.τ.λ.

Προσθέτομεν, ὅτι ἐν τισι τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν λαμβάνονται καὶ ἄλλα μορφωτικὰ μέτρα, ὅπως π. χ. ἐν τῇ Σχολῇ Μηχανικῶν ὁ «Ἀπόστολος Παῦλος», ἥτις ἰδρύθη ἐν Πειραιεὶ τῷ 1947 ὑπὸ τριῶν Χριστιανικῶν σωματείων, τῆς «Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Ἐπιστημόνων», τῆς «Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» καὶ τῆς «Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Ἐργαζομένης Νεολαίας». Ἐν ταύτῃ καταβάλλονται ἰδιαίτεροι προσπάθειαι ἠθικῆς διαπαιδαγωγώσεως τῶν μαθητῶν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως.

Πολὺ περισσότερα γενικὴ μορφωτικὴ ὕλη, ὅση σχεδὸν καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις, διδάσκεται ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν μέσαις ἐπαγγελματικαῖς καὶ ἐμπορικαῖς σχολαῖς, ἐκ τῶν ὁποίων λειτουργοῦσι σήμερον 41 ἡμερησὶαι καὶ 20 νυκτεριναί.

Καὶ αἱ μὲν ἡμερησὶαι εἶναι ἑξατάξιοι, γίνεται τις δὲ δεκτός εἰς αὐτάς, ἐφ' ὅσον κέκτηται ἀπολυτήριον δημοτικοῦ σχολείου, αἱ δὲ νυκτεριναί εἶναι τετρατάξιοι, ἐπιτρέπουσαι εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐργαζομένους, τοὺς ἔχοντας ἀπολυτήριον Δημοτικοῦ σχολείου, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, νὰ σπουδάζωσι κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας, προάγοντες καὶ τὴν ἐμπορικὴν, ἐπαγγελματικὴν καὶ τὴν γενικωτέραν αὐτῶν μόρφωσιν. Διότι πλὴν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἣν οὗτοι ἐν αὐταῖς λαμβάνουσι, διδάσκονται καὶ τὰ εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις τοῦ γυμνασίου διδασκόμενα μαθήματα, φιλολογικά, ἱστορικά, θρησκευτικά, πολιτειακὴν ἀγωγήν, φυσιογνωστικά κ.τ.λ., λαμβάνουσι δ' οὕτω μόρφωσιν κατὰ τὰ 3]5 γενικὴν. Ἐξερχόμενοι δὲ τῶν νυκτερινῶν ἐμπορικῶν σχολῶν ἔχουσι δικαίωμα ἐγγραφῆς εἰς τὴν Δ' τάξιν ἡμερησίας ἐμπορικῆς σχολῆς, ἀνεξαρτήτως δὲ τούτου ἀποκτῶσιν ἀξιόλογα ἐφόδια ἐμπορικῆς ἐπαγγελματικῆς σταδιοδρομίας.

III. Ἡ ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων δρᾶσις μορφωτικῶν συλλόγων καὶ ἑταιρειῶν.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐκθέτομεν τοὺς ἰδιαιτέρους σκοποὺς καὶ τὴν δρᾶσιν συλλόγων τινῶν, ἑταιρειῶν, ὁργανώσεων καὶ ἰδρυμάτων, ἐργαζομένων ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων. Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τινων ἐκ τῶν παλαιότερων, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συσταθέντων, συλλόγων, καὶ δὴ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἰδρῦθησαν κατὰ τὴν περὶ τὸ ἔτος 1865 περίοδον, καθ' ἣν, ὡς εἴρηται, παρετηρήθη ἡ πρώτη ἀνθησις τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων ληφθέντων ἐν Ἑλλάδι μέτρων.

Περὶ τῶν πλείστων ὁμιλοῦμεν μετὰ τινος συντομίας. Ἵνα ὅμως δώσωμεν ζωηροτέραν καὶ μᾶλλον συγκεκριμένην εἰκόνα τῶν σχετικῶν ἑλληνικῶν προσπαθειῶν, ποιούμεθα καὶ ἐκτενέστερον λόγον περὶ τινων ἐξ αὐτῶν, καὶ συγκεκριμένως περὶ ἑνὸς ἐκ τῶν εἰς ἐκάστην ἰδιαιτέραν κατηγορίαν ὑπαγομένων τοιούτων συλλόγων, ὁργανώσεων καὶ ἰδρυμάτων, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ κρινομένου ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευτικοῦ τῆς κατηγορίας ταύτης καὶ σημαντικοῦ. Οὕτως ὁμιλοῦμεν ἐκτενέστερον περὶ τοῦ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μορφωτικῶν συλλόγων ἀξιολογωτάτην ἀναπτύξαντος καὶ ἀναπτύσσοντος δρᾶσιν «Παρνασσού», περὶ ἑνὸς ἰδρύματος μεριμνῶντος ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τῶν ἐργαζομένων (τῆς Ἑργατικῆς Ἑστίας), ἑνὸς σωματείου ἐπιμορφώσεως τῆς γυναικὸς (τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων), μιᾶς χριστιανικῆς μορφωτικῆς ὁργανώσεως (τῆς Ζωῆς) καὶ τέλος περὶ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος, ὅπερ σήμερον ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότερον τῶν παραγόντων τῆς παρ' ἡμῖν Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τὸν περὶ «Παρνασσού» καὶ «Ἑργατικῆς Ἑστίας» εὐρύτερον λόγον, οὗτος ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν, ὅπως ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ν' ἀντιληφθῇ κάπως καλύτερον καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελιξεως τῶν σχετικῶν ἑλληνικῶν προσπαθειῶν.

α) «Παρνασσός» (1).

Μόνοι οἱ καλῶς γνωρίζοντες ἐκ τῆς ἱστορίας τὰς συνθήκας, αἵτινες ἐπεκράτουν ἐν Ἑλλάδι περὶ τὸ ἔτος 1865, καὶ πόσον ἐπιβεβλημένην ἀπετέλει τότε ἀνάγκη ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ, μορφωτικοῦ καί, καθόλου εἰπεῖν, πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, μόνοι αὐτοὶ δύνανται νὰ ἐκτιμῇσωσι κατ' ἐξίαν τὴν σημασίαν, ἣν ἐνεῖχεν ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἰδρυσις ἰδρυμάτων, ἐπιδιωκόντων, ὅπως ὁ «Παρνασσός», τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ πολιτιστικοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου.

Μεγάλη ἀμάθεια ἐβασίλευεν εἰσέτι εἰς εὐρέα λαϊκὰ στρώματα, ἐβλεπέ τις δὲ εἰς τὰς ὁδοὺς πλείστους ἀναλφαβήτους καὶ ὑπὸ ἀθλιεστάτας συνθήκας διαβιοῦντας ἀλητόπαιδας.

1) Τὸ ἐν ἔτει 1951 ἐκδοθὲν τῷ τοῖς ἀδελφῶν Κλεισιούνη ὀγκῶδες ἔργον τοῦ κ. Κωνστ. Α. Βοβολίνης, «Τὸ Χρονικὸν τοῦ «Παρνασσού» (1865—1950), δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκτενέστερον, ὅτε ἐγράφομεν τὴν προοῦσαν μελέτην. Ὁ κυκλοφορήσει, ὅτε ἐγράφομεν τὴν προοῦσαν μελέτην. Ὁ δὲ κ. Βοβολίνης μετὰ πολλῆς προθυμίας παρέσχεν ἡμῖν πολυτίμους πληροφορίες περὶ τοῦ «Παρνασσού».

Εἶναι δ' ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, ὅτι ἐκεῖνοι, οἵτινες οὐ μόνον μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους ἠτένισαν τὸ θλιβερὸν τοῦτο θέαμα, ἀλλὰ καὶ ἔσχον ἐκ τῶν πρώτων τὸ ψυχικὸν σθένος, ν' ἀποδυθῶσιν εἰς ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων θεραπείας, ἦσαν ἐφηβοὶ 14—19 τότε ἑτῶν, οἱ υἱοὶ τοῦ νομισματολόγου Π. Λάμπρου, Σπυρίδων, Δημήτριος, Κωνσταντῖνος καὶ Διονύσιος Λάμπρος, μεθ' ὧν ἐν συνεχείᾳ συνειργάσθησαν καὶ ἄλλοι νεαροὶ λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Συγκεντρούμενοι οὗτοι ἀνεζήτουν ἐν συζητήσει τὰ σωτήρια μέτρα, αἵτινα ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῶσιν. Ἐν πρώτοις διεπίστωσαν, ὅτι τὸ Κράτος διὰ τῶν πενιχρῶν μέσων, αἵτινα διέθετε, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπουλώσῃ τὰς τόσας αὐτοῦ πληγὰς καὶ οἱ ἦτο συνεπῶς ἀναγκαῖα ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν βοήθειαν, εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ πλησίον, τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλον καὶ τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς πολλούς. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἰδρῦσωσι σύλλογον, ἔχοντα σκοπὸν καὶ ἰδανικὸν τὴν ἀλληλοβοήθειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Καὶ ὑπερπεδησάντες πᾶν ἐμπόδιον, ἰδρυσαν ἐν ἔτει 1865 τὸν «Παρνασσόν», σύλλογον ἀποβλέποντα εἰς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, ἀναπτύξαντα δὲ καὶ ἐξακολουθοῦντα καὶ σήμερον νὰ ἀναπτύσσῃ λαμπρὰν ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ μορφωτικὴν καὶ πολιτιστικὴν δρᾶσιν.

Ἐν τῶν πρώτων μέτρων, αἵτινα ἔλαβεν ὁ «Παρνασσός», ἦτο ἡ ἐπιδίωξις τῶν σκοπῶν αὐτοῦ διὰ τῆς δημιουργίας βιβλιοθήκης, διὰ τῆς συντάξεως ἐγκυκλίων χρησίμου καὶ μορφωτικοῦ περιεχομένου, ἀπευθυνομένων εἰς τοὺς γονεῖς, τοὺς καταστηματαρχὰς καὶ ἄλλας κατηγορίας πολιτῶν καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τῶν κοινῶν ἐλευθέρων συζητήσεων, ὧν τὰ θέματα ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε ν' ἀναφέρονται εἰς ὕλην λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἀπὸ ἱστορικῆς, ἐθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ ποικίλων ἄλλων ἀπόψεων καὶ ν' ἀσκῶσιν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν.

Ἄλλο μέτρον ληφθὲν ὑπὸ τοῦ «Παρνασσού» ἦτο ἡ ἐξόχου σημασίας ἰδρυσις τῶν Νυκτερινῶν Σχολῶν Ἀπόρων Παίδων. Ἐρρίφθη δ' ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Σπ. Βασιλειάδου κατὰ τὴν συνεδρίαν τῶν μελῶν τοῦ συλλόγου τοῦ ἔτους 1872. Ἐγκριθεῖσα δ' ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν.

Αἱ ἰδρυθεῖσαι ἐν Ἀθήναις Νυκτεριναὶ Σχολαὶ Ἀπόρων Παίδων τοῦ «Παρνασσού» εἶχον ἀρχικὸν σκοπὸν τὴν περισυλλογὴν τῶν ἀλητευσόντων ἀγραμμάτων παίδων καὶ τὴν χριστιανικὴν, πατριωτικὴν, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτῶν, ὥστε ν' ἀποτραπῶσι τῆς ὁδοῦ τῆς κακίας. Ἐφοίτων δ' εἰς αὐτὰς οὐ μόνον παῖδες, ἀλλὰ καὶ ἀγράμματοι ἐνήλικοι, πολλοὶ τῶν ὁποίων εἶχον ὑπερβῆ τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Ἐδίδασκον δὲ μέλη τοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», ἐν οἷς καὶ πνευματικαὶ φημιστοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐν ἀρχῇ διεπράχθησαν σοβαρὰ διδασκτικὰ σφάλματα, ἐξ ὧν ἠπειλήθη πρὸς στιγμὴν ἡ διάλυσις τῶν Σχολῶν. Ἐξ ἀπειρίας δὴλον ὅτι παιδαγωγικῆς ἐπεχειρήθη ἐν αὐταῖς ἡ διδασκαλία καὶ ἀνωτέρων φιλοσοφικῶν, νομικῶν καὶ ἄλλων μαθημάτων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ διαρροὴν τῶν μαθητῶν, οἵτινες μετὰ τοσούτου ἐνθουσιασμοῦ εἶχον συρρεύσει εἰς τὰς ἰδρυθείσας

Σχολάς. Ἐγένετο ὁμως ταχέως ἀντιληπτὸν τὸ σφάλμα τοῦτο καὶ ἐτροποποιήθη ἐγκαίρως τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας.

Αἱ Σχολαὶ ἔσχον ἔκτοτε μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ἀναγνώρισιν, ἥτις ἤγαγε τὸν «Παρνασσόν» εἰς τὴν ἰδρυσιν τοιούτων σχολῶν καὶ εἰς Πάτρας, Καλάμας, Βόλον καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς μεγάλης ἐντυπώσεως, ἣν προεκάλει τὸ ἐν ταῖς εἰρημέναις Σχολαῖς ἐπιτελούμενον ἔργον, εἶναι ἐν ἄλλοις καὶ τὸ γραφὲν κατὰ τὸ ἔτος 1901 ἐν τῇ *Revue des deux Mondes* ὑπὸ τῆς Γαλλίδος συγγραφέως καὶ λογίας Juliette Lambert—Adam, ὅτι «τρία πράγματα προξενούσι βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκεπτόμενον τὰς Ἀθήνας, τὸ Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, τὸ Ἱστορικὸν καὶ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον καὶ αἱ Νυκτεριναὶ Σχολαὶ τοῦ «Παρνασσού», τὸ πρῶτον ἀντιπροσωπεύον τὴν ἀρχαιότητα, τὸ δευτέρον τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων, τὸ δὲ τρίτον ἀποτελοῦν ἔργον σημερινόν, μοναδικόν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον δύναται τις νὰ ἀντλήσῃ ὅλην τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἑλλάδος».

Σήμερον αἱ Νυκτεριναὶ Σχολαὶ Ἀπόρων Παίδων τοῦ «Παρνασσού» λειτουργοῦσι μόνον ἐν Ἀθήναις χάριν τῶν νέων καὶ τῶν ἐνηλίκων ἐκείνων, οἵτινες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται κατὰ τὴν ἡμέραν. Ἀποτελοῦσι δὲ πλῆρες νυκτερινὸν δημοτικὸν σχολεῖον καὶ στεγάζονται εἰς ἰδιόκτητον μέγαρον τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῶν ὁδῶν Θεμιστοκλέους καὶ Κατακουζηνῶν.

Ὑπὲρ τὰ χίλια παιδιὰ τοῦ Λαοῦ φοιτῶσιν εἰς αὐτὰς κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας.

Εἰς τοὺς ἑκ τῶν ἐπαρχιῶν μάλιστα ἐρχομένους παρέχεται καὶ ἄσυλον εἰς τὰ ἐν τῷ Μεγάλῳ ὑπνωτήριᾳ, μέχρις ὅτου οὗτοι στεγασθῶσι καὶ εὐρωσιν ἐργασίαν. Πάντων δὲ ἡ διαπαιδαγώγησις εἶναι χριστιανική, ἐθνικὴ καὶ μορφωτικὴ τοῦ ἥθους καὶ τοῦ πνεύματος.

Γενικῶς εἰπεῖν αἱ Νυκτεριναὶ Σχολαὶ Ἀπόρων Παίδων τοῦ «Παρνασσού», ἀδιαλείπτως ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν λειτουργοῦσαι, ἀπέδωκαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν πλεόν τῶν ἑκατὸν χιλιάδων καλῶν πολιτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πλείστοι ἀνεδείχθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων μέτρων, ἅτινα ἐφημερόσθησαν ὑπὸ τοῦ «Παρνασσού» χάριν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένης διανοητικῆς, ἠθικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐν μίᾳ λέξει πολιτιστικῆς ἐξυψώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, συγκαταλέγονται καὶ τὰ ἐπόμενα:

1) Ἡ ὁργάνωσις μεγίστου ἀριθμοῦ ἀλλεπαλλήλων διαλέξεων περὶ ποικίλων μορφωτικῶν θεμάτων ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ἥτις ἐν μεγάλῳ μέτρῳ ἐπραγματοποιήθη, ὅπως δι' αὐτῶν ἐμφανισθῇ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν πᾶσα παγκοσμίως ἐπιτευχθεῖσα πρόοδος. Κατὰ τὰς διαλέξεις δὲ ταύτας χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ σύστημα τῶν φωτεινῶν προβολῶν.

2) Ἡ ἐκτέλεσις συναυλιῶν.

3) Ἡ ὁργάνωσις καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων.

4) Ἡ διενέργεια ποικίλων διαγωνισμῶν φιλολογικῶν, ποιητικῶν, καλλιτεχνικῶν κλπ.

Ὡς εἰκὸς δέ, πᾶσαν μορφωτικὴν καὶ καθόλου

πολιτιστικὴν δρᾶσιν αὐτοῦ καθιστᾷ ἀείποτε προσιτὴν δωρεὰν εἰς τὸν Λαόν.

Προσθέτω τέλος, ὅτι ἐξέδιδεν ἐπὶ 17ετίαν (1877—1895) τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Παρνασσός» καὶ τὴν ἐπετηρίδα του εἰς 13 τόμους μὲ ποικίλας διatribὰς φιλολογικὰς, ἐπιστημονικὰς κλπ., ὧς καὶ τὸ δελτίον τοῦ φυσιογνωστικοῦ τμήματος αὐτοῦ.

β) Ἐταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ.

Ἰδρύθη τῷ 1865 ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τοῦ Λαοῦ καὶ τῆς εἰς τὰς ἐργατικὰς ἰδίως τάξεις διαδόσεως τῶν ἀπαραιτήτων ἐπιστημονικῶν γνώσεων διὰ τῆς δωρεὰν διδασκαλίας μαθημάτων τόσον ἠθικοῦ, ὅσον καὶ πρακτικοῦ ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου, διὰ τῆς συγκροτήσεως βιβλιοθηκῶν χάριν τῶν ἐργατικῶν τάξεων καὶ τῆς δημοσιεύσεως βιβλίων πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων γνώσεων.

Τὰ πλεῖστα τῶν μαθημάτων διδάσκονται διὰ προβολῶν εἰκόνων, ἡ δὲ Φυσικὴ Πειραματικὴ καὶ ἡ Χημεία μετὰ πειραμάτων. Ἡ Ἐταιρεία ἔχει ἰδιόκτητον οἰκοδόμημα καὶ μεγάλην βιβλιοθήκην. Ἐν ἀντιθέσει ὁμως πρὸς τὸν «Παρνασσόν», οὗτινος ἡ δρᾶσις διατηρεῖται καὶ σήμερον ἀμείωτος, ἡ δραστηριότης τῆς Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ ἐμειώθη σημαντικῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1940 καὶ ἐνεῦθεν.

γ) Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Ἰδρύθη τῷ 1896 ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, ἀνέπτυξε δ' ἐξόχου σημασίας τοιαύτην δρᾶσιν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Δὲν θ' ἀναπτύξωμεν ὁμως ἐνταῦθα τὴν δρᾶσιν του ταύτην, διότι ἀνεφέρετο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν καθαρῶς σχολικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἐνηλίκων.

Ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι μεγάλα ποσὰ ἐδαπάνησε καὶ διὰ τὸν καταρτισμὸν βιβλιοθηκῶν, καὶ διὰ μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων σχολῶν, ὧς ἰδρυσε, συγκαταλέγονται αἱ Πρακτικαὶ Σχολαὶ Θηλέων μετ' οἰκοτροφείου ἐν Γουμένιστῃ καὶ ἐν Ἐδέσῃ καὶ ἡ ἐν Φλωρίνῃ Οἰκοκυρικὴ Σχολὴ μετ' οἰκοτροφείου· σχολαὶ ἅφ' ἑνὸς μὲν παρέχουσαι ἐκπαίδευσιν πρακτικοῦ χαρακτῆρος, ἅφ' ἑτέρου δ' ἐνισχύουσαι καὶ τὴν γενικὴν μόρφωσιν τῶν τροφίμων αὐτῶν. Οὕτω λ.χ. τὸ πρόγραμμα τῆς τριετοῦς φοιτήσεως Οἰκοκυρικῆς Σχολῆς Φλωρίνης, ἥς ἡ λειτουργία διεκόπη πρὸ δεκαετίας, περιελάμβανε ἐν ἄλλοις ἅφ' ἑνὸς μὲν ραπτικήν, κοπτικήν, ὑφαντικήν, μαγειρικήν κ.τ.λ., ἅφ' ἑτέρου δὲ ἑλληνικά, ὀρθοσκευτικά, ὑγιεινὴν, ᾠδικήν, γυμναστικήν κτλ. κτλ.

Ἐπὶ πλεόν ὁ Σύλλογος οὗτος, οὗτινος ἡ δραστηριότης ὡσαύτως σημαντικῶς ἐμειώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1940 καὶ ἐνεῦθεν, ὑπεβोधήθη κατὰ τὸ παρελθὸν τὴν ἰδρυσιν καὶ ἄλλων μορφωτικῶν σκοποῦς ἐπιδιωκόντων συλλόγων ἢ ἐταιρειῶν, ἐν οἷς καὶ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν ὠφελίμων Βιβλίων, περὶ οὗ ποιούμεθα λόγον κατωτέρω, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ὁποῖου Δ. Βικέλας ἦτο μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

δ) Σύλλογος Κυριῶν ὑπὲρ τῆς Γυναικείας Παιδείσεως.

Γυναικεία ὁργάνωσις, συσταθεῖσα τῷ 1871 ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸν σκοπὸν α) τῆς παιδείσεως καὶ τῆς διὰ τῆς παροχῆς ἐργασίας προστασίας τῆς Ἑλληνίδος ἐργάτιδος, β) τῆς διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου ἐνισχύσεως τῆς ἐγχωρίου βιοτεχνίας καὶ γ) τῆς μορφώσεως καὶ τῶν εἰς εὐπορωτέρας τάξεις ἀνηκουσῶν Ἑλληνίδων, δι' ἃς ἱδρύσε προτύπον καὶ ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον.

Κορύφωμα τῆς δράσεως τοῦ Συλλόγου ἀποτελεῖ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρύσις τοῦ Ἑργαστηρίου Ἀπόρων Γυναικῶν, ἱδρυθέντος ἐν Ἀθήναις τῷ 1879 καὶ περιλαμβάνοντος τμήματα ραπτικής, κεντήματος, ὑφαντουργικῆς καὶ ταπητουργίας. Ἐν αὐτῷ προσφέρεται εἰς τὰς γυναῖκας βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα καὶ συσσίτιον, καταβάλλεται δὲ φροντίς διατηρήσεως τῶν σχεδίων τῆς Ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης. Λαμβάνεται ὡσαύτως μέριμνα διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς στοιχειώδους μορφώσεως τῶν ἐργατριῶν, λειτουργούντος πρὸς τοῦτο καὶ Δημοτικοῦ σχολείου. Παραπλεύρως δὲ τοῦ ἐργαστηρίου λειτουργεῖ ἐπαγγελματικὴ τεχνικὴ σχολὴ νεανίδων.

ε) Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων.

Ἰδρύθη τῷ 1899 πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρὰ τῷ λαῷ διαδόσεως ὠφελίμων γνώσεων διὰ ποικίλων μέσων, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς δημοσιεύσεως μικρῶν βιβλίων εὐθηνῶν καὶ εὐλήπτων.

Ἐν ἀρχῇ ἐξέδωκε σειρὰν ἐξ 100 βιβλίων, ἅτινα ὀνομάζονται «Κόκκινα βιβλία», καὶ τῶν ὁσίων τὰ περισσότερα ἀριθμοῦσιν ἐπανελημμένας ἐκδόσεις εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀντιτύπων. Ἐν συνεχείᾳ ἤρχισε τὴν ἐκδοσὶν τῆς σειρᾶς τῶν «Πρασίνων βιβλίων», ἀπευθυνομένων εἰς μᾶλλον ἀνεπτυγμένον κύκλον ἀναγνωστών. Ἐκ τῆς τελευταίας δὲ ταύτης ἔχουσι μέχρι σήμερον ἐκδοθῇ 76 ποικίλου περιεχομένου.

Πρὸς τούτοις ὁ Σύλλογος ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι τοῦ 1912 τὸ περιοδικὸν «Μελέτη» καὶ ἀπὸ τοῦ 1927 καὶ ἔξῃς τὴν «Ἱστορικὴν καὶ Λαογραφικὴν Βιβλιοθήκην», ἧς ἔχουσιν ἐκδοθῇ μέχρι τοῦτε 14 τόμοι ποικίλου περιεχομένου. Ἐξέδωκεν ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ 1928 καὶ ἔξῃς τὸ περιοδικὸν «Ἑλληνικά».

Ἐν τῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐφαρμοζόμενων μέτρων εἶναι ἡ ὁργάνωσις ὁμιλιῶν διὰ κυρίας.

στ) Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων.

Ἰδρύθη ἐν ἔτει 1910 ἐν Ἀθήναις καὶ ὑπάγεται εἰς τὸν Διεθνῇ Σύνδεσμον τῶν Λυκείων—Λεσχῶν, τὸν ἐδρεύοντα ἐν Λονδίῳ. Πρόκειται περὶ τοῦ σπουδαιότερου τῶν Ἑλληνικῶν σωματείων ἐπιμορφώσεως τῆς γυναικός, περὶ τοῦ ὁποίου συνεκπύρηνον σκόπιμον νὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενέστερον.

Οἱ σκοποὶ εἰς οὓς ἀποβλέπει, εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Ἡ ἀναβίωσις καὶ διατήρησις τῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων, ἡθῶν, ἐθίμων, ἐθνικῶν χορῶν, δημοδῶν ἁσματίων, ἀμφιέσεων κ.τ.λ. καὶ τῆς ἐν γένει ἑθνικῆς ἡμῶν ζωῆς. Εἰδικώτερον δὲ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ μουσικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ καθόλου αἰσθητικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης καὶ ἡ μέ-

ριμνα πρὸς ἐπικράτησιν αὐτῆς ἰδίως εἰς τὴν βιοτεχνίαν.

β) Ἡ ἐκπαίδευσις τῆς Ἑλληνίδος εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, παιδαγωγικὴν καὶ τὰς καλὰς τέχνας καὶ ἡ ἐν γένει μόρφωσις αὐτῆς, ἰδιαίτερος δ' ἡ ἀνύψωσις τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν μητέρων καὶ ὁ διαφωτισμὸς αὐτῶν εἰς τὰ καθήκοντα καὶ τὸν προορισμὸν τῶν.

γ) Ἡ προστασία τῶν μητέρων καὶ τῶν παιδῶν τῶν ἀπόρων τάξεων καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἑλληνίδος καλλιτέχνιδος καὶ γενικώτερον τῆς εἰς πάντα κλάδον ἐργαζομένης γυναικός.

Ἡ ἐκπαίδευσις λοιπὸν τῶν ἐνηλίκων καὶ ἰδίᾳ ἡ ἐπιμόρφωσις τῆς γυναικός ἀποτελεῖ θεμελιώδη σκοπὸν τοῦ σωματείου τούτου.

Τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων ἔχει παραρτήματα εἰς τὰ κυριώτερα ἐπαρχιακὰ κέντρα, ὅπως λ.χ. ἐν Θεσσαλονίκῃ, Καβάλλᾳ, Ἰωαννίνοις, Χανίοις, Βόλῳ, Δράμᾳ, Ρόδῳ, Σάμῳ, κ.τ.λ., ἀναπτύσσει δ' οὕτω μεγάλης ἐκτάσεως δρᾶσιν.

Πρὸς εὐχερεστέραν ἐπίτευξιν τῶν πολλαπλῶν τούτων σκοπῶν ἡ ἐργασία αὐτοῦ καταμερίζεται εἰς εἰδικὰ τμήματα. Τὰ σήμερον δὲ λειτουργοῦντα τμήματα τοῦ Λυκείου ἀνέρχονται εἰς 20, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐπόμενα: Τὸ τμήμα Μητέρων καὶ Παιδαγωγῶν, τὸ τμήμα Ἑθνικῶν Παραδόσεων, τὸ Καλλιτεχνικὸν τμήμα, τὸ τμήμα Ἑπαγγελματικῆς Τέχνης, τὸ Μουσικὸν τμήμα, τὸ Φιλολογικόν, τὸ τμήμα Δανειστικῆς Βιβλιοθήκης, τὸ Οἰκοκυρικὸν τμήμα, τὸ τμήμα Οἰκογενείας κ.λ.π.

Ἐκ τῶν ποικίλων μέτρων, ἅτινα τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων λαμβάνει πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, τὰ ἐπόμενα ἰδίᾳ ἐνδιαφέρουσιν ἀμεσώτερον τὴν παροῦσαν μελέτην.

α) Ἡ ἱδρύσις νυκτερινῶν σχολείων ἀγγραμμάτων μητέρων ἔχουσιν ἱδρυθῇ ὑπὸ τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων ἐν Ἀθήναις ἡ τοῖς προαστίοις αὐτῶν καὶ ἐν ἐπαρχίαις. Ἐν Ἀθήναις λ.χ. λειτουργοῦσι τοιαῦτα σχολεῖα ἐν τῷ κεντρικῷ Καταστήματι τοῦ Λυκείου καὶ ἐν ταῖς συνοικίαις Πατησίων, Γκύζη, Κολοκυνθοῦς, Παγκρατίου, Βεῖκου κλπ.

Τὰ εἰς ταῦτα διδασκόμενα μαθήματα (ἀνάγνωσις, γραφὴ, ὑγιεινὴ, κτλ.) διδάσκονται ὑπὸ κυριῶν τοῦ τμήματος Μητέρων καὶ Παιδαγωγῶν τοῦ Λυκείου. Τὰ δὲ Θρησκευτικὰ ὑπὸ κυριῶν τοῦ Χριστιανικοῦ Σωματείου «ἡ Χριστιανικὴ Γωνιά». Εἰς τὰς ἐξετάσεις δὲ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1949—1950 τριακόσαι μητέρες τῶν Ἀθηνῶν ἔσχον ἀρίστην ἐπιτυχίαν.

β) Ἡ λειτουργία ἀναγνωστηρίων καὶ δανειστικῆς βιβλιοθήκης, ἡ διοργάνωσις μαθημάτων καὶ διαλέξεων μετὰ σχετικῶν συζητήσεων, οἱ ἐκπαιδευτικοὶ περίπατοι εἰς Μονεῖα καὶ Ἀρχαιολογικοὺς χώρους καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἐκδρομαί.

Οὕτω λ.χ. τὸ ἐν Ἀθήναις Κεντρικὸν Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων ἔχει βιβλιοθήκην, συγκεντρώνουσαν ἄνω τῶν 10.000 τόμων ἑλληνικῶν, γαλλικῶν καὶ ἀγγλι-

κων βιβλίων. Λειτουργεί δ' αὕτη καὶ ὡς ἀναγνωστήριον καὶ ὡς δανειστικὴ βιβλιοθήκη.

Πλείσται δὲ σειραὶ μαθημάτων καὶ διαλέξεων ὁργανοῦνται ὑπὸ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ Λυκείου, περὶ ποικίλων θεμάτων, ὡς Ἑλληνικῆς μυθολογίας, φιλολογίας, λαογραφίας, ἐθνικῶν χορῶν, ρυθμικῆς, κοπτικῆς—ραπτικῆς, ὕφαντικῆς, μαγειρικῆς, ζαχαροπλαστικῆς, ὕγιεινῆς, πρώτων βοηθειῶν κλπ.

γ) Ἡ διοργάνωσις καλλιτεχνικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐκθέσεων ἢ ἡ συμμετοχὴ εἰς τοιαύτας ἐκθέσεις, ὁργανομένης ὑπ' ἄλλων.

Οὕτω τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων διοργάνωσε κατ' ἐπανάληψιν ἐκθέσεις βιοτεχνίας (σκυριανῶν λ.χ. καὶ ἄλλων ἐγχωρίων ἐπίπλων ἢ ἐπίπλων βυζαντινοῦ ἔθιμου κτλ.), διακοσμητικῆς τέχνης, ζωγραφικῆς, κεντημάτων κλπ.

δ) Ἡ διοργάνωσις συναυλιῶν, ἐπιδείξεων χορῶν, φιλολογικῶν συγκεντρώσεων, Ἑλληνικῶν ἀπογευματινῶν καὶ ἑορτῶν. Ἡ ἱδρυσις χορῶδίας, ἢ συλλογὴ μελοποιήσεως καὶ ἐνορχήστρωσις τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ᾠμάτων καὶ ἐθνικῶν χορῶν καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς διάδοσιν αὐτῶν κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Λυκείου ὁργανομένης κοσμικᾶς συγκεντρώσεις.

Ἀρχοῦμαι εἰς τὰ ἐπόμενα παραδείγματα:

Ἀπὸ τῆς 1ης Νοεμβρίου 1949 μέχρι τῆς 31ης Αὐγούστου 1950 αἱ μουσικοφιλολογικαὶ συγκεντρώσεις τοῦ Λυκείου ἀνῆλθον εἰς εἴκοσι τέσσαρας. Αἱ καθαρῶς δὲ φιλολογικαὶ συγκεντρώσεις αὐτοῦ γίνονται καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐπιδείξεις χορῶν, ἐγένοντο ἑννέα ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου 1949 μέχρις 1ης Ἰουλίου 1950.

Ἐκτὸς δ' ἄλλων ἑορτῶν, αἱ ὁργανῶνται τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων, τελεῖ τοῦτο κατ' ἔτος κατὰ τὴν ἀνοίξιν ἐν τῷ Σταδίῳ ἑορτὴν Ἑλληνικῶν χορῶν, καθ' ἣν ἐπιδεικνύονται ἀμφιέσεις ὄλων τῶν ἐποχῶν.

Τὸ 1921 συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Λυκείου τὸ πρῶτον Διεθνὲς Συνέδριον Γυναικῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύθησαν περὶ τὰ ὀγδοήκοντα σωματεῖα Ἑλληνικὰ καὶ ξένα.

Γενικῶς εἰπεῖν τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων ἀναπτύσσει σημαντικὴν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα δρᾶσιν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τῶν Ἑλληνίδων ἂν τις ὁμῶς ἐξαιρέσῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λαμβανόμενα μέτρα τῆς ἀνωτέρω παραγράφου α', πλείστα τῶν ἄλλων δὲν εἶναι ἐντελῶς δωρεὰν προσιτὰ εἰς τὸ κοινόν.

ζ) Μακεδονικὴ Ἑκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία.

Ἰδρύθη ἐν ἔτει 1925 ἐν Ἀθήναις, ἔχουσα σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῆς Παιδείας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ γενικώτερον τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Ἐλαβε δὲ πλείστα ἐπιτυχῇ μέτρα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς τούτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξαίρομεν τὰ ἐπόμενα:

Τὴν ἱδρυσιν νυκτερινῶν σχολῶν, τὴν διάδοσιν πρακτικῶν γνώσεων εἰς τοὺς ἀγροτικούς πληθυσμούς τῆς Μακεδονίας, τὴν περιφορὰν κινηματογραφικῶν μηχανημάτων πρὸς ἐπίδειξιν ταινιῶν ἐκπαιδευτικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐν γένει περιεχομένου. Τὴν χορήγησιν ὑποτροφιῶν εἰς νεάνιδας ἐκ Μακεδονίας, ἵνα φοιτήσωσιν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Χαροκόπειον Οἰκοκυ-

ρικὴν Σχολὴν καὶ ἐν συνεχείᾳ χρησιμοποιοιθῶσιν ὡς Διευθύντριαι τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Μακεδονίᾳ λειτουργουσῶν Κινητῶν Πρακτικῶν Οἰκοκυρικῶν Σχολῶν, αἵτινες, ὡς ἐκ τῆς πείρας τοῦ παρελθόντος κατεδείχθη, ἀσκοῦσι σπουδαίαν ἐκπολιτιστικὴν καὶ ἡθοπλαστικὴν ἐπίδρασιν.

Μετὰ τὴν εὐστοχὸν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἀποστολῆς τῆς ἢ περὶ ἧς πρόκειται Ἑταιρεία ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς σύμπασαν ἐν γένει τὴν Βόρειον Ἑλλάδα.

η) Ἑλληνικὴ Γυμναστικὴ καὶ Παιδαγωγικὴ Ἑταιρεία.

Ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1927, ὡς ἑλληνικὸν τμήμα τῆς Διεθνούς Ὀμοσπονδίας τῆς Παιδαγωγούσης Γυμναστικῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναβιώσεως τοῦ γυμνασίου τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἱδρυσε λαϊκὰ γυμναστήρια, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν σπουδὴν τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων, ἐν ἔτει δὲ 1933 καὶ Ἀνωτέραν Λαϊκὴν Σχολὴν (Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον), ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν γενικὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ἔχουσαν τμήμα ἐν Ἀθήναις καὶ ἕτερον ἐν Καλλιθέᾳ. Ἡ δρᾶσις τῆς Ἑταιρείας ἡτόνησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1936.

θ) Ἑλληνοαμερικανικὸν Ἐπιμορφωτικὸν Ἰνστιτούτον.

Ἰδρύθη ἐν ἔτει 1945 ὑπὸ τῆς «Ἑλληνοαμερικανικῆς Νεολαίας» (συσταθείσης τῷ 1930), ἔχει δὲ σκοπὸν α) τὴν εἰς τὰς ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνικὰς παροικίας ἐξάπλωσιν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἱστορίας, γεωγραφίας, τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ καθόλου πολιτισμοῦ, β) τὴν ἐν Ἑλλάδι διδασκαλίαν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀμερικανικῆς ἱστορίας, γεωγραφίας, ζωῆς καὶ πολιτισμοῦ καὶ γ) πᾶσαν ἐν γένει Ἑλληνοαμερικανικὴν μορφωτικὴν πρωτοβουλίαν.

Ἐπιδιώκει δὲ τοὺς σκοποὺς τούτους διὰ διαφορῶν μέσων, ἐν οἷς δημοσίῳν διαλέξεων, ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνοαμερικανικὴ Βιβλιοθήκη», κυκλοφοροῦντος δωρεὰν, λειτουργίας εἰδικῶν δι' ἐκάστην περίπτωσιν σχολῶν καὶ ἱδρυμάτων κ.λ.π. Προσθέτομεν, ὅτι πρόκειται ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἱδρυθῇ ὑπὸ τοῦ, περὶ οὗ πρόκειται, Ἐπιμορφωτικοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἱδρυμάτων αὐτοῦ Ἀνωτέρου Κολλεγίου Ἀνασυγκροτήσεως ἰδιαίτερον ἱδρυμα ἔχον ἀποκλειστικὴν ἀποστολὴν τὴν δωρεὰν μετάδοσιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων μορφωτικῶν στοιχείων εἰς Ἑλληνας σπουδαστάς, ἐργαζομένους, ἐπιστήμονας κ.τ.λ.

ι) Μορφωτικὸς Σύλλογος «Ἀθηναίων».

Ἰδρύθη ἐν ἔτει 1946. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τῶν μορφωτικῶν αὐτοῦ σκοπῶν ὁργάνωσε μέχρι τοῦδε ἀφ' ἑνὸς μὲν Σχολὴν Ἐλευθέρων Σπουδῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ σειρὰν παιδαγωγικῶν μαθημάτων διὰ γονεῖς.

Ἐν τῇ Σχολῇ Ἐλευθέρων Σπουδῶν διδάσκονται ποικίλα μαθήματα, συγκεκριμένως δὲ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος (1950—1951) μαθήματα φιλοσοφίας, λογοτεχνίας, θεωρίας καὶ ἱστορίας τῆς Τέχνης.

Τόσον δ' αὐτά, ὅσον καὶ τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀπευθυνόμενα παιδαγωγικὰ μαθήματα εἶναι προσιτὰ ἐναντι τῆς καταβολῆς ὠρισμένης τινὸς συνδρομῆς.

Μορφωτικαὶ διαλέξεις καὶ μαθήματα ὁργανοῦνται βεβαίως καὶ ὑπὸ πλείστων ἄλλων συλλόγων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, μὴ ἀναφερομένων ἐν ταῦθα. Οὕτω λ.χ. τοιαῦται ἀξιόλογοι διαλέξεις καὶ μαθήματα, δωρεὰν προσιτὰ εἰς τὸ κοινόν, δίδονται ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ, τῷ Γαλλικῷ Ἰνστιτούτῳ Ἀθηνῶν κ.τ.λ., ἐιδικώτεροι δὲ διαλέξεις διὰ γονεῖς ἐν τῇ Σχολῇ Γονέων τοῦ Προτύπου Λυκείου Ἀθηνῶν, τῷ Πειραματικῷ Σχολείῳ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἄλλοις σχολικοῖς Ἰδρύμασι κ.τ.λ.

Καὶ γενικώτερον δέ, μορφωτικοὶ σύλλογοι, εἰσὶν αἰρεῖται καὶ σωματεῖα, οἷα τὰ ἐν τοῖς πρόσθεν ἀναφερθέντι, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πολλὰ οὐ μόνον εἰς τὰ μεγαλύτερα ἀστικά κέντρα (Θεσσαλονίκην, Πάτρας κτλ.), ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μικρὰς Ἑλληνικάς Ἐπαρχιακὰς πόλεις. Ὡσαύτως δὲ καὶ λέσχαι, προσκοπικαὶ ἢ ἄλλαι ὁργανώσεις, ἐκδρομικὰ καὶ ἄλλα σωματεῖα, ἐπιδιώκοντα ἐν ταύτῳ καὶ μορφωτικούς σκοπούς. Περὶ πάντων δ' αὐτῶν δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν, ὡς εἰκός, ἐνταῦθα.

IV. Μορφωτικὴ δράσις χριστιανικῶν σωματείων.

α) Ἀδελφότης Θεολόγων ἢ «Ζωή».

Ἰδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1909 ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ ζωῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως ἀνωτέρου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Χάριν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου χρησιμοποιοῦνται ὑπ' αὐτῆς μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα μέσα :

1) Τὸ Θεῖον κήρυγμα εἰς Νασοὺς καὶ αἰθούσας καὶ εἰδικαὶ διαλέξεις δι' ἐπιστήμονας, διὰ φοιτητάς, δι' ἐργατικούς, διὰ γονεῖς, διὰ τὸν Στρατὸν κτλ.

2) Ἡ ἐκδοσις τοῦ ὁμωνύμου καὶ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέποντος περιοδικοῦ «Ζωή» (ἀπὸ τοῦ 1911), κυκλοφοροῦντος ἤδη εἰς πλείονα τῶν 150.000 φύλλων ἐν Ἑλλάδι καὶ μεταξὺ τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ.

3) Ἐπανειλημμένοι ἐκδόσεις τῆς Ἀγίας Γραφῆς (Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης).

4) Ἡ ἐκδοσις ὑπερεκατὸν ἔργων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλείστα ἔχουσι πρακτικὸν ἢ θρησκευτικὸν περιεχόμενον καὶ ἀπευθύνονται εἰς πᾶσαν τάξιν καὶ ἡλικίαν πολιτῶν.

5) Ὁ κατὰ συνοικίας καὶ κατὰ πόλεις σχηματισμὸς κύκλων μελέτης τῶν γραφῶν, τοῦ περιοδικοῦ «Ζωή» κτλ.

6) Ἡ ἀπὸ τοῦ 1926 ἀρξαμένη ἰδρυσις κατηχητικῶν σχολείων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα χάριν τῆς Χριστιανικῆς καὶ Ἑλληνοπρεποῦς μορφώσεως παιδῶν καὶ ἐφήβων.

Τοιαῦτα σχολεῖα ἐλειτουργήσαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ζωῆς» κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1947—1948 ἐν ὧν 921 μὲ ἐγγραφέντας μαθητὰς καὶ μαθητρίδας 124.414.

7) Ἡ ὁργάνωσις θερινῶν κατασκηνώσεων διὰ φοιτητάς καὶ μαθητὰς μὲ πρόγραμμα παιδαγωγικὸν καὶ μορφωτικόν.

8) Ἡ ἰδρυσις φοιτητικῶν οἰκοτροφείων (ἀρρέ-

νων καὶ θηλέων) παρεχόντων στέγην, τροφήν, ἐπίβλεψιν καὶ εὐνοούντων τὴν καλλιέργειαν ἡθικοῦ χαρακτῆρος.

9) Ἡ συνεργασία εἰς τὴν λειτουργίαν α) τῆς Σχολῆς Μηχανικῶν «Ἀπόστολος Παῦλος», περὶ ἧς ὁμιλήσαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, καὶ β) τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Γενικῶν Σπουδῶν, ἧτις ἰδρύθη τῷ 1943 ὑπὸ τε τῆς «Ζωῆς» καὶ τῆς Ἀδελφότητος «Ἀκτίνες».

Ἀποβλέπει δὲ ἡ Ἀνωτέρα Σχολὴ Γενικῶν Σπουδῶν εἰς τοὺς ἑξῆς σκοπούς :

α) Εἰς τὴν παροχὴν ἀνωτέρας ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ εἰς τὴν κατ' ἐπιστημονικὸν τρόπον σπουδὴν θεμελιωδῶν προβλημάτων τοῦ πολιτισμοῦ. β) Εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐπιστημόνων ἐπιθυμούντων νὰ συνεργασθῶσιν εἰς τὸ ἐν Ἑλλάδι ἐπιτελούμενον χριστιανικὸν μορφωτικὸν ἔργον. Ἡ εἰς αὐτὴν φοίτησις εἶναι τριετής, γίνονται δὲ δεκτοί, ὡς τακτικοὶ σπουδασταὶ ἢ καὶ ἀκροαταί, ἄφ' ἐνὸς μὲν οἱ ἐπιστήμονες, ἄφ' ἑτέρου δὲ οἱ φοιτηταὶ ἢ καὶ ἁπλῶς οἱ κεκτημένοι ἀπολυτήριον γυμνασίου.

β) Χριστιανικὴ Ἀδελφότης Νέων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Χριστιανικὴ Ἀδελφότης Νέων (Χ.Α.Ν.) ἰδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1918 πρωτοβουλία ἐπιφανῶν πολιτῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῇ συνδρομῇ καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς Χ.Α.Ν. Αὕτη τελεῖ ἐν ὁργανικῇ σχέσει καὶ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῆς ὁμωνύμου Παγκοσμίου Ἀδελφότητος, ἧς τυγχάνει μέλος. Ἀποτελεῖ ὅμως καθαρῶς Ἑλληνικὸν σωματεῖον, διοικούμενον ὑπὸ Ἑλληνικοῦ Συμβουλίου, διευθυνόμενον ὑπὸ Ἑλληνικοῦ προσωπικοῦ καὶ συντηρούμενον ἐξ ἐράνων τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας.

Ὑπάρχουσι δύο ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων ἑλληνικαὶ Χριστιανικαὶ Ἀδελφότητες, ἡ Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν μὲ παράρτημα ἐν Νικαίᾳ (Κοκκινιά) καὶ ἡ Χ.Α.Ν. Θεσσαλονίκης.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἀδελφότης Νέων Ἀθηνῶν ἰδρύθη ἐν ἔτει 1923. Ἀπέβλεπε δ' ἡ ἰδρυσις αὐτῆς εἰς τὸν γενικὸν σκοπὸν τῶν Χ.Α.Ν., ἦτοι εἰς τὴν ἐπὶ θρησκευτικῶν καὶ ἡθικῶν βάσεων ἐξωσχολικὴν καὶ μετασχολικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων ἀπὸ κοινωνικῆς, ἡθικῆς, πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἀπόψεως. Αὕτη ἀπευθύνεται α) εἰς παῖδας (10—16 ἐτῶν), β) εἰς νέους (17—22 ἐτῶν, ἐργαζομένους ἢ σπουδάζοντας) καὶ γ) εἰς ἐνηλίκους.

Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς διαθέτει λέσχην, ἀναγνωστήρια, βιβλιοθήκην, γυμναστήρια κτλ. Ἰδρύει νυκτερινὰς σχολὰς, ὁργανώνει μαθήματα, μορφωτικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς διαλέξεις, συσκέψεις, συναυλίας, θεατρικὰς καὶ κινηματογραφικὰς παραστάσεις ἐντὸς τῆς Χ.Α.Ν. ἢ εἰς διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, ἐκδρομὰς, θερινὰς κατασκηνώσεις κτλ. Ὑποδιαιρεῖται εἰς διάφορα ἐπὶ μέρους τμήματα, ὅπως τὸ τῶν φοιτητῶν, τὸ τῶν ἐργαζομένων νέων, τὸ ἐκπαιδευτικόν, τὸ τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς κτλ.

Πιστεύουσα δ' ὅτι ὁ καλὸς Χριστιανὸς ἐκδηλοῦται τοιοῦτος πανταχοῦ καὶ πάντοτε, προσπαθεῖ εἰς πᾶσαν περίστασιν, ἐν τῇ λέσχῃ δὴλον ὅτι, ἐν τῷ γυμναστηρίῳ κ.τ.λ., ν' ἀναπτύσῃ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν διὰ καταλλήλων θρησκευτικῶν ὁμιλιῶν καὶ νὰ τονώῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα.

Καί τὸ παράρτημα τῆς Νικαίας ἀναπτύσσει ἀξίαν λόγου δρᾶσιν. Φοιτῶσιν εἰς αὐτὸ 400 νέοι, λειτουργεῖ δ' ἐν ἄλλοις καὶ πληρὴς νυκτερινὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἔχον μαθητὰς 100 ἐργαζομένους νέους.

Ἡ δρᾶσις τέλος τῆς Χ.Α.Ν. Θεσσαλονίκης εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν.

γ) Χριστιανικὴ Ἐνωσις Νεανίδων.

Σωματεῖον ἰδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1923. Οἱ ὑπὲρ τῶν νεανίδων σκοποὶ αὐτοῦ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν νέων σκοποὺς τῆς Χ.Α.Ν., καὶ συγκεκριμένως ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἠθικῶν διδασκάλων τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοκείας ἐξωσχολικῇ καὶ μετасχολικῇ ὑπὲρ τῶν νεανίδων μέριμνα ἀπὸ ἠθικῆς, κοινωνικῆς, πνευματικῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ σωματικῆς ἀπόψεως.

Εἰδικώτερον ἐπιδιώκει νὰ ἐθίσῃ τὴν γυναῖκα εἰς τὴν μετὰ κατανοήσεως καὶ ἀνεξαρτησίας σκέψεως ἀντιμετώπισιν τῶν συγχρόνων προβλημάτων τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ἰδανικοῦ τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος καὶ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ ἀγάπην τοῦ πληθοῦ.

Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ ἰδρύει οἰκοτροφεία, λέσχας μετ' ἀναγνώστηρίων, θερινὰς κατασκηνώσεις καὶ λαϊκὰ ἐστιατόρια, ὁργανώνει δὲ σειρὰς μαθημάτων ἐπαγγελματικοῦ καὶ γενικωτέρου μορφωτικοῦ χαρακτῆρος, διαλέξεων κ.τ.λ.

Ἐν αὐτῷ τῷ ἰδρύματι τῆς Ἐνώσεως ἔχει αὕτη ἰδρύσει οἰκοτροφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ νεάνιδες ἐργαζόμεναι ἢ σπουδάζουσαι, στερούμεναι δὲ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου, εὐρίσκουσι στέγην, δεχόμεναι συγχρόνως καὶ τὴν ὕγιᾶ καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν.

Μεταξὺ δ' ἄλλων ἰδρυσε καὶ Σχολὴν Στελεχῶν Κοινωνικῆς Προνοίας, εἰς ἣν εἰσέρχονται νεάνιδες τῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, κεκτημέναι ἀπολυτήριον τοῦ γυμνασίου, παρακολουθοῦσι δ' εὐρὺν κύκλον χρησιμωτάτων μορφωτικῶν μαθημάτων καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Σχολῆς ἐξοδὸν αὐτῶν ἔχουσιν ἀποστολὴν τὴν καθοδηγῆσιν τοῦ Λαοῦ πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐν γένει ζωῆς αὐτοῦ, διοριζόμεναι εἰς σχετικὰς θέσεις τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας ἢ τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς.

δ) Χριστιανικὴ Κοινωνικὴ Ἐνωσις.

Ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔτος 1932 πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαδόσεως καὶ ἐπικρατήσεως τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀγάπης κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας ἐν ἀναφορᾷ καὶ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ὁργάνωσιν τῆς κοινωνίας. Τὴν ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπεδίωξε καὶ δι' ἄλλων μέσων καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου οὕτινος ἐν τμήμα ἐλειτούργησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1932.

Ἄλλα Χριστιανικὰ σωματεία.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι σημαντικὸς ἀριθμὸς καὶ ἄλλων Χριστιανικῶν σωματείων, σπουδαῖον μορφωτικὸν ἔργον ἐπιτελούντων, μεγάλας δ' εἰδικώτερον προσφερόντων ὑπηρεσίας καὶ ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων. Τινὰ τούτων συνεργάζονται μετ' ἄλλήλων. Οὕτω λ.χ. μετὰ τῆς «Ζωῆς» συνεργάζονται ὁ «Ἀπόστολος Παῦλος», ἡ

Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων, ἡ Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἐνωσις, ἡ Ἐνωσις Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς Γονέων κ.τ.λ. Ἐκτὸς δὲ τῶν μετὰ τῆς «Ζωῆς» συνεργαζομένων ὑπάρχουσι καὶ 35 ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτῆς Χριστιανικὰ σωματεία ἐν Ἀθήναις καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Φυσικῶς τῷ λόγῳ λοιπὸν ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ θὰ περιορισθῶμεν πλεον εἰς τὴν βραχεῖαν μνείαν τῆς εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑνηλίκων ἀναφερομένης δράσεως τινῶν ἐξ αὐτῶν.

ε) «Ἀπόστολος Παῦλος».

Τὸ σωματεῖον τοῦτο ἀποβλέπει εἰς τὴν διάδοσιν τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ ζωῆς ἐν Ἑλλάδι. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἀναπτύσσει μεγάλην δρᾶσιν, ὁργανοῦν ἱεραποστολικὰς ἐξορμήσεις, διαλέξεις, μαθήματα κ.τ.λ. Ἐγένετο δ' αἰτία καὶ τῆς ὁργανώσεως τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως.

στ) Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἐνωσις.

Αὕτη ἀποστολὴν ἔχει τὴν μόρφωσιν τῶν φοιτητῶν εἰς ἀληθεῖς Ἑλληνας πνευματικοὺς ἡγέτας. 4000 δὲ περίπου φοιτῆται καὶ φοιτήτριαι δέχονται παρ' αὐτῆς κατ' ἔτος ἀξιόλογον ὀρθοκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν μόρφωσιν, παρακολουθοῦντες σχετικὰς διαλέξεις καὶ μαθήματα, μετέχοντες κύκλων μελέτης τῆς Ἀγίας Γραφῆς, κατασκηνώσεων κ.τ.λ. Τὴν μόρφωσιν δὲ ταύτην ὀφείλουσι νὰ μεταλαμπαδεύσωσιν ἐν συνεχείᾳ εἰς τοὺς ἐνηλίκους τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου. Τμήματα τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως, ἥτις ἐδρεύει ἐν Ἀθήναις, ὑπάρχουσι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἰωαννίνοις, Τριπόλει, Ἀλεξανδρουπόλει καὶ, καθόλου εἰπεῖν, εἰς τὰς πόλεις, εἰς ἃς λειτουργοῦσι Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημαί.

ζ) Πανελλήνιος Ἐνωσις Γονέων «Χριστιανικὴ Ἀγωγή».

Οἱ σκοποί, εἰς οὓς αὕτη ἀποβλέπει, εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ Χριστιανικὸς διαφωτισμὸς τῶν γονέων χάριν τῆς Χριστιανικῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων τῶν, ἡ τόνωσις τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως εἰς τὰς Ἑλληνικὰς οἰκογενείας. Τοῦ σωματείου τούτου λειτουργοῦσιν εἴκοσι τμήματα ἐν Ἀθήναις καὶ ἐξήκοντα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, εἰς χιλιάδας δ' ἀνέρχονται οἱ γονεῖς, ἐφ' οὓς τοῦτο ἀσκεῖ τὴν ἀγαθοποιὸν μορφωτικὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν διὰ συνεδρίων γονέων, διαλέξεων, δημοσιευμάτων διὰ γονεῖς κτλ.

η) Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων.

Ὁργανώνει τακτικωτάτας συγκεντρώσεις διαφωτισμοῦ τῶν ἐπιστημόνων, ἔχει δὲ παραρτήματα καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἐπὶ πλεον ἐκδίδει καὶ τὸ περιοδικὸν «Ἀκτίνες» κοινωνικοῦ, ἐπιστημονικοῦ, φιλοσοφικοῦ, καλλιτεχνικοῦ καὶ λογοτεχνικοῦ περιεχομένου, ὅπερ κυκλοφορεῖ εἰς πλείονα τῶν 50.000 ἀντιτύπων.

θ) Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐργαζομένης Νεολαίας.

Ὁ σκοπός, ὃν αὕτη ἐπιδιώκει, εἶναι ἡ διάδοσις τῶν Χριστιανικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς ἐργαζομένας τάξεις, ἢ παρ' αὐταῖς καλλιέργεια τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀλληλοβοηθείας καὶ καθόλου ἡ Χριστιανικὴ

μόρφωσις καὶ ἐξύψωσις αὐτῶν. Τὰ μέσα δ' αἵτινα χρησιμοποιεῖ εἶναι ἐν ἄλλοις ὁμίλῃαι καὶ συγκεντρώσεις, ἐκδρομαὶ καὶ ψυχαγωγίαι, δημοσιεύματα, ἐντυκτήρια καὶ βιβλιοθήκαι. Ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς δύο κλάδους, ὧν ὁ εἷς ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἐργαζομένους νέους καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὰς ἐργαζομένας νέας.

Τμήματα τῆς Ἑνώσεως λειτουργοῦσιν ἐν Θεσσαλονίκῃ, Δράμῃ, Ἐδέσσει, Τρικκάλῳ, Καρδίτῃ, Βόλῳ κλπ. κλπ. Ἐπὶ δὲ παραρτήματα αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἐγγὺς τῶν Ἀθηνῶν.

ι) Γυναικεία Ἀποστολικὴ Ἀδελφότης ἡ «Εὐσέβεια».

Αὕτη σκοπὸν ἔχει τὴν ἀμοιβαίαν τῶν μελῶν αὐτῆς βοήθειαν πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν Χριστιανικῶν ἀρχῶν ἐν τῷ βίῳ καὶ ἱεραποστολικὴν προσπάθειαν πρὸς διάδοσιν τῶν Χριστιανικῶν ἀρχῶν μεταξὺ τῶν Ἑλληνίδων καὶ Χριστιανικῶν διάπλασιν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Τὰ μέσα δ' αἵτινα χρησιμοποιεῖ εἶναι μαθήματα, διαλέξεις, μόρφωσις στελεχῶν διὰ τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα θηλέων, κατασκηνώσεις θηλέων κτλ.

κ) Ἀποστολικὴ Διακονία.

Αὕτη εἶναι ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων Χριστιανικῶν σωματείων, τῶν μὴ συνεργαζομένων μετὰ τῆς «Ζωῆς». Ἐδρεῦον ἐν Ἀθήναις ἀναπτύσσει μεγάλην Χριστιανικὴν μορφωτικὴν δράσιν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, εἰς πλείστας πόλεις τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι παραρτήματα αὐτοῦ. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρω, ὅτι ἔχει ἰδρύσει κατηχητικὰ σχολεῖα διὰ παιδία καὶ διὰ νέους, ἐξέδωκε δὲ καὶ σειρὰν ἀξιολόγων μορφωτικῶν βιβλίων.

λ) Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Γυνιά.

Ἀσκεῖ εὐρὺ κηρυκτικὸν ἔργον. Ἐκτὸς δὲ τῶν τακτικῶν διαλέξεων, ἃς ὁργανώνει ἐν Ἀθήναις, δμάδες αὐτῆς ἐπισκέπτονται συχνάκις τὰ ἄσυλα, τὰ νοσοκομεῖα καὶ τοὺς λεπροὺς Σπιναλόγκας καὶ Ἀθηνῶν πρὸς διαφωτισμὸν κατὰ κύριον λόγον θρησκευτικόν.

μ) Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἑνωσις Νέων καὶ Νεανίδων.

Ὁργανώνει διαλέξεις θρησκευτικοῦ μορφωτικοῦ χαρακτῆρος, συντηρεῖ δὲ καὶ κατηχητικὰ σχολεῖα. ἔχει παραρτήματα εἰς συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς ἐπαρχίας.

ν) Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἑταιρεία.

Ἡ δράσις αὐτῆς σκοπὸν ἔχει νὰ καταστήσῃ τοὺς χριστιανοὺς συνειδητὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας, γνωρίζοντα καλῶς τὰ ἔναντι ταύτης δικαιώματά των καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεις των.

ξ) Χριστιανικὸς Κύκλος.

Τὰ μέλη αὐτοῦ διαφωτίζονται ἀπὸ Χριστιανικῆς σκοπιᾶς περὶ πλείστων προβλημάτων χαρακτῆρος ἰδία ἔθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ.

ο) Ὁρθόδοξος Θεολογικὴ Ἑταιρεία.

Ἡ δράσις, ἣν ἀσκεῖ, σκοπὸν ἔχει τὴν εὐρεῖαν διαφώτισιν τῶν ἐνηλίκων καὶ τῶν νέων ἐπὶ θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν θεμάτων, τὴν ἔξαρσιν καὶ ἐκλαίκευσιν τῶν ἠθικῶν ἀξιών τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἐμπέδωσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς.

V. Εἰδικώτερος λόγος περὶ τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων.

α) Ἑργατικὴ Ἑστία.

Ὁργανισμὸς Δημοσίου Δικαίου, εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ὁποίου ἐμπίπτει ἡ μέριμνα ὑπὲρ τῆς ψυχαγωγίας καὶ μορφώσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων.

Τὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ὁργανισμοῦ τούτου καὶ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῶν σκοπῶν καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἡ ἔντονος διεθνὴς κίνησις, ἡ ἐκδηλωθεῖσα μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον διὰ τὸν συντονισμόν τῶν προσπαθειῶν πρὸς καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν ὥρων ἀναπαύσεως τῶν ἐργαζομένων, εὗρεν ἀπήχησιν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐξητήθη ἡ λήψις νομοθετικῶν μέτρων, τεινόντων εἰς τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐπιτυχίας τῶν σχετικῶν προσπαθειῶν. Συγκεκριμένως δ' ὁ Νόμος 5204)1931 προέβλεπε τὴν ἰδρύσιν τῆς Ἑργατικῆς Ἑστίας, ὡς Ὁργανισμοῦ Δημοσίου Δικαίου, οὗτινος σκοπὸς ὠρίζετο ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἐργαζομένων χάριν τῆς οἰκονομικῆς ἰδίας καὶ ἠθικῆς προαγωγῆς τῆς τάξεως αὐτῶν. Ἐτέθη δ' αὕτη ἐν λειτουργίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1936 κατόπιν τοῦ τροποποιητικοῦ Νόμου 96)1936.

Ἐν ἔτει 1937 ἀνετέθη εἰδικώτερον εἰς τὴν Ἑργατικὴν Ἑστίαν διὰ Νόμου ἡ διοργάνωσις ἑορτῶν, ἐκδρομῶν, ψυχαγωγικῶν ἐν γένει συγκεντρώσεων εἰς τὰ κέντρα αὐτῆς ἢ εἰς τὴν ὑπαιθρον, ἐκθέσεων σχετικῶν πρὸς τὴν ἐργασίαν κτλ. Διωργάνωσε δ' ἔκτοτε αὕτη ἐκδρομὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, θεατρικὰς παραστάσεις, συναυλίας κτλ., ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐκθεσιν «Χαρὰ καὶ Ἑργασία» τοῦ 1938 ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ τῶν Ἀθηνῶν. Τότε ἰδρύθησαν παρὰ τῆς Ἑργατικῆς Ἑστίας ἐν Ἀθήναις δύο Κέντρα Ἑργαζομένων, τὸ Κέντρον Ἑργαζομένων Νέων καὶ τὸ Κέντρον Ἑργαζομένου Κοριτσιοῦ.

Ἐν ἔτει 1939 ἀνετέθη διὰ νέου Νόμου εἰς τὴν Ἑργατικὴν Ἑστίαν ἡ μέριμνα διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν ἐργαζομένων, διὰ τὴν ἔκδοσιν ἐντύπων καὶ περιοδικῶν, διὰ τὴν ὁργάνωσιν ἐργατικῶν χορωδιῶν, θεατρικῶν καὶ κινηματογραφικῶν παραστάσεων κτλ. Οὐδένα δὲ τῶν διαγραφέντων σκοπῶν παρέλιπεν αὕτη νὰ ἐφαρμόσῃ. Οὕτω δὲ προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν δμῶνύμου μηνιαίου περιοδικοῦ, τῆς «Ἑργατικῆς Ἑστίας», μορφωτικοῦ περιεχομένου. Τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ διακόψε κατὰ τὴν Ἰταλογερμανικὴν Κατοχὴν (1941 — 1944), ἐπανελάβε δὲ τακτικῶς ταύτην μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Προέβη ἐπίσης εἰς τὴν συγκρότησιν ἀρίστων ἐργατικῶν χορωδιῶν, κατήρτισεν ἀρίστην φιλαρμονικὴν, διωργάνωσεν ἐργατικὰς θεατρικὰς καὶ κινηματογραφικὰς παραστάσεις κτλ.

Τέλος ὁ ἀναγκαστικὸς Νόμος 560)46 «περὶ ὁργανισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἑργασίας» ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διεύρυνσιν τῆς συμμετοχῆς τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων εἰς τὰ ὑλικά καὶ πνευματικά ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῆς ἰδρύσεως κέντρων ψυχαγωγίας, βιβλιοθηκῶν, λεσχῶν, θεαμάτων, διαλέξεων, θερινῶν διαμονῶν εἰς ἐξοχὰς καὶ λουτροπόλεις κτλ. Ἡ Ἑργατικὴ δ' Ἑστία ἀνταπεκρίθη καὶ εἰς τὰ νέα ταῦτα καθήκοντα καὶ δι' ἄλλων μέτρων καὶ διὰ τῆς ὁργάνωσεως θερινῶν ἐργατικῶν κατασκηνώσεων,

τῆς ἰδρύσεως καὶ ἄλλων κέντρων ἐργαζομένων, τῆς ἐκδόσεως καὶ εὐρυτάτης δωρεᾶν κυκλοφορίας βιβλίων ποικίλου μορφωτικοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ὁργανώσεως θεάτρων μαριονετιῶν, δίδοντος παραστάσεις εἰς τὰ διάφορα ἐργοστάσια, εἰς τὰ ὅποια ὡσαύτως ὁργανοῦνται ὑπ' αὐτῆς προβολαὶ κινηματογραφικῶν ταινιῶν μορφωτικοῦ περιεχομένου δι' ἀγορασθείσης κινητῆς κινηματογραφικῆς συσκευῆς. Ὅπως ὁμως βλέπει τις καὶ ἀμέσως κατωτέρω, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τῆς «Ἑργατικῆς Ἑστίας» ἰδρυθέντων κέντρων ἐργαζομένων εἶναι εἰσέτι μικρὸς καὶ συνεπῶς μικρὰς ἐκτάσεως καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς τελούμενῃ ἐργασία ὑπὲρ τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἐπιβάλλεται δ' ἡ γενίκευσις τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ ἡ αὐξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα κέντρων ἐργαζομένων.

β) Τὰ εἰδικὰ ἰδρύματα ψυχαγωγίας καὶ μορφώσεως τῶν ἐργαζομένων.

Τὰ Ἑλληνικὰ εἰδικὰ ἰδρύματα, τὰ παρέχοντα ψυχαγωγίαν καὶ μόρφωσιν εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς αὐτῶν, ὀνομάζονται Κέντρα Ἑργαζομένων ἢ Λέσχαι Ἑργαζομένων ἢ Ἑθνικὰ Ἰδρύματα Προστασίας Ἑργαζομένων κ.τ.λ. Κέντρα ἐργαζομένων ἰδρύει ἡ Ἑργατικὴ Ἑστία, Λέσχαι δὲ ἡ Ἑθνικὰ Ἰδρύματα Προστασίας Ἑργαζομένων τὸ Ὑπουργεῖον Κοινωνικῆς Προνοίας. Ἀλλὰ καὶ δι' ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἰδρύονται τοιοῦτα κέντρα. Ὡς παράδειγμα δ' ἀναφέρομεν τὰ Μορφωτικὰ Κέντρα Κοριτσιῶν, ἅτινα συντηροῦνται εἰς διαφόρους συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ «Ἑθνικοῦ Συμβουλίου Ἑλληνίδων», περὶ οὗ γίνεται λόγος καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, ἡ Ἑργατικὴ Ἑστία ἰδρύσεν ἐν Ἀθήναις Κέντρον Ἑργαζομένων Νέων καὶ Κέντρον Ἑργαζομένου Κοριτσιοῦ. Αὕτη ἰδρύσεν ὡσαύτως ἐν Πειραιεὶ Κέντρον Ἑργαζομένων Νέων. Ὑπὸ δὲ τῶν εἰς ἐννέα ἔδρας Ἑλληνικῶν Νομῶν (Θεσσαλονίκη, Καβάλλα, Σύρον, Καλάμας, Ἡράκλειον, Ρόδον, Μυτιλήνην, Χαλκίδα καὶ Πύργον) τοπικῶν ἐπιτροπῶν τῆς Ἑργατικῆς Ἑστίας, αἵτινες, ἔχουσαι οἰκονομικὴν ἀπ' αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν, ἐπιδιώκουσι τοὺς ἰδίους, οὓς καὶ αὕτη, σκυπούς, ἰδρύθησαν ἰσάριθμα Κέντρα Ἑργαζομένων εἰς τὰς πόλεις ταύτας, λειτουργοῦσι δ' ἱκανοποιητικῶς σήμερον πέντε ἐξ αὐτῶν, τὰ ἐν Θεσσαλονίκη, Χαλκίδι, Καβάλλᾳ, Σύρῳ καὶ Ἡρακλείῳ Κρήτης.

Λέσχαι Ἑργαζομένου Κοριτσιοῦ τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας λειτουργοῦσιν ἐν Ἀθήναις, Καλλιθέᾳ, Νέᾳ Ἰωνίᾳ, Πειραιεὶ, Πάτραις, Βόλῳ καὶ Καβάλλᾳ. Ἑθνικὸν τέλος Ἰδρυμα Προστασίας Ἑργαζομένου Παιδιοῦ λειτουργεῖ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀνάλογα πρὸς αὐτὸ ἐν Πειραιεὶ καὶ Ἀλλαχοῦ.

Κατωτέρω ποιούμεθα λόγον α) περὶ τῶν Κέντρων Ἑργαζομένων Νέων τῆς Ἑργατικῆς Ἑστίας καὶ β) περὶ τῶν Λεσχῶν Ἑργαζομένου Κοριτσιοῦ τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας, ἵνα τις οὕτω δυνήθῃ νὰ σχηματίσῃ ὡς οἷόν τε σαφῆ γενικὴν ἰδέαν τῶν ἰδιαιτέρων σκοπῶν καὶ τῆς δράσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι ἰδρυμάτων ψυχαγωγίας καὶ μορφώσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων.

Κέντρα Ἑργαζομένων Νέων

Σκοπὸς αὐτῶν εἶναι :

α) Ἡ παροχὴ μέσων ἀναπαύσεως, μορφώσεως καὶ ἀνέσεως εἰς τοὺς ἐργαζομένους διὰ τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν ὥρων σχολῆς αὐτῶν.

β) Ἡ μέριμνα διὰ τὴν ψυχαγωγίαν, τὴν ἐπαγγελματικὴν καθοδήγησιν καὶ κατάρτισιν, τὴν συμπλήρωσιν τῆς γενικῆς μορφώσεως καὶ τὴν πνευματικὴν, κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν ἐξύψωσιν.

Εἰς τὰ κέντρα ταῦτα προβλέπεται ἡ λειτουργία τῶν ἑξῆς τμημάτων :

1) Τοῦ Μορφωτικοῦ Τμήματος. Ἐν αὐτῷ διδάσκονται ἀπ' ἐνὸς μὲν μαθήματα γενικῆς μορφώσεως, ἥτοι ἱστορία, γεωγραφία, ἠθικὴ, ὕγιεινὴ, θρησκευτικά, λογοτεχνία, ἐκλαϊκευμένη ἐπιστήμη, ξέναι γλῶσσαι κτλ., ἀπ' ἑτέρου δὲ μαθήματα τεχνικῆς μορφώσεως ἀναλόγως τοῦ κλάδου ἐργασίας τῶν μελῶν τοῦ Κέντρου· λειτουργεῖ δὲ καὶ σχολεῖον ἀγραμμάτων, ἂν παρίσταται ἀνάγκη.

2) Τοῦ Τμήματος Ψυχαγωγίας, Ἀθλοπαιδιῶν καὶ Φυσικῆς Ἀγωγῆς, μεριμνῶντος διὰ τὴν ὁργάνωσιν θεατρικῶν καὶ κινηματογραφικῶν παραστάσεων, ἐορτῶν, θεάτρων μαριονετιῶν, παιγνιδίων καὶ ἀθλοπαιδιῶν, ἐκδρομῶν, κατασκηνώσεων, ἀθλητικῶν δμάδων, γυμναστικῆς ὑπαίθρου κτλ.

3) Τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Τμήματος μεριμνῶντος διὰ τὴν διδασκαλίαν μουσικῆς, ἄσματος, Ἑλληνικῶν χορῶν, ἀπαγγελίας κτλ.

4) Τοῦ Τμήματος Ἀναγνωστηρίου καὶ Βιβλιοθήκης, ὅπερ μεριμνᾷ διὰ τὴν παροχὴν ἀνέτου χώρου διὰ μελέτην, διὰ τὴν ὁργάνωσιν βιβλιοθήκης ἐκ βιβλίων μορφωτικοῦ περιεχομένου καὶ διὰ τὴν ἐπὶ δανεισμῷ χορήγησιν αὐτῶν εἰς τὰ μέλη τοῦ Κέντρου.

Τὰ ὡς ἄνω μέτρα ὁμως δὲν ἐφαρμόζονται ἅπαντα εἰς ὅλα τὰ κέντρα, διότι τοῦτον τινὰ μὲν εἶναι πληρέστερον, τινὰ δ' ἑλλιπέστερον ὁργανωμένα. Ἐπαναλαμβάνομεν δέ, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα τοιούτων Κέντρων καὶ ἡ ἀριωτέρα ὁργάνωσις πάντων αὐτῶν.

Λέσχαι Ἑργαζομένου Κοριτσιοῦ.

Αὗται σκοπὸν ἔχουσι νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὰς ἐργαζομένας νέας, ὅπως διέρχωνται κατὰ τὸν καλυτέρον καὶ ὠφελιμώτερον τρόπον τὰς ἐλευθέρους αὐτῶν ὥρας, εἰς εὐχάριστον περιβάλλον, εἰς τὸ ὅποιον α) εὐρίσκουσι στοργικὸν διαφέρον, προστασίαν καὶ συσσίτιον, β) συμπληρῶνουν τὴν γενικὴν καὶ τεχνικὴν αὐτῶν μόρφωσιν διὰ τῆς παρακολουθήσεως νυκτερινῶν μαθημάτων καὶ διαλέξεων ἢ διὰ τῆς ἀναγνώσεως περιοδικῶν καὶ βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης, γ) εὐρίσκουσι ψυχαγωγίαν μὲ μουσικὴν, ἐορτάς, παραστάσεις καὶ διάφορα παίγνια ἢ διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς ὁργανωμένας ἐκδρομὰς ἢ εἰς τὰς θερινὰς κατασκηνώσεις, εἰς ἃς δύνανται νὰ διέρχωνται τὴν ἐτησίαν ἄδειαν αὐτῶν μὲ καλὴν τροφὴν καὶ ἀνάπαυσιν.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων διδασκομένων νυκτερινῶν μαθημάτων συγκαταλέγονται ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν, μαθήματα ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς, χορῳδίας, καλλιτεχνίας, κοπτικῆς, ἐργοχείρου κτλ., ἅτινα παρακολουθοῦνται ὑπὸ ἑκατοντάδων ἐργαζομένων νεανίδων. Ὡς παράδειγμα δὲ τῶν ὑπὸ τῶν Λεσχῶν Ἑργαζομέ-

νου Κοριτσιοῦ οργανουμένων θερινῶν ἐργατικῶν κατασκηνώσεων ἀναφέρονται τὰς ὑπὸ τῆς Λέσχης Ἐργαζομένου Κοριτσιοῦ Ἀθηνῶν συντηρουμένας κατασκηνώσεις α) ἐν ἄνω Βούλᾳ εἰς ἣν παραθερίζουσι κατ' ἔτος 2.000 νεάνιδες, καὶ β) ἐν Ἐκάλῃ (δρεινή κατασκηνώσις), ὅπου κατ' ἔτος παραθερίζουσι 1.000 ἐργαζόμενα κορίτσια.

Αἱ περὶ τῶν δ' λόγος κατασκηνώσεις ἀπέδωκαν ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Ἡ παραμονὴ τῶν ἐργαζομένων νεανίδων εἰς ὑγιᾶς ἀπὸ τε ἡθικῆς καὶ φυσικῆς ἀπόψεως περιβάλλον καταδείχθη ἀσχοῦσα λίαν εὐεργετικὴν μορφωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτάς, αἵτινες εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ἐξοχῆς ἐδέχοντο πολὺ εὐκολώτερον τὸν σπόρον τῶν ἡθικῶν καὶ κοινωνικῶν διδασμάτων, ὅπως λ.χ. τῆς ἀλληλοβοήθειας, τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ κατὰ τὴν συμβίωσιν, τῆς πειθαρχίας ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ κτλ.

Ἀνάλογον ἀποστολὴν πρὸς τὴν τῶν Λεσχῶν τούτων ἔχουσι καὶ τὰ ὑπὸ ἄλλας ὀνομασίας ὅμοια ἰδρύματα, ἐν οἷς καὶ τ' ἀνωτέρω ἀναφερόμενα Μορφωτικὰ Κέντρα Κοριτσιοῦ Ἑλληνίδων, εἰς τὰ ὅποια αἱ νεάνιδες, ἰδίᾳ αἱ ἐργαζόμεναι, ψυχαγωγοῦνται, συγχρόνως δὲ γυμνάζονται, μαθηθῶσιν κοπτικὴν καὶ χειροτεχνίαν, ἐκπαιδεύονται καὶ ἡθικοποιοῦνται. Τὰ μέσα ὅμως τῶν τελευταίων τούτων μορφωτικῶν κέντρων εἶναι μικρότερα τῶν τῆς Λέσχης Ἐργαζομένου Κοριτσιοῦ.

VI. Συμπληρωματικὸς λόγος περὶ τῆς ἐπιμορφώσεως τῆς γυναικός.

Ὑπὲρ τῆς ἐπιμορφώσεως τῆς γυναικός δὲν ἐργάζονται μόνον αἱ ὀργανώσεις καὶ τὰ ἰδρύματα, αἵτινα ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω, ἀλλ' ἀναπτύσσεται καὶ πλείστη ἄλλη ὑπὲρ αὐτῆς δράσις. Οὕτως ἐκτὸς τοῦ «Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων» πρωτοστατοῦσιν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν μόρφωσιν τῶν γυναικῶν καὶ τὰ ἐξῆς σωματεία: Τὸ «Ἑθνικὸν Συμβούλιον τῶν Ἑλληνίδων», ὁπερ ἀποτελεῖ καὶ τὴν συνομοσπονδίαν τῶν γυναικείων σωματείων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔχει πολλὰ παραρτήματα εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὁ Σύνδεσμος διὰ τὰ δεικνύματα τῆς Γυναικός, ὁ Σύνδεσμος Ἑλληνίδων Ἐπιστημόνων, ἡ Ἑλληνικὴ Μέριμνα, ὁ Σύλλογος διανοουμένων Δωδεκανησίων Γυναικῶν, ὁ Σύλλογος ἀποφοίτων Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας, ὁ Σύλλογος Ζαππίδων καὶ ἄλλαι ὀργανώσεις ἐργαζόμεναι διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς κοινωνίας. Δράσιν δ' ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Νεανίδων, περὶ ἧς ὁμιλήσαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ἀναπτύσσει καὶ τὸ «Σῶμα Ἑλληνίδων Ὀδηγῶν», ὁπερ σκοπὸν ἔχει νὰ προικίσῃ τὰς νεάνιδας μὲ αὐτενέργειαν καὶ ἀνώτερα ἔθνικα καὶ ἀνθρωπινὰ ἰδανικά.

Ὡσαύτως παρομοίαν ἐργασίαν πρὸς τὴν τοῦ Συλλόγου Κυριῶν ὑπὲρ τῆς Γυναικείας Παιδείσεως καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος Ἐργαστηρίου Ἀπόρων Γυναικῶν ἐπιτελοῦσι καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ Βασιλικαὶ Σχολαὶ Χειροτεχνιῶν.

τῶν, αἵτινες ἰδρύθησαν τὸ ἔτος 1904, ἡ Πρόεδρος, ἡ Ἀγροτική, τὸ Τμήμα Ἐργαστηρίων τοῦ «Ἑθνικοῦ Συμβουλίου Ἑλληνίδων», ὁ Παμικρασιατικὸς Σύλλογος Γυναικῶν καὶ τὸ Σπίτι τοῦ Κοριτσιοῦ. Τοιαῦτα δ' ἐργαστήρια ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, τινὰ μάλιστα τῶν τελευταίων τούτων, συνεργασθέντα, ἴδρυσαν τὸν Σύνδεσμον Ἐργαστηρίων Χειροτεχνίας, ὅστις συντηρεῖ καὶ πρᾶτήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθενται τὰ προϊόντα αὐτῶν, θαυμαστὰ δείγματα τῆς Ἑλληνικῆς γυναικείας βιοτεχνίας.

VII. Ἄλλοι σπουδαῖοι παράγοντες τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων.

Δι' ὅσων ἀνωτέρω εἶπομεν δὲν ἔχομεν βεβαίως ἐξαντλήσει πάντας τοὺς παρ' ἡμῖν παράγοντας Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων. Ὑπολείπονται καὶ ἄλλοι ὅπως λ.χ. ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, αἱ Ἑλληνικαὶ Βιβλιοθήκαι, ὁ Τύπος, τὰ Μουσεῖα, τὸ Θέατρον, ὁ Κινηματογράφος, τὸ Ῥαδιόν κ.τ.λ. Περὶ τούτων ὅμως δὲν σκοπεύομεν νὰ ὁμιλήσωμεν ἐν ἐκτάσει, διότι εἶναι αὐτονόητος ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τόσον ἡ διὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑνηλίκων οἰσασθῆποτε Χώρας σημασία αὐτῶν, ὅσον καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ζωτικότης καὶ ἡ γονιμότης τῆς δράσεως αὐτῶν ἐν Χώρᾳ τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς, καθόλου, δραστηριότητος τῆς Ἑλλάδος.

Οὕτω λίαν σημαντικὴ εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς Ὀρθόδοξης ἡμῶν Ἐκκλησίας διὰ τὴν Λαϊκὴν Ἐπιμόρφωσιν. Καὶ μόνῃ ἡ παρακολούθησις τῶν θείων λειτουργιῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Ἀμβωνος ὁμιλιῶν ἀσχεῖ βεβαίως τὴν μορφωτικὴν αὐτῆς ἐπίδρασιν. Δὲν περιορίζεται δ' ἡ Ἐκκλησία εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἀναλαμβάνει ἡ ἐνισχύει καὶ ἄλλας μορφωτικὰς προσπάθειάς καὶ ἐπιτελεῖ, γενικῶς εἰπεῖν, ἀξιόλογον καὶ πολυσχιδὲς μορφωτικὸν ἔργον, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ ἐπεκταθῶμεν.

Ἐπίσης δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενῶς περὶ τῆς λίαν ἀξιολόγου συμβολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως καὶ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως, γενικῆς καὶ εἰδικῆς, ἣτις παρέχεται ἐν αὐτῷ. Ὁ Στρατὸς ἀποτελεῖ σπουδαιότατον σχολεῖον ἐνηλίκων, ἐν ᾧ οὐ μόνον εἰδικαὶ διδάσκονται γνώσεις, ἀλλὰ καὶ καλλιεργεῖται τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὅλη προσωπικότης, παρέχονται δὲ καὶ γενικοῦ μορφωτικοῦ χαρακτῆρος μαθήματα μὲ περιεχόμενον ἡθικόν, θρησκευτικόν, πολιτικὴς ἀγωγῆς κτλ.

Βιβλιοθήκαι ὑπάρχουσιν 26 εἰς τὰς Ἀθήνας (ἐξ ὧν 2 δημόσιαι, 16 δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ 10 ἑταιρειῶν, συλλόγων καὶ λοιπῶν Νομικῶν Προσώπων Ἰδιωτικοῦ Δικαίου) καὶ 39 εἰς τὰς ἐπαρχίας. Αἱ σπουδαιότεραι δ' αὐτῶν εἶναι ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη, ἡ «Βαλλιάνειος» λεγομένη, καὶ ἡ «Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς». Καὶ ἡ μὲν «Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη» ἔχει ἤδη περὶ τὸ ἐν ἑκατομμύριον τόμων πλὴν τῶν χειρογράφων, δι' ἃ διατηρεῖ ἴδιον Τμήμα, ἡ δὲ «Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς» ὁμοῦ μετὰ τοῦ παραρτήματος αὐτῆς, τῆς «Μπενακείου Βιβλιοθήκης», ἀριθμοὶ ἤδη ὑπὲρ τὸ ἐν ἑκατομμύριον τόμων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, εἰς μόνας τὰς Ἀθήνας ἐκδίδονται 185 ἐφημερίδες (ἐξ ὧν 8 πρωῒναι, 5 ἡμερήσιαι ἀπογευματινὰ καὶ 8 γενικαὶ οἰκονομικαὶ ἐμπορικαὶ) καὶ 80 περιοδικὰ καὶ δελτία, θρησκευτικὰ—ἐκκλησιαστικά, παιδαγωγικά—ἐκπαιδευτικά, λογοτεχνικά, κοινωνικά—πολιτικοοικονομικά, παιδικὰ κτλ., μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἐβδομαδιαία Ἐγκυκλοπαιδικὴ Ἐπιθεώρησις ὁ «Ἡλῖος», ἥτις, ἐπιδιώκουσα τὴν ἐκλαίκευσιν τῶν ἐπιστημῶν, ἀναγινώσκεται ὑπὸ περισσοτέρων τῶν 400.000 Ἑλλήνων. Τὸ δὲ σύνολον τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκδιδόμενων ἐφημερίδων, περιοδικῶν καὶ δελτίων ἀνέρχεται εἰς 201.

Περὶ τοῦ μορφωτικοῦ προγράμματος τῶν Ἑλληνικῶν ὑποδιωφονικῶν σταθμῶν (εἶναι δ' οὗτοι 10 τὸν ἀριθμὸν καὶ συγκεκριμένως οἱ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Βόλου, τῶν Πατρῶν καὶ 6 τῶν Ἑνόπλων Δυνάμεων), περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μουσείων, θεάτρων, κινηματογράφων, Ὁδείων κτλ., δὲν κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσωμεν, δι' οὗς ἀνωτέρω εἵπομεν λόγους. Προσθέτομεν δ' ἀπλῶς, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἔχει ἀποστείλει 1.000 ὑποδιωφονα εἰς σχολεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, διὰ δὲ τῶν 550 κινηματογραφικῶν προβολέων, οὗς ἔχει ἐπίσης διαθέσει εἰς σχολεῖα καὶ ἄλλα Ἑλληνικά μορφωτικά ἱδρύματα, καὶ τῶν 800 μορφωτικοῦ καὶ ψυχαγωγικοῦ περιεχομένου ταινιῶν τῆς ταινιοθήκης αὐτοῦ ἐπιδιώκεται καὶ καθίσταται δυνατὴ ἡ ὁργάνωσις μορφωτικῶν κινηματογραφικῶν προβολῶν οὐ μόνον χάριν τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων, ἀλλὰ καὶ χάριν τοῦ εὐρέος κοινοῦ.

Καὶ ἥδη ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν, ὅτι δὲν ἔχουσι λάβει παρ' ἡμῖν τὴν δέουσαν ἔκτασιν τὰ ἰδιαίτερα ἐκεῖνα μέτρα, ἅτινα ἐφαρμόζονται ἐν ἄλλαις χώραις πρὸς ἀποτελεσματικωτέραν ὁργάνωσιν τῆς λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως διὰ τινων τῶν περὶ ὧν πρόκειται παραγόντων. Τοῦτο λ.χ. ἰσχύει διὰ τὴν ὁργάνωσιν λαϊκῶν καὶ δανειστικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐιδικῶν μέτρων ἐν τοῖς ἡμετέροις μουσείοις, ἀποβλεπόντων εἰς τὸν εἰρημένον σκοπὸν. Καὶ λαϊκὰ δὲ πανεπιστήμια, οἷα τὰ ἐν ταῖς Σκανδιναυκαῖς ἰδίαις Χώραις λειτουργοῦντα, ἐλλείπουσι παρ' ἡμῖν.

Πιστεύομεν λοιπόν, ὅτι πολλὰ δέον νὰ καταβληθῶσι προσπάθειαι πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων τούτων, εὐελπιστοῦμεν δ' ὅτι διὰ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος, περὶ τῆς δράσεως τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦμεν ἐν συνεχείᾳ, θὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἐν τῷ ἐγγύς μέλλοντι.

VIII. Νεώτερα μεγάλης ἐκτάσεως μέτρα λαμβανόμενα ἐπὶ τῇ βάσει συστηματικοῦ καὶ πολυπλεύρου σχεδίου Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων.

α) Τὸ Ἑθνικὸν Ἰδρυμα.

Ὡς καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἀνεγράψαμεν, σκοπὸς τοῦ Ἰδρύματος τούτου εἶναι ἡ «διὰ καταλλήλων μέσων ἐξύψωσις τοῦ ἡθικοῦ, μορφωτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ». Δύναται τις λοιπὸν νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ Ἐκπαιδεύσις τῶν Ἑνηλίκων εὐρίσκεται ἐν τῷ κέντρῳ τῶν διαφερόντων καὶ φροντίδων αὐτοῦ.

Ὅντως δὲ τὸ Ἰδρυμα τοῦτο ἔχει ἀναλάβει ἐσχάτως ἐν Ἑλλάδι μεγάλῃς ἐκτάσεως συστηματικὴν δρᾶσιν ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων καὶ κρίνομεν συνεπῶς σκόπιμον νὰ ἐπεκτείνωμεν περισσότερον τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον.

Τοῦτο, ὡς ἤδη εἵπομεν, ἱδρῦθη κατὰ τὸ ἔτος 1947 ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Παύλου, ὅστις εἶναι καὶ ὁ Πρόεδρος αὐτοῦ, ἔχων περὶ ἑαυτὸν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν καὶ τὸν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς Διευθυντὴν τοῦ Ἰδρύματος.

Οἱ ἰδιαίτεροι τομεῖς, εἰς οὓς διαιρεῖται, εἶναι τέσσαρες: ὁ γεωργικὸς, ὁ μορφωτικὸς, ὁ τεχνικὸς καὶ ὁ δασικὸς. Ἐπὶ κεφαλῆς δ' ἐκάστου αὐτῶν ἐτάχθη ἐπιτροπὴ ἐξ ἐιδικῶν ἐπιστημόνων.

Ἡ εἰδικωτέρα ἐνδιαφέρονσα τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ἐπιτροπὴ εἶναι ἡ Μορφωτικὴ. Αὕτη κατόπιν μακρᾶς ἐργασίας κατήρτισε λεπτομερὲς πρόγραμμα δράσεως ὑπὲρ τῶν σκοπῶν τοῦ Ἰδρύματος, ὃπερ ἀποτελεῖ ἐν ταύτῳ καὶ ἀριστον πρόγραμμα Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, προβλέπον ἐν ἄλλοις τὰ ἀκόλουθα:

1) Συστηματικὴν ὁργάνωσιν κατὰ τόπους διαλέξεων καὶ μαθημάτων, ἀπευθυνομένων εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας.

2) Ἰδρῦσιν λαϊκῶν πανεπιστημίων κατὰ πρότυπον τῶν λειτουργούντων εἰς τὰς Σκανδιναυκάς Χώρας.

3) Ὁργάνωσιν κατὰ πόλεις καὶ χωρία λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν.

4) Ἐκδοσιν περιοδικῶν.

5) Ἐκδοσιν ἐκλαϊκευτικῶν βιβλίων ἐν πρωτοτύπῳ ἢ μεταφράσει.

6) Μεθοδικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ Κινηματογράφου, τοῦ ὁμιδιοφώνου καὶ τοῦ θεάτρου ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ.

7) Συλλογὴν κατὰ τόπους ἀντικειμένων λαϊκῆς τέχνης καὶ συστηματικὴν κατάταξιν καὶ διαφύλαξιν αὐτῶν ἐν ἐιδικῷ χώρῳ.

Ἡτοιμάσθησαν μάλιστα καὶ ἀναλυτικοὶ κανονισμοί, ὁρίζοντες διεξοδικῶς πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἐφαρμογῆς ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω ἔργων καί, γενικῶς εἰπεῖν, ὅλων τῶν τομέων τῆς μορφωτικῆς ἐργασίας (*).

1) Σημειοῦμεν νῦν, ὅτι ἡ ὡς ἄνω ἐξαίρετος δρᾶσις τῆς Μορφωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος ὀφείλεται εἰς τὸν ὁμότιμον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀκαδημαϊκὸν κ. Νικόλαον Ἐξαρχόπουλον, διατελέσαντα Σύμβουλον αὐτοῦ καὶ Πρόεδρον τῆς Μορφωτικῆς αὐτοῦ Ἐπιτροπῆς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος μέχρι πρὸ διετίας, ὅτε ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του. Οὗτος κατήρτισεν ὑποεπιτροπὰς ἐκ νέων ἐπιστημόνων, τελοῦσας ὑπὸ τὴν Προεδρίαν αὐτοῦ. Ἐξήτασε δ' ἐπιστημονικῶς ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τὸ ὅλον θέμα τῆς λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως καὶ κατέστρωσε κατόπιν μακρᾶς ἐργασίας τὸ λαμπρὸν τοῦτο σχέδιον ληπτέων ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ αὐτῆς μέτρων μετὰ τῶν ἀναλυτικῶν κανονισμῶν, τῶν ὁριζόντων τὰς λεπτομερείας τῆς ἐφαρμογῆς ἐκάστου τῶν μέτρων τούτων. Ἡ ἐν λόγῳ δρᾶσις τοῦ Ἐξαρχόπουλου ἀποτελεῖ τὴν πρώτην συστηματικὴν ἐπιστημονικὴν προσπάθειαν, τὴν ἀναληφθεῖσαν ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων. Καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη, ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν λήψιν μέτρων λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας, προηγήθη χρονικῶς

Βεβαίως κατὰ τὸ βραχὺ διαρρεῦσαν διάστημα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος μέχρι σήμερον, δὲν ἐφηρμοσθήσαν ὑπ' αὐτοῦ μέτρα ἐπὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω σημείων τῆς μορφωτικῆς ἐργασίας. Ὅπως ὅμως εἰς τοὺς ἄλλους τομείς τῆς δράσεως αὐτοῦ, τὸν γεωργικόν, τὸν τεχνικὸν καὶ τὸν δασικόν, οὕτω καὶ εἰς τὸν μορφωτικὸν τομέα πλεῖστα ὅσα μέχρι τοῦδε ἐπραγματοποίησε καὶ δι' οὐχὶ ἐν μίᾳ, ἀλλ' ἐν πλείσταις περιοχαῖς τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ὁποίας ἔχει τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ καὶ ἐπεκτείνει τὴν δράσιν του.

Δικαίως ἐσκέφθη, ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, καθ' ἣν ἡ χώρα εὐρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ ὑπῆρξαν οἱ ὑποσιτάντες τὰς μεγαλυτέρας πνευματικὰς καὶ ὕλικας καταστροφάς, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν ἡ προσπάθεια τοῦ Ἰδρύματος ἔπρεπε κατὰ πρῶτον λόγον νὰ στραφῇ πρὸς αὐτοὺς.

Ἡθέλησε λοιπὸν νὰ ἐργασθῇ ἐν πρώτοις διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Ἑλλήνος χωρικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ χωρίου, λαβὼν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πλεῖστα μέτρα, ἐξ ὧν τὰ ἐπόμενα ἐνδιαφέρουσι περισσότερο τὴν παρούσαν ἐργασίαν.

Αἱ Σχολαὶ τοῦ Ἰδρύματος.

Ἀριστον μέτρον ἐθεώρησε τὴν εἰς ἕκαστον Ἑλληνικὸν χωρίον δημιουργίαν φυτωρίων καλῶν χωρικῶν εκπαιδευθέντων ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος. Ἰδρυσε δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον σημαντικὸν ἀριθμὸν εἰδικῶν σχολῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Πρακτικὰ γεωργικὰ σχολεῖα (εἰς Βέλλο Κορινθίας, Πύργον Βασιλίσσης, Καλαμῶνα καὶ Κολύμπια Ρόδου, Λέρον, Πύργον, Τύρναβον κτλ.), σχολεῖα μηχανικῆς καλλιέργειας (εἰς Ἀθήνας καὶ Λέρον), πρακτικὰ σχολεῖα οἰκοδόμων—ξυλουργῶν (εἰς Ἀθήνας, Ληξούριον Κεφαλληνίας, Καλαμπάκαν, Ρέθυμνον κτλ.), ὡσαύτως δὲ τὰς Βασιλικὰς Τεχνικὰς Σχολὰς Λέρου κτλ. Εἰς τὰς σχολὰς ταύτας νέοι ἡλικίας 16—20 ἐτῶν ἐκ τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἰδικεύονται πλήρως εἰς ἔργα καὶ εἰδικότητας ἐκ τῶν κατ' ἐξοχὴν χρησίμων διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου. Παραλλήλως δὲ καταβάλλονται φροντίδες διὰ τὴν διαμόρφωσιν αὐτῶν εἰς καλοὺς φροντίδες διὰ τὴν διαμόρφωσιν αὐτῶν εἰς καλοὺς πολίτας καὶ καλοὺς χριστιανούς. Ἡ φοίτησις εἶναι δωρεάν καὶ ἐνδὸς τοῦ ἐτους καὶ παρέχεται ἐντελὴς δωρεάν. Αἱ μόναι δ' ὑποχρεώσεις, αἱ ἀναλαμβάνουσιν οἱ εἰς τὰς σχολὰς ταύτας εἰσαγόμενοι, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Νὰ ἐπανέλθωσι μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν αὐτῶν ὅπως δὴποτε εἰς τὸ χωρίον των καὶ ν' ἀσκήσωσιν ἐκεῖ τὴν τέχνην καὶ καθόλου τὴν ἐργασίαν των, ἥ: ἐν τῇ σχολῇ ἐγένοντο τέλειοι κάτοχοι. Νὰ καταβάλωσι δὲ

κατὰ διετίαν περίπου τῆς ἀναλόγου προσπαθείας, ἥ: ὡς εἴπομεν, ἀνέλαβεν ἡ UNESCO ἀπὸ τοῦ ἔτους 1949 καὶ ἐφεξῆς ὑπὲρ τῆς λήψεως τοιούτων μέτρων εἰς εὐρύτεραν διεθνή κλίμακα.

Πιστεύομεν, ὅτι ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην διὰ τὴν Χώραν ἡμῶν, ἡ ὁρθὴ καὶ καθολικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τούτου. Εἶναι μάλιστα καθ' ἡμᾶς ἀπαραίτητον, ὅπως τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Ἰδίᾳ δ' ἐπιβάλλεται τοῦτο, ἐὼν τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα δὲν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ εἰρημένου σχεδίου.

πάσας τὰς προσπαθείας αὐτῶν, ὅπως μεταλαμπαδεύσωσι καὶ εἰς ἄλλους κατοίκους τοῦ χωρίου των τὰ φῶτα, αἵτινα ἔλαβον ἐκ τῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, ἀποτελέσωσι δ' ἐκεῖ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐν γένει ζωῆς των ὥραϊον παράδειγμα πρὸς μίμῃσιν.

Ἐν ὅλῳ ἔχουσι μέχρι σήμερον ἀποφοιτήσῃ ἐκ τῶν Σχολῶν τοῦ Ἰδρύματος 2.500 περίπου μαθηταὶ καὶ φοιτῶσιν ἤδη περὶ τοὺς 1700.

Ἐν Ἰδρυμα ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς: Αἱ Βασιλικαὶ Τεχνικαὶ Σχολαὶ Λέρου.

Εἰδικώτερον αἱ Βασιλικαὶ Τεχνικαὶ Σχολαὶ Λέρου ἀποβλέπουσι μὲν σήμερον εἰς τοὺς αὐτοὺς σκοπούς, εἰς οὓς καὶ αἱ ἄλλαι σχολαὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, ἀπετέλεσαν ὅμως κατὰ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν (1948) χρονικὸν διάστημα, πρωτοτύπου χαρακτῆρος μορφωτικὸν Ἰδρυμα, ἔχον ἰδιαίτερον ἀποστολὴν τὴν ἐπαναφορὰν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν νέων, οἵτινες, παραπλανηθέντες, ἐξετράπησαν αὐτῆς, καὶ τῶν ὁποίων πολλοὶ διέπραξαν ἐγκλήματα ἢ σοβαρὰς ἀντικοινωνικὰς πράξεις, καὶ τὴν εἰς τούτους ἀρτίαν διδασκαλίαν τῆς τέχνης τῆς ἀρεσκείας αὐτῶν μεταξὺ τῶν πολλῶν τεχνῶν, αἵτινες παρ' εἰδικευμένων διδασκάλων διδάσκονται ἐν ταῖς Σχολαῖς τῆς Λέρου, ὡς αἱ τέχναι τοῦ γεωργοτεχνίτου, ξυλουργοῦ, σιδηρουργοῦ, κασσιτερωτοῦ, ῥάπτου, ὑποδηματοποιοῦ, φανοποιοῦ, ἡλεκτροτεχνίτου (παντὸς κλάδου), μηχανουργοῦ (παντὸς κλάδου), ναυπηγοξυλουργοῦ, ῥαδιοτεχνίτου, τυπογράφου καὶ μηχανικοῦ αὐτοκινήτων.

Ὑπῆρξε δὲ ἡ ἐπιτυχία τοῦ πειράματος τούτου μεγίστη. 1350 τοιοῦτοι νέοι ἀπεστάλησαν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν ὡς ἱκανοὶ τεχνῖται, καλοὶ Χριστιανοὶ καὶ καλοὶ Ἕλληνες πολῖται. Διεπιστώθη δ' ὅτι εἰς τὰ ἄριστα ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ὠδήγησαν ἐκτὸς ἄλλων ἐφαρμοσθέντων μέτρων καὶ ἡ ἀγάπη, μεθ' ἧς οἱ διδάσκοντες καὶ οἱ διευθύνοντες τὰς Σχολὰς ἐνηγκαλίσθησαν πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς εἰς αὐτὰς φοιτῶντας, λησμονήσαντες τὸ παρελθόν των, ἡ συνεργασία μετὰ τῶν Ἑλλήνων προσκόπων καὶ ὁ ἐθισμὸς εἰς τὴν ἐργασίαν.

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν Βασιλικῶν Τεχνικῶν Σχολῶν Λέρου μέχρι σήμερον ἐφαρμόζονται πάντοτε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

Οἱ μαθηταὶ ἐκτὸς τοῦ τεχνικοῦ σχολείου τῆς προτιμήσεως αὐτῶν παρακολουθοῦσι καὶ πλήρως δημοτικὸν σχολεῖον ἢ γυμνάσιον πρὸς συμπλήρωσιν τῆς σχολικῆς οὐτῶν ἐκπαιδεύσεως. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων ἔχει οἰκοδομηθῇ Ναός, ἀνώτερος δὲ κληρικὸς ὑπηρετεῖ εἰς τὰς Σχολὰς.

Διὰ τὴν ψυχαγωγίαν των λειτουργεῖ κινηματογράφος, προβάλλων μορφωτικὰς ταινίας, καὶ θέατρον μὲ θίασον, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν μαθητῶν, χορωδίαν κ.τ.λ. Λειτουργεῖ ἐπίσης ῥαδιοφωνικὸς σταθμός.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σχολῶν τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα ἰδρυσε καὶ τὴν Βασιλικὴν Οἰκοκυρικὴν Σχολὴν Νεαπόλεως Κρήτης, χάριν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν γυναικῶν, συγκεκριμένως δὲ χάριν τῆς οἰκοκυρικῆς καὶ ἄλλης μορφώσεως τῶν Ἑλληνίδων χωρικῶν.

***Άλλα μέτρα, λαμβανόμενα
ὕπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος.**

*Άλλα μέτρα, ληφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος καὶ τείνοντα ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Τὰ νυκτερινὰ σχολεῖα ἀναλφαβήτων ἢ ἀγραμμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα νέοι καὶ νεάνιδες πάσης ἡλικίας μανθάνουσιν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἢ συμπληροῦσι τὰς ὀλίγας γνώσεις αὐτῶν. Τοιαῦτα σχολεῖα λειτουργοῦσιν ἤδη τρεῖς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα εἰς Πάτρας, Λαμίας καὶ Θεσσαλονίκην. Χίλιοι δὲ καὶ πλέον μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι ἐφοίτησαν μέχρι τοῦδε εἰς αὐτά.

Αἱ λέσχαι ἀγροτοπαίδων καὶ ἀγροτονεανίδων, εἰς ἃς νέοι καὶ νεάνιδες μανθάνουσι καθ' ὅρισμένον πρόγραμμα κατὰ τὰς ἐλευθέρους ὥρας αὐτῶν, οἱ μὲν νέοι γεωργίαν, ζωοτεχνίαν, ἀμπελοργίαν, ἐλαιοκομίαν, μελισσοκομίαν κ.τ.λ., αἱ δὲ νεάνιδες οἰκοκυρικά, ῥαπτικήν, κονσερβοποιίαν κ.τ.λ. κ.τ.λ. Εἰς τὰς λέσχας ταύτας, ἐξ ὧν ἤδη λειτουργοῦσι τρεῖς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, εἰς Κριτσά, Μάλια καὶ Καστέλλιον Κρήτης, ἐφαρμόζεται παραλλήλως καὶ τὸ σύστημα τῶν περὶ ποικίλων θεμάτων συζητήσεων, ἰδίᾳ δὲ περὶ θεμάτων, ἀφορώντων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν χωρίον.

Αἱ ραδιοφωνικαὶ ὁμιλίαι, καθ' ἃς κατὰ γνωστὰς εἰς τὸ κοινὸν ὥρας καθιγῆται τῶν ἀνωτάτων Ἑλληνικῶν μορφωτικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες θίγουσι πάντα τὰ θέματα τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν κοινωνίαν, τὴν Πολιτείαν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν ζωὴν, παρέχουσι δὲ καὶ πρακτικὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας διὰ τοὺς ἀγρότας, τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς πάσης φύσεως ἐπαγγελματίους.

Αἱ διαλέξεις καὶ τὰ μαθήματα.

Οὕτω λ.χ. διὰ τοὺς νέους, τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὰς πόλεις, ὁργανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος σειραὶ μαθημάτων, παρεχομένων δωρεὰν καὶ ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, τὴν παγκόσμιον γεωγραφίαν καὶ ἄλλην μορφωτικὴν ὕλην. Καὶ ἄλλαι δὲ σειραὶ μαθημάτων (ὅπως λ.χ. ἀεροπορίας, τουρισμοῦ κ.τ.λ.) ὁργανοῦνται δωρεὰν ἐν Ἀθήναις, ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, ἀπευθυνόμεναι εἰς τὸ κοινόν.

Αἱ ξαναγήσεις εἰς τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα, εἰς τὰ μουσεῖα καὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους, αἵτινες εἶχον μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὸν Λαὸν καὶ παρακολουθοῦνται δωρεὰν καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ὑπὸ μεγάλων λαϊκῶν ὁμίλων.

Αἱ διοργανούμεναι ἐκπαιδευτικαὶ ἐκδρομαί.

Αἱ τοπικαὶ πανελλήνιοι ἐκθέσεις λαϊκῆς τέχνης καὶ βιοτεχνίας, ὡς λ.χ. ἡ ἐπὶ τετράμηνον λειτουργήσασα ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ Μεγάλῳ Πανελληνίῳ Ἐκθεσις Λαϊκῆς Τέχνης καὶ Βιοτεχνίας, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος πεντήκοντα ὀκτὼ περιοχαὶ τῆς χώρας.

Αἱ καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις, ὅπως ἡ ἐπὶ τετράμηνον ὥσαύτως λειτουργήσασα ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ Μεγάλῳ Πανελληνίῳ Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις, ὃ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς ὁποίας ὑπερέβη τὰς 500.000, ἡ συνεχιζομένη Μόνιμος Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις καὶ αἱ καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις Λαρίσης καὶ Κερκύρας.

Αἱ μουσικαὶ συναυλίαι ἐν τοῖς συνοικισμοῖς καὶ τοῖς χωρίοις. Ὅλαι αἱ ὑπάρχουσαι μουσικαὶ τοῦ

Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ, τῆς Ἀεροπορίας, τῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, τῆς Χωροφυλακῆς, τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ τῶν Δήμων μεταφέρονται δαπάναις τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος εἰς τοὺς συνοικισμοὺς καὶ τὰ χωρία καὶ ψυχαγωγοῦσι τὸ κοινὸν ἐπὶ 2—3 ὥρας καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν ἐν συνεργασίᾳ πολλάκις μεθ' ὁμάδων χορωδιῶν (1).

*Άλλαι μεγάλης ἐκτάσεως προσπάθειαι ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνηλίκων, ἃς ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν, εἶναι αἱ ἑξῆς ὅπως πρόσφατοι.

**β) Πρακτικαὶ Ἐπαγγελματικαὶ Σχολαὶ Ὑπαίθρου
τὸ «Σπίτι τοῦ Παιδιοῦ», Ἰδρυθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ὑπὲρ
τῶν Βορείων Ἐπαρχιῶν Ἑλλάδος Ἐράνου τῆς Α.Μ.
τῆς Βασιλείσης Φρειδερίκης.**

Ἡ Ἰδρυσις αὐτῶν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ ἔτους 1950 πρωτοβουλία τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλείσης Φρειδερίκης, ἣτις ἐπίσης ἀναπτύσσει πολυσχιδὴ ἀληθῶς ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἑλληνοπαίδων, μίαν μόνην περίπτωσιν τῆς ὁποίας ἀποτελοῦσι τὰ περὶ ὧν πρόκειται «Σπίτια τοῦ Παιδιοῦ».

Σκοπὸν ταῦτα ἔχουσι τὴν ἐξύψωσιν τοῦ πολιτικοῦ ἐπιπέδου τῶν χωρίων μέσῳ τῆς νεολαίας αὐτῶν. Συγκεκριμένως δὲ τὴν ἐξωσχολικὴν καὶ μετασχολικὴν ἀπασχόλησιν τῶν νέων τῶν Ἑλληνικῶν χωρίων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἡθικοχριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτῶν, τὴν τεχνικὴν αὐτῶν μόρφωσιν καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴν εἰς τοὺς τοὺς παροχὴν πάσης δυνατῆς συμβουλῆς καὶ βοήθειας, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου.

Μέχρι σήμερον ἔχουσιν ἰδρυθῆ καὶ λειτουργοῦσι τριάκοντα ἐννέα «Σπίτια τοῦ Παιδιοῦ» εἰς χωρία, ὑποστάντα τὰς μεγαλύτερας καταστροφάς. (Ὅκτὼ εἰς τὸν Νομὸν Κιλκίς, ὀκτὼ εἰς τὸν Νομὸν Ἐβρου, ἑπτὰ εἰς τὸν Νομὸν Καστοριάς, ἑξ εἰς τὸν Νομὸν Φλωρίνης, τέσσαρα εἰς τὸν Νομὸν Πέλλης, τέσσαρα εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων καὶ δύο εἰς τὸν Νομὸν Κοζάνης).

Εἰς ταῦτα γίνονται δεκτὰ κατὰ μετασχολικὰς πάντοτε ὥρας παιδία καὶ νέοι τοῦ χωρίου ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἡλικίας 7—18 ἐτῶν. Καὶ ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν, ὡς εἰκός, φοιτῶσι συγχρόνως καὶ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τοῦ χωρίου, ἀλλὰ δέ, ἔχοντα περαιοῦσιν αὐτό, φοιτῶσι πλέον εἰς μόνον τὸ «Σπίτι τοῦ Παιδιοῦ». Ἐκτὸς δὲ τῆς γενικῆς μορφωτικῆς ἐπιδράσεως, ἣν δέχονται ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐν αὐτοῖς ὁργανομένων σειρῶν ὁμιλιῶν ποικίλου μορφωτικοῦ περιεχομένου, ἡθικοῦ, χριστιανικοῦ, ἔθνικοῦ κτλ., διδάσκονται καὶ χρησίμους τέχνας: ἐπὶ παραδείγματι οἱ νέοι διδάσκονται γεωπονικὴν, ξυλουργικὴν, σιδηρουργικὴν, οἰκονομικὴν, αἱ δὲ νέαι ῥαπτικὴν, ὕφαντικὴν, οἰκοκυρικὴν, εἶναι δὲ καὶ γεωπονικὴν.

Ἐν μίᾳ λέξει τὰ ἰδρύματα ταῦτα ἐργάζονται διττῶς ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, καὶ ἀμέσως,

1) Περί τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος ἴδε καὶ Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου, Γενικὴν Παιδαγωγικὴν, Κεφ. ΙΔ', σελ. 170—194, ἐν Ἀθήναις, 1955. Εἶναι δ' ὡσαύτως δυνατὴ ἡ λήψις συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν παρὰ τῶν ἐν Ἀθήναις κεντρικῶν γραφείων τοῦ Ἰδρύματος.

διὰ τῆς εἰς τοὺς νέους παρεχόμενης ἐξωσχολικῆς καὶ μετασχολικῆς μορφώσεως, καὶ ἐμμέσως, διὰ τοῦ ἀπωτέρου σκοποῦ αὐτῶν, τῆς μέσφ τῆς νεολαίας ἀνυψώσεως τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τῶν χωρίων τῆς Ἑλλάδος.

Βλέπει δὲ τις ὑφιστάμενα πολλὰ κοινὰ σημεῖα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Σχολῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ἀγόμενος οὕτως εἰς τὸ φυσικὸν καὶ ἀβίαστον συμπέρασμα, ὅτι εἰς τὴν ἰδρυσιν τῶν «Σπιτιῶν τοῦ Παιδιοῦ» μεγάλως παρεκίνησε τὸ παράδειγμα τῆς ἀναλόγου δράσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος.

γ) Συστηματοποιήσις τῆς δράσεως τῶν δῆμων καὶ κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ, ἡθικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πρωτεβουλ'α τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου.

Τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1951 ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς ἐκάλεσε παρ' Αὐτῷ τοὺς δημάρχους καὶ κοινοτάρχας τῆς Ἀττικῆς, ἀπευθυνόμενος δ' εἰς αὐτοὺς καὶ δι' αὐτῶν εἰς πάντας τοὺς δημάρχους καὶ κοινοτάρχας τῆς Ἑλλάδος, ἀνέπτυξε λεπτομερὲς σχέδιον ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ, ἡθικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν δῆμων καὶ κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, περιλαμβάνον, φυσικῶς τῷ λόγῳ, πλεῖστα σημεῖα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑνηλίκων, συμφώνως τῷ σχετικῷ προογράμματι τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος. Οὕτω λ.χ. τὸ σχέδιον τοῦ Βασιλέως προέβλεπε μεταξὺ ἄλλων τὴν ἰδρυσιν σχολείων ἀναλφαβήτων καὶ νυκτερινῶν γενικῶς σχολῶν, τὴν ὁργάνωσιν μορφωτικῶν διαλέξεων περὶ χρησίων διὰ τοὺς δημῶτας θεμάτων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μουσικῆς καὶ τῆς τέχνης ἐν τῇ κοινότητι, τὴν δημιουργίαν δημοτικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τὴν συνεχῆ βελτίωσιν αὐτῶν κτλ.

Ἐζήτησε δ' ὅπως οἱ προϊστάμενοι τῶν Ἑλληνικῶν δῆμων καὶ κοινοτήτων ἀναλάβωσιν ἐξόρμησιν ὑπὲρ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου αὐτῶν καὶ ἐπομένως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἐζήτησε συγκεκριμένως, ὅπως εἰς ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων δημάρχων καὶ κοινοταρχῶν α) συντάξῃ λεπτομερὲς πρόγραμμα πολιτιστικῆς δράσεως, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸ σχέδιον τοῦ Βασιλέως καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας τῆς περιοχῆς αὐτοῦ, βασιζόμενος δὲ κυρίως εἰς τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος τὴν δυναμικότητα καὶ τῶν δημοτῶν τὴν καλὴν θέλησιν, ἥτις εἶναι σπουδαιότατη, καὶ ἣν ἐκείνος ἔχει ἀποστολὴν καὶ καθήκον νὰ διεγείρῃ καὶ ἀξιοποιήσῃ, β) ἀποστείλῃ ἀντίγραφον τοῦ προγράμματος εἰς τὸν Βασιλέα, ἵνα ἐνημερωθῇ Ὁδῖος καὶ ἴδῃ, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν προσπάθειάν των, ἰδίᾳ διὰ τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρίαν Αὐτοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, εἰς ὃ ὥρισεν ἰδιαιτέραν ἐπιτροπὴν, ἔχουσαν ἀποστολὴν νὰ τηρῇ Αὐτὸν ἐνήμερον τῆς πορείας τῶν σχετικῶν ἐκπολιτιστικῶν ἐργασιῶν τῶν δημάρχων καὶ κοινοταρχῶν.

Ὁ Βασιλεὺς προτίθεται ἐπίσης νὰ καλέσῃ εἰς ὁμοίαν ἐξόρμησιν καὶ τοὺς Ἑλληνας ἱερεῖς καὶ δημοδιδασκάλους, ἐνισχύων τούτους εἰς τὴν τοιαύτην προσπάθειάν των διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος.

Διαπιστοῦται λοιπὸν κατὰ τρόπον ἀνεπίδεκτον

ἀμφισβητήσεως, ὅτι, χάρις εἰς τὴν ὠθησιν, τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου, ἤρχισαν λαμβανόμενα ἐν Ἑλλάδι μέτρα μεγάλης ἐκτάσεως, ἀποβλέποντα συστηματικῶς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἐνηλίκων. Θὰ δύναται δὲ νὰ καυχᾶται ἡ Χώρα ἡμῶν διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐφαρμογὴν πυκνοτάτου δικτύου συνδεδευσμένων τοιούτων μέτρων, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ἔχῃ ὁλοκληρωθῇ καὶ γενικευθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, τοῦ καταρτισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος. Δὲν θὰ βραδύνῃ δὲ νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα αὕτη, ἐὰν τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα ἐκτελεσθῇ τοῦ προγράμματος τούτου, ἀποτελοῦντος, ὡς εἴπομεν, τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ.

Πιστεύομεν ὁμως, ὅτι τὰ λαμβανόμενα καὶ τὰ σχεδιαζόμενα ταῦτα μέτρα θὰ ἔχωσι πληρεστέραν ἐπιτυχίαν, ἐὰν ἐφαρμοσθῶσι καὶ τὰ ἑξῆς:

Α) Ἐὰν παρακολουθῶνται μετὰ προσοχῆς καὶ τὰ ἐν ἄλλαις χώραις πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν γινόμενα. Τὰ μέγιστα δ' ὑποβοηθεῖται τις σήμερον εἰς τὴν παρακολούθησιν ταύτην διὰ τῶν σχετικῶν δημοσιευμάτων καὶ βιβλίων τῆς UNESCO.

Β) Ἐὰν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ὁργανώσῃ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἐργαζομένην ὑπὲρ τῆς Ἐκπαίδευσως τῶν Ἑνηλίκων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος καὶ ἄλλων ὁργανώσεων, παρακολουθοῦσαν δέ, προωθοῦσαν καὶ κατευθύνουσαν πάντα τὰ ὑπὲρ αὐτῆς λαμβανόμενα μέτρα.

Γ) Ἐὰν τέλος τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον σήμερον μοχθεῖ ὑπὲρ τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Πατρίδος, ἐνισχύσῃ οἰκονομικῶς ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς Ἐκπαίδευσως τῶν Ἑνηλίκων συντελούμενον ἔργον.

Γενικῶς εἰπεῖν, πλεῖστα πρέπει νὰ καταβληθῶσιν εἰσέτι προσπάθειαι χάριν τοῦ εὐγενοῦς τούτου σκοποῦ προσπάθειαι, αἵτινες οὐχ ἡκιστα θὰ συντελέσωσιν, ὥστε ἡ Ἑλλάς, ἐξ ἧς ἐξέλαμψεν ὁ πολιτισμός, ν' ἀνέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὰς ὑψηλότερας αὐτοῦ βαθμίδας.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟΝ

Κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ τρέχοντος ἔτους (1) ἀνεγράφη εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας, ὅτι ἐποποθετήθη τμηματάρχης εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας προβλεπόμενον Τμήμα Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, ἐζητήθη δὲ καὶ ἡ ἀναγραφὴ εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν ἐνδεικτικῆς πιστώσεως διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς λειτουργίας αὐτοῦ.

Πρόκειται περὶ τοῦ πρώτου σπουδαίου μέτρου, ὅπερ ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Κράτους μετὰ τὴν εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας ὑποβολὴν τῆς ἀνωτέρω μελέτης ἡμῶν, ἐν ἣ ἐτονίζομεν τὴν ἀνάγκην τῆς ὁργανώσεως παρ' ἡμῖν Δημοσίας Ὑπηρεσίας, μεριμνώσης ὑπὲρ τῆς Ἐκπαίδευσως τῶν Ἑνηλίκων. Ἐν

1) Τρέχον ἔτος νοητέον τὸ 1951, ὡς εἴπομεν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν, καθ' ὃ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον» τῆς «Βραδυνῆς» τὸ παρὸν ὑστερογράφων τῆς ἡμετέρας μελέτης. Ἄς ἔχῃ δ' ὑπ' ὄψει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι καὶ τὰ ἐν τῷ ὑστερογράφῳ τούτῳ προταθέντα ὑφ' ἡμῶν ἔχουσιν ἤδη κατὰ μέγα μέρος ἐφαρμοσθῇ, ὡς δύναται τις νὰ συναγάγῃ καὶ ἐκ τῶν ὅσων εἴπομεν ἐν τῷ προλόγῳ.

σχέσει δὲ πρὸς τὸ μέτρον τοῦτο ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν καὶ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα :

Ὁ ὑπ' ἀριθ. 837)1943 Νόμος προέβλεπε τὴν ἰδρυσιν «Διευθύνσεως Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως» παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ὁρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας, «πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐπιδιωκομένων πολιτιστικῶν σκοπῶν».

Αὕτη ἔδει νὰ περιλαμβάνῃ δύο τμήματα α) τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ β) τὸ καλλιτεχνικόν, νὰ μεριμνᾷ δὲ διὰ τὰ ἀκόλουθα :

1) Διὰ τὴν συγγραφὴν, τὴν ἐπιλογὴν καὶ τὴν ἔκδοσιν βιβλίων καὶ ἐν γένει δημοσιευμάτων, συντελούντων εἰς τὴν ἐκλαϊκευσιν ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν θεμάτων ἢ ζητημάτων καὶ συντεινόντων εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Λαοῦ.

2) Διὰ τὴν ἔκδοσιν καὶ τὴν κυκλοφορίαν περιοδικοῦ, πραγματευομένου κατὰ τρόπον εὐληπτον τὰ ζητήματα τοῦ καθόλου πνευματικοῦ βίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

3) Διὰ τὴν ὁργάνωσιν διαλέξεων τόσον ἐν τῇ Πρωτευούσῃ, ὅσον καὶ εἰς Ἐπαρχιακὰ Κέντρα.

4) Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ῥαδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν. Ὁ αὐτὸς Νόμος προέβλεπε τὴν παρὰ τῇ Διευθύνσει Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως ἰδρυσιν δεκαμελοῦς Συμβουλίου, μέλη τοῦ ὁποῦ ὄφειλον νὰ εἶναι α) ὁ Διευθυντὴς τῆς εἰρημένης Διευθύνσεως, ὅστις καὶ εἰσηγείται τὰ ἐκάστοτε συζητητέα θέματα, β) ἐν τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων, γ) εἰς τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ δ) ἐπὶ ἀκρόσωποι — διὰ τοῦ Νόμου 1135)1944 ἠῤῥήθησαν οὗτοι εἰς ἑνδεκα καὶ ἐπομένως ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου εἰς δεκατέσσαρα — τῶν κυριωτέρων πεδίων τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς Χώρας, ἥτοι ἐπιστήμονες, λόγιοι, λογοτέχναι, δημοσιογράφοι, καλλιτέχναι κ.λ.π.

Ἔργα δὲ τοῦ Συμβουλίου τούτου ὠρίζοντο τὰ ἐπόμενα :

1) Ὁ καθορισμὸς τῶν θεμάτων τῶν ὑπὸ συγγραφῆν βιβλίων, τῶν διαλέξεων, τῶν ἐκπομπῶν καὶ τῆς ὕλης τοῦ περιοδικοῦ.

2) Ἡ ἐκλογὴ τῶν συγγραφέων, εἰς οὓς θὰ ἀνατίθεται ἡ συγγραφὴ καταλλήλων βιβλίων, ὡσαύτως δὲ τῶν μεταφραστῶν καὶ τῶν ὁμιλητῶν.

3) Ἡ ἐκλογὴ ἔργων Ἑλλήνων ἢ ἀλλοδαπῶν συγγραφέων πρὸς μετάφρασιν καὶ ἔκδοσιν.

4) Ἡ ἐγκρισὶς τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐκάστοτε κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ συγγραφομένων ἔργων.

5) Τὰ τῆς ἐκδόσεως ἐν γένει τοῦ περιοδικοῦ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως κ.τ.λ.

Ὁ περὶ οὗ πρόκειται Κατοχικὸς Νόμος διετερήθη ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 297)30-5-1946 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι δι' ἄλλης ἀποφάσεως τοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου, τῆς ὑπ' ἀριθ. 355 τῆς 15ης Ἰουλίου 1945, ἡ Διευθύνσις Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως μετετράπη εἰς Τμήμα, ὑπαγόμενον εἰς τὴν Γενικὴν Διευθύνσιν Παιδείας, ἀντὶ δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ἐν λόγῳ Νόμου συσταθεῖσιν τριῶν θέσεων, (ἐνὸς Διευθυντοῦ καὶ δύο

τμηματορχῶν), διετερήθη μία μόνη θέσις τμηματορχοῦ Β' ἢ Α' τάξεως.

Οὐδὲν ὁμῶς μέτρον ἐλήφθη διὰ τὴν ἐπ' ἀνδρῶσιν καὶ ὁργάνωσιν τῆς εἰρημένης ὑπηρεσίας, οὕτω δὲ ὁ παρὰ τὰς μονομερείας καὶ ἐλλείψεις αὐτοῦ, τινὰς τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν κατωτέρω, λαμπρὸς οὗτος Νόμος παρέμενεν ἀνεφάρμοστος. Καὶ εἶναι εὐχῆς ἔργον, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἤρξατο ἐσχάτως λαμβάνον τὰ πρῶτα μέτρα πρὸς ὁργάνωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου τούτου προβλεπομένης ὑπηρεσίας.

Ἄλλ' ἐν προκειμένῳ ἐπιθυμοῦμεν νὰ θέσωμεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τὰς ἐπομένας ἀπόψεις ἡμῶν, ἀφορώσας εἰς κύριά τινα ἐφαρμοστέα κατ' ἡμᾶς μέτρα, αἵτινα δὲν προβλέπονται ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος Νόμου :

α) Λέον ὄντως νὰ συγκροτηθῇ παρ' ἡμῖν καὶ Συμβούλιον Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Νόμου 837)43 προβλεπομένην σύνθεσιν, ἀλλ' ἄλλην διάφορον αὐτῆς. Πρέπει νὰ μετέχῃσι τούτου ἀπαραιτήτως καὶ διακεκριμένοι ἐκπρόσωποι τῶν κυριωτέρων ὁργανώσεων ἢ ἰδρυμάτων, τῶν ἐργαζομένων ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνῆλικων (ὅπως τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρυματος, τοῦ «Παρνασσοῦ», τῆς Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ, τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἑλληνίδων κτλ.) ἢ ἄλλων σχετικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν (λόγου χάριν τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τῶν Ὑπουργείων Ἑργασίας, Κοινωνικῆς Προνοίας, Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ, τῆς Διευθύνσεως Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κτλ.).

Οὕτω πως θὰ διαθέτῃ τοῦτο καὶ τὴν πολύτιμον πείραν τῶν εἰρημένων ἐκπροσώπων, αἱ δὲ ὁδηγίαι καὶ ἀποφάσεις αὐτοῦ θὰ διοχευεῖνται εὐκολώτερον καὶ φυσικώτερον εἰς τὰ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Κέντρα δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς δράσεως ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

Δύναται τις ἄλλωστε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ συμβαίνοντα ἐν ἄλλαις χώραις, ὅπως λόγου χάριν ἐν Νορβηγίᾳ, ὅπου ἀποδοτικώτατα λειτουργεῖ Συμβούλιον τοιαύτης συνθέσεως, ὀνομαζόμενον Κρατικὸν Συμβούλιον Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνῆλικων, καὶ ἀνάλογος δημοσία ὑπηρεσία, ὑπαγομένη εἰς τὸ Νορβηγικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ καλουμένη Γραφεῖον Ἐκπαιδεύσεως Ἑνῆλικων. Ἀναμφιβόλως δὲ ἡ UNESCO θὰ χορηγήσῃ προθύμως πλεῖστα διαφωτιστικὰ στοιχεῖα.

β) Τόσον εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦτο, ὅσον καὶ εἰς τὸ Τμήμα Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἀπαραιτήτως καὶ πρόσωπον εἰδικευμένον εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑνῆλικων.

Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον διὰ δύο λόγους. Πρῶτον μὲν διότι ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Ἑνῆλικων εἶναι ἰδιαίτερος ἐπιστημονικὸς κλάδος καὶ διὰ τὴν εἰδίκευσιν εἰς αὐτὸν ἀπαιτοῦνται βαθεῖαι γνώσεις πρῶτιστα μὲν παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογίας (γενικῆς, ψυχολογίας τῶν Λαῶν, Ἐθνολογικῆς κτλ.), ὡσαύτως δὲ κοινωνιολογίας, ἱστορίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν. Δεύτερον δὲ διότι αἱ ὑπηρεσίαι Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δὲν ἔχουσι μόνην ἀποστολὴν τὴν λήψιν νέων μέτρων ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνῆλικων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐποπτεῖαν ἐπὶ τοῦ ὅλου ἐν Ἑλλάδι ἐπιτελουμένου ἔρ-

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Μετεκπαιδευθέντος Δημ)λου

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΤΣΟΤΥΛΙΩ, ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΝΕΑΣ ΣΠΑΡΤΗΣ,

ΕΚΠΑΙΔ. ΠΕΡΙΦ. ΒΟΪΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1953 - 54

Εἰσαγωγή. Μὲ τὴν λήξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1953—54, συνεπληρώθησαν τρία πλήρη σχολικά ἔτη καθ' ἃ τὸ Σχολεῖον τοῦτο εἰργάσθη ὡς Πρότυπον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Βοΐου, ὑπὸ τὴν στενὴν καὶ ἄμεσον, σκούραστον καὶ φωτεινὴν καθοδήγησιν καὶ ἐποπτείαν τοῦ ἐκλεκτοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἡμῶν κ. Δημητρίου Παπαδοπούλου, εἰς τὰς προσπαθείας καὶ τὴν μέριμναν τοῦ ὁποῖου ὀφείλεται καὶ ἡ ἀπρόσκοπος καὶ κανονικὴ λειτουργία του.

Παρ' ὅλην τὴν κανονικὴν λειτουργίαν του καθ' ὅλα τὰ ὡς ἄνω τρία σχολικά ἔτη (1951—52, 1952—53, 1953—54) δὲν δύναμαι νὰ θεωρήσω ἀπολύτως τὸ πρόβλημα τοῦ Μ)ξίου Σχολείου ὡς ὀριστικῶς λυθέν.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι δυσχερέστατον, ἐπίπονον καὶ πολυμερὲς καὶ ἀπαιτεῖ διαρκῆ ἔντασιν καὶ καταμερισμὸν προσοχῆς καὶ ἐπίπονον καθημερινὴν καὶ μέχρι σχολαστικότητος προπαρασκευὴν τοῦ διδ)λου, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ βαίνουν κανονικῶς.

Εἰς τὰς προσπαθείας μας τόσον κατὰ τὰ παρελθόντα σχολ. ἔτη ὅσον καὶ κατὰ τὸ λήξαν δὲν ἀποδίδομεν, εἰ μὴ τὴν ἔννοιαν ἀτλῆς προσπαθείας πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τοῦ Μ)ξίου.

Ἄν εἰς τὴν ἀπλὴν αὐτὴν προσπάθειάν μας ἐπετύχομεν ἢ ὄχι, τοῦτο εἶναι ζήτημα κρίσεως τῶν συναδέλφων τῆς Περιφερείας μας, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ἐπεσκέφθησαν καὶ παρηκολούθησαν τὰς ἐργασίας ἡμῶν ἐπὶ συνεχεῖς ἡμέρας καθ' ὅλα τὰ ὡς ἄνω σχολικά ἔτη, καὶ εἰς τὴν ἐπιεικῆ κρίσιν τοῦ Σοῦ ἡμῶν Ἐπιθεωρητοῦ.

Κατὰ τὴν ἰδικήν μας γνώμην, ἐν μόνον δύναμαι νὰ εἴπω, ἂν θέλω νὰ ἐκφράσω τὴν εἰλικρινῆ μου σκέψιν, ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸν οὔτε ἱκανοποιητικὸν νὰ ἐπαναπαυώμεθα εἰς τοὺς πειραματισμοὺς καὶ τὰς ὑποδειγματικὰς καὶ προτύπους τάξεις ἐνὸς καὶ μόνου Σχολείου ἢ ἐνὸς καὶ μόνου διδ)λου. Τότε ἀσφαλῶς ἡ προσπάθειά μας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας μας θὰ ἀποτύχουν πλήρως.

Διὰ νὰ λύσωμεν τὸ μεγάλο πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὸ Μ)ξιον Σχολεῖον, ἀπαιτοῦνται προσπάθειαι πολυτετεῖς ὅχι μόνον εἰς ἓν καὶ μόνον Σχολεῖον, ἀλλὰ εἰς πολλὰ σχολεῖα καὶ εἰς πολλὰς περιοχάς. Ὅχι ὅφ' ἐνὸς καὶ μόνου διδ)λου, ἀλλὰ ὑπὸ πολλῶν τοιούτων. Ὅταν τοῦτο πραγματοποιηθῇ, τότε καὶ μόνον θὰ δυνάμεθα μετὰ μεγαλυτέρας βεβαιότητος νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι θὰ δοθῇ ἡ προσήκουσα ἀπάντησις εἰς τὸ πολυσχιδὲς καὶ πολυμερὲς πρόβλημα τοῦ Μ)ξίου, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὸν Ἐκπαιδευτικὸν κλάδον ἐπὶ δεκαετηρίδας ὁλοκλήρους.

Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Περιφέρεια Βοΐου, ἡ ὁποία ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἄλλας Ἐκπαιδ. Περιφερείας τοῦ Κράτους ἔχει τὰ περισσότερα Σχολεῖα τῆς Μονοτάξιας, ἠτύχησε ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, διότι εἰς τὰ Μ)ξιά τῆς ἐδόθη ἡ πρώτη προσπάθεια τῆς λύσεως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προβλήματος τοῦ Μ)ξίου, ὑπὸ τοῦ Σοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μας κ. Εὐαγγέλου Παπαϊωάννου, ὅστις τυγχάνει ὁ μόνος ἐκ τῶν συγχρόνων Παιδαγωγῶν, πού ἔδωσε σαφῆ, ἀκριβῆ καὶ συγκεκριμένην μορφήν εἰς τὸ Μ)ξιον στηριζόμενον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα καὶ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς συνθήκας καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἀγροτικῆς Ἑλληνικῆς Ὑπαίθρου.

γ) Νὰ καταστρωθῇ πλήρες πρόγραμμα δράσεως ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως, ἐκτεινόμενον οὐχὶ εἰς μόνον τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου 837)1943 ὀριζόμενα σημεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα, ἀναφερθέντα εἰς τὴν ἀνωτέρω μελέτην. Νὰ ἀρχίσῃ δὲ ἡ συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τούτου.

Πρὸ παντὸς δ' ἄλλου εἶναι ἐπιβεβλημένον, ὅπως τὸ Τμήμα Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας συγκεντρώσῃ λεπτομερῆ στοιχεῖα περὶ πάσης ἀναπτυσσόμενης ἐν Ἑλλάδι δράσεως ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἡ δ' ἐργασία αὕτη καθίσταται ἤδη πολὺ εὐχερεστέρα. Ἐνῶ δὴλον ὅτι ἡμεῖς προσεκερύνσαμεν εἰς οὐχὶ μικρὰς δυσχερείας κατὰ τὴν συγκέν-

τρωσιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν σχετικῶν στοιχείων, διότι οὔτε ὑπηρεσία τις ὑπῆρχε δυναμένη νὰ παράσχῃ ἡμῖν εὐρείας ἐκτάσεως ἡλεγμένως πληροφoρίας, οὔτε ἄλλη τις Ἑλληνικὴ ἐργασία εἶχε δημοσιευθῇ περὶ τοῦ θέματος τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνγλίκων, ἥδη ἢ ἐν λόγῳ ὑπηρεσία δύναται πολὺ εὐκολότερον, ἀφορμωμένη ἀπὸ τῆς παρούσης μελέτης ἡμῶν, ἐν ἣ ἐκτίθενται τὰ σπουδαιότερα τῶν ὑπὲρ τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως λαμβανομένων παρ' ἡμῖν μέτρων, νὰ συλλέξῃ καὶ πᾶν ἄλλο ὑπολειπόμενον στοιχεῖον. Θὰ ἦτο μάλιστα σκόπιμον, νὰ παρεκάλει τὰς ἀρμοδίας ὁργανώσεις καὶ ὑπηρεσίας, ὅπως ἀποστέλλωσιν εἰς αὐτὴν κατ' ἔτος ἐκθεσιν τῆς τελευταίας αὐτῶν δράσεως, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ τηρῇται ἐνήμερος οὐ μόνον περὶ τῶν παλαιότερων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν προσφάτων μέτρων, ὅτινα λαμβάνονται ἐν Ἑλλάδι ὑπὲρ τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑνγλίκων.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητον, ότι αἱ παιδαγωγικαὶ καὶ διδακτικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἀντιλήψεις αὐτοῦ ἐπέφεραν τὸν πραγματικὸν ἐκσυγχρονισμόν τῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ δὴ τῶν Μονοταξίων.

Εὐτυχῶς διὰ τὰ Δημοτικά Σχολεῖα τῆς Ἑκκαίδευτικῆς Περιφέρειας Βοΐου καὶ δὴ τὰ Μ)ξία καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτῶν, τὰς προσπάθειάς ἐκείνου συνεχίζει ἐπαξίως ὁ νῦν Ἐπιθεωρητὴς ἡμῶν καὶ εἰμεθα βέβαιοι, ὅτι, ἐφ' ὅσον καὶ ἀπὸ μέρους μας καταβληθῶσιν αἱ ἀνάλογοι ἐνέργειαι, τότε πολὺ συντόμως θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἀντικρύσωμεν μετὰ πεποιθήσεως τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ Μ)ξίου στηριζομένην ἐπὶ συγκεκριμένων ἀποτελεσμάτων καὶ παρατηρήσεων καὶ ὄχι συναισθηματικῶν προτιμήσεων. Τότε καὶ μόνον καὶ ἐφ' ὅσον τοποθετήσωμεν ὀρθῶς ἀπὸ Παιδ)κῆς, Διδ)κῆς καὶ Ψυχ)κῆς ἀπόψεως, 1) τὰς συνδιδασκόμενας τάξεις, 2) τὴν θέσιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐργασίας, 3) τὸ Πρόγραμμα τῆς ἐργασίας, 4) τὴν ἐσωσχολικὴν ζωὴν, 5) τὰ μειονεκτήματα, 6) τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας καὶ 7) τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, θὰ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἐπετελέσαμεν ὑψίστης σπουδαιότητος καθήκον ἀπέναντι τοῦ Μ)ξίου Σχολείου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν ἐπικρατέστερον τύπον Σχολείου τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, τὸ κύριον μορφωτικὸν ἴδρυμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὸ πρέπει νὰ τείνουν ὅλαι αἱ προσπάθειαι τὸσον ἡμῶν τῶν Ἑκπαιδευτικῶν ὅσον καὶ ὅλων τῶν κοινωνικῶν παραγόντων καὶ τῆς Πολιτείας γενικώτερον.

Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς συντελεσθείσης ἐργασίας κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1953—54 ὡς καὶ τὰς παρατηρήσεις καὶ κρίσεις μου ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ Μονοταξίου μου, θέλω ἐκθέσει κατωτέρω.

Ἡ ὁργάνωσις του. Ἡ ὁργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Προτύπου Μ)ξίου μας κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1953—54 ὑπῆρξεν ἡ αὐτὴ ὡς καὶ κατὰ τὰ προηγουμένα ἔτη, ἥτοι 1) ἡ κατανομή τῶν τάξεων εἰς τρία συνδιδασκόμενα τμήματα ΑΒ', ΓΔ', ΕΣΤ'. 2) ἡ κατανομή τῶν μαθημάτων εἰς τέσσαρας ἐβδομαδιαίους συγκεντρωτικοὺς κύκλους μὲ κύρια κέντρα μαθημάτων τὰ Θρησκευτικά, τὴν Ἱστορίαν, τὴν Γεωγραφίαν καὶ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν.

3) Ὡς Ὡρολόγιον Πρόγραμμα ἐφηρμόσθη τὸ γνωστὸν τοιοῦτον τοῦ κ. Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μὲ ἐλαφρὰς τροποποιήσεις.

4) Εἰς τὰς τάξεις ΓΔ' καὶ ΕΣΤ' ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας μὲ βάσιν τὸ κυρίαρχον μάθημα τῆς ἑβδομάδος, περὶ τοῦ ὁποίου περιστράφη ἡ σχολικὴ ἐργασία τῶν λοιπῶν μαθημάτων κατὰ τὸ δυνατόν.

5) Εἰς τὴν ΑΒ' τάξιν ἐφηρμόσθη ἡ ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία συντηρητικῆς μορφῆς καὶ μὲ τὴν προσπάθειαν τοῦ συμβιβασμοῦ αὐτῆς πρὸς τὰ ἐκάστοτε Κ.Μ.Ε. τοῦ μεσαίου καὶ ἀνωτέρου τμήματος. Αἱ διδακτικαὶ ἐνότητες ἐλήφθησαν α) ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν Ἐπιθεωρητῶν Γ' Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως Στοιχ. Ἑκπαιδευσεως, β) ἀπὸ τὰς ἐλευθέρως ἀτομικὰς καὶ εὐκαιρικὰς ἀνακοινώσεις τῶν μαθητῶν καὶ γ) ἀπὸ τὰ εὐκαιρικά τοπικά γεγονότα, στηριζόμενα πάντοτε εἰς τὰ ἐκάστοτε ἑβδομαδιαῖα

μαθήματα ἥτοι μὲ τὸ ἐκάστοτε ἐβδομαδιαῖον ἐπικρατοῦν ἐν τῷ Σχολεῖῳ πνεῦμα.

6) Τὰ μαθήματα Ἀναγνώσεως, Ἐκθέσεως, Ἑθνικῆς Ἀγωγῆς καὶ Ὁδικῆς ὡς καὶ αἱ Σιωπηραὶ ἐργασίαι ὅλων τῶν τάξεων καὶ τῶν τμημάτων, ἥτοι ΑΒ', ΓΔ', ΕΣΤ' ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὸν γενικὸν χαρακτήρα τῆς διδασκαλίας ἐκάστης ἐβδομάδος καὶ ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τοῦ Κ.Μ.Ε. καὶ Ε.Σ.Δ. συνυπηρετοῦν, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, τὸν ὑπὸ τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, πλὴν τοῦ μαθήματος τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ τῆς Φυσ. Πειραματικῆς, τὰ ὁποῖα ὅπου τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν ἐδιδάχθησαν κεχωρισμένως καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ Κ.Μ.Ε.

7) Ἡ Ἀριθμητικὴ ὅλων τῶν τάξεων ἥτοι Α', Β', Γ', Δ', Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως ἐδιδάχθη κεχωρισμένως εἰς τακτὴν ὥραν τοῦ Προγράμματος.

8) Τὸ μάθημα τῆς Ὁδικῆς καὶ τῆς Γυμναστικῆς ἀπασῶν τῶν τάξεων συνεδιδάχθη μετὰ τῶν ἀντιστοίχων τάξεων τοῦ 3)ταξίου. Κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτὸ συνετάχθησαν ἀμφοτέρω τὰ προγράμματα Μ)ξίου καὶ 3)ξίου, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Σχολικοῦ ἔτους, διότι καὶ εἰς τὸ 3)ξιον τοιοῦτον ἐφηρμόσθη τὸ ἑβδομαδιαῖον συγκεντρωτικὸν σύστημα διδασκαλίας μὲ βάσιν τὸ κύριον μάθημα ὡς κέντρον διδασκαλίας.

9) Τὸ μάθημα τῆς Ἑθνικῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς Ὑγιεινῆς ΓΔ', ΕΣΤ' συνεδιδάχθη εἰς δύο τακτικά καὶ κεχωρισμένα ἀπογευματινὰ ἡμιώρια.

10) Ἐκάστην Δευτέραν ἐγένετο εἰς ἕκαστον τμήμα ἀνακεφαλαίωσις τῆς διδασκαλίας ἐνότητος τοῦ παρελθόντος μηνὸς καὶ οὕτως ἐπετυγχάνετο ἡ σύνδεσις τοῦ παλαιοῦ μετὰ τοῦ νέου. Ἐπίσης ἕκαστον Σάββατον ἐγένετο συγκεφαλαίωσις τῆς διδασκαλίας ὅλης ὅλων τῶν μαθημάτων τῆς ἐβδομάδος.

11) Τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἐκάστης Τετάρτης ἐγένετο ψυχαγωγικὴ συγκέντρωσις (διαλέξεις ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, ποιήματα, ᾠδαί, παροιμίαι, αἰνίγματα, παραμύθια, διάλογοι κλπ.) εἰς ἣν ἐλάμβανον μέρος ἅπαντες οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τῆς Α' τάξεως καὶ μέχρι τῆς ΣΤ' τοιαύτης.

12) Ἡ γραφὴ ἐκθέσεων, ἡ ὀρθογραφία, ἡ χειροτεχνία, ἡ καλλιγραφία, ἡ ἰχνογραφία ὡς καὶ αἱ ἀριθμητικαὶ καὶ γραμματικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἀναπαραστάσεις τῆς Ε.Σ.Δ. ἐγένοντο κατὰ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ ἀπόλυτος καὶ ἱκανοποιητικὴ ἐπιτυχία τοῦ Μ)ξίου κυρίως ὀφείλεται: 1) εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὁργανωτικὴν του κατάστασιν, 2) εἰς τὴν γνῶσιν τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς διατελεῖ, 3) εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ καιροῦ χρόνου μετὰ τῶν τμημάτων διὰ τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν, 4) εἰς τὴν ἐμπειρίαν, ἐργατικότητα καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ διδασκάλου καὶ 5) εἰς τὰ μέσα τὰ ὁποῖα θὰ διαθέσῃ τὸ Σχολεῖον.

«... Κατὰ ταῦτα εἰς τὸ Μ)ξιον διακρίνονται δύο σπουδαιότατα καὶ ἰσότιμα εἶδη ἐργασίας.

1) Ἡ κυρίως ἐργασία, ἥτοι ἡ κοινὴ καὶ ἐνεργὸς διδασκαλία διδασκάλου καὶ μαθητῶν, συνεργαζομένων ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ἢ συνδιδασκόμενῳ τμήματι καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ὥραν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ

2) Ἡ σιωπηρὰ ἐργασία, διεξαγομένη ὑπὸ μόνον

τῶν μαθητῶν ἐνὸς ἢ δύο τμημάτων καθ' ὃν χρόνον τὸ ἄλλο τμήμα ἢ ἡ τάξις συνεργάζονται ἐνεργῶς μετὰ τοῦ διδασκάλου. Τὰ δύο ταῦτα εἶδη ἐργασίας ἀποτελοῦν τὰ δύο σκέλη τοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ Μ)ξίου. Ὅταν τὸ ἐν ἐκ τῶν σκελῶν τούτων χωλαίῃ, καὶ ὅλος ὁ ὁργανισμὸς τοῦ Σχολείου θὰ χωλαίῃ. Τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς Σχολικῆς ἐργασίας καὶ ὁ δείκτης ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας τοῦ Μ)ξίου ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ὁρθότης καὶ ἰσοβαροῦς κατανομῆς τῶν δύο τούτων εἰδῶν ἐργασίας, μᾶς συνιστᾷ ὁ κ. Γεν. Ἐπιθ)γῆς εἰς τὸ ἄρθρον του, δημοσιευθὲν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 30 τεύχος τοῦ περιοδικοῦ «Νέο Σχολεῖο».

Κολακευόμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας ἃς συνηνήθημεν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἢ ὁργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Μ)ξίου μας ὑπῆρξεν, παρὰ τὰς πολλὰς ἀπαιτήσεις, κανονικὴ καὶ ἱκανοποιητικὴ. Εἰργάσθημεν μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ζήλου καὶ ἐφημερόσαμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὰς ἀρχὰς τῆς νεωτέρας Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς μετὰ τὴν ἐπιδίωξιν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἱκανοποιητικὴν ἐξέλιξιν ὅλων τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δημιουργικῶν προδιαθέσεων καὶ δεξιοτήτων τῶν μαθητῶν μας. Μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ Σχολείου μας ὑπῆρξε νὰ πλουτίσῃ τοὺς μαθητὰς του μετὰ πλουσίας καὶ ἀσφαλεῖς γνώσεις καὶ γενικῶς νὰ διαμορφώσῃ αὐτοὺς ἠθικῶς, διανοητικῶς, καλαισθητικῶς, κοινωνικῶς καὶ σωματικῶς.

Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν, ὅτι τὸ Μ)ξιον Σχολεῖον μας, μετὰ τὴν ὡς ἄνω ἐργασίαν του κατὰ τὰ τρία λήξαντα σχολικὰ ἔτη, ἐπεβλήθη (κατὰ τὴν ταπεινὴν μας γνώμην) εἰς τὴν συνείδησιν τῶν συναδέλφων ἐπισκεπτῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς κοινῆς, ἢ ὁποῖα τὸ περιβάλλει.

Ἀπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις προφορικὰς ἀνακοινώσεις τῶν διερχομένων ἐπισκεπτῶν συναδέλφων μας, οἱ ὅποιοι ἀπέρχονται μετὰ τὰς καλυτέρας τῶν ἐντυπώσεων, ἤκουσα νὰ λέγεται (βεβαίως πολὺ κολακευτικόν), ὅτι ἐδῶ λαμβάνουν σάρκα καὶ ὅσῃ αἱ ἀρχαὶ τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τῆς Διδακτικῆς.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ εἰπῶ τὴν κάτωθι σκέψιν μου: Εἶναι γνωστόν, ὅτι κατ' ἔτος καὶ εἰς συνεχεῖς ἡμέρας παρακολουθοῦν τὰς ἐργασίας τοῦ Σχολείου μας, κατόπιν σχετικῆς διαταγῆς τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων Βοΐου, ὠρισμένους ἀριθμὸς συναδέλφων τῆς περιφερείας μας. Οὗτοι μετὰ τὴν παρακολούθησιν ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποβάλλουν σχετικὴν ἐκθέσιν εἰς τὸν κ. Ἐπιθεωρητὴν καὶ νὰ ἐκθέσουν τὰς ἐντυπώσεις καὶ παρατηρήσεις των. Τοῦτο βεβαίως τυγχάνει πολὺ ὀρθόν, διότι ἐμμέσως ὑποχρεοῦνται νὰ ἔχῃσι διαρκὴ ἐπαφὴν μετὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς κινήσεως καὶ ἀναγκάζονται οὕτω διαρκῶς νὰ παρακολουθοῦν καὶ νὰ διαβάζουν τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν βιβλία.

Κατὰ τὴν ταπεινὴν μας ὁμῶς γνώμην, ἐκτὸς τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς ἢν ὑποβάλλουν εἰς τὸν κ. Ἐπιθεωρητὴν (τοῦ περιεχομένου τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ λάβῃ γνώσιν, ἵνα οὕτω διορθώσῃ ὠρισμένα τυχόν σφάλματά μου), πρέπει νὰ ὁρισθῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ σχετικὴ Παιδαγωγικὴ Συνεδρίασις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἰδίου, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ

ἀνακοινωθοῦν αἱ σχετικαὶ ἐντυπώσεις καὶ παρατηρήσεις τῶν ἐπισκεπτῶν συναδέλφων, νὰ ἀκολουθήσῃ ἀνταλλαγὴ σκέψεων καὶ γνώμων καὶ οὕτω τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεδριάσεως αὐτῆς θὰ ἦσαν, κατὰ τὴν γνώμην μου, πλουσιώτερα καὶ διὰ τοὺς συναδέλφους καὶ δι' ἡμᾶς ἰδιαιτέρως καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων θὰ παρηκολούθει ὁ κ. Ἐπιθεωρητὴς εἰς τὰ σχολεῖα των.

Κατὸ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ εἴχομεν τὸ εὐχάριστον ἀποτέλεσμα, ἀντὶ ἐνὸς προτύπου νὰ ἔχωμεν πολλὰ τοιαῦτα καὶ ἴσως ἀνώτερα τοῦ ἡμετέρου, διότι δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι συνάδελφοι ἐργατικοὶ καὶ εὐσυνειδητοὶ μετὰ τὸν ἐπιβαλλόμενον ἐνθουσιασμόν καὶ φιλοτιμίαν.

Συνήθως οἱ συνάδελφοι, οἱ ὅποιοι ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος τὸ σχολεῖον μας καὶ ἀπὸ λόγους λεπτότητος ἐκφράζονται (ὅπως ἔχω πληροφορηθῇ) εἰς τὰς ἐκθέσεις των ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τοῦ σχολείου μας καὶ νομίζουν οὕτω ὅτι σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεως των τυγχάνει μόνον ἡ ὑποβολὴ ἐκθέσεως. Ὅταν ὁμως ἀπὸ 1—3 ἢ καὶ 4 ἢ καὶ περισσοτέρας τοιαύτας ἐπισκέψεις καὶ τόσας ἀντιστοιχούς Παδαγωγικὰς συνεδριάσεις ἀκολουθήσῃ αὐτὰς ἐπίσκεψις καὶ παρακολούθησις τοῦ σχολείου των ὑπὸ συναδέλφων καὶ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἀκανθῶδες καὶ δυσχερέστατον πρόβλημα τοῦ Μ)ξίου θὰ εὗρῃ τὴν λύσιν του καὶ ὅτι οἱ συνάδελφοι καὶ ἡμεῖς κατὰ πολὺ θὰ βελτιώσωμεν τὰς τυχόν ἀδυναμίας μας. Ἐκτὸς τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων θὰ γίνουσι καὶ φίλοι τοῦ βιβλίου καὶ ἡ αὐτοαγωγή μας θὰ πάρῃ σάρκα καὶ ὅσῃ.

Μειονεκτήματα τοῦ Μονοταξίου. Τὰ σοβαρώτερα καὶ κυριώτερα μειονεκτήματα τοῦ Μονοταξίου εἶναι πολλὰ, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς ἐν πολλοῖς θέτουν αὐτὸ εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἀπὸ τὰ πολυτάξια τοιαῦτα. Διὰ τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ κατὰ τὰ προηγούμενα σχολικὰ ἔτη, ἡσχολήθημεν λεπτομερῶς, ἤδη ἀρκοῦμεθα ἀπλῶς εἰς τὴν ἀναγραφὴν των. Ταῦτα εἶναι:

- 1) Ἡ συνδιδασκαλία τῶν τάξεων εἰς τμήματα.
- 2) Ἡ μειονεκτικὴ θέσις τῶν τάξεων Α', Γ' καὶ Ε' ἐναντὶ τῶν τάξεων Β', Δ' καὶ ΣΤ' μετὰ τὰς ὁποίας συνδιδάσκονται.
- 3) Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ χρόνου.
- 4) Ἡ πληθώρα μαθητῶν.
- 5) Ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ φθορὰ τοῦ διδασκάλου.

Διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τούτων ἡσχολήθημεν κατὰ τὰ προηγούμενα σχολικὰ ἔτη καὶ ἔχομεν ἐκθέσει τὰ μέτρα καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν. Ἡδὴ μόνον τοῦτο δυνάμεθα ἐν συμπεράσματι νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ πρόοδος τοῦ Μονοταξίου καὶ ἡ μόνη ὁρθὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐξουδετέρωσις αὐτῶν εὐρίσκεται εἰς τὴν ὁργανωτικὴν τέχνην, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ διδασκάλου.

Σκοπὸς καὶ δυσκολίαι τοῦ Μονοταξίου Σχολείου. Παραλλήλως πρὸς τὰ ἀνωτέρω μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τὸ Μονοτάξιον, παρουσιάζονται καὶ πλείους ὅσαι δυσκολίαι.

Εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους μας, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ

ανάγκη τῆς Πατρίδος μας ἐπιβάλλει τὴν ὑπαρξίν Μονοταξίων σχολείων καὶ ὡς γνωρίζομεν τὰ 60—70 ο)ο τῶν σχολείων μας εἶναι τοιαῦτα.

Ἐπομένως ὅλον τὸ βάρος τῆς σκέψεως ἡμῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῆς πολιτείας εἶναι αὐτὰ τὰ Μονοτάξια, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης ὁργανώσεως καὶ μορφῆς καὶ λειτουργίας τούτων παρουσιάζουν πολλὰς δυσκολίας ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεώς των.

Σκοπὸς δὲ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου εἶτε Μονοτάξιον εἶναι αὐτὸ εἶτε Πολυτάξιον, εἶναι ὁ αὐτός, ἥτοι ἡ δημιουργία καὶ ἡ διάπλασις ἀνθρώπων με ἥθος καὶ χαρακτῆρα κοινωνικόν, οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ὑγείαν καὶ νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ζήσουν ἁρμονικῶς μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν.

Κατὰ ταῦτα τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ὀφείλει νὰ ἀποβλέπῃ ἐν ἴσῃ μοίρᾳ εἰς τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀσκήσῃ πάντα τὰ ὄργανα καὶ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ τὰ ἐσωτερικά, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, ἥτοι εἰς τὸ ὅριον τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ὀριμότητος τοῦ μαθητοῦ. Οὕτως ὁ μαθητὴς διερχόμενος τὰ στάδια τῆς σχολικῆς ζωῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου θὰ ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ με ἀνεπτυγμένας τὰς ἰκανότητας αὐτοῦ δηλαδὴ θὰ δύναται 1) νὰ ἐκφράζῃ ἐλευθέρως ὅ,τι σκέπτεται, 2) νὰ ὑπολογίζῃ καὶ νὰ ἐννοῇ τὰς σκέψεις τοῦ ἄλλου, 3) νὰ χρησιμοποίῃ τὰς δεξιότητας αὐτοῦ (σωματικὰς καὶ πνευματικὰς), 4) νὰ δύναται με τὴν δευδερκειαν τῆς σκέψεώς του νὰ λύῃ πᾶν σύνθετον πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς του ζωῆς, 5) Νὰ γίνῃ συνειδήσις εἰς αὐτόν, ὅτι μόνον ἡ ἐργασία εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία συντελεῖ εἰς τὴν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς ὅχι μόνον τοῦ ατόμου καὶ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τῆς Πολιτείας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τούτου ἐπιδιώκει παραλλήλως καὶ τὴν παραγωγὴν τῆς ψυχῆς, τοῦ συναισθήματος τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, καλλιεργεῖ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν Πατρίδα καὶ οὕτω ὁ μαθητὴς τοῦ Δημ. Σχολείου μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του εἶναι πλέον ἱκανὸς νὰ μετέχῃ με ἐνδιαφέρον καὶ με ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ Πολιτισμοῦ τῆς Πατρίδος του ἀσκῶν ἐντίμως τὸ ἐπάγγελμά του καὶ ἐκπληρῶν ἐντίμως τὰ πρὸς τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν Πατρίδα καθήκοντά του.

Ἄλλ' ὁ σκοπὸς οὗτος μόνον εἰς Σχολεῖον, ὑπὸ ἐνιαίαν, ἐνθουσιώδη καὶ χρηστήν διοίκησιν, κοινὴν ζωὴν, κοινὰς ἐνεργείας δύναται νὰ ἐπιτύχῃ. Δυστυχῶς ὅμως μᾶς παρουσιάζει πολλὰς δυσκολίας, ὅπως σήμερον λειτουργεῖ. Εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ ἑξῆς: 1) Τεχνικαὶ καὶ 2) Προερχόμεναι ἀπὸ τοὺς μαθητάς.

1) **Τεχνικαὶ δυσκολίαι.** Αὗται εἶναι πολλαὶ π.χ. μία αἰθουσα στενόχωρος, ἀνήλιος, με σαθρὰ θρανία, με ἓνα μαυροπίνακα πεπαλαιωμένον, με ἓνα χάρτην σχισμένον. Μαθηταὶ ἀκάθαρτοι εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα, με ἐκφρασιν καὶ συμπε-

ριφορὰν ἀγρίαν, με τετράδια καὶ βιβλία σχισμένα, κουρελιασμένα καὶ κακογραμμένα. Βεβαίως αὗται αἱ δυσκολίαι δὲν συναντῶνται εἰς τὰ Σχολεῖα μας καὶ εἰδικῶς (χωρὶς τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὑπερβολὴ) καθ' ὅλην τὴν διδασκαλικὴν μου ζωὴν τοιαύτας δυσκολίας δὲν συνήντησα, πλὴν ὅμως ὑπάρχουν δυστυχῶς καὶ σήμερον ἀκόμη πλεῖστα Σχολεῖα ὑπ' αὐτάς τὰς συνθήκας.

Αἱ δυσκολίαι αὗται ὅσον καὶ ἂν φαίνονται ἀσήμαντοι εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀντενεργοῦν δυσμενῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Σχολείου καὶ πρέπει ὁπωσδήποτε με τὴν πρώτην ἐπαφὴν τοῦ διδασκάλου πρὸς τὴν αἰθουσαν, τὴν τάξιν καὶ τοὺς μαθητάς ν' ἀρθῶν ἀμέσως, ἄλλως ἡ ἀκαθαρεία, ἡ ἀταξία καὶ ἡ κακὴ συμπεριφορὰ θὰ βασιλεύῃ, ἡ ὀκνηρία καὶ τὸ ψεῦδος θὰ ἐπιπολάζῃ καὶ φαινομενικὴ καὶ ἀνευ ἀποτελέσματος θὰ εἶναι πᾶσα ἐργασία ἐν τῷ Σχολείῳ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ ἡμέτερον Σχολεῖον οὐδεμίαν τοιαύτην δυσκολίαν συνήντησεν, πλὴν τῆς ἐλλείψεως πολλῶν ἀναγκαιούτων σχολικῶν εἰδῶν, ὡς π.χ. τὴν ἑλλειψιν καταλλήλων μαυροπινάκων, πλουσίων καὶ παραστατικῶν χαρτῶν κλπ.

2) **Δυσκολίαι προερχόμεναι ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν.** Συνήθως παρατηροῦνται πολλαὶ δυσκολίαι καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐνσρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ Μ)ξίου, προερχόμεναι ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν. Τοιαύτας δυσκολίας παρατηρήσαμεν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἰδρύσεως τοῦ Προτύπου Μ)ξίου μας. Αἱ ἀντιδράσεις αὐτῶν ἦσαν δικαιολογημέναι καὶ ψυχολογικαί, διότι οἱ μαθηταὶ τοῦ Μ)ξίου, ὡς ἀποσπασθέντες ἐκ τοῦ 3)ξίου τοιούτου, διὰ πρώτην φορὰν ἀντίκρουσαν Σχολεῖον με ἐξ τάξεως καὶ ἓνα διδάσκαλον. Ἡ σοβαρὰ αὐτὴ δυσκολία προήρχετο ἀπὸ τὴν πλήρη ἀδυναμίαν προσαρμογῆς των πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ἐργασίαν τοῦ Μ)ξίου.

Οἱ μαθηταὶ εἰθισμένοι εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἐργασίαν τῆς κοινότητος μιᾶς τάξεως, με ἴδιον διδάσκαλον, εὐρέθησαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας εἰς πλήρη ἀμηχανίαν, ἀντικρύνοντες συμμαθητάς διαφόρων τάξεων καὶ ἀκούοντες μαθήματα ὅλων τῶν τάξεων καὶ τμημάτων.

Πολλὰ καὶ ποικίλα ὑπῆρξαν αἱ δυσκολίαι καὶ αἱ δυσχέρειαι τὰς ὁποίας συννητήσαμεν μέχρις οὗτου τεθῇ εἰς κανονικὴν καὶ ὁμαλὴν λειτουργίαν τὸ Μ)ξίον μας, συστεγαζόμενον με τὸ 3)ξίον τοιούτου.

Αἱ δυσκολίαι ὅμως αὗται ἤρθησαν αὐτομάτως μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ α' σχολικοῦ ἔτους, κατόπιν τῆς σοβαρᾶς ὁργανώσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Μ)ξίου καὶ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ πνεύματος τῆς ἀντιδράσεως ὀρισμένων στοιχείων.

Κατὰ τὸ β' καὶ γ' ἔτος τῆς λειτουργίας τοῦ Μ)ξίου μας ὅχι μόνον ἤρθησαν, αἱ ὡς ἄνω ἀντιδράσεις καὶ δυσκολίαι, ἀλλ' εὐρέθημεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν, πολλοὶ μαθηταὶ αὐθορμήτως νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὸ Μ)ξίον.

Σήμερον δὲ ὅτε εὐρισκόμεθα εἰς τὴν λῆξιν τοῦ γ' ἔτους τῆς λειτουργίας του, μίαν καὶ μόνην δυσχέρειαν παρατηροῦμεν, ἥτοι τὴν δυσκολίαν τῆς προσαρμογῆς τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως, οἵτινες τὸ πρῶτον ἔρχονται εἰς τὸ Σχολεῖον. Ἡ δυσκολία αὕτη

βεβαίως εἶναι φυσική καὶ ψυχολογική καὶ παρατηρεῖται ὄχι μόνον εἰς τὰ Μ)ξία, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Πολυτάξια τοιαῦτα. Οὐδεμίαν ἄλλην ἀντίδρασιν ἢ δυσχερείαν παρατηρήσαμεν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Μ)ξίου, διότι οἱ μαθηταὶ τοῦ Σχολείου μας, εἰθισμένοι κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, εὐκόλως καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τοῦ Σχολικοῦ ἔτους προσηρμόσθησαν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ Μ)ξίου μας, ἐκτὸς τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως, ὅπως εἶπομεν καὶ προηγουμένως, καὶ οἱ ὅποιοι δυσκολεύονται περὶ τὴν γλώσσαν καὶ στεροῦνται, ὥς εἶναι φυσικόν, παραστατικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ. Δὲν ἔχουν εὐχέρεϊαν καὶ ταχύτητα εἰς τὸ νὰ ἐκδηλώσουν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν μίαν νέαν λέξιν. Δὲν δύνανται νὰ προσαρμοσθῶν εὐκόλως πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ Σχολείου, δὲν δεικνύουν ἐπὶμονήν, δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν ἐργασίαν πλέον τῶν 10'—15' λεπτῶν τῆς ὥρας. Τὸ ἔργον των τυγχάνει ἀτελὲς καὶ ὁλονὲν ἐπιθυμοῦν ἀλλαγὴν ἐργασίας. Τὸ κάθε τι, τὸ νέον τοὺς ἀπομικρύνει ἀπὸ ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον ἡσχολοῦντο προηγουμένως, αἰσθάνονται ἀνίαν, διότι μένουν ἐντὸς τῆς αἰθούσης, δὲν ἔχουν εὐκαιρίαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν, στεροῦνται μνήμης καὶ κρίσεως καὶ ἐλάχιστα ἀντιλαμβάνονται καὶ τοῦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιπολαίως. Ἡ δυσκολία αὕτη τῆς προσαρμογῆς αὐτῶν πρὸς τὸ περιβάλλον τοῦ Σχολείου τοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν φλυαρίαν καὶ τὸν θόρυβον, ὅστις τυγχάνει ὁ σοβαρώτερος ἐχθρὸς τῆς ἐργασίας τοῦ Μ)ξίου. Τοῦτο εὐτυχῶς διαρκεῖ κατὰ τοὺς πρώτους μόνον μῆνας τοῦ Σχολικοῦ ἔτους.

Μέτρα διὰ τὴν ἄρσιν τῶν δυσκολιῶν αὐτῶν. Διὰ νὰ λεχθῇ ἓνα Σχολεῖον Πρότυπον καὶ νὰ ἴσταιται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς του, πρέπει νὰ καταβληθῶσι κόποι καὶ νὰ καταναλωθῇ ἱκανὸς χρόνος, ὑπὸ τῶν ὑπηρετούντων ἐν αὐτῷ διδασκάλων, μὲ συστηματικὴν παρακολούθησιν καὶ μὲ δυνατὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ δύνανται νὰ ἄρῃ τὰς καθημερινῶς ἐμφανιζομένας ἐν αὐτῷ ἐλλείψεις καὶ δυσκολίας καὶ νὰ λάβῃ τὰ ἐνδεικνυόμενα πρὸς τοῦτο μέτρα πρὸς ἄμεσον ἀντιμετώπισιν των.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὕτην, ἡ συρροὴ τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν, ὥς εἶναι φυσικόν δι' ἓν Μ)ξιον καὶ δὴ στεγαζόμενον εἰς 3)ξιον, δὲν μᾶς ἀπῆλπισε, οὔτε καὶ μᾶς ἀπεθάρρυνε. Ἐγνώριζον καὶ ἡσθανόμεν ὅτι ὀλιγωρία καὶ ἀδιαφορία δὲν δικαιολογεῖται ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ ὅτι ἡ τυχὸν ἀδιαφορία μου πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός μου ἦτο εἰς δυνατὸν ὄχι μόνον τὸ Σχολεῖον νὰ δυσφημηθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐγείρῃ τὴν δυσπιστίαν τῆς Κοινωνίας πρὸς αὐτό. Ἐνῶ ἀντιθέτως, ἀκάματος ζήλος καὶ διηνεκές ἐνδιαφέρον διὰ πᾶν ζήτημα, ἀφορῶν τὴν ἀξιοπρεπεστέραν ἐμφάνισιν τοῦ Σχολείου καὶ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν του, θὰ συντελέσῃ 1) εἰς τὴν ὀρθὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, 2) εἰς τὴν παροχὴν πνευματικῶν καὶ διδασκτικῶν αγαθῶν, 3) τὴν ἀφύπνισιν καὶ καλλιέργειαν τῶν εἰς αὐτοὺς εὐρισκομένων εὐγενῶν συναισθημάτων, 4) τὴν ἀσκήσιν τῆς αὐτενεργείας αὐτῶν.

Ἐχων γνῶσιν τῶν σοβαρωτάτων εὐθυνῶν, τόσον ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ μου, τοῦ Σχολείου καὶ τοῦ Προϋσταμένου μου, ὅσον καὶ ἀπέναντι τῆς ἐφαρμο-

γῆς τῶν μεθόδων διδασκαλίας, ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὁποίων ἐξαργατᾷ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία αὐτῶν, κατεβλήθη πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια ἐκ μέρους μας πρὸς ἄρσιν τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν καὶ διὰ νὰ παρουσιάσω, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐν συγχρονισμένον Μονοτάξιον, μὲ βάσιν τὰς συγχρόνους Παιδαγωγικὰς καὶ διδασκτικὰς ἀρχάς, ἔθεσα εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς λειτουργίας του τὰς κάτωθι ἀρχάς.

1) Τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλευθέρως πνευματικῆς ἐργασίας, τὸ ὅποιον κατέστη τὸ ἔμβλημα τοῦ Σχολείου μας καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἐστράφη ὅλη ἡ προσπάθειά μου, ἐπαγρυπνῶν ὅπως ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς μεταπτώσεως εἰς διδασκτικὴν ἀναρχίαν.

2) Ἡ δημιουργία περιβάλλοντος οἰκογενειακῆς οἰκειότητος μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητῶν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ χαρούμενη διάθεσις τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἐξεδήλωναν αὐθορμήτως καὶ κατὰ τρόπον φυσικόν καὶ φιλικόν τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῶν ἀνάγκας καὶ ἀνησυχίας ἐπὶ τῶν διαφόρων θεμάτων. Ἡ τοιαύτη στάσις μου ἀπέναντι αὐτῶν ἐκέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνην των καὶ μοῦ ἐδόθη ἡ εὐλογος ἀφορμὴ νὰ καλλιεργῇ τὴν αὐτοπεποίθησιν των καὶ νὰ ἐθίσω αὐτοὺς πρὸς ἐκφράσιν καὶ ἐξωτερικεύσιν πάσης ἀπορίας ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης δυσκολίας τὴν ὁποίαν ἤθελον συναντήσῃ κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν διαφόρων θεμάτων.

3) Ἀπέβαλον τὸ αὐστηρὸν διδασκτικὸν ὕψος, ἀπέφυγον ἐπιμελῶς μομφὰς καὶ ἐπιπλήξεις.

4) Βαθμιαίως καὶ κατὰ τρόπον φυσικόν καὶ ἀβίαστον ἔστρεψον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν, ἀπὸ τῆς ὕλης πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας, ἐργαζόμενος πάντοτε καθ' ὑποδειγματικὸν τρόπον καὶ ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς πνευματικῆς ὀριμότητος αὐτῶν. Κατέστησα γνωστὸν εἰς αὐτοὺς τὴν πορείαν τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων, τῆς ὁποίας ἔγιναν κάτοχοι.

5) Κατεβλήθησαν ἰδιαίτεροι προσπάθειαι, διὰ τὸν ἐθισμὸν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ αὐτοτελῶς ἐργάζεσθαι, μὲ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ὅπως καλλιεργῇ τὰς ἐνυπαρχούσας δυνάμεις ἡτοι ἐντυπώσεως, ἐπεξεργασίας καὶ ποικίλης ἀπεικονίσεως τοῦ μορφωτικοῦ αγαθοῦ, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν φύσιν τῆς ὑπὸ ἐπεξεργασίαν ὕλης καὶ τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τῶν μαθητῶν.

6) Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀξιώματος τῆς αὐτενεργείας ἐπεξετάθη πρὸς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς Σχολικῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἔγινεν εἰς αὐτοὺς συνείδησις, ὅτι ἀποτελοῦν μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινότητος μὲ παραστάτην καὶ φίλον τους, ὥς καὶ συνεργάτην τους τὸν διδάσκαλον.

7) Ἐπίσης μέτρα διὰ τὴν ἄρσιν τῶν δυσκολιῶν προερχομένων ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν ὑπῆρξαν καὶ τὰ ἑξῆς: α) Ὁ ρυθμὸς τῆς σχολικῆς ἐργασίας, β) αἱ ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν, γ) τὸ ὥρολόγιον πρόγραμμα, δ) ἡ σχολικὴ ζωὴ καὶ ε) ἡ ὀργάνωσις τοῦ Σχολείου.

α) Ὁ ρυθμὸς τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Ὁ ρυθμὸς τῆς σχολικῆς ἐργασίας εἰς τὸ Μονοτάξιον ὀφείλει νὰ εἶναι μᾶλλον ταχύς, δεδομένου ὅτι τὸ σοβαρώτερον μειονέκτημα αὐτοῦ τυγχάνει ἡ ἀνε-

πάρεχαι τοῦ χρόνου. Ἐὰν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δώσωμεν τὴν δέουσαν προσοχὴν καὶ διαρρυθμίσωμεν τὴν σχολικὴν μας ἐργασίαν μέσα εἰς τὰ χρονικὰ διαστήματα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας, χωρὶς νὰ ἀπεραντολογώμεν εἰς δευτερευούσας λεπτομερείας, ὡς εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ ἐργασία μας θὰ ἐπιτύχη. Εἰς τὸ Μονοτάξιον καὶ τὸ δευτερόλεπτον ἀκόμη θὰ τὸ ὑπολογίσωμεν καὶ θὰ τὸ ἐκμεταλλεύωμεν.

Διὰ νὰ εἶναι ὁ ρυθμὸς τῆς ἐργασίας μας ταχύς, εἶναι ἀνάγκη κατ' ἀρχὴν ὁ διδ/λος νὰ γνωρίζῃ τὰς ἰδιαιτέρας κλίσεις καὶ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις καὶ ἱκανότητας ἐνὸς ἐκάστου μαθητοῦ κατὰ τάξεις καὶ τμήματα.

Ἐπίσης διὰ νὰ διατηρηθῇ πάντοτε ὁ αὐτὸς ρυθμὸς, εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ διδ/λος νὰ κανονίσῃ τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῶν βιβλίων, τετραδίων, μολυβίων κλπ., κλπ. ὡς καὶ τὸν ἔθισμόν τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον εἰς τὰ διαλείμματα.

Ὡσαύτως ἡ ὑπαρξὶς ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας ἔχει σχέσιν μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐργασίας, ἐπομένως ἡ ἔλλειψις τούτων ἐπιβραδύνει τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου, ὁ ρυθμὸς ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς συνηθείας πρὸς τὴν ἐργασίαν. Πολὺς χρόνος δαπανᾶται ἀσκοπῶς, ὡς γνωρίζομεν, κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς σχολικῆς μας ἐργασίας, εἰς τὸ νὰ δώσωμεν διαφόρους συμβουλὰς, νὰ κάμωμεν διαφορὰς παρατηρήσεις κλπ. κλπ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν συμπερίσῳ, διὰ νὰ δώσωμεν τὸν κανονικὸν ρυθμὸν εἰς τὴν σχολικὴν μας ἐργασίαν, ὀφείλει ὁ διδ/λος νὰ καθορίσῃ σαφῶς καὶ ἐπακριβῶς τὰς ἐργασίας εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς μαθητὰς του, ὡς καὶ τὸν μορφωτικὸν διδακτικὸν σκοπὸν αὐτῶν. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, ἐπιβάλλεται εἰς αὐτὸν ἐκ καθήκοντος ὅπως προπαρασκευασθῇ ἀδιαλείπτως καὶ ἀδιακόπως. Ἄνευ τῆς προπαρασκευῆς του εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἡμέρας, τὴν προσπάθειάν του, νὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι τὸν ἀναμένει πλήρης ἀποτυχία.

Ἡ προπαρασκευὴ τοῦ διδ/λου καὶ μόνον εἶναι ἱκανὴ νὰ λύσῃ τὸν γόρδιον δεσμόν τοῦ πολυσυνθέτου προβλήματος τοῦ Μ)ξίου. Τυχάνει ὑψίστης σημασίας ἡ προπαρασκευὴ τοῦ διδ/λου, ὅχι μόνον τοῦ Μ)ξίου, ἀλλὰ καὶ τῶν Πολυταξίων. Ἐκ τῆς καλῆς καὶ ὀρθῆς προπαρασκευῆς τοῦ διδ/λου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν μαθημάτων, τῆς σχολ. ἐργασίας καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία καὶ τάξις τοῦ Σχολείου. Εἶναι τὸ μοναδικὸν μέτρον, μὲ τὸ ὁποῖον δύναται κατὰ τρόπον θαυματουργόν νὰ ἄρῃ ὅλας τὰς τυχόν δυσκολίας αἱ ὁποῖαι ἤθελον παρουσιασθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς σχολ. ἐργασίας. Ὁ διδ/λος, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς μαθητὰς του διὰ τῆς προσωπικότητός του, ὀφείλει νὰ παρουσιάζεται ἐνώπιον αὐτῶν ὡς ἀκένωτος πηγὴ γνώσεων, διὰ νὰ δύναται οὕτω νὰ ἱκανοποιήσῃ πᾶσας τὰς προβληθησομένας ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀπορίας. Ὁφείλει νὰ γνωρίζῃ κατὰ τὴν προπαρασκευήν του εἰς γενικὰς γραμμὰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς, τὸν σκοπὸν τῆς διδ/λλας, νὰ κατέχῃ τὴν διδασκομένην ὕλην, τὴν φύσιν ἐκάστου μαθήματος, τὸν εἰδικώτερον σκοπὸν ἐκάστου μαθήματος, τὴν Εἰδικὴν καὶ Γενικὴν Διδακτικὴν, ὡς καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν καὶ Ψυχολογίαν. Ἐπίσης τὸν καταρτισμὸν τῶν διδακτικῶν ἐνοτήτων κατὰ τάξεις καὶ τμήματα

βάσει τοῦ ἐμφύχου ὕλικου, τὴν γνώσιν τοῦ παιδός, ὡς καὶ τὰς οἰκογενειακὰς, κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς αὐτοῦ συνθήκας, διὰ νὰ δύναται οὕτως ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ τάξις τῆς λειτουργίας τοῦ Μ)ξίου νὰ βαίῃ κανονικὴ καὶ ἡ ἐπιτυχία του νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ ἀποτελεσματικὴ.

β) Αἱ ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν. Ὡς καὶ προηγουμένως εἶπομεν, τὸ δεύτερον καὶ κύριον σκέλος παντὸς Σχολείου καὶ δὴ Μ)ξίου, εἶναι αἱ ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν ἢ ὅπως τὰς ἀποκαλοῦμεν αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι.

Αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι εἰς τὸ Μ)ξιον Σχολεῖον εἶναι ὁ μοχλὸς τῆς λειτουργίας του καὶ ἄνευ αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ Μ)ξιον.

Αἱ Σ.Ε. εἶναι ἓνα ἰσχυρότατον μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τοῦ Σχολείου. Ἐπομένως ἐκεῖνο τὸ Μ)ξιον, τὸ ὁποῖον ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῶν Σ.Ε., ἔλυσεν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, τὸ πρόβλημα τοῦ Σχολείου καὶ ἐπέτυχεν τὸν σκοπὸν του.

Αἱ Σ.Ε. ἡ ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν, αἱ ὁποῖαι δίδονται εἰς ἓνα Μ)ξιον Σχολεῖον, ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀγωγῆς ἐν εὐρείᾳ σημασίᾳ. Εἰδικώτερον ἐπιτυγχάνομεν δι' αὐτῶν τὴν πνευματικὴν καὶ δεξιολογικὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν. Διότι δι' αὐτῶν καὶ κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἀβίαστον προκαλοῦμεν τὴν αὐτενεργὸν ἐκδήλωσιν ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δεξιοτήτων τῶν μαθητῶν καὶ ἀναλόγως τούτων προσαρμόζεται ἡ διδασκαλία καὶ ἡ παρεχομένη μορφωτικὴ ὕλη.

Διὰ τῶν Σ.Ε. ἐξουδετερώνομεν τὰ σοβαρώτερα μειονεκτήματα π.χ. τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ χρόνου, τὸν δημιουργούμενον θόρυβον κλπ. κλπ. καὶ διεγείρομεν δι' αὐτῶν τὴν αὐτενεργὸν αὐτομόρφωσιν τῶν μαθητῶν μας.

Ὁ ἰδιαίτων μορφωτικὸς χαρακτὴρ τοῦ Μ)ξίου προσδιορίζεται κυρίως ἀπὸ τὴν σκόπιμον καὶ παραγωγικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ σιωπηροῦ χρόνου, ἵνα ἀποβῇ οὕτως πηγὴ ἀξιόλογος πρὸς αὐτοέρευναν καὶ αὐτομόρφωσιν διὰ τοὺς μαθητὰς. Εἰδικώτερον ἵνα αἱ Σ.Ε. ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν τῶν, πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ γίνῃ ἀκριβεστέρως κατανόησις αὐτῶν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἵνα οὕτω ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ τάξει πνεῦμα τάξεως, ἡσυχίας καὶ συνήθειας πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἐπίσης αἱ Σ.Ε. διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν τῆς αὐτοσυγκεντρώσεως, τῆς τελειότητος καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὰς, δὲν πρέπει ν' ἀναφέρωνται εἰς ἄγνωστα πράγματα, ἀλλὰ εἰς πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα ἔχει γίνῃ λόγος ἐν τῷ Σχολείῳ. Ἐκτὸς τούτου εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποδειχθῇ καὶ ὁ τεχνικὸς καὶ ψυχολογικὸς τρόπος τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, δηλαδὴ πῶς θὰ γράψουν, ἢ πῶς θὰ ἀντιγράψουν, πῶς θὰ ἀναγνώσουν ἐπὶ τοῦ χάρτου, πῶς θὰ ἀπομνημονεύσουν ἢ πῶς θὰ λύσουν ἀριθμητικὰς καὶ γραμματικὰς ἀσκήσεις.

Ἐπομένως ὁ διδ/λος ὀφείλει νὰ δώσῃ μεγάλην σημασίαν καὶ προσοχὴν εἰς αὐτάς. Πρὸς τοῦτο θὰ προσέξῃ ὥστε 1) πᾶσα Σ.Ε. νὰ ἀνταποκρίνεται σὲ ὀρισμένον σκοπὸν, ἥτοι εἰς τὸν σκοπὸν τῆς σταθεροποιήσεως τῆς γνώσεως, συνεργασίας, καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς εὐρέσεως ἀγνωστού γνώσεως. 2) Πᾶσα Σ.Ε. νὰ λάβῃ πέρας εἰς ὀρισμένον χρονικὸν διάστημα. 3) Ἡ Σ.Ε. νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς

τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν. 4) Νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὸ γενικὸν ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς κεντρικῆς διδασκτικῆς ἐνότητος. 5) Νὰ εἶναι ὠριμένη εἴτε πρὸς τὸ ποσὸν εἴτε πρὸς τὸ εἶδος. 6) Ἡ Σ.Ε. ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ διδαχθέντος καὶ πολλάκις νὰ χρησιμεύσῃ ὡς προπαρασκευὴ πρὸς τὸ νέον διδαχθισόμενον θέμα τοῦ μαθήματος.

Διὰ τὰς Σ.Ε. σπουδαιότατον ρόλον παίζει ὁ ἔλεγχος. Διότι ὅπως γνωρίζομεν, σκοπὸς τῶν Σ.Ε. εἶναι ἡ προαγωγὴ τῆς πνευματικῆς δεξιότητος, ἡ ὑπόθαλψις τῆς συναισθηματικῆς τάσεως, ἡ διατήρησις τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον εἶναι ἀνάγκη νὰ θυσιάζεται ὀλίγος χρόνος πρὸς ἔλεγχον. Ὁ ἔλεγχος δύναται νὰ γίνῃ ἡ ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ἢ εἰς τὸ τέλος τῆς διδασκτικῆς ὥρας ὁλοκλήρου τοῦ Μ)ξίου.

Τὸ ζήτημα τῶν Σ.Ε. ὡς καὶ τὸ σύστημα αὐτῶν μᾶς ἀπησχόλησε τόσο κατὰ τὰ προηγούμενα σχολ. ἔτη, ὅσον καὶ κατὰ τὸ λήξαν, καὶ θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἐν τῇ παρούσῃ ἐκθέσει, καὶ περιορίζομαι νὰ εἶπω, ὅτι ἡ ἐξοικείωσις τῶν μαθητῶν πρὸς αὐτοτελῆ Σ.Ε. ἐξελίσσεται παραλλήλως πρὸς τὴν μύσιν αὐτῶν εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς αὐτενεργοῦ ἐντυπώσεως, ἐπεξεργασίας, καὶ ἐξεικονίσεως τῆς μορφωτικῆς ὕλης τῶν διαφόρων μαθημάτων.

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐπέτυχον, ὥστε οἱ μαθηταὶ ὅλων τῶν τάξεων καὶ τῶν τμημάτων, ἀναλόγως καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ δεξιολογικῆς ὠριμότητος, νὰ γνωρίζουν ἐπὶ διαφόρων θεμάτων ἢ ζητημάτων π.χ. ποίαν θέσιν νὰ λάβουν, πῶς νὰ προχωροῦν, ποῖα μέσα νὰ μεταχειρισθῶν, ποίους τρόπους καὶ ποίους σταθμοὺς νὰ διανύσουν, πῶς θὰ σκέπτονται καὶ πῶς θὰ συζητοῦν ἢ θὰ συνεργασθῶν, πῶς θὰ κρίνουν καὶ πῶς θὰ ἐξαγάγουν διάφορα συμπεράσματα καὶ πῶς θὰ θέσουν τὰ νέα ζητήματα ἢ ἀπορίαν καὶ ποίους δρόμους θὰ ἀκολουθήσουν διὰ νὰ λύσουν ὀρθῶς καὶ ἀντικειμενικῶς τὰς ἀνησυχίας ἢ ἀπορίας των. Τὰ προϊόντα τῶν Σ.Ε. καὶ ἡ σημασία αὐτῶν διὰ τὸ Μονοτάξιον συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὁμαλὴν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν του κατὰ τὸ λήξαν σχολ. ἔτος.

γ) **Ὁρολόγιον Πρόγραμμα.** Ἡ κατανομή τῶν μαθημάτων εἰς τὸ ἐφαρμοσθὲν ὠρολόγιον πρόγραμμα κατὰ τὸ λήξαν σχολ. ἔτος ὑπῆρξεν ἡ αὐτὴ μὲ τὰ προηγούμενα σχολ. ἔτη, ἥτοι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συγκεντρωτικοῦ συστήματος μὲ κέντρα τὰ τέσσαρα κύρια ἐβδομαδιαῖα μαθήματα κατὰ διαδοχικὴν σειρὰν Θρησκευτικά, Ἱστορία, Γεωγραφία καὶ Φυσ. Ἱστορία, μὲ ἐξαιρετικὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ τὰ τμήματα.

Μαθηταί. Κατὰ τὸ λήξαν σχολ. ἔτος ἐνεγράφησαν εἰς τὸ Μονοτάξιόν μας 39 μαθηταί. Οὗτοι ὑπῆρξαν μαθηταί μας καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα σχολ. ἔτη, πλὴν τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως. Ἡ ἐγγραφὴ τούτων ἐγένεν ἐξ ἀποσπάσεως των ἐκ τοῦ 3)ξίου τοιούτου. Οὕτω ἐνεγράφησαν κατὰ τάξιν καὶ κατὰ φῆλον ὡς κάτωθι:

Τάξεις	Ἀρρενες	Θήλεις	Σύνολον
Α'	5	2	7
Β'	2	4	6
Γ'	3	2	5
Δ'	4	2	6
Ε'	5	4	9
ΣΤ'	3	3	6
Σύνολον	22	17	39

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ὑπῆρξε κανονικώτατος διὰ τὸν τύπον ἐνὸς ὑποδειγματικοῦ Μονοταξίου καὶ εὐρίσκειται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀναλογίαν ἐκάστου τῶν Μονοταξίων τῆς Ὑπαίθρου Περιφερείας μας.

Προέβημεν εἰς τὴν ἐγγραφὴν τόσον ἀριθμοῦ μαθητῶν, διότι γνωρίζομεν ὅλοι ἐκ πείρας, ὅτι δυσχεραίνονται τὴν ἐργασίαν τοῦ Μονοταξίου τόσον ὁ μεγάλος ἀριθμὸς μαθητῶν, ὅσον καὶ ὁ μικρὸς τοιοῦτος. Εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν, πᾶσα δυνατὴ καὶ εὐσυνείδητος προσπάθεια τοῦ διδ)λου θ' ἀποβῇ ματαία, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸ Σχολεῖον θὰ εἶναι νεκρὸν καὶ πενιχρόν.

Ἐπίσης ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ κοινωνικότης καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις αὐτῶν, ἡ ὁποία οὐδεμίαν παρομοίαζε διαφορὰν ἀπὸ ἐκείνων τῆς πλειονότητος τῶν μαθητῶν τῆς ὑπαίθρου, μὲ τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν, ὅπως ἡ διεξαγομένη ἐν αὐτῷ σχολικῇ ἐργασία γίνεται ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας λειτουργίας, ὑφ' ἧς ἐργάζονται τὰ πλεῖστα τῶν Μονοταξίων τῆς ὑπαίθρου, διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὰ συμπεράσματα καθολικώτερον κύρος, ἐφαρμοζόμενα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ σχολεῖα τῆς Περιφερείας.

Ἡ φοίτησις τούτων ὑπῆρξεν κανονικωτάτη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ σχολ. ἔτους.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξετάσεως καὶ προαγωγῆς αὐτῶν ἐμφαίνονται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα.

Πίναξ ἐμφαινῶν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Πρωτοτύπου Μονοταξίου δημοτ. σχολείου Νέας Σπάρτης κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1953—54 κατὰ στήλας εἰδικὰς.

Τάξις	Ἐξετασθέντες			Προαχθέντες ἢ ἀπολυθέντες			Ἀπορριφθέντες		
	ἄρρ.	θῆλ.	Σύν.	ἄρρ.	θῆλ.	Σύν.	ἄρρ.	θῆλ.	Σύν.
Α'	5	2	7	5	2	7	—	—	—
Β'	2	4	6	2	4	6	—	—	—
Γ'	3	2	5	3	2	5	—	—	—
Δ'	4	2	6	4	2	6	—	—	—
Ε'	5	4	9	5	4	9	—	—	—
ΣΤ'	3	3	6	3	3	6	—	—	—
Σύνολ.	22	17	39	22	17	39	—	—	—

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Ἑνιαίας Συγκεντρωτικῆς Διδασκαλίας εἰς τὸ Μονοτάξιόν μας. Τὸ σύστημα τῆς Ε.Σ.Δ. ἐπεβλήθη ἤδη εἰς τὰ περισσότερα σχολεῖα καὶ μάλιστα εἰς τὰς πρώτας τάξεις τοῦ δημ. σχολείου.

Δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ σημερινὸν συγχρονισμένον σχολεῖον ἀγνοοῦν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Ε.Σ.Δ.

Ἡ Ε.Σ.Δ. κυρίως ἀναφέρεται τόσον εἰς τὴν ἐκλογὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας.

Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς μικροὺς μαθητὰς νὰ λάβωσιν ἄμεσον πείραν τῆς ἰδιαίτερας Πατρίδος των μὲ ὅλας τὰς ψυχικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ν' ἀγαποῦν αὐτὴν καὶ νὰ κατανοοῦν, ὅτι εἶναι μέλη τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς χώρης, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὰς ρίζας τῆς ὑπάρξεώς των εἰς τὴν ἰδιαίτεράν τους Πατρίδα.

Ἡ Ε.Σ.Δ. λαμβάνει τὴν ὕλην αὐτῆς ἐκ τοῦ ἐγ-
γυτάτου περιβάλλοντος τῶν μαθητῶν. Διευκρινεῖ, κατατάσσει καὶ αὐξάνει τὸν παραστατικὸν πλοῦτον τῶν μαθητῶν. Ἡ συγκεντρωτικὴ διδασκαλία, ἔχου-
σα ὡς ἀντικείμενον τὸν κόσμον τῆς ἰδιαίτερας Πα-
τρίδος, ὁ ὁποῖος περιβάλλει τὸν μαθητὴν, μὲ ὅλα τὰ
πéριξ αὐτοῦ πράγματα, προσπαθεῖ νὰ τὰ συνενώσῃ
εἰς ἓν ἐνιαῖον ὅλον. Ἀμεσος σκοπὸς τῆς Ε.Σ.Δ. ὀφεί-
λει νὰ εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῆς ἰδιαίτερας Πατρίδος
εἰς τὰ πνεύματα τῶν μαθητῶν ὡς ἐνιαίου ὅλου.
Διότι ἡ Ε.Σ.Δ. λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰ διαφέροντα
τῶν παιδιῶν καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀντικρύ-
ζουν τὸν κόσμον, δὲν ἐξετάζει τὴν ἰδιαίτεράν Πα-
τρίδα τεμαχισμένην εἰς τὰ διάφορα συστηματικὰ μα-
θήματα, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ζωντανὴν των ὑπόστασιν
καὶ ἐνιαῖαν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν φυσικῶς πα-
ρουσιάζει ἥτοι εἰς μεγάλα σύνολα ζωῆς ἢ εἰς ἐνό-
τητας ἢ κέντρα ἐνδιαφέροντος. Ὡς ἐκ τούτου ὁ δι-
δάσκαλος ὁρμώμενος ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς τοῦ
μαθητοῦ, ὀφείλει νὰ θέσῃ τὸν μαθητὴν εἰς τοιαύ-
την ψυχικὴν κατάστασιν, ὥστε οὗτος νὰ βλέπῃ τοὺς
κατοίκους τῆς σχολικῆς περιφερείας του νὰ ἐργά-
ζονται καὶ νὰ συνεορτάζουν, νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ
τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ζοῦν, νὰ μάθῃ τὰ ἥθη καὶ
ἔθιμα, τὴν γλῶσσαν, τὰ παραμῦθια καὶ τὰς παρα-
δόσεις του. Νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ θρησκευτικὰ καὶ
ἱστορικὰ μέρη τῆς γενετῆρας του καὶ νὰ σχηματί-
σῃ οὕτω τὰ θεμελιώδη καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὁμα-
λὴν ἀνάπτυξιν λαογνωστικά, γεωγραφικά, καὶ φυ-
σιογνωστικά στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα βαθμυδὸν θὰ τὸν
εἰσαγάγουν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως καὶ τοῦ περι-
βάλλοντός του. Ἡ Ε.Σ.Δ. ὀφείλει νὰ ἀφορμᾶται ἐκ
τῆς ἁμέσου, ζωντανῆς καὶ παραστατικῆς ἐποπτείας
καὶ παρατηρήσεως τῶν σπουδαιότερων εἰδῶν τοῦ
κοινωνικοῦ καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος τοῦ μαθητοῦ
ὅπως π.χ. εἶναι τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, ἡ Ἐκκλησία,
τὸ Σχολεῖον, τὰ δημόσια καὶ ἐμπορικὰ καταστήμα-
τα, τὰ νερά, αἱ καιρικαὶ μεταβολαί, ὁ ἥλιος, αἱ φά-
σεις τῆς σελήνης, αἱ μετρήσεις καὶ αἱ συγκρίσεις δια-
φόρων ἀποστάσεων καὶ ὑψωμάτων.

Ἡ διδ(λ)ία ὀφείλει νὰ ἐγείρῃ ἀγάπην πρὸς τὴν
φύσιν καὶ νὰ ὀδηγῇ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀνάγκης
τῆς προστασίας καὶ καλλιέργειας αὐτῆς. Ἐχων ὑπ'
ὄψιν 1) τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν ὡς καὶ τὴν
πνευματικὴν των ἱκανότητα, 2) τὴν οἰκογενειακὴν,
κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν προέλευσίν των, 3) τὰς
εἰδικὰς συνθήκας ὑπ' αἷς ἐργάζεται τὸ Σχολεῖον μας,
4) τὰ πλειονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τῆς Ε.Σ.Δ.
εἰσάγων εἰς τὸ Μ)ξιδόν μου κατὰ τὸ λῆξαν σχολ.
ἔτος, ὡς καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα τοιαῦτα, τὴν μορ-
φήν τῆς Ε.Σ.Δ. ὑπὸ δεσμευμένην καὶ συντηρητικὴν
μορφήν καὶ βάσει τοῦ συστήματος τῆς συγκεντρωτι-
κῆς διδ(λ)ίας τῶν τεσσάρων κυριάρχων ἐβδομαδιαίων
μαθημάτων κατὰ διαδοχικὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων
τῶν δύο ἀνωτέρων τμημάτων. Ἡ διδ(λ)ία τῶν διαφό-

ρων διδακτικῶν ἐνοτήτων ἦτο αὐστηρῶς ἐποπτικὴ
καὶ συνίστατο εἰς μίαν τελείαν κατανόησιν μὲ ποικί-
λην ἐξεκόνισιν τῆς μορφωτικῆς ὕλης, μὲ βάσιν τὴν
ἀσκηθεῖσαν παρατήρησιν. Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν οἱ
μαθηταὶ ἀνεκοίνωναν τὰς παρατηρήσεις καὶ ἀπορίας
των κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἐλεύθερον καὶ ἔδιδον
μὲ τὸν ἀφελῆ παιδικὸν τρόπον τὴν ἐρμηνείαν καὶ
τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ διάφορα καὶ ποικίλα ἐρωτή-
ματα τὰ ὁποῖα ἐπρόβαλλον οἱ μαθηταί. Κατόπιν ἠκο-
λούθει ποικίλη ἐξεκόνισις. Ἐχρησιμοποιεῖτο ὕλικόν
ἐκ διηγήσεων, ποιημάτων, εἰκόνων, ἁσμάτων, παρα-
μυθίων, σχετικῶν πρὸς τὸ ἐξεταζόμενον θέμα τῆς
διδακτικῆς ἐνότητος. Ἐγίνοντο καθημεριναὶ γλωσσι-
καὶ καὶ ἀριθμητικαὶ ἀσκήσεις, ὧς καὶ χειροτεχνικαί,
ἰχνογραφικαὶ ἀπεικονίσεις. Δύναμαι νὰ εἴπω μετ'
εὐχαριστήσεως, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς Ε.Σ.Δ.
κατὰ τὸ λῆξαν σχολ. ἔτος ὑπῆρξαν καὶ πολλὰ ἀνώτερα
τῶν προηγούμενων ἔτων. Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν
τῶν διδακτικῶν ἐνοτήτων παρατηρήθησαν τὰ κάτωθι.

1) Ἐνισχύθη σημαντικῶς ἡ παρατηρητικότης τῶν
μαθητῶν.

2) Ἀπέκτησαν τὸν τρόπον τῆς ἐλευθέρως καὶ
ὁμαλῆς ὁμιλίας, ὡς καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ προσέχουν
καὶ νὰ προβάλλουν ἐρωτήματα καὶ ἀπορίας εἰς τὸν
ὁμιλοῦντα συμμαθητὴν των ἢ εἰς τὸν διδ(λ)ον.

3) Ἐγεννήθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη νὰ ἀναζητοῦν
πληροφορίας σχετικὰς μὲ τὸ θέμα τῆς συζητήσεως
εἰς βιβλία καὶ περιοδικὰ καὶ νὰ ἐκφράζωνται ἐλευ-
θέρως κατὰ τὸν πλέον φυσικὸν τρόπον καὶ νὰ διη-
γοῦνται καὶ νὰ περιγράφουν τὰς παρατηρήσεις των
ἐπὶ τῶν διαφορῶν θεμάτων.

4) Ἡ ἐφαρμοσθεῖσα Ε.Σ.Δ. ἀφύπνισε τοὺς μα-
θητὰς διανοητικῶς, ἐμόρφωσεν αὐτοὺς γλωσσικῶς καὶ
ἀνέπτυξε κατὰ τὸ δυνατόν τὰς δεξιότητας ἐνὸς ἐκά-
στου καὶ κατέστησε τὴν μεταξὺ διδ(λ)ου καὶ μαθητῶν
συναναστροφὴν εὐχάριστον.

5) Ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν γνώσεων, ἀπέκτησαν
πολὺ περισσοτέρας γνώσεις ἀπὸ ὅσας θὰ ἀπεκόμι-
ζον, ἐὰν ἐδιδάσκοντο εἰδικὰ μαθήματα. Σεβόμενος
τὴν φυσικὴν τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ παιγνίδια ροπὴν,
ἐφρόντισα, ὥστε νὰ προσδώσω εἰς τὰς ἐργασίας μας
παιγνιώδη μορφήν. Οὕτω οἱ μαθηταὶ κατέφευγον
εἰς αὐτὰς μετὰ μεγάλης χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ,
ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπεκόμιζον, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμ-
βάνωνται, ἀκόπως, γνώσεις ἀσφαλεῖς.

6) Μεγίλος ὑπῆρξεν ὁ ἐνθουσιασμός καὶ τὸ ἐν-
διαφέρον τὸ ὁποῖον ἔδειξαν οἱ μικροὶ μαθηταὶ μας
εἰς τὰ παραμῦθια, εἰς τοὺς μύθους, εἰς τὰς ἀφηγή-
σεις συναρπαστικῶν γεγονότων, εἰς τὰς δραματο-
ποιήσεις διαφορῶν σκηνῶν, εἰς τὴν ἀπαγγελίαν ποιη-
μάτων, ἁσμάτων, εἰς τὴν λύσιν αἰνιγμάτων κλπ. κλπ.

Εἰς τὰ κύρια αὐτὰ σημεία ἐστήριξα τὴν διδ(λ)ίαν
μου κατὰ τὸ λῆξαν σχολ. ἔτος εἰς τὴν Ε.Σ.Δ. ἔχων
ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Σου Γενικοῦ Ἐπιθ)
τοῦ κ. Εὐαγγ. Παπαϊωάννου, εἰς ἀρθρον του δημο-
σιευθὲν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 25—26 τεῦχος τοῦ Περιο-
δικοῦ «Νέο Σχολεῖο» «... ἐξ ἄλλου τὰ πρό-
τυπα δὲν γίνονται καὶ δὲν ἐπιτυγχάνουν μόνον μὲ
τὴν ἀφθονίαν τῶν διατιθεμένων μέσων, ἀλλὰ καὶ
ἀπὸ τὴν κατὰ πρότυπον τρόπον ἀντιμετώπισιν τῶν
ἀναγκῶν καὶ διὰ τῆς ἀναδείξεως εἰς πρότυπα τῶν
Σχολείων τῆς ἀνάγκης, ὡς εἶναι τὰ πλεῖστα Σχολεῖα

μας, διότι ἄλλως θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ σφαλερὰ ἀντίληψις πολλῶν διδασκάλων μας, **ὅτι δύναται νὰ κάμουν τὰ Σχολεῖα τῶν Π ρ ό τ υ π α , διὰν ἔχουν ἀφθονὰ ἄψυχα ὕλικά μέσα, ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐκείνου τοῦ ὁποίου κυριώτατα ἔχουν ἀνάγκη νὰ ὑπὸ ἴδρυσιν πρότυπα εἶναι τὸ ἔμψυχον ὕλικόν . . . ».**

Αἱ διδακτικαὶ ἐνότητες ἐλήφθησαν 1) ἀπὸ τὰ κοινοποιηθέντα καὶ τεθέντα εἰς ἐφαρμογὴν πορίσματα τοῦ Συνεδρίου Ἐπιθεωρητῶν Γ' Γενικῆς Περιφέρειας, 2) ἀπὸ τὰς κοινοποιηθείσας διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 222/2/1954 Δ)γῆς τοῦ κ. Ἐπιθ)τοῦ Δημ. Σχολείων Βοῖου τοιαύτας, 3) ἀπὸ τὰς ἐξ ἀφορμῆς εὐκαιριακὰς ἀνακοινώσεις τῶν μαθητῶν ἐπὶ ἐπικαίρων τοπικῶν γεγονότων.

Ληφθέντα καὶ ληφθησόμενα μέτρα, διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν Μονοταξίων Δημοτικῶν Σχολείων. Τὸ Μ)ξίον Δημ. Σχολεῖον εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν βασικὸν Σχολεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ὡς τοιοῦτον δεόν νὰ τύχῃ ἐξαιρετικῆς προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων τῆς Πολιτείας.

Εἰς τοὺς ἀγροτικούς συναισθηματικούς τῆς Ὑπαίθρου χώρας τυγχάνει τὸ μοναδικὸν κρατικὸν ἴδρυμα, μὲ τὸν ἐνθουσιώδη καὶ γεμῆτον ἀπὸ ἐθνικούς παλμούς καὶ ἰδεώδη **δημοδιδάσκαλον.**

Αὐτὸς θὰ φωτίξῃ καὶ θὰ θερμάνῃ καὶ θὰ καθοδηγῇ τοὺς ἀγρότας εἰς τὰς Ἑθνικὰς ἐπάλξεις, ὅχι μόνον τοὺς μαθητὰς του, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ἡ ὁποία τὸν περιβάλλει. Τυχάνει πράγματι ἱστορικῆς ἡ θέσις τοῦ Μ)ξίου, μέσα εἰς τὴν ἀγροτικὴν μας Ὑπαίθρον. Εἶναι ὁ σπουδαιότερος μοχλὸς πάσης κοινωνικῆς ἀναπλάσεως καὶ Ἑθνικῆς ἀναδημιουργίας. * . . Ἡ σύγχρονος ἐποχὴ χρησιμοποιοῖ ἀνθρώπους πνευματικούς καὶ ἀνθρώπους θελήσεως, μὲ ὁλοκληρωμένην τὴν προσωπικότητά των, οἱ ὅποιοι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ὕλην, προσπαθοῦν νὰ κυριαρχήσουν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ πορεία διὰ τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς, μᾶς ἔδειξε πῶς ὅλοι οἱ διάσημοι Παιδαγωγοί, αὐτὸν τὸν δρόμον ἠκολούθησαν δηλαδὴ, διὰ τῆς αὐτενεργείας, νὰ ὁδηγηθῇ τὸ ἄτομον πρὸς τὴν αὐτενεργὸν ἐκδήλωσιν, στὴν σκέψιν, στὸ συναίσθημα, στὴ θέλησιν, στὴν πράξιν. Αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιώδες περιεχόμενον τῆς συνολικῆς μεταρρυθμίσεως τὴν ὁποίαν συλλήβδην ὀνομάζομεν **«Παιδαγωγικὸν Σχολεῖον ἐργασίας»** δεδομένου ὅτι, τὸ νεώτερον Σχολεῖον, γενικῶς εἰς τὴν παιδαγωγικὴν του προοπτικὴν καὶ τὴ βαθύτερην σημασίαν του, ἔχει ὡς ἰδεώδες, τὴν ἐξέλιξιν ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ εἰς μίαν κοινωνίαν, ἐλευθέρων προσωπικοτήτων καὶ εἰς τὸν ὅπλισμόν τῶν πολιτῶν ἑνὸς ἔθνους μὲ ψυχικὰς ἀξίας καὶ μὲ ψυχικὰς δυνάμεις. Μὲ ἄλλα λόγια : Ἐνίσχυσιν τοῦ ἔθνους στὶς ρίζας τῆς δυνάμεώς του, γιὰτὶ ἐκεῖ εὐρίσκεται καὶ ἡ ἀληθινὴ πρόδοσις τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ . . . » μᾶς λέγει σοφώτατα ὁ κ. Εὐριπίδης Σούρλας, εἰς τὸ βιβλίον του «Τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ νεωτέρου Σχολείου» εἰς τὴν σελίδα 40.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀνωτέρω καὶ τὸν γενικώτερον σκοπὸν τοῦ Σχολείου, ἐλάβομεν τὰ κάτωθι μέτρα, διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ Μ)ξίου μας, ἐν ἀγαστῇ συνεργασίᾳ καὶ μὲ

τὴν διεύθυνσιν καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ 3)ξίου τοιοῦτου.

1) **Ὁργάνωσις Σχολικῆς ζωῆς.** Θεμελιώδης ἀπαίτησις τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς κινήσεως ἐπιβάλλει, ὅπως τὸ Σχολεῖον μὴ εἶναι ἀποξενωμένον ἀπὸ τὴν διαρκῶς ἐξελισσομένην κοινωνικὴν ζωὴν. Διὰ νὰ καταστήθῃ ὅμως τὸ ἄτομον δημιουργικὸς φορεὺς καὶ διαμορφωτὴς τῶν ἀξιών τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς ζωῆς, πρέπει νὰ ἐπιζήσῃ ταύτας μέσα εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς πράγματι κοινωνικῆς Σχολικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία θὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἐξωσχολικὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Βάσει τῶν ἀνωτέρω Παιδαγωγικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων, ἡ Σχολικὴ ζωὴ τοῦ Σχολείου μας, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν τοιαύτην τοῦ 3)ξίου, ὁργανώθη κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τὴν αὐτόβουλون καὶ αὐτενεργὸν μάθησιν καὶ δρᾶσιν τοῦ μαθητοῦ, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰ βιώματα καὶ ἱκανοποιῶν τὰς κλίσεις, διαφέροντα καὶ δεξιότηας αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Σχολείου μας ἐκαλλιέργηθη τὸ πνεῦμα τῆς οἰκογενειακῆς οἰκειότητος, τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς διαθέσεως πρὸς ἐργασίαν καὶ ἰδιαίτερος τῆς εὐθύνης.

Ἀπεφεύχθη ὁ κίνδυνος τῆς ἐπιπολαίας καὶ ἀψικόρου ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως. Οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἀνελάμβανον ἐναλλάξ εὐθύναι, φροντίς τῶν ὁποίων ἐτύγχανεν ἡ εὐπρεπὴς ἐμφάνισις τοῦ διδασκῆτορος καὶ τῶν αἰθουσῶν, ἡ τακτοποίησις καὶ ἡ διαχειρίσις τοῦ σχολικοῦ ὕλικου, ὡς καὶ ἡ τήρησις τῆς τάξεως καὶ κοσμιότητος κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ τὰς ἐξόδους τῶν μαθητῶν καὶ ἡ τήρησις ὑγιεινῶν κανόνων.

Γνωρίζοντες ὅτι τὸ καθαρόν καὶ τὸ καλαισθητικῶς διακεκοσμημένον σχολεῖον ἀποτελεῖ ἄριστον μέσον τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν, κατεβλήθη ἰδιαίτερα μέριμνα πρὸς τὴν τήρησιν τῆς ἀμέμπτου καθαριότητος, ὅσον τῆς καθαριότητος τοῦ διδασκῆτορος, τὸσον καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων.

2) **Ὁ διάκοσμος τοῦ διδασκῆτορος.** Οὗτος ἐθεωρήθη ἐν ἑκ τῶν κυριωτέρων μελημάτων τῶν διδ)λων καὶ μαθητῶν τοῦ σχολείου μας. Ἀνηγορεύθησαν εἰς ὅλους τοὺς διαδρόμους τοῦ διδασκῆτορος εἰκόνας ἄρισται ἀπὸ παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς ἀπόψεως, παρέχουσαι εἰς τοὺς μαθητὰς ἐποπτικῶς πλείστας ὠφελείας.

3) **Ὁ σχολικὸς κήπος.** Ἡ ἴδρυσις καὶ ἡ συντήρησις τοῦ σχολικοῦ κήπου ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς καὶ τοὺς μαθητὰς ἀμφοτέρων τῶν σχολείων ἰδιαίτερα μέριμνα. Ἡ συμβολὴ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ σχολικοῦ κήπου εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὴν κοινωνίαν εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ εὐεργετικὴ. Δυστυχῶς δὲν μοῦ ἐπιτρέπει ὁ χώρος τῆς παρούσης ἐκθέσεώς μοι νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερον καὶ νὰ ἀναλύσω λεπτομερέστερον τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὴν συμβολὴν τοῦ σχολικοῦ κήπου καὶ περιορίζομαι μόνον εἰς τὰ κάτωθι. Ὁ σχολικὸς κήπος συνδυάζει τὸ τερπνὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου καὶ παρέχει εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ πλεόν καταλληλότητα ἐποπτικὸν μέσον διὰ τὴν πνευματικὴν των μόρφωσιν. Εἰς τὸν σχολικὸν κήπον δλα αἰσθητοποιεῖνται καὶ γίνονται ἀντιληπτὰ καὶ κατανοοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς πλεόν καθυστερημένους μαθη-

τάς. Ὁ σχολικὸς κῆπος δπλίζει τὸν μαθητὴν μὲ τὸν πλεον πρακτικὸν τρόπον, μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι ἱκανὸς ἀργότερον νὰ ἀντικρύσῃ τὴν ζωὴν μὲ θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν. Ἐπίσης ὁ σχολικὸς κῆπος συγκεντρώνει τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν περιβάλλον. Μορφώνει πνευματικῶς, ψυχικῶς, κοινωνικῶς, θρησκευτικῶς, ἠθικῶς, ἐγκυκλοπαιδικῶς καὶ γεωργικῶς. Ὁδηγεῖ τὸν μαθητὴν εἰς τὸν τρόπον τῆς παρατηρήσεως, τῆς ἐρευνῆς, τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐργασιῶν. Τεραστία λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς ὑπάρξεως σχολικοῦ κήπου εἰς ἓνα ἀγροτικὸν σχολεῖον, ὡς εἶναι τὸ Μονοτάξιον. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωτέρω ἀρχάς, εἰς τὸ σχολεῖον μας ἐκαλλιέργησαμεν πλούσιον κατὰ τὸ δυνατόν σχολικὸν κήπον μὲ τὰ ἐξῆς τμήματα. 1) Δενδρόκηπον, 2) σπορεῖον δασικῶν καὶ λοιπῶν δένδρων, 3) λαχανόκηπον, 4) ἀνθόκηπον, πλὴν ὅμως ἡ ἔλλειψις ὕδατος μᾶς παρουσιάζει πλείστας ὁσας δυσχερείας, εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν συντήρησίν του.

4) Ἡ ἐμφάνισις τῶν μαθητῶν. Διὰ λόγους ὅχι μόνον αἰσθητικῶς, ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς τοιούτους, ἐκρίθη ἀπαραίτητος ἡ ὁμοιόμορφος ἐμφάνισις τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου, δι' εἰδικῶν ἐνδύματος (ποδιᾶς) χρώματος κυανοῦ, τῶν δὲ μαθητῶν διὰ σχολικῶν πηλίκων.

5) Ἡ Μαθητικὴ Βιβλιοθήκη. Ἡ ἴδρυσις καὶ ἡ λειτουργία τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης ἀπετέλεσε ὅλως ἰδιαιτέραν προσπάθειαν τῆς διευθύνσεως ἀμφοτέρων τῶν Σχολείων, καὶ ἤδη εὐρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ εἴπωμεν, ὅτι αὕτη ἔχει προικισθῇ μὲ σφραγιστὸν ἀριθμὸν βιβλίων.

Ἐκάστη αἰθουσα διδασκαλίας ἔχει καὶ ἰδιαιτέραν μαθητικὴν βιβλιοθήκην. Ἡ διοίκησις αὐτῆς εἶναι εἰς χεῖρας τῶν διδασκάλων, ἀλλ' ἡ ὑποδιοίκησις εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων, οἱ ὅποιοι καὶ ἐπιμελοῦνται τόσον διὰ τὴν διατήρησιν ὅσον καὶ διὰ τὴν καλὴν αὐτῶν ἐμφάνισιν.

Τὰ περισσότερα βιβλία τὰ ὁποῖα περιέχει ἡ ἐκάστη μαθητικὴ βιβλιοθήκη, τυγχάνουν εὐχάριστα παιδικὰ ἀναγνώσματα, ἀλλὰ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰ τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐξυπηρετῇται πλήρως τὸ σύγχρονον πνεῦμα τοῦ σχολείου π.χ. βιβλία τῶν τεσσάρων κυρίων μαθημάτων, μικρὰ λογοτεχνικὰ βιβλία, παιδικὰ ἀναγνώσματα, ψυχαγωγικὰ τοιαῦτα καὶ παιδικὰ περριοδικά.

Καθ' ὅλας τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας εἰς τὸ Μονοτάξιόν μας, οἱ μαθηταὶ παρὰ τοῦ ὑπευθύνου τῆς βιβλιοθήκης παρελάμβανον διάφορα βιβλία, σχετικὰ μὲ τὰ ἐκάστοτε θέματα τῆς ἀπασχολήσεώς των καὶ εἰργάζοντο κατὰ τρόπον πράγματι ζηλευτόν. Δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι οὐδὲν βιβλίον ἔμεινε ἀδιάβαστον καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖον μαθητὴν τῆς Γ' τάξεως καὶ ἄνω. Ἐκφράζομεν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι κατὰ τὰ ἐλπίμενα σχολικὰ ἔτη θὰ πλουτισθῇ ἔτι περισσότερον ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη, ἵνα οὕτω ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ ὕψιστον καὶ σπουδαιότατον παιδαγωγικὸν καὶ μορφωτικὸν τῆς προορισμόν.

6) Ἡ συγκέντρωσις γονέων. Ἡ ἀξία καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν κοινῶν συγκεντρώσεων τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν εἶναι μεγάλη.

Σχολεῖον καὶ οἰκογένεια ἔχουσι τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις διὰ τὴν ἐν γένει ἀγωγὴν τῶν παιδῶν καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῶν εἶναι ἐπιβεβλημένη στενωτάτη συνεργασία μεταξὺ αὐτῶν. Διὰ τῶν συγκεντρώσεων αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται ἐξ ὁλοκλήρου ὁ σκοπὸς τοῦ διαφωτισμοῦ τῆς οἰκογενείας.

Εἰς τὸν τομέα αὐτόν, ἀμφοτέρω τὰ σχολεῖα, μὲ κοινὴν προσπάθειαν, ἐπραγματοποίησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τέσσαρας συγκεντρώσεις, καθ' ἃς ἀνεπτύχθησαν θέματα ἀναγόμενα εἰς τὴν συνεργασίαν σχολείου καὶ οἰκογενείας.

7) Ἐκδρομαὶ καὶ διδακτικοὶ περίπατοι. Αἱ σχολικαὶ ἐκδρομαί, ἐπισκέψεις καὶ διδακτικοὶ περίπατοι εἶναι παιδαγωγικὰ μέτρα, τῶν ὁποίων ἡ συμβολὴ τυγχάνει μεγάλης σημασίας, διότι παρέχουν τὴν δυνατότητα τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς διδασκαλίας καὶ γενικῶς τῆς ἀγωγῆς.

Μὲ τὴν πεποίθησιν αὐτήν, ὅτι αὐταὶ ἀποτελοῦν, ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς σχολικῆς μας ἐργασίας, τὸ σχολεῖον μας, κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ δὴ ἐπ' εὐκαιρίᾳ, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν, διωργάνωσε πλείστας ἐκδρομάς, διδακτικὰς καὶ ψυχαγωγικὰς, ἡμιμερησίας καὶ ἡμερησίας, ἄλλοτε κατὰ τάξεις μεμονωμένας (ιδίως ΑΒ' εἰς τὴν ὁποίαν, ἐξ αὐτῆς τῆς ἀνάγκης καὶ ἐφαρμογῆς τῆς Ε.Σ.Δ., διὰ τὴν ὁποίαν ἓνας διδακτικὸς περίπατος ἢ ἐπίσκεψις καθίσταται ἀναγκαϊότατος) καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Σχολείου 3)ξίου καὶ Μ)ξίου, συνήθως ἡμερησίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοίξεως, καθ' ἃς ἐπιτύχαμεν καὶ τὴν συνάντησιν πολλῶν ἄλλων γειτονικῶν Σχολείων, ἀπὸ τὰς ὁποίας διδ)λοι καὶ μαθηταὶ ἀπεκομίσσαμεν τὰς ἀρίστας τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ διδακτικῆς καὶ ψυχαγωγικῆς ἀπόψεως.

8) Κατηχητικὸν Σχολεῖον καὶ ἐκκλησιασμός. Δὲν παραλείπω νὰ ἀναφέρω ὅτι, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λήξαντος ἔτους ἐλειτούργησε Κατηχητικὸν Σχολεῖον, μὲ τὴν συμμετοχὴν ἀπάντων τῶν μαθητῶν τῆς Γ', Δ', Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως, ἀμφοτέρων τῶν Σχολείων, εἰς ὃ προσωπικῶς ἀνέλαβον τὴν διδασκαλίαν τοῦ θεωρητικοῦ μέρους, τοῦ δὲ πρακτικοῦ μέρους οἱ λοιποὶ συνάδελφοι τοῦ 3)ξίου.

Ὁ Ἐκκλησιασμός τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν τακτικώτατος καθ' ὅλας τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτάς.

Ἐπίσης ἰδρύθησαν καὶ ἐλειτούργησαν μαθητικαὶ ὁμάδες Ἐρμυροῦ Σταυροῦ Νεόιτης μὲ ποικίλην δραστηριότητα.

Γενικαὶ παρατηρήσεις—Συμπεράσματα.

1) Ἡ ὁργάνωσις, ὁ ρυθμός, αἱ ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν, τὸ πρόγραμμα, ἡ μέθοδος διδασκαλίας καὶ γενικῶς ἡ ὁργάνωσις τῆς ἐσωσχολικῆς καὶ ἐξωσχολικῆς ζωῆς, διεμορφώθησαν, βάσει τῶν θεμελιωδῶν ἀξιωμάτων τῆς αὐτενεργείας, τῆς ἐποπτείας, τῆς συγκεντρώσεως τῆς στενωτέρας Πατρίδος καὶ τῆς ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν.

2) Τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐργασίας καθ' ἡμᾶς ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά. Εἰς ταῦτα παρετηρήσαμεν εὐκίνησιαν γνώσεων, δυνατότητα εἰς ἱκανότητα, ἀσκησιν τῶν αἰσθήσεων, πρωτοβουλίαν, ἀντο-

χὴν, συνεργασίαν καὶ κοινωνικότητα μεταξὺ τῶν μαθητῶν, ἐξωσχολικὴν καὶ ἐξωσχολικὴν πειθαρχίαν, ἀλληλοβοήθειαν καὶ ἀμοιβαίαν ἀγάπην.

3) Ὁ τύπος τοῦ Μονοταξίου δίδει τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν μαθητὴν ὥστε ὁ μικρὸς νὰ προσκολληται εἰς τὸν μέγαν καὶ ὁ μέγας νὰ καθοδηγῇ τὸν μικρόν. Βία καὶ καταστροφή καὶ ἀπρεπὴς συμπεριφορὰ ἀπουσιάζει τόσον ἀπὸ τοὺς μικροὺς, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους.

4) Ἡ ἐξωσχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ ζωὴ τῶν μαθητῶν ὀργανώθη εἰς πραγματικὴν κοινωνικὴν τοιαύτην, ἐφαπτομένη, ὡς πρὸς τὰς μορφὰς καὶ ἐκδηλώσεις αὐτῆς, πρὸς τὴν ἔξω τοῦ Σχολείου ἐξελισσομένην τοιαύτην.

5) Τὸ ἀδιάλειπτον ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἐξόχως φωτεινὴ καθυδήγησις τοῦ Σοῦ ἡμῶν Ἐπιθεωρητοῦ κ.

Δημ. Παπαδογούλα συνετέλεσαν εἰς τὴν ὀρθὴν τοποθέτησιν καὶ ἀντιμετώπισιν ὅλων τῶν προβλημάτων τῶν σχετιζομένων μετὰ τὴν λειτουργίαν καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Προτύπου Μονοταξίου μας.

6) Ἄν ἐπραγματοποιήσαμεν νὰ θέσωμεν εἰς ἐπιτυχὴ ἐφαρμογὴν τὰς ὑπὸ τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς ἐπιστήμης διαγραφόμενας ἀρχάς, ἥ ἂν ἐφημερόσαμεν τὰ προσήκοντα μέτρα, πρὸς ἠθικὴν, διανοητικὴν, καλαισθητικὴν, κοινωνικὴν καὶ σωματικὴν διύπλασιν τῶν μαθητῶν τοῦ Σχολείου μας, καθ' ἡμᾶς ἐπετεύχθη ἓνα ἐλάχιστον βῆμα, πρὸς ἐκπλήρωσιν ὅλων τῶν ἀνω ἀρχῶν καὶ ἐπαφίεμαι εἰς τὴν ἐπιεικὴ καὶ δικαίαν κρίσιν τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ, ἐπὶ τοῦ συντελεσθέντος ἔργου ἐν τῷ Προτύπῳ Μονοταξίῳ τοῦ Δημ. Σχολείου Νέας Σπάρτης—Τσοτυλίου, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1953—54.

Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις, ὅπως καὶ ἡ φυσικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ὄντος, δὲν συνεχίζεται κανονικῶς παρὰ ἐφ' ὅσον τοῦτο προσαρμόζεται πρὸς τὸ περιβάλλον του, πρὸς τὰ διάφορα περιβάλλοντα μὲ τὰ ὁποῖα εὐρίσκεται διαδοχικῶς εἰς ἐπαφὴν. Τὰ περιβάλλοντα ταῦτα τὰ ἀνακαλύπτει καί, ἐὰν θέλετε, τὰ οἰκοδομεῖ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ἐφ' ὅσον μεγαλώνει καὶ ὀργανοῦται μία πεῖρα, ἀνάλογος καὶ αὐτὴ πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα του. Ἐντεῦθεν ὁ διπλοὺς μηχανισμὸς τῆς ἀφομοιώσεως (assimilation) τοῦ περιβάλλοντος ὑπὸ τοῦ ὄντος καὶ τῆς προσαρμογῆς (accomodation) τοῦ ὄντος πρὸς τὸ περιβάλλον, διὰ τοῦ ὁποῖου, κατὰ τὸν Piaget, καθορίζεται ἡ προσαρμοστικότης (adaptation). Τὰ μεγάλα στάδια τῆς πνευματικῆς ἐξελιξεως, περισσότερον ἀκόμη ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν, ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἰσαριθμοὺς βαθμίδας προσαρμογῆς. Οὕτω τὸ περιβάλλον τὸ ὁποῖον τὸ παιδί ἀντιλαμβάνεται καὶ ἀφομοιοῖ δὲν εἶναι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἓνα περιβάλλον ἀντικειμενικόν, ὅλον ἐμφανίζεται τοῦτο εἰς τὸν ἐνήλικον, ἀλλ' ἐν περιβάλλον προσηρμοσμένον πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ νοοτροπίαν, οὕτως ὥστε κάθε πέρασμα εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον προσαρμογῆς εἶναι δυνατόν ἐφ' ὅσον πραγματοποιοῦνται αἱ ἀπαραίτητοι διορθώσεις εἰς τὴν κατωτέραν βαθμίδα. Αἱ πρόοδοι τῆς ψυχικῆς αὐξήσεως διακρίνονται ἀπὸ τὰς προόδους τῆς φυσικῆς τοιαύτης ἐκ τοῦ ὅτι αἱ τελευταῖαι αὗται ἐπηρεάζονται κυρίως ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων (ἀνατομικοφυσιολογικῶν) τοῦ ὄντος, ἔναντι ἐνὸς περιβάλλοντος τὸ ὁποῖον δὲν μεταβάλλεται, ἐνῶ αἱ πρῶται εὐρίσκονται κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων μὲ ἓνα περιβάλλον, τὸ ὁποῖον μετασχηματίζεται μὲ τὴν παράστασιν πὺν σχηματίζει τὸ ὄν περὶ τούτου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο χαρακτηριστικὸν στηρίζεται εἰς τὸ ὅτι τὸ περιβάλλον τοῦτο δὲν εἶναι πλέον τὸ φυσικὸν τοιοῦτον, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, μὲ τὰς διαδοχικὰς βαθμίδας διευρύνσεως καὶ πολυπλοκότητος αὐτοῦ. Διὰ νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, τὸ παιδί, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν γέννησίν του, οὐδέποτε εὐρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μὲ περιβάλλον καθαρῶς φυσικόν. Δι' ἓνα πλάσμα προωρισμένον νὰ ζήσῃ ἐν κοινωνίᾳ, τὸ φυσικὸν περιβάλλον εἶναι ἤδη ἓνα περιβάλλον κοινωνικοποιημένον. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου πραγματοποιεῖται ἀσυναίσθητως τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν φυσικὴν εἰς τὴν κοινωνικὴν προσαρμογὴν.

RENÉ HUBERT, Traité de pédagogie générale

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΚΩΝΣΤ. ΚΙΤΣΟΥ, Καθηγητοῦ τῶν Παιδαγωγικῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

ΠΡΟΣ ΠΟΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΒΑΔΙΖΟΜΕΝ;

Ὁ Ἕλλην ἐκπαιδευτικός λειτουργός, ἑκὼν, ἄκων, δέχεται, κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν αὐτὴν περίοδον τῆς εὐκόλου καὶ συχνῆς ἐπικοινωνίας καὶ πολιτιστικῆς συναλλαγῆς τῶν Ἑθνῶν, τὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸ ἔργον τοῦ τῶν πορισμάτων ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς εἰς ἄλλας χώρας.

Τὸ Ἰδρυμα Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν (Ι.Κ.Υ.), τὸ εὐαγὲς τοῦτο Ἰδρυμα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς πατρίδος μας, κατ' ἔτος ἀποστέλλει σημαντικὸν ἀριθμὸν ὑποτρόφων τοῦ ἐκπαιδευτικῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικής.

Ἐξ ἄλλου πολλοὶ εἶναι οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι, ποὺ σπουδάζουν ἰδίαις δαπάναις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν παιδαγωγικά καὶ ψυχολογίαν.

Οἱ Ἐκπαιδευτικοὶ αὐτοὶ σπουδάζοντες εἰς ξένας χώρας διαπιστώνουν τοὺς νέους προσανατολισμοὺς τῆς Παιδαγωγικῆς, ἐργάζονται εἰς τὰ ἐκεῖ Ἰνστιτούτα ὑπὸ ἀληθῆς ἐπιστημονικὸν πνεῦμα καὶ ἐπιτρέφοντες εἰς τὴν χώραν μας (ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐπιτρέφουν) θὰ ἐπηρεάσουν καὶ ὀφείλουν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν Ἑλληνικὴν Παιδαγωγικὴν καὶ νὰ ἐντάξουν αὐτὴν εἰς τὰς νέας κατευθύνσεις τῆς, τὰς ὑπαγορευομένας ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῆς παγκοσμίου μεταπολεμικῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, ὅτι μετ' εὐνοίας θὰ γίνωνται δεκταὶ αἱ σκέψεις καὶ αἱ τάσεις τῶν καὶ μετὰ καλῆς προθέσεως θὰ ἐξετάζωνται τὰ πορίσματα τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι πειραματισμῶν καὶ ἐπιστημονικῶν προσπαθειῶν τῶν ἀπὸ τοὺς Ἐκπαιδευτικοὺς καὶ Παιδαγωγοὺς τῆς Πατρίδος μας, ἐφ' ὅσον οἱ ἄρτι ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀφικνούμενοι ἐκπαιδευτικοὶ θὰ ἐπιδεικνύουν σύνεσιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἔργον τῶν καὶ θὰ ἐμφοροῦνται ἐξ ἀληθοῦς καὶ ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης πρὸς τὴν νεότητα.

Ὁ προσεκτικὸς μελετητὴς τῶν κατευθύνσεων τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς δύναται νὰ ἀχθῇ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὕτη φιλοσοφικῶς καὶ κοινωνιολογικῶς μὲν θεμελιούται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς U.N.E.S.C.O. περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ περὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης τῶν πράξεων τῆς ἐναντι τῶν ἄλλων, ἀρχῶν, αἵτινες διατυπώνονται ἐκτενῶς καὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου πάσης κοινωνικῆς τάξεως, παντὸς ἐπαγγέλματος καὶ πάσης μορφῆς, εἰς τὴν Παγκόσμιον Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου (10 Δεκεμβρίου 1948), τὴν ὑπογραφεῖσαν ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ἡγέτας ὄλων τῶν Ἑθνῶν καὶ καθορίζουσιν τὰ ἰδεώδη τῆς ἐποχῆς μας. Ἐπιστημονικῶς δὲ

αὕτη (ἡ σύγχρονος Παιδαγωγικὴ) κατευθύνεται πρὸς τὴν Παιδαγωγικὴν Ψυχολογίαν καὶ τὴν Πειραματικὴν Παιδαγωγικὴν.

Ἡ Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία ἔχει ἔργον: α) Τὴν μελέτην περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, δηλαδὴ περὶ τοῦ ἐὰν εἶναι κατορθωτὴ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ μόρφωσις, μέχρι τίνος σημείου καὶ διατί. β) Μελετᾷ τὸ παιδί εἰς τὰ διάφορα περιβάλλοντά του, οἰκογενειακόν, κοινωνικόν, σχολικόν. γ) Συνάγει πορίσματα, ὠφέλιμα διὰ τὴν ἀγωγήν, ἐκ τῶν Σχολῶν τῆς Ἐξελικτικῆς Ψυχολογίας, ἐκ τῆς Ψυχαναλύσεως καὶ ἐκ τῆς Χαρακτηρολογίας. δ) Μελετᾷ ψυχολογικῶς τὴν καθαρῶς σχολικὴν ἐργασίαν, ἥτοι 1) τὰ προβλήματα διαγωγῆς τῶν παιδιῶν εἰς τὴν σχολικὴν ζωὴν καὶ 2) τὰς λειτουργίας καὶ δυσκολίας τοῦ παιδικοῦ πνεύματος κατὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν γνώσεων τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος (πῶς λειτουργεῖ ἡ διανόησις τοῦ παιδιοῦ ἐκάστης ἡλικίας κατὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν γνώσεων τῆς Ἀριθμητικῆς, τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων, τῆς Ἱστορίας, Γεωγραφίας κ.λ.π.) καὶ ε) Μορφώνει τοὺς Σχολικοὺς ψυχολόγους, οἱ ὅποιοι ἐγκαθίστανται εἰς συγκροτήματα σχολείων ἢ εἰς ἔδρας Ἐπιθ(τ)ῶν Ἐκπ(σε)σεως καὶ ἐπιτελοῦν τὸ ἀνωτέρω ἔργον τῆς Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν.

Ἡ Πειραματικὴ Παιδαγωγικὴ ἔχει ὡς ἔργον: α) Τὴν μέτρησιν δι' ἐπιστημονικῶν μέσων τῆς ἀποδοτικότητος τῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν. β) Τὴν συστηματικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ὁργάνωσιν τῆς σχολικῆς ἐργασίας, δηλ. τὴν σύνταξιν ἀναλυτικοῦ προγράμματος διδακτέας ὕλης καὶ βοηθητικῶν βιβλίων διὰ πειραματισμῶν μεθόδων. γ) Τοὺς διδακτικοὺς πειραματισμοὺς μὲ μέτρησιν, διὰ στατιστικῶν μεθόδων, τῶν ἀποτελεσμάτων ἐπὶ σημαντικοῦ ἀριθμοῦ περιπτώσεων. δ) Τὸν σχολικὸν προσανατολισμὸν τῶν ἀποφοίτων τοῦ Δημοτικοῦ εἰς τὰ ποικίλα σχολεῖα Μέσης Ἐκπ(σε)σεως καὶ Ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως καὶ ε) Τὴν Εἰδικὴν Ἀγωγήν τῶν καθυστερημένων μαθητῶν καὶ ἀνωμάτων παιδιῶν.

Ὁ γνωστὸς καὶ ἐκλεκτὸς τῆς Γαλλίας Παιδαγωγὸς κ. R. Cousinet εἰς πρόσφατον μελέτην τοῦ περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Παιδαγωγικῆς, συνταχθεῖσαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς βιβλιογραφίας τοῦ ἔτους 1954—1955 καὶ τῶν Ἑθνικῶν καὶ Διεθνῶν Συνεδρίων καὶ δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Τὸ Νέον Γαλλικὸν Σχολεῖον» (Ἰούλιος 1955) λέγει, ἐν συμπεράσματι, σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα μας, τὰ ἀκόλουθα:

«Διαπιστοῦμεν, ὅτι, κατ' ἔτος, πολλὰ ἔργασια πλουτίζουν τὴν Παιδαγωγικὴν καὶ τὴν Ψυχολογίαν. Βλέπομεν, ὡσαύτως, ὁποῖαν θέσιν, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλυτέραν, καταλαμβάνουν εἰς τὰς ἐργασίας αὐτὰς ὁ ἀντικειμενικὸς τρόπος μελέτης τῶν, ἢ ἀκριβῆς παρατήρησις, ἢ μέτρησις, αἱ στατιστικαί. Ἡ Παιδαγωγικὴ ὑποτασσόμενη εἰς μίαν Ψυχολογίαν κατὰ τὸ μᾶλλον σταθερὰν ἐξέρχεται βραδέως ἀπὸ τὸν ἐμπειρισμὸν, ἀπὸ τὰς «à priori» ἀπόψεις τῆς περὶ τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς, ἀπὸ ἠθικὰς, φιλοσοφικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀπόψεις ἀτόμων. Αὕτη ἐξαρτᾶται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὸν Διδασκαλόν (τὸν εὐρισκόμενον εἰς τὴν σχολικὴν πραγματικότητα) καὶ ἐφαρμόζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὸ ἀληθὲς ἀντικείμενον αὐτῆς: τὸν μαθητὴν ἢ διὰ τὸ νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν ἀκριβέστερον, τὸν μαθητευόμενον, ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς τὴν ζωὴν ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ, διὰ τὸ νὰ μανθάνῃ, καὶ ὁ ὁποῖος ζητεῖ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ γνωρίσῃ σκοποὺς καὶ μέσα, πὺν νὰ εἶναι ἰδιόκοι τῶν σκοποῦ καὶ ἰδικὰ τῶν μέσα δι' αὐτὸν καὶ ὅχι δι' αὐτήν».

Αἱ κατευθύνσεις αὗται τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς θὰ καταφανοῦν ἐνσργέστερον ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν σκέψεων παγκοσμίου φήμης Παιδαγωγῶν καὶ Ψυχολόγων τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Ἀμερικῆς καὶ Ἑλβετίας, τὰς ὁποίας διατυπώνουν προσφάτως εἰς ἄρθρα τῶν δημοσιευθέντα εἰς τὴν «Διεθνῇ Ἐπιθεώρησιν τῆς Ψυχο-Παιδαγωγικῆς» (Βρυξελλῶν), τὰ ὁποῖα ἐν συνεχείᾳ θὰ σχολιάσωμεν ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν.

Α' Ἡ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ Εἰς τὴν ΔΥΤΙΚΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Εἰς τὸ ἀνωτέρω πολυσέλιδον περιοδικὸν (τεῦχος 1ον, 2ον, 1954) δημοσιεύονται δύο ἐκτενεῖς μελέται περὶ τῆς Ψυχο-Παιδαγωγικῆς εἰς Γερμανίαν τοῦ ἐκλεκτοῦ ἐπιστήμονος Παιδαγωγοῦ κ. Walter Schultze, καθηγητοῦ εἰς τὴν Ἀνωτέραν Σχολὴν Διεθνούς Παιδαγωγικῆς Ἐρεῦνης εἰς Φραγκφούρτην, ἀσχολουμένου ἰδιαιτέρως μὲ τὰ διδακτικὰ προβλήματα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, μὲ τὴν Σχολικὴν Ψυχολογίαν, τὸν Σχολικὸν προσανατολισμὸν κλπ.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης τοῦ ἀναφέρει τὴν ὀργάνωσιν τῶν παντὸς εἶδους σχολείων εἰς τὰς 10 Δημοκρατίας τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας, ὁμιλεῖ περὶ τῆς καθορισθεῖσης ὑποχρεωτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τοῦ 6ου—18ου ἔτους ἐν Γερμανίᾳ, περὶ τῶν ποικίλων εἰδῶν τῶν σχολείων Μέσης Παιδείας καὶ Ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως, τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς διαφόρους ἱκανότητας τῶν ἐφήβων καὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας, περὶ τοῦ σχολικοῦ προσανατολισμοῦ ἀπὸ τοῦ 10ου ἔτους εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Παιδείας, περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ συστήματος Petersen, τοῦ συστήματος τῶν Κέντρων ἐνδιαφέροντος, τῆς Ἑνιστάσεως διδ(λ)ίας καὶ τῆς ὀλικῆς μεθόδου, περὶ τῆς στενῆς συνεργασίας σχολείου καὶ οἰκογενείας καὶ περὶ τῆς μορφώσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς μελέτης τοῦ δ. κ. Schultze ἐκθέτει τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ψυχολογίας καὶ Παιδαγωγικῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν εἰς Γερμανίαν. Λόγῳ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῶν σκέψεων καὶ κρίσεων τοῦ εἰς αὐτό, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ διαφανοῦν νέοι προσανατολισμοὶ καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν Παιδαγωγικὴν, συγγενεῖς πρὸς ἐκεῖνους τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, παραθέτομεν αὐτὸ ὁλόκληρον ἀμέσως κατωτέρω:

«Ἡ διδασκαλία τῶν Παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν λαμβάνει χώραν μόνον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν καθηγητῶν τῶν Σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως (κλασσικὰ Γυμνάσια). Εἰς τὰ ἀνώτερα παιδαγωγοῦντα σχολεῖα καὶ εἰς τὰ Ἰνστιτοῦτα τῆς Ἐπαγγελματικῆς Παιδαγωγικῆς ὀφείλει νὰ διδάσκεται ἡ Παιδαγωγικὴ διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν καθηγητῶν.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὴν Ψυχολογίαν, παίζει ὅμως αὕτη ὀλιγώτερον σπουδαῖον ρόλον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν καθηγητῶν τῶν ἀνωτέρων σχολείων.

»Ἡ Γερμανικὴ Παιδαγωγικὴ θεμελιούται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰς τὸ πνευματικὸν διάγγελμα τοῦ Wilhelm Dilthey. Ἐκκινούσα ἡ Παιδαγωγικὴ (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ψυχολογικῆς) ἀπὸ τὰς φιλοσοφικο-πολιτιστικὰς βάσεις τῶν ἐπιστημῶν τοῦ πνεύματος ἀποβαίνει μίᾳ ἐπιστήμῃ τῆς «κατανοήσεως». Ὁ Bollnow διατυπώνει ὡς ἀκολουθῶν τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν: ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι μίᾳ ἀνάλυσιν τοῦ πραγματικοῦ φαινομένου τῆς ἀγωγῆς ἢ, ὅπως τὸ διετύπωσεν ὁ Flitner, τὸ σύμπαν τῆς ἀγωγῆς, ἐννοῶ διὰ τῶν λέξεων αὐτῶν τὴν ὁλότητα τῶν φαινομένων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀγωγήν, τῶν λαμβανόντων χώραν εἰς μίαν πράγματικότητα ζωῆς δημιουργουμένην ἀπὸ τὴν κοινωνίαν μας.

»Ὁ κόσμος τῆς Παιδείας δὲν εἶναι ἓνα τμήμα δυνάμενον νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν μας, ἀλλὰ εἶναι τὸ σύνολον τοῦ πολιτισμοῦ θεωρούμενον ἀπὸ τὴν εἰδικὴν σκοπιάν τῆς ἀγωγῆς, τῆς ὁποίας μέθοδος εἶναι ἡ ἐρμηνευτικὴ.

»Ἡ ἔννοια τῆς Αἰσθήσεως τοῦ Dilthey, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αἴσθησις θεωρεῖται ὡς ἡ τελικὴ ἐνότης τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, καὶ ἡ σχέσις «αἴσθησις—ἐκφράσις—γνώσις», ἡ ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτῆς προερχομένη, ἀποτελοῦν τὰς βάσεις διὰ τὴν κατανόησιν τῆς πνευματικῆς, πατρικῆς διὰ τοὺς Γερμανοὺς, κληρονομίας.

Ἡ θεωρία αὕτη καταλαμβάνει σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν πρακτικὴν Παιδαγωγικὴν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν μεθόδων ἐργασίας.

Ἐκκινούντες ἐκ τοιούτων βασικῶν ἀρχῶν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Παιδαγωγικῆς αὐτῆς ἀνέπτυξαν τὴν ἰδίαν τῶν Ψυχολογίαν. Ἡ ἐπιστημονικο-πνευματικὴ αὕτη Ψυχολογία ἐγένετο δεκτὴ εἰς Πανεπιστήμια παραπλεύρως πρὸς τὴν ἄλλην Ψυχολογίαν, τὴν ὁποίαν παραδέχονται συνήθως οἱ ψυχολόγοι, καὶ ἐδιδάχθη ἀπὸ εἰδι-

κούς των ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς. Ἡ τοιαύτη τάσις τῆς Ψυχολογίας δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μετὰ τὴν ἐπιστημονικὴν Ψυχολογίαν.

Γενικῶς εἰς τὴν Γερμανίαν εἶχον ἀρνηθῆ τὴν μελέτην τῆς νοημοσύνης ἐπὶ τῶν θετικῶν βάσεων καὶ τὰς θεωρητικὰς ἐρεῦνας τὰς κατευθυνόμενας ὑπὸ ἑνα πνεῦμα ἀκρῶς κριτικόν.

Ἡ Ψυχολογία ἐν Γερμανίᾳ, ὡς ἐπιστήμη τοῦ πνεύματος, ὠδήγησε τὸν Spranger εἰς τὴν θεωρίαν τῶν Τύπων (Typenlehre), ἡ ὁποία προήλθεν ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν σχέσεων τῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀντικειμενικῶν τομέων τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ συνθετικὴ αὕτη ψυχολογία εὐρίσκει τὸ ὑψηλότερον σημεῖον αἰτιολογήσεως τῆς εἰς τὴν ψυχολογίαν τῆς νεότητος (τῶν ἐφήβων). Ἡ ἡλικία αὕτη, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται κυρίως ἀπὸ τὸ φαινόμενον τῆς συγκρίσεως τοῦ ατόμου πρὸς τὰς πολιτιστικὰς κατακτήσεις, εἶναι ἰδιαιτέρως κατάλληλος διὰ νὰ μελετηθῇ ὑπὸ μίαν τοιαύτην ψυχολογικὴν σκοπίαν.

Ἀλλὰ εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς καὶ ἀρμοδιότητος τῆς ψυχολογίας ἡ τοιαύτη ψυχολογία (Dilthey - Spranger) δὲν κατάρθωσεν ἀκόμη νὰ δώσῃ ἔγκυρα καὶ παραδεκτὰ ἀποτελέσματα καὶ πορίσματα.

Ἡ ψυχολογικὴ κατεύθυνσις τοῦ Dilthey χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἕνα ἰδιαιτέρον τρόπον σκέψεως προσηνατολισμένης κυρίως πρὸς τὰς πολιτιστικὰς κατακτήσεις καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ σημασία τῆς μορφώσεως πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἱστορικο φιλοσοφικῶν θεωριῶν.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ νεο-καντιανοῦ Windelband καὶ τοῦ Rickert, καθὼς καὶ τοῦ νεο-καντιανοῦ Natorp δὲν γίνεται σχεδὸν πλέον ἀποδεκτὴ εἰς τὴν σύγχρονον Γερμανικὴν Παιδαγωγικὴν.

Ὁ Theodor Litt (Bonn) εἶναι εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς Σχολῆς τῆς Πολιτιστικῆς Παιδαγωγικῆς.

Ἡ νεότης ὀφείλει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀξιών καὶ τοῦ πολιτιστικοῦ πλούτου καὶ δι' αὐτοῦ μόνον βοηθοῦμεν αὐτὴν νὰ λάβῃ θέσιν εἰς τὴν ὁλότητα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἡ παιδαγωγικὴ μέθοδος ὡς ἐκ τούτου συνίσταται εἰς τὴν ἔνωσιν τοῦ ὑποκειμενικοῦ πνεύματος τοῦ μαθητοῦ μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος τῆς κοινότητος. Ἐπειδὴ ἡ ἀγωγή πραγματοποιεῖται τελειομένη διὰ μιᾶς ἐπαφῆς μετὰ τὰς ἀντικειμενικὰς ἀξίας, τὸ πρόβλημα τῆς οὐσίας τῆς ἀγωγῆς καὶ τῶν ἀξιών κατέχει τὴν πρώτην θέσιν.

Ἡ ἐργασία τῶν παιδαγωγῶν αὐτῶν ἐνίσχυσε τὴν θέσιν τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς ὡς ἀνεξαρτήτων ἐπιστημῶν. Αὗται ἔχουν τὴν θέσιν τῶν πάντοτε εἰς ὅλα τὰ Πανεπιστήμια καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ἔδρα τῆς Παιδαγωγικῆς εἶναι ἡνωμένη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Φιλοσοφίας ἢ ὅταν ὠρισμένοι ἔδραι εἶναι κεναί. Ἡ πολιτιστικὴ παιδαγωγικὴ παρὰ ταῦτα δὲν ἔχει παρὰ ὀλίγας σχέσεις μετὰ τὴν πρακτικὴν ζωὴν καὶ δὲν ἔχει εἰσαχθῇ σχεδὸν καθόλου εἰς τὰ σχολεῖα.

*Ἡ Πειραματικὴ Παιδαγωγικὴ ἡ

εὐρίσκεται εἰς δευτερωτέραν μοῖραν, διότι ἡ πειραματικὴ ψυχολογία, ἡ ὁποία τὴν ἐνισχύει καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐν μέρει στηρίζεται, ἔδωσε θέσιν εἰς ἄλλας κατευθύνσεις καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ψυχολογίαν. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς παιδαγωγικῆς ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ πρὸς δημιουργίαν ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς μελέτης τῆς πραγματικότητος τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀντικειμένου τῶν παιδαγωγικῶν ἐρευνῶν ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν δύο Σχολῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολὺ περισσότερο ἐκδηλωμένοι ἀπὸ τὰς φιλοσοφικο-πολιτιστικὰς κατευθύνσεις καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ σχολείου. Ὁ Oswald Kroh (εἰς Βερολίνον) ἐπέζητησε νὰ καταστήσῃ συγκεκριμένα τὰ φαινόμενα τῆς ἀγωγῆς διὰ τῆς σταθερᾶς καὶ συνεχοῦς συσχέτισεως τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας, συσχέτισεως, τὴν ὁποίαν ἐπέδιδε τόσον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν του, ὅσον καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ὡς καθηγητῆς. Οὕτως ἔφθασε σήμερον εἰς τὸ σημεῖον νὰ διεκδικῇ διὰ κάθε ψυχολόγον, ὁ ὁποῖος ἔχει μίαν συγκεκριμένην ὑπευθυνότητα μετὰ τῶν ἀνθρώπων, μίαν θέσιν βασικὴν καθὼς καὶ παιδαγωγικὴν μόρφωσιν.

Ὁ Peter Petersen ἀνέπτυξε μίαν προσωπικὴν παιδαγωγικὴν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Pädagogische Tatsachen - Forschung», ἥτοι ἐρευνᾶ τῆς συγκεκριμένης παιδαγωγικῆς πραγματικότητος. Πρόκειται περὶ μιᾶς περιγραφικῆς, ὥς εἴπωμεν, παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἀπομακρύνεται σαφῶς καὶ συνειδητῶς ἀπὸ τὴν δεοντολογικὴν παιδαγωγικὴν. Ὁ Petersen διαβλέπει εἰς τὴν ἀγωγὴν τὴν πρωταρχικὴν λειτουργίαν τῆς κοινωνίας καί, κατ' αὐτόν, ἡ συνειδητὴ ἀγωγή δὲν δύναται ν' ἀναπτύξῃ τὴν δραστηριότητά της εἰμὴ διὰ τῆς στενῆς ἐνώσεως της μετὰ τὴν λειτουργικὴν ἀγωγὴν. Ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτῆς ἵδρυσεν τὰ σχολεῖα του ὑπὸ τὸ σύστημα «plan d' Iéna». Ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν σχολείων ὑπῆρξε πολὺ χαρακτηριστικὴ. Σήμερον ὑπάρχουν εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν πάρα πολλὰ σχολεῖα (ἀνυπολογιστοῦ ἀριθμοῦ), τὰ ὁποῖα ἐργάζονται κατὰ τὸ σύστημα «plan d' Iéna». Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς δραστηριότητος τοῦ Petersen εἰς τὴν Ἰέναν καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ συνετέλεσαν εἰς τὴν διακοπὴν τῆς θεωρητικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἰδεῶν του κατὰ τὸ ἐλάχιστον εἰς τὰ Πανεπιστήμια. Πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν του ἐν τούτοις διδάσκουν εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Παιδαγωγικῆς.

*Ὅταν, τῷ 1926, ὁ Πρῶσος Ὑπουργὸς Becker ἵδρυσεν τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, ἤλπιζε νὰ δώσῃ μίαν νέαν ὄθησιν εἰς τὰς παιδαγωγικὰς ἐρεῦνας. Τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη. Μέγας ἀριθμὸς ἐκ τῶν ἀνεξαρτήτων Παιδαγωγῶν ἐξήσκησεν ἐκεῖ τὴν δραστηριότητά του κατ' ἀρχὴν, ἀλλὰ, κατόπιν, οἱ καλότεροι ἐπροτίμησαν νὰ καταλάβουν μίαν Πανεπιστημιακὴν ἔδραν. Διευτυπώθησαν κατηγορεῖν, ὅτι τὰ τέσσαρα ἐξάμηνα τῶν μαθημάτων εἰς τὰς

Ἀκαδημίας δὲν παρέχουν καθόλου χρόνον ἀρκετὸν διὰ καθαρὰν παιδαγωγικὴν ἔρευναν. Ἐκ τῶν λόγων τούτων, ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς Παιδαγωγικῆς πραγματικότητος εἰς τὴν Γερμανίαν, λέγει ὁ κ. Schultze εἰς τὸ ἄρθρον του, ἐγνώρισε μίαν ἐπιβράδυνσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλυτέραν ἔναντι τῶν φιλοσοφικο-ἱστορικῶν ἐρευνῶν. Τὰ Πανεπιστήμια δὲν ἠδύναντο καὶ ἐνίοτε δὲν ἤθελον, συνεχίζει ὁ κ. Schultze, νὰ ἀκολουθήσουν τὰς παιδαγωγικὰς αὐτὰς ἐρεῦνας. Τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Παιδαγωγικῆς δὲν εἶχον πρὸς τοῦτο οὔτε τὸν χρόνον οὔτε τὰς δυνατότητας.

Μὲ τὴν πεποίθησιν πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τῶν τοιούτων παιδαγωγικῶν ἐρευνῶν καὶ πειραματισμῶν καὶ διὰ νὰ τεθῇ ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς σχολικῆς πράξεως καὶ τῆς πρακτικῆς ζωῆς, ἰδρύθη τῷ 1951 εἰς τὴν Φραγκφούρτην τὸ Hochschule für Internationale Pädagogische Forschung» (Ἀνώτερον Σχολὴ Διεθνούς Παιδαγωγικῆς ἐρεύνης). Πρόκειται περὶ ἐνὸς Δημοσίου Ἰδρύματος ἔχοντος ὡς πρωταρχικὴν προσπάθειαν: 1) τὴν μελέτην ἐν πλήρει ἐπιστημονικῇ ἐλευθερίᾳ τῆς διεθνούς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, 2) τὴν συμβολήν, διὰ τῆς λύσεως πρακτικῶν προβλημάτων, εἰς τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως, 3) τὴν μελέτην, διὰ μιᾶς διαρκοῦς ἐπαφῆς μὲ τὴν πράξιν, τῆς σχολικῆς πραγματικότητος εἰς ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῆς σχέσεις καὶ ὑπὸ τὰς κοινωνιολογικὰς καὶ ψυχολογικὰς αὐτῆς ἀπόψεις. Τὸ Ἀνώτερον τοῦτο Σχολεῖον ἀφήνει εἰς τὰ Πανεπιστήμια τὴν ἀρμοδιότητα διὰ τὰς φιλοσοφικὰς, θεωρητικὰς καὶ ἱστορικὰς ἐρεῦνας.

»Ἡ κατάστασις ὅμως εἶναι ὁμοία καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας. Εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἡ Γενικὴ Ψυχολογία, ἡ Χαρακτηρολογία, ἡ Ἐξελικτικὴ Ψυχολογία, ἡ Ψυχολογία τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ ἐφήβου καὶ ἡ Κοινωνικὴ Ψυχολογία εὐρίσκονται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ἡ ἐφηρμοσμένη Ψυχολογία κατέχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν Διπλωματούχων ψυχολόγων, ἀποδίδεται ὅμως ὀλιγοτέρα σπουδαιότης εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ψυχολογίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ βάρους. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν μελετᾶται πολὺ ἀπὸ τοὺς σπουδάζοντας τὴν ἐφηρμοσμένην ψυχολογίαν. Οἱ Διπλωματοῦχοι ψυχολόγοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν καὶ μὲ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀτόμου. Οἱ ψυχολόγοι διὰ ψυχιατρικὰς κλινικὰς δὲν ἔχουν εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν θέσιν, τὴν ὅποιαν ἔχουν εἰς τὰς Ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας. Ὁ Σχολικὸς Ψυχολόγος πρακτικῶς δὲν ὑπάρχει, ὁ κλάδος ὅμως οὗτος περιέρχεται εἰς τὸν Διπλωματοῦχον ψυχολόγον.

Ἡ ἐφηρμοσμένη Ψυχολογία μὲ τὴν Παιδαγωγικὴν τῆς ἀρμοδιότητά σπανίως διδάσκεται εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἀπὸ τοὺς τακτικοὺς καθηγητάς, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ ἐκτάκτους

καὶ βοηθοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὸ θέμα αὐτό. Οὗτοι προέρχονται ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τῶν Σχολείων, ἀπὸ τὸ προσωπικὸν τῆς σχολικῆς πράξεως ἢ τῶν ἀνωτέρων παιδαγωγικῶν σχολείων. Οἱ ψυχολόγοι τῶν Πανεπιστημίων δὲν εἶναι οὔτε ἐκ προελεύσεως οὔτε ἐξ ἐνδιαφέροντός τῶν προσηματολισμένοι πρὸς τὰ σχολικὰ προβλήματα.

Θὰ ἔπρεπε, λοιπόν, νὰ ἐλπίζη κανεὶς, προσθέτει ὁ κ. Schultze, ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ ψυχολογία κατέχει τὴν ἀληθὴν θέσιν της εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Παιδαγωγικῆς. Δυστυχῶς τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ἔτσι. Τὰ σχολεῖα αὐτά, εἶναι ἀληθές, προσφέρουν τὰς καλυτέρας συνθήκας διὰ μίαν θεωρητικὴν θεμελίωσιν τῶν πρακτικῶν μεθόδων σχολικῆς ἐργασίας, ἀλλὰ μόνον 50 ο)ο ἐκ τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ ψυχολόγων εἰς τὰ σχολεῖα αὐτά προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν. Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δὲν προσφέρουν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν καὶ δὲν ἀναλύουν τὰς συγκεκριμένας ἀπόψεις ἐπὶ τῶν προσπαθειῶν τῆς παιδαγωγικῆς ψυχολογίας, καθ' ὅτι στεροῦνται προηγουμένης πρακτικῆς πείρας.

Εἰς πολλὰς τῶν περιπτώσεων ἡ Ψυχολογία γίνεται δεκτὴ καὶ διδάσκεται εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Παιδαγωγικῆς ὑπὸ τὰς μορφὰς μιᾶς πανεπιστημιακῆς ψυχολογίας. Ὑπάρχουν σχολεῖα, ὅπου τὸ μάθημα τῆς ψυχολογίας διδάσκεται μόνον θεωρητικῶς καὶ ὅπου ὁ ἀριθμὸς τῶν πρακτικῶν ἀσκήσεων εἶναι συχνὰ ὑπερβολικὰ ἡλαττωμένος. Εἰς τὰ περισσότερα τῶν σχολείων δύο ὥραι καθ' ἑβδομάδα διατίθενται εἰς τὴν ψυχολογίαν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ καθηγηταὶ τῆς ψυχολογίας νομίζουν, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ ἀσχολοῦνται πλέον εἰς βάθος μὲ τὰς ἐρεῦνας ἐπὶ τῶν διαγνωστικῶν μέσων (τοῦ χαρακτήρος, τῆς νοημοσύνης κλπ.) καὶ νὰ κάμουν εἰσαγωγὴν καὶ ἀνάλυσιν εἰς τὰ tests τῆς προβολῆς, διότι δὲν εἶναι εὐκόλον εἰς αὐτοὺς νὰ ἐμβαθύνουν ἐπαρκῶς εἰς τὰ προβλήματα αὐτά.

»Τὸ πρόγραμμα τῶν ψυχολογικῶν σπουδῶν εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα ἔχει γενικῶς ὡς ἑξῆς:

Τὸ πρῶτον ἐξάμηνον γίνεται μίᾳ εἰσαγωγῇ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Γενικῆς Ψυχολογίας. Τὸ δεύτερον ἐξάμηνον δίδονται μαθήματα ἐπὶ τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας (ψυχολογίας τοῦ παιδίου ἢ τῆς νεότητος) κυρίως ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς μελέτης τῶν φάσεων ἐξελίξεως. Τὸ τρίτον ἐξάμηνον διδάσκεται ἡ χαρακτηριστολογία, ἰδιαιτέρως τοῦ παιδός, ἡ μελέτη τῶν τύπων, προστιθεμένων συχνάκις εἰς αὐτὴν τῶν προβλημάτων τῆς ψυχολογίας τοῦ βάρους. Τὸ τέταρτον ἐξάμηνον μελετᾶται ἡ παιδαγωγικὴ ψυχολογία ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως καὶ δύναται νὰ βασίζεται αὕτη ἐπὶ τῆς πρώτης πείρας τῆς διδασκαλίας τῶν σπουδαστῶν.

Ἐκτὸς τῶν μαθημάτων αὐτῶν, ἀπομένει ὀλίγος χρόνος διὰ τὰ φροντιστήρια, δηλαδὴ διὰ τὰς ἀσκήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ σπουδαστὴς δύναται νὰ μυηθῇ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν καὶ εἰς ἰδιαίτερα προβλήματα.

Τὸ μάθημα τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός, ὡς βάσις τῆς μορφώσεως, δὲν διδάσκεται παρὰ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἀνωτέρων σχολείων. Εἰς αὐτά, ὅπου ὁ κύκλος σπουδῶν περιλαμβάνει τέσσαρα ἐξάμηνα, δὲν ὑπάρχει διαθέσιμος χρόνος διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ τοὺς πειραματισμοὺς. Εὐκαιρικῶς ὁ καθηγητὴς δύναται νὰ παρακολουθῇ τὴν μελέτην εἰδικῶν προβλημάτων, ποὺ τὸν ἐνδιαφέρουν.

Ἡ κατάσταση εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Παιδαγωγικῆς, τὰ ἔχοντα ἐξ ἐξάμηνα μαθημάτων, εἶναι διαφορετικὴ. Εἰς αὐτά εἶναι εὐκόλουν νὰ πραγματοποιηθοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους ἔρευναι πειραματικαὶ ἐπὶ ἐκτεταμένου πεδίου μὲ τὴν βοήθειαν σπουδαστῶν, οἱ ὅποιοι ἐπιδεικνύουν ἐνδιαφέρον ἰδιαίτερον διὰ τὴν ψυχολογίαν καὶ οἱ ὅποιοι, διὰ τῶν προσωπικῶν τῶν ἐπισκέψεων εἰς ἄλλα κέντρα, ἔχουν ἀποκτήσει βαθύτερας γνώσεις. Οὕτως ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν εἰς δύο ἐκ τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν σχολείων tests πνευματικῆς ὠριμότητος, ἐγένοντο μελέται ἐπὶ τῶν ἀντιδράσεων τῆς νεότητος ἔναντι τῶν ταινιῶν τοῦ κινηματογράφου, συνετάγησαν ψυχολογικά διαγράμματα ἐπὶ τῆς κοινωνικότητος καὶ εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος σημαντικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς χρήσεως τῶν διαγνωστικῶν μέσων τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου.

Πρέπει νὰ εἰπώμεν, μετὰ λύπης, ὅτι ὅχι μόνον εἰς τὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα τῆς Παιδαγωγικῆς αἱ ψυχοπαιδαγωγικαὶ ἔρευναι πραγματοποιοῦνται εἰς πολὺ μικρὰν κλίμακα καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀναμένωμεν τὴν βελτίωσιν εἰς τοῦτο κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη τοῦ μέλλοντος. Τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι εἰς ὠρισμένα ἴνστιτούτα δὲν ἐργαζόμεθα μὲ μερικὰ προβλήματα ἔχοντα ἀμεσον σχέσιν μὲ τὴν ψυχοπαιδαγωγικὴν ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἔννοιάν της.

Τὰ προβλήματα τῆς Μορφολογικῆς Ψυχολογίας καὶ ἰδιαίτερος τὰ τῆς μελέτης τοῦ φαινομένου τῆς «καταλήψεως», ἡ συνέχισις τῆς μελέτης τῶν διαγνωστικῶν μέσων, ἰδιαίτερος ἡ ἐφαρμογὴ τῶν tests τοῦ Wechsler καὶ ἄλλων μέσων ἀναπτυχθέντων εἰς ἄλλας χώρας, μεγάλοι καὶ περισσότεροι προωθημένοι ἔρευναι εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδός καὶ τοῦ ἐφήβου καὶ ἄλλα τοιαῦτα θέματα ἐρευνῶνται σχεδὸν παντοῦ.

Ἐλλείπουν ὅμως συστηματικαὶ ἐργασίαι ἐπὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἐνεργείας καὶ ἰδίᾳ ἔρευναι ἐπὶ τῆς ψυχολογίας τῶν μεθόδων παιδαγωγικῆς ἐργασίας, ἐπὶ τῶν μέσων βελτιώσεως καὶ θεραπείας, ἐπὶ τῶν παιδαγωγικῶν ὁργανισμῶν. Ἐλλεῖπει κυρίως ἡ ψυχολογία τοῦ διδάσκοντος καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου καθὼς καὶ ἡ ψυχολογία τῆς παιδαγωγικῆς συμπεριφορᾶς.

Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν ἀντικειμενικῶν tests, ἐκτὸς ἐκείνων τοῦ Wechsler, τελεῖται πλήρως ἔξωθεν τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν ἀνωτέρων σχολείων τῆς Παιδαγωγικῆς

καὶ πολὺ συχνὰ μὲ ἀνεπαρκῆ μέσα. Ἡ προαγωγή πρὸς τὴν λύσιν καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν προβλημάτων αὐτῶν θ' ἀποτελέσουν μίαν τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς διὰ τὴν Διεθνῆ Παιδαγωγικὴν Ἐρευναν εἰς Φραγκφούρτην, περὶ τῆς ὁποίας ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω (εἰς τὴν ὁποίαν ἐργάζεται καὶ ὁ παγκοσμίως γνωστὸς ἐπιστήμων κ. Schultze).

Εἰς τὴν Ἀνωτέραν αὐτὴν Σχολὴν οἱ σπουδασταὶ λαμβάνουν πλήρη μόρφωσιν παιδαγωγοῦ, ἀποκτοῦν εὐρείαν πείραν ἐκ τοῦ σχολείου καὶ λαμβάνουν εἰδικὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως διὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἀφοσίωσιν τῶν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν τῶν. Ἀναλαμβάνουν ἔρευνας, ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρουν ἰδιαίτερος, καὶ εἰσάγονται εἰς τὰς μεθόδους ἐρεῦνης ἐπὶ τῆς Παιδαγωγικῆς. Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ Σχολείου αὐτοῦ συμπληροῦται διὰ τῶν συγκεντρώσεων μὲ θέματα ἐπὶ τῆς διεθνούς ψυχοπαιδαγωγικῆς κινήσεως, ἐπὶ τῶν πορισμάτων ἐρευνῶν ἐν Γερμανίᾳ, μὲ μεταφράσεις ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἄλλων χωρῶν καὶ μὲ πρωτοτύπους δημοσιεύσεις. Ὁ διεθνὴς χαρακτήρ τῆς ἐργασίας τῆς Σχολῆς αὐτῆς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ἀφίξεως ξένων καθηγητῶν, οἵτινες διδάσκουν ἐπ' ὀλίγον διάστημα, ἐκ τῶν ἐπισκέψεων εἰς ἐπιστημονικὰ κέντρα ἄλλων χωρῶν καὶ ἐκ τῆς τακτικῆς συνεργασίας μὲ καθηγητὰς διαφόρων Ἐθνῶν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαπιστοῦμεν, ὅτι τόσοι ἡ ὁργάνωσις τῶν σχολείων ὅσον καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς εἰς τὰ διάφορα Παιδαγωγικὰ Ἰδρύματα τῆς Δυτικῆς Γερμανίας τείνουν νὰ θεμελιωθοῦν μᾶλλον ἐπὶ νέων βάσεων.

Ὁ ἐκλεκτὸς τῆς συγχρόνου Γερμανίας ἐπιστήμων ψυχολόγος καὶ παιδαγωγός κ. W. Schultze, μὲ τὰς ἀνωτέρω σκέψεις του, μᾶς παρουσιάζει τὴν κατάστασιν τῆς ψυχοπαιδαγωγικῆς εἰς Γερμανίαν. Διαπιστώνει πολλὰς ἀνάγκας, διατυπώνει προτάσεις, μᾶς βεβαίῳ περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν προσανατολισμῶν τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ὑπόσχεται, ὅτι μαζί μὲ τοὺς συνεργάτας του εἰς τὴν Ἀνωτέραν Σχολὴν τῆς Διεθνούς Παιδαγωγικῆς ἐρεῦνης θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν λύσιν κυρίως τῶν προβλημάτων τῆς σχολικῆς πράξεως.

Ἐκ τοῦ ἀρθροῦ τοῦ κ. Schultze, τὸ ὁποῖον ἐσχολιάσαμεν ἀνωτέρω, καὶ ἐξ ὧν γνωρίζομεν καὶ βλέπομεν εἰς τὰ ξένα περιοδικὰ περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν Γερμανῶν Παιδαγωγῶν τῆς συγχρόνου ἐποχῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς UNE SCO δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι αἱ ἐπιστήμαι τῆς ἀγωγῆς ἐν Γερμανίᾳ θεμελιοῦνται σήμερον φιλοσοφικῶς καὶ κοινωνιολογικῶς ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς UNESCO καὶ κατευθύνονται πρὸς νέους ἐπιστημονικοὺς προσανατολισμούς, τὴν Παιδαγωγικὴν Ψυχολογίαν καὶ τὴν Πειρατικὴν Παιδαγωγικὴν.

ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΓΕΛΟΥ, Δημ. του Έκπαιδ. Περιφέρειας Λεβαδείας

ΟΙ ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΑΣ ΣΧΟΛΕΙΟ

«*Η Ζωή μορφώνει. Όλοι μορφώνουν δλους...*».
(Kriek)

Η σύγχρονη Παιδαγωγική Έπιστήμη ζυγρό στρέφει τὸ ἐνδιαφέρον της σήμερα πρὸς τὴν **Ὁμάδα**, πὸ τὴν ἀναγνωρίζει σπουδαῖο κι ἐξαιρετικὸ ὄργανο γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ὠραίων σκοπῶν τοῦ Λαϊκοῦ μας Σχολείου. Ἡ σημερινή μας κοινωνικὴ κατάσταση εἶναι, δυστυχῶς, δυσάρεστη. Ὁ Ἕλληνας, ἐνῶ διαπρέπει καὶ θαυμάσια εὐδοκίμετ' ὡς μονάδα, εἶναι ἀνέκτατος νὰ ἐργασθῇ καὶ νὰ δράσῃ ομαδικά. Λεῖπει ἡ κοινωνικὴ καὶ συνεργατικὴ διάθεση, τὸ ἀνώτερο κοινωνικὸ πνεῦμα, πὸ χαρακτηρίζει τις ἠθικές, τις γνήσιες κι εὐτυχισμένες Κοινότητες. Ὁ ἀτομικισμός, ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἀπειθαρχία, ἡ ὕλη τείνουν νὰ ἐπικρατήσουν καὶ νὰ ὑψωθοῦν σὲ δόγματα. Τὸ Νέο Σχολεῖο πιστεύει, ὅτι τὸ παιδί, ὁ ἀδριανὸς δημιουργικὸς Ἕλληνας πολίτης, ἀποτελεῖ μέλος μιᾶς κοινωνίας: τῆς οἰκογενείας του, τοῦ Σχολείου του, τῆς στενότερης πατρίδας του. Τὴν ἐργασίαν του ὀφείλει νὰ στρέφῃ πάντα πρὸς τὴν κοινωνικότητα τῶν παιδιῶν, πὸ θὰ γίνουν ἠθικὲς προσωπικότητες, ἱκανὲς νὰ δράσουν, νὰ δημιουργήσουν στὴν κοινωνία καὶ νὰ ὠφελήσουν τὴν ὁλότητα. *Ἡ κοινωνικὴ ἀγωγή πρέπει νὰ γίνῃ ἐθνικὴ ἀγωγή στὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα μας.*

Τὸ Παλαιὸ Σχολεῖο παραγνώρισε τὴν ἀξία τῶν ομαδικῶν ἐργασιῶν. Ἀντίθετα, τὸ Νέο Σχολεῖο, μεταβαλλόμενο τὸ ἴδιο σὲ μικρὴ κοινωνία, προσπαθεῖ ν' ἀναπτύξῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ τὸ κοινωνικὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν, πὸ εἶναι τόσο ἀπαραίτητο στὴν κατοπινὴ κοινωνικὴ ζωὴ τῶν. Μόνον ἡ συνεργασία τῶν μαθητῶν ἐξασφαλίζει τὴν εἰσαγωγή του στὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐργασίας. Ἔτσι οἱ ομαδικὲς ἐργασίες ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ πῶ ἀποτελεσματικὰ μέσα τῆς σύγχρονης δημιουργικῆς ἀγωγῆς καὶ μιὰ νέα μορφή διδασκαλίας.

Ὁ σεβαστὸς Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος καὶ Καθηγητὴς μας στὴ Μετεκπαίδευση κ. Γ. Ζομπανάκης ἐτόνιζε πάντοτε στὶς παραδόσεις του τὴ σπουδαιότητα τῶν ομαδικῶν ἐργασιῶν γιὰ τὸ Δημοτικὸ μας Σχολεῖο. Ὁ ἴδιος στὸ ἐκλεκτὸ Περιοδικό του γράφει:

«Ὁ σπουδαιότερος σκοπὸς τῆς ομαδικῆς διδασκαλίας δὲν εἶναι ἡ ἀπόκτηση γνώσεων, ἀλλὰ ἡ ἀγωγή πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ὁλότητα. Ἐπιδιώκει νὰ δημιουργήσῃ σχέσεις καὶ συνδέσμους: σεβασμὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος καὶ κοινωνικὸ συναίσθημα πρὸς τοὺς συνανθρώπους. Γνώσεις, χωρὶς πνευματοποίηση, ἐξυπηρετοῦν μίαν ἐξέλιξη, τὴν ὁποῖαν μὲ φρίκη μόνο μπορούμε νὰ παρακολουθήσωμε: τὸν ἐγωϊσμό καὶ τὸν Μηδενισμό» (1). Ὁ ἴδιος

ἐκλεκτὸς Παιδαγωγὸς μας ἀκόμη γράφει: «Τὸ Παλαιὸ Σχολεῖο εἶναι ἱδρυμα διδασκαλίας καὶ ὄχι ἀγωγῆς. Ἀγωγή εἶναι μόρφωση πρὸς ἰδεώδη. Ἡ ἀγωγή ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Κοινότητα καὶ ὁδηγεῖ πάλιν πρὸς τὴν Κοινότητα. Ὅταν δὲν ἔχωμε ἰδεώδη, δὲν ἔχωμε κοινότητα καὶ χωρὶς κοινότητα δὲν ἔχωμε ἀγωγή. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ οἰκογένεια διαλύεται κάθε μέρα καὶ πῶ πολὺ, τὸ Σχολεῖο ὀφείλει, γιὰ τὴν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ, νὰ καλλιεργῇ καὶ ν' ἀναπτύσῃ τὴν ἰδέα τῆς Κοινότητος... Μόνον ἐκεῖνοι, πὸ ζοῦν μέσα στὸ Σχολεῖο, οἱ Δασκάλοι καὶ τὰ παιδιά, μποροῦν νὰ δημιουργήσουν τὸ νέο Σχολεῖο» (2).

Πολλοὶ εἶναι οἱ θιασῶτες καὶ οἱ ὑπέρμαχοι τῶν διαφόρων μορφῶν τῶν ομαδικῶν ἐργασιῶν. Ἀπ' αὐτοὺς ξεχωρίζουν ὁ Cousinet, ὁ Petersen ὁ Gaudig, ἡ Lotte Müller, πὸ ἐργάστηκαν γιὰ τὴν εἰσαγωγή τοῦ θεσμοῦ τῶν ομαδικῶν ἐργασιῶν στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο καὶ τὴν ἀπόδοσή του.

Εἶναι ἀνάγκη οἱ ομαδικὲς ἐργασίες νὰ ὀργανωθοῦν μὲ ἀκρίβεια καὶ πληρότητα, ὥστε νὰ προκύψουν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Στηριζόμενες στὸ διαφέρον καὶ στὴν κοινωνικότητα τοῦ μαθητοῦ, καλλιεργοῦν σημαντικὰ ψυχολογικὲς, κοινωνικὲς καὶ παιδαγωγικὲς ἀρετὲς καὶ ἐξυπηρετοῦν θετικὰ ψυχολογικοὺς, κοινωνικοὺς, παιδαγωγικοὺς, διδακτικοὺς καὶ ἠθικοὺς σκοποὺς.

Ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπ' τὰ πρῶτα σχολικὰ χρόνια, γιὰ τὴν κοινωνικότητα τοῦ παιδιοῦ ἔχει τις ρίζες τῆς στὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία καὶ προσδευτικὰ σταθεροποιεῖται σὲ μορφή καὶ σὲ ποιότητα. Χρέος τοῦ Δασκάλου εἶναι ν' ἀντικρύξῃ, μὲ στοργὴ καὶ κατανόηση, τις φιλίες τῶν μικροτέρων μαθητῶν, γιὰ αὐτὲς εἶναι, ὅπως χαρακτηριστικὰ λέγει ἡ κ. Μυρο. Κλεάνθους—Παπαδημητρίου στὸ περισπούδαστο βιβλίο της «Ἡ Νέα Ἀγωγή» (τόμος Γ', 1952), «ἡ μαγία γιὰ τὸ ψωμί». Χρέος τοῦ Δασκάλου εἶναι νὰ προσέξῃ, νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ μελετήσῃ τὸν τρόπο τῆς ἐλεύθερης συνθεσῆς τῶν μαθητῶν ομαδῶν. Πρέπει νὰ λάβῃ σοβαρὰ ὑπ' ὄψη του ὀρισμένους ἀντικειμενικοὺς παράγοντες: τὸ βαθμὸ τῆς νοημοσύνης τῶν μαθητῶν, τὴν ἐπίδοσή των στὰ διάφορα μαθήματα καὶ τὸ χαρακτήρα των. Σὲ κάθε ομαδα θὰ ἐνταχθοῦν μαθητὲς καλοί, μέτριοι, καθυστερημένοι καὶ μὲ διάφορο χαρακτήρα, ὥστε νὰ ἑναρμονισθῇ τὸ γενικὸ πνεῦμα τῆς ομαδικῆς ἐργασίας.

Στὸ Σχολεῖο μας θὰ καλλιεργήσωμε ὄχι τὴν ἀπλὴ ἐργασία, ἀλλὰ τὴν συνεργασία. Ἔτσι, ἡ σχολικὴ ἐργασία θὰ πάρῃ αὐτὲς τις μορφές:

α) **Προπαρασκευαστικὴ ἐργασία:** Τοποθετεῖται τὸ πρόβλημα ἀπ' τοὺς μαθητὲς, σύντομο καὶ καθαρό, καὶ γίνεται ὑπόθεση ὅλης τῆς τάξης. Ὑστερὰ κατανέμεται στὶς διάφορες ἀπόψεις του. Ἔτσι, τὸ πρόβλημα π.χ. «μέλισσα», χωρίζεται στὴ λογοτε-

1) Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή» τ. 6, Ἰούνιος 1953, σ. 228.

2) Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή» τ. 8, Ὀκτώβιος 1953.

χνική, την οικονομική και φυσική άποψή του. Κάθε άποψη αναλαμβάνει μία ομάδα.

β) **Σχέδιον εργασίας**: Οι μαθητές καθορίζουν το σχέδιο εργασίας των και τις πηγές, στις όποιες θ' ανατρέξουν.

γ) **Τρόπος εργασίας της ομάδας**: Κάθε μαθητής εργάζεται μόνος του και ετοιμάζει την ατομική έκθεσή του. Η ομάδα συνεδριάζει και αφού λάβη υπ' όψη της τις ατομικές εργασίες των μελών της καταρτίζει μία κοινή έκθεση, που ο οριζόμενος εισηγητής θ' ανακοινώσει στην τάξη.

δ) **Συζήτηση**: Είναι επακόλουθο εργασίας, που προηγήθηκε. Τα ίδια τα παιδιά ορίζουν τον διευθυνόντα τη συζήτηση κι ο εισηγητής διαβάσει την εργασία της ομάδας του. Τελειώνοντας, ο διευθύνων, με τη βοήθεια της τάξης και του εισηγητή, διαγράφει τις θεγόμενες απόψεις. Ακολουθεί συζήτηση φιλική, χωρίς προσωπικό και παθητικό χαρακτήρα. Η προσπάθεια όλων θά είναι τέτοια, ώστε η ατομική σκέψη να προσαρμόζεται στο ομαδικό πνεύμα. Σύμφωνα με τον τρόπο αυτόν γίνονται οι ανακοινώσεις όλων των απόψεων ενός προβλήματος κι εξαγεται το τελικό πόρισμα της ομαδικής εργασίας της τάξης.

Ο Δάσκαλος, αληθινός φίλος και συμπαραστάτης του παιδιού, σ' όλη αυτή την εργασία, θά είναι μέλος της τάξης. Υπάρχει, για να εξυπηρετήσει το παιδί. Επεμβαίνει προσεκτικά κι ανώδυνα, παραπέμπει, παρορμεί τη συζήτηση, προτείνει. Δεν πρόκειται να χάσει το κύρος του, γιατί τα παιδιά του πάντα θά προσφεύγουν στην πείρα του και θά επηρεάζονται από τη δεξιότητά του. Παρακολουθεί πάντα το διαρκές θαύμα στην αναπτυσσόμενη ψυχή κάθε παιδιού. Το σημερινό σχολείο ζητεί απ' το Δάσκαλο βαθύτατη αγάπη στο παιδί και φλογερό ενθουσιασμό στο θείο έργο του. Όχι ξερή πολυμάθεια, που υπήρξε άρετή του Π. Σχολείου και που τ' αποτελέσματά της αποδεικνύουν πόσο άγονο στάθηκε το έργο του Δασκάλου.

Μερικοί πιστεύουν, ότι ολόκληρη ή ένότητα πρέπει να επεξεργασθώ απ' όλες τις ομάδες. Έτσι, ή μία ομάδα μπορεί να συμπληρώνη εύκολα την άλλη. Όμως υπάρχει το μειονέκτημα τούτο: Το θέμα γίνεται πολύ μικρό και περιορισμένο. Ο τρόπος αυτός είναι καλός και σημαντικός σε σπουδαία μόνον θέματα, που όλα τα παιδιά πρέπει να επεξεργασθούν.

Μέσα σε μία τέτοια τάξη, όπου εφαρμόζονται συστηματικά οι ομαδικές εργασίες, συντελείται αληθινή πρόοδος και, όπως όρθα λέγει ο Scheibner, «ο μαθητής, από ώρα σε ώρα και από μέρα σε μέρα, γίνεται δεξιότερος στον τρόπο της ελεύθερης εργασίας κι ευρύνεται το πλήθος των ειδών της εργασίας, στα όποια γίνεται κύριος».

Μέσα σε μία τέτοια τάξη, «παιδευομένη» εργατική κοινότητα, κατά την έκφραση του Σεβαστού Πανεπιστημιακού Διδασκάλου μας κ. Σπ. Μ. Καλλιόφα, αληθινή κυψέλη, ανθρώπινο κήπο, εργάζονται, όμως κι απρόσκοπτα, οι μαθητές, σύμφωνα με τα βιώματά των, για την ανάπτυξη και την καλλιέρ-

γεια της ψυχής και του πνεύματός των. Σ' όλα τα μαθήματα και, κυρίως, στην Πατριδογνωσία, τη Γεωγραφία, τη Φυσική Ιστορία και τα Γλωσσικά, οι ομαδικές εργασίες, στο σπίτι ή στο Σχολείο, έχουν άριστα αποτελέσματα.

«Μέσα σ' αυτήν την κοινότητα της εργασίας μπορούν να δημιουργηθούν πολύτιμες φιλίες για τη ζωή, που δεν στηρίζονται σε συμφέροντα και κερδοσκοπίες, αλλά στην τίμια εργασία. Η αλληλοβοήθεια στον πόνο, στην ανάγκη, στον κίνδυνο και στην εργασία είναι τα μέσα, που οδηγούν στον αληθινό ανθρωπισμό» (1), τονίζει ο Σεβαστός Καθηγητής μας κ. Γ. Ζμπανάκης.

Ο Έλληνας Δάσκαλος, αληθινός μελετητής των σχολικών προβλημάτων κι άριστος δεξιότηχης στον τρόπο της εφαρμογής των ομαδικών εργασιών, καλείται στο ώρατο του ταξίδι για την επιτυχία του σκοπού της αγωγής, να μελετήσει και ν' αγαπήσει, μ' όλη του την ψυχή, το παιδί. Τότε και το παιδί θά αισθανθώ την ανάγκη να δείξη όλο το σεβασμό του κι όλη τη λατρεία του προς έναν πολύτιμο οδηγό και ικανό πηδαλιούχο, που, ύστερ' απ' το Θεό του ούρανο, θά τον έχη Θεό του στη γή.

Εργάτες ακάματοι του Λαϊκού μας Σχολείου, καλούμεθα να δώσουμε ύψηλό νόημα στο θεσμό των ομαδικών εργασιών. Η αλληλεγγύη, ή αγάπη, ο αλtruισμός, ή πειθαρχία, ο σεβασμός, ύψηλές κι αιώνιες αρετές, τείνουν να καταλυθούν. Είμαστε Έλληνες και νοιώθουμε πόνο για την Πατρίδα μας, την Πατρίδα του κάλλους και της αιωνιότητας. Η νέα Ελλάδα είναι ζύμη στα δάχτυλά μας. Εμείς θά την πλάσουμε και θά όρθώσουμε το αγαλμά της, με το δημιουργικό ζήλό μας, σε ισχυρό αρχιτεκτονικό βάθρο με τη σφραγίδα της γνησιότητας. Θά δημιουργήσουμε και θά καλλιεργήσουμε την ομαδική ζωή και την ομαδική εργασία στα Σχολεία μας, ώστε ν' αναπτύξουμε τα κοινωνικά και τα διανοητικά συναισθήματα των παιδιών μας, που θ' αποτελέσουν την αurianή Έλληνική κοινωνία. Τα Έλληνόπουλά μας θά γίνουν, έτσι, ικανά να συνεχίσουν την κοινωνική ζωή των, με ήρεμη περιουλλογή κι ανύψωση της ψυχής των στη μεγάλη και ύψηλή πνευματική ζωή του Λαού μας. Έχομε ανάγκη από Έλληνες, που να πιστεύουν στο «Αγαπάτε αλλήλους» του Θεανθρώπου και να θυσιάζουν το άτομό των στην υπηρεσία του συνόλου.

Με γονατισμένες τις ψυχές μας όμνουμε το Θεό, που εύλογεί τις διδασκαλικές καρδιές μας για τη διατήρηση των ιδανικών του εύλογημένου Έθνους μας, πιστεύοντας πάντα στα λόγια του μεγάλου Kriek, με τα όποια άρχισε και με τα όποια θέλω να τελειώσω. «Η Ζωή μορφώνει. Όλοι μορφώνουν όλους...».

1) Περίοδ. «Σχολείο και Ζωή» τ. 3, Μάρτιος 1955, σελ. 105.

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΝΕΑ ΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ R. COUSINET

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Γύρω από την έννοια «νέα αγωγή» ή «νέο σχολείο» έχουν γραφή και έχουν λεχθεί πολλά· έξακολουθητικά δέ λέγονται και γράφονται πολλά. Δέν τὸ θεωρούμε ἀπαραίτητο νά θίξουμε ἐδῶ τί πρέπει νά ἐννοοῦμε, δταν λέμε «νέα αγωγή». Ἐκεῖνο πού μπορεῖ κανένας νά τόνισῃ εἶναι, ὅτι, ἂν καί ἡ κίνησις γύρω ἀπ' τὸ «νέο σχολείο» χρονολογεῖται ἐδῶ καί περισσότερο ἀπὸ τριάντα χρόνια περίπου, κι' ἐνῶ ἔχουν γραφῇ, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, τόσα πολλά, μ' ὅλα ταῦτα τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς «νέας αγωγῆς» λείπει ὀλοκληρωτικά ἀπὸ πάρα πολλά σχολεῖα τῆς πατρίδας μας. Βέβαια αἰτία βασική γιὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτή, μπορεῖ κανένας νά πῇ πῶς εἶναι τὰ διάφορα πολεμικά γεγονότα τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας. Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀλήθεια, ἀλλὰ νομίζουμε, πῶς δέν καλυπτόμαστε πέρα - πέρα μ' αὐτὴν τὴν δικαιολογία. Κι' ἄλλες χώρες πού βρέθηκαν σὲ παρόμοιες σχεδὸν συνθήκες μὲ τίς δικές μας, μόλις πέρασε ἡ ἐποχὴ τῆς πολεμικῆς ἀναταραχῆς, κατέβαλαν προσπάθεια γιὰ νά εὐθυγραμμίσουν τὴν παιδαγωγικὴ τους ἐνέργεια σύμφωνα πρὸς τὴν κοινωνικὴ πρόοδο καί τὰ δεδομένα τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ. Σήμερα σημαντικὴ κίνησις γύρω ἀπ' τὰ θέματα πού ἀφοροῦν τῇ «νέᾳ αγωγῇ» παρουσιάζουν οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, ἡ Ἑλβετία, ἡ Γαλλία, τὸ Βέλγιο καί ἄλλες χώρες.

Στὴν ἐργασία μας αὐτὴ θέλουμε νά παρουσιάσουμε ποιά εἶναι ἡ γνώμη τοῦ φημισμένου Γάλλου διδακτικοῦ R. Cousinet πάνω στὸ ρόλο πού παίζει ὁ δάσκαλος στὸ πλαίσιο τῆς νέας αγωγῆς. Ὁ R. Cousinet θεωρεῖται σήμερα ὁ εἰδικὸς τῆς ἐποχῆς μας, πού ἀσχολεῖται μὲ τὰ ζητήματα καί ἰδιαίτερα μὲ τὰ προβλήματα τῆς νέας αγωγῆς. Εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὰ πολλά συγγράμματά του καί τὰ πολυάριθμα ἄρθρα του στὰ διάφορα περιοδικά. Τὰ ὅσα γράφουμε ἐδῶ εἶναι σταχυολογήματα ἀπὸ μιὰ ἐργασία του, τὴν ὁποία ἔχει δημοσιεύσει στὸ ὄπ' ἀριθ. 36 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «École nouvelle Française» μὲ τίτλο «le rôle du maître». Τὴν ἐργασία του αὐτὴ τὴν χωρίζουμε σὲ τρία μέρη, τὰ ἐξῆς: α) Στὸ ρόλο πού παίζει ὁ δάσκαλος μέσα στὴν τάξη σχετικὰ μὲ τίς ἐρωτήσεις τῶν μαθητῶν, β) στὴ θέση πού πρέπει νά παίρνῃ ὁ δάσκαλος σχετικὰ μὲ τὴν σχολικὴ πειθαρχία καί γ) στὴν ἐπέμβαση τοῦ δασκάλου στὴν ἐργασία τῶν μαθητῶν.

Α' Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

α) Ὁ Δάσκαλος στὸ νέο καί στὸ παλαιὸ σχολεῖο.

Πρὶν προχωρήσῃ κανένας στὴν ἐξέταση τοῦ θέματος, εἶναι ἀνάγκη νά καθορίσῃ τὸ ρόλο πού

ἐπαιζε ὁ δάσκαλος μέσα στὰ πλαίσια τοῦ παλαιοῦ σχολείου καί πῶς τὸν θέλει σήμερα τὸ δάσκαλο τὸ νέο σχολεῖο.

Καθὼς ξαίρουμε, ὁ ρόλος τοῦ δασκάλου συνίστατο στὸ νά διδάσκῃ. Καί σκοπὸς τῆς διδασκαλίας του ἦταν νά παρουσιάξῃ στοὺς μαθητὲς τοῦ μέσα σὲ μιὰ καθωρισμένη ἀπ' τὸ πρόγραμμα διάταξη κάποιον ἀριθμὸ γνώσεων, πού ἔπρεπε διαδοχικὰ νά ἀποκτῶνται καί νά διατηρῶνται ἢ κάμποσες μηχανικὲς ἐργασίες, πού ἔπρεπε οἱ μαθητὲς νά γίνουν ἱκανοὶ νά μάθουν νά τίς ἐκτελοῦν γιὰ νά μποροῦν ἔπειτα νά τίς χρησιμοποιοῦν. Οἱ γνώσεις πού παρουσιάζονταν στοὺς μαθητὲς ἦταν ἱστορικὰ καί γεωγραφικὰ γεγονότα, φυσικοὶ νόμοι κλπ. Ἔτσι οἱ μαθητὲς μάθαιναν ἱστορίαν, γεωγραφίαν, φυσικὴ. Οἱ μηχανικὲς ἐργασίες ἦταν γραμματικοὶ κανόνες, ἀριθμητικὲς πράξεις πού οἱ μαθητὲς τίς μάθαιναν νά τίς χρησιμοποιοῦν ὀρθὰ ἀπομιμούμενοι κατὰ τὸ πλεῖστο τὸ δάσκαλο. Ὁ δάσκαλος γιὰ νά ἀναπτύξῃ πιὸ καλὰ τὴν προσπάθειαν τῶν μαθητῶν μεταχειριζόταν ἀρχικὰ τὴν προσωπικὴ του ἐπιρροή, τρόπους πού τοῦ εἶχαν διδαχθῇ κατὰ τὴ διδασκαλικὴ του προπαρασκευὴ καί ὅσα τοῦ εἶχε διδάξῃ στὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἢ ἐμπειρία του. Τέλος μεταχειριζόταν ἕνα σύστημα πειθαρχίας. Οἱ καθ'αυτὸ παιδαγωγικὲς ἐνέργειες ἦταν, γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν γνώσεων: ἡ ἐρώτησις καί ἡ ἀφήγησις τοῦ μαθήματος καί γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν μηχανικῶν ἐνέργειων οἱ προφορικὲς καί οἱ γραπτὲς ἀσκήσεις. Ἡ διδ(λ)ία δέν ἔδινε καμμιά σημασία στὸ ἂν οἱ μαθητὲς μποροῦσαν νά ἀκολουθήσουν καθὼς ἔπρεπε, δηλαδὴ ἂν ὁ δάσκαλος περνώντας ἀναγκαστικὰ σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα, ἀπὸ τὴ μιὰ γνώση στὴν ἄλλη κι' ἀπὸ τὸν ἕνα μηχανισμό στὸν ἄλλο, μποροῦσε νά συνεπάρῃ, νά παρασύρῃ μαζύ του στίς τέτοιες ἐνέργειες καί τοὺς μαθητὰς του. Ἔτσι ἡ ἐργασία του κατανόουσε κενὴ καί αὐθαίρετη. Τὰ παιδαγωγικὰ μέσα (ἐρώτησις, διήγησις τοῦ μαθήματος, ἀσκήσεις) ἀπέβλεπαν σὲ διπλὸ σκοπὸ: ἀπ' τὴν μιὰ μεριὰ ἐπέτρεπαν στοὺς μαθητὲς νά ἀποκτοῦν τίς γνώσεις καί νά γνωρίζουν τοὺς μηχανισμούς, πού εἶπαμε πιὸ πάνω, καί ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ἔδιναν τὴν εὐχέρεια στὸ δάσκαλο νά ἐλέγχῃ ἂν ἔχουν ἀποκτηθῇ σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ οἱ ἰδέες αὐτές (γνώσεις) καί ἂν ἤξαιραν καλὰ τοὺς μηχανισμούς, γιὰ νά περάσουν διαδοχικὰ σὲ ἄλλες γνώσεις ἢ σὲ ἄλλους μηχανισμούς, σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμά, δηλαδὴ νά περάσουν σὲ ἀκόλουθο μάθημα.

Κατὰ τὴν διάρκεια ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας καί μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς τῆς ἐργασίας (ἐκθεσιῶν, ἐξήγησις τῶν μηχανισμῶν, ἐρωτήσεις, ἐλεγχὸ καί διόρθωσις τῶν ἀσκήσεων κλπ.) ὁ δά-

σκαλος έπρεπε νά παίξει καί κάποιον άλλο ρόλο, δηλ. έπρεπε νά άσκηή πάνω στους μαθητές του καί κάποια μορφωτική ένέργεια, ή όποία είχε σαν αποτέλεσμα νά τους κάνη νά γίνουν άλλοι, διαφορετικοί άπ' ό,τι ήταν, ταυτόχρονα δέ νά παρουσιάζονται βελτιωμένοι πνευματικά καί ήθικά.

Εύκολα όμως μπορούμε τώρα νά ρωτήσουμε: Μέσα στό πνεύμα καί στό πλαίσιο της νέας άγωγής ό δάσκαλος δέν πρέπει νά έκτελθ τις παραπάνω ένέργειες; Κατά την άποψη του Cousinet μέσα στό πλαίσιο της νέας άγωγής ό ρόλος τοῦ δασκάλου διαφέρει σημαντικά άπ' τά παραπάνω. Κατά βασικό κανόνα ό δάσκαλος μέσα στό νέο αυτό πλαίσιο πρέπει νά διατελθ σέ τέτοια κατάσταση, ώστε νά βρίσκεται πάντοτε στην διάθεση των μαθητών του. Αυτή ή άποτελεσματική παρουσία τοῦ δασκάλου ικανοποιεί σπουδαίες καί βαθιές άνάγκες τοῦ παιδιοῦ.

β) 'Ο Δάσκαλος στην παντοτινή διάθεση των μαθητών.

Πρέπει, είπαμε, ό δάσκαλος νά είναι στην διάθεση των μαθητών του· έτοιμος νά άπαντάη στις έρωτήσεις των, όταν αυτοί αισθάνονται την άνάγκη γιά την βοήθειά του.

"Ας έχουμε πάντοτε στό νοῦ μας, ότι μέσα στό πνεύμα της νέας άγωγής δέν είναι μόνο ό δάσκαλος πού διδάσκει, αλλά είναι καί αυτά τά ίδια τά παιδιά πού διδάσκονται. Καί έπειδή τά παιδιά στην πραγματικότητα δέν μπορούν νά τό κάνουν αυτό μόνα των, έχουν άνάγκη νά βρίσκεται ό δάσκαλος παντοτινά στην διάθεσή τους. Αυτή δέ ή διάθεση, ή προσφορά τοῦ δασκάλου, πρέπει νά είναι λογική, άρκετή καί φιλόστοργη. Πρέπει τά παιδιά νά ζούν σέ μιá άτμόσφαιρα συναισθηματικότητας. Έχουν άνάγκη νά νοιώθουν, ότι ό δάσκαλός τους αισθάνεται κάποια συμπάθεια γι' αυτά. "Όταν θέτουν κάποιο έρώτημα ή προκαλούν τη βοήθειά του, έχουν άνάγκη νά νοιώσουν, ότι ό δάσκαλος θά άπαντήση στην έρώτησή τους αυτή ή θά δώση την βοήθειά του, όχι όπως κάποιος πού θέλει νά άπαλλαγθ από κάποια άγγαια, αλλά σαν έναν πού εύχαριστείται νά δώση βοήθεια σέ κείνον, στόν όποιον ή βοήθεια αυτή είναι άναγκαία. Κάθε άπάντηση λοιπόν σέ μιá έρώτηση των παιδιών πρέπει νά γίνεται μ' έναν τόνο άγαπητό καί συμπαθητικό. Είναι αυτόνοήτο, ότι αυτή ή άπάντηση πρέπει νά γίνεται καί μέ πραγματική εύγένεια, πού θά άποτελθ τό πρώτο παράδειγμα γιά τους μαθητές.

Δέν έχει θέση ό φόβος, όπως συνέβαινε άλλη φορά καί όπως συμβαίνει καί σήμερα πολλές φορές. Τέτοιος φόβος ιδιαίτερα προκύπτει κατά την μέθοδο της διδασκαλίας πού γίνεται μέ συζήτηση, όπου οι έρωτήσεις των μαθητών καί μάλιστα των πιό μικρών είναι καί πολλές καί περιττές. Τέτοιο πρδγμα συμβαίνει όμως μόνο, όταν τά παιδιά παραμένουν άεργα ή άσχολούνται σέ μιá άσήμαντη προσπάθεια.

Η έμπειρία όμως δείχνει τό αντίθετο, πρό πάντων στην ήλικία όπου μπορεί κανέναν νά μεταχειρίζεται την όμαδική έργασία. Στην περίπτωση αυτή τά παιδιά θέτουν λίγες έρωτήσεις στό δάσκαλο καί δέν ζητούν τη βοήθειά του παρά μόνο τότε, όταν ή βοήθειά του αυτή τους είναι πραγματικά άναγκαία καί σέ πολύ προσδιωρισμένα σημεία.

γ) Η άπάντηση στις έρωτήσεις των μαθητών.

'Ο δάσκαλος πρέπει νά άπαντάη στις έρωτήσεις των μαθητών μέ σύνεση καί εύστοχία, δηλαδή νά δίνη μέ άκρίβεια την πληροφορία, άπ' την όποία έχουν αυτοί άνάγκη. Ένα τέτοιο πρδγμα είναι πολύ δύσκολο καί πολλές φορές άδύνατο νά γίνη μέ την παλαιά διδακτική. 'Ο δάσκαλος πού θέλει νά διδάξη μέσα στό πλαίσιο αυτής της παλαιάς διδακτικής προσπαθει πολύ—όπως τόν έχουν διδάξει καί όπως τόν συμβουλεύει ή πείρα του—νά προσαρμόζη τη διδασκαλία του πρός τά παιδιά πού διδάσκει. Αυτή όμως ή άνάγκη της προσαρμογής δείχνει εύθύς άπό την άρχή, ότι οι γνώσεις καί οι μηχανισμοί, άπ' τους όποιους ή διδασκαλία αυτή άποτελείται, είναι πράγματα ξένα πρός τό πνεύμα των παιδιών. Για τό λόγο αυτό πρέπει ό δάσκαλος νά ζητά καί νά βρίσκη μέσα γιά νά παρουσιάζη αυτά μέ τέτοιο τρόπο, ώστε νά πάψουν τά παιδιά νά είναι τόσο πολύ ξένα πρός αυτά. "Αλλως τε ή προσαρμογή αυτή γίνεται μέ κάποιον δισταγμό καί μέ τρόπο συνηματικό.

Τέλος ή προσαρμογή αυτή είναι καμωμένη γιά τόν περίφημο μέσο τύπο μαθητοῦ, ό όποιος καθώς τό ξαίρουμε, είναι ένα πρδγμα φανταστικό, τόσο πολύ φανταστικό, ώστε πολύ συχνά τοποθετεί την δλη διδασκαλία του ό δάσκαλος λίγο πιό κάτω άπ' τους καλούς μαθητές καί λίγο πιό πάνω άπ' τους όχι καλούς μαθητές. Άκριβώς δέ αυτός ό ψεύτικος χαρακτήρας καί ή τεχνητή προσαρμογή της διδλίας ύποχρεώνουν τό δάσκαλο μέσα σ' αυτό όλο τό σύστημα του τό διδακτικό (διηγήσεις, έρωτήσεις, έπαναλήψεις) νά βάζη τό μαθητή νά άναπαράγη τις δοσμένες έξηγήσεις άπ' αυτόν τόν ίδιο γιά νά τις έχη έτοιμες γιά την ήμέρα των εξετάσεων, οι όποιες όμως δέν μας δίνουν καθόλου την έγγύηση γιά μιá πραγματική κατανόηση.

δ) Οι έρωτήσεις καί ό έλεγχος της έργασίας.

Χωρίς καμιά άμφιβολία μπορεί κανέναν νά πη, ότι μέσα σ' όλη αυτή την έργασία, ή έρώτηση πού κάνει ό δάσκαλος έπιτρέπει σ' αυτόν νά έλέγχη την έργασία των μαθητών του, νά βλέπη άν αυτοί μπορούν νά τόν παρακολουθούν πραγματικά καί άκόμα, άφοῦ έχουν μάθει μερικές γνώσεις καί μερικές μηχανικές πράξεις, άν είναι δυνατό, νά τους όδηγή νά συνεχίζουν νά μαθαίνουν τις έπόμενες γνώσεις καί τους έπόμενους μηχανισμούς. "Αλλά έδώ όπως ή προσαρμογή, έτσι καί ό έλεγχος, είναι

ψεύτικος. Και τοῦτο, γιατί στίς πιά πολλές περιπτώσεις, ἡ ἐρώτηση ἀναφέρεται στήν ἀπόκτηση τοῦ παλαιοῦ καί ὄχι στήν ἱκανότητα γιά τήν ἀπόκτηση τοῦ νέου, πράγμα πολύ σημαντικό. Ἐκτός ὅμως ἀπ' αὐτό, ὁ ἔλεγχος μέ τήν ἐρώτηση δέν μπορεῖ νά νάει καί τόσο ἀποτελεσματικός, γιατί γίνεται μέ ἕνα τρόπο περιεκτικό καί ἀνεπαρκῆ. Κατά τὰ διαλαμβανόμενα στήν νενική διδακτική, ὁ δάσκαλος πρέπει νά μὴν ἀρχίζει ἕνα νέο κεφάλαιο τῆς διδασκαλίας του (γνώσεις καί μηχανισμούς), ἂν δέν βεβαιωθῇ ἀπ' τίς ἐρωτήσεις πού θά κάνει, ὅτι ὅλοι οἱ μαθητές του κατέχουν καλὰ τὰ παλαιὰ κεφάλαια, ὅτι αὐτά τὰ κεφάλαια εἶναι καθῶς πρέπει ἀφομοιωμένα ἀπ' αὐτούς· πρέπει νά βεβαιωθῇ ὅτι τὰ ἔχουν μάθει καλὰ καί ἔχουν συγκρατήσῃ ὅτι ἔπρεπε νά συγκρατήσουν, ἔχουν νοιώσει καλὰ ὅτι ἔπρεπε νά νοιώσουν. Τό πρᾶγμα ὅμως αὐτό εἶναι ἀδύνατο ἀπό ἑλλειψη χρόνου καί ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν παιδιῶν. Γιά τοῦτο ὁ δάσκαλος περιορίζεται μέ τό νά κάνει μερικές βολιδοσκοπήσεις γιά νάχη τῇ συνειδήσῃ του ἀναπαυμένη, πρὶν ἐξακολουθήσῃ τῇ σταθερῇ διδακτικῇ πορείᾳ, στήν ὁποία τόν ὁδηγεῖ τό πρόγραμμα. Καί ἐπειδὴ ὁ δάσκαλος εἶναι ὑποχρεωμένος νά κανονίζει, ὥστε ἡ τάξη του νά προχωρῇ σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα αὐτό, γι' αὐτό πολύ συχνά ὑποχωρεῖ—εἶναι ἄλλως τε αὐτό πολύ δικαιολογημένο—καί τείνει νά ρωτᾷ μόνο τοὺς καλοὺς μαθητές του, καί νά ἱκανοποιῇται μόνο ἀπ' τίς καλές ἀπαντήσεις, δηλαδή ἀπ' αὐτές πού τοῦ δίνουν τήν ἐγγύηση μέ ψεύτικο τρόπο, ὅτι μπορεῖ νά συνεχίσῃ τῇ διδ(δ)λία του. Τόση δὲ ἔκταση παίρνει τό ζήτημα αὐτό, ὥστε καταντάει νά γίνεται ἡ ἐρώτηση μέ κάποιον παράδοξο τρόπο μιά βοήθεια στό δάσκαλο ἀπό μερικοὺς μόνο μαθητές καί ὄχι ἕνα μέσο γιά νά ἀποβῇ ἡ διδασκαλία του σέ ὅλους ἐπιτυχῆς. Καί τοῦτο, γιατί ὁ ἔλεγχος δέν μπορεῖ νά γίνεται μέ τήν ἐρώτηση πού θέτει ὁ δάσκαλος, ἀλλὰ μέ τίς ἐρωτήσεις πού προβάλλουν τὰ παιδιά. Ἡ ἀπάντηση στήν ἐρώτηση τοῦ δασκάλου—ὅλοι οἱ δάσκαλοι τό ξαίρουμε καλὰ αὐτό—δέν μπορεῖ νά νάει τίποτε ἄλλο, παρὰ μιά ἀναπαραγωγή ἀπομνημόνευσης, πού μπορεῖ καί νά μὴν διαρκῇ γιά πολὺν χρόνο. Γιά τοῦτο στίς περισσότερες περιπτώσεις μιά μικρὴ ἐγγύηση παρουσιάζει γιά κάποια ὠφέλεια. Δέν μπορεῖ νά θεωρηθῇ αὐτὴ πάντοτε ἀπόδειξη, ὅτι ἔχει κατανοηθῇ καλὰ κάποιο ζήτημα. Τό ἀντίθετο, μιά καλὴ καί σωστὴ ἐρώτηση πού προβάλλεται ἀπ' τοὺς μαθητές κατά τῇ διάρκειᾳ κάποιας ἐργασίας, ἐπιτρέπει στό δάσκαλο νά ἐλέγξῃ πραγματικά τήν πνευματικὴ τῶν κατάσταση, σχετικὰ μέ τήν ἐργασία αὐτή. Γιά νά νάει σωστὴ μιά ἀπάντηση σέ μιά ἐρώτηση, ἀρκεῖ αὐτὴ νά νάει ἀκριβῆς, δηλαδή ὁ μαθητής πού ρωτιέται νά κατασκευάζῃ τήν ἀπάντηση πού πρέπει νά δοθῇ στήν ἐρώτηση· χωρὶς αὐτό δέν μπορεῖ ὁ δάσκαλος νά νάει βέβαιος, ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ πραγματικὴ πνευματικὴ ἐργασία πού νά

συνοδεύῃ τήν ἀπομνημόνευση αὐτή. Τό ἀντίθετο μπορεῖ νά ἐγκαταλειφθῇ ἡ ἐρώτηση πού πληροφορεῖ τό δάσκαλο ὄχι γιά τήν ἐφαρμογὴ τῆς ἐργασίας πάνω στό μαθητή, ἀλλὰ γιά τήν προσαρμογὴ τοῦ μαθητοῦ πάνω στήν ἐργασία, τήν ὁποία ἔχει διαλέξει. Μιά ὀρθὴ ἀπάντηση μπορεῖ νά μὴν εἶναι οὔτε πνευματώδης, οὔτε ἡλιθία. Ἀρκεῖ μόνο αὐτὴ νά νάει σωστὴ. Μιά ἐρώτηση πάντα εἶναι πνευματώδης ἢ ἀνόητη ἢ καί ἀνάμεσα ἀπ' τὰ δύο. Σέ κάθε περίπτωση ὅμως αὐτὴ δίνει πληροφορίες σ' αὐτόν, πρὸς τόν ὁποῖον ἀπευθύνεται αὐτὴ καί τοῦ ὑπαγορεύει τήν ἀπάντησή της.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ δασκάλου πρέπει καί μπορεῖ νά εἶναι ξεκάθαρη, γιατί αὐτὴ δέν ὑπαγορεύεται οὔτε ἀπὸ κάποιο πρόγραμμα, οὔτε καί ἀπὸ κάποια διδακτικὴ φροντίδα, οὔτε ἀπὸ κάθε τι πού ἀποτελεῖ τίς διδακτικὲς ἀσχολίες, οὔτε λοιπὸν ἀπὸ τίς ἀνάγκες του γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλ' ἀπὸ τίς τωρινὲς ἀτομικὲς ἀνάγκες τοῦ μαθητοῦ, πού ἀπευθύνει τήν ἐρώτηση. Ἡ εἶναι λοιπὸν ἡ ἐρώτηση κατάλληλη, ἢ εἶναι αὐτὴ αὐθαίρετη. Ἄν εἶναι αὐθαίρετη—πράγμα πού δέν συμβαίνει ποτὲ μέ τήν ὁμαδικὴ ἐργασία—ὁ δάσκαλος δέν ἐξετάζει αὐτὴν τὴν αὐθαίρεσιν σέ σχέση μέ τήν ὀρθὴ ἐρώτηση, ὅπως τό κάνει, ὅταν αὐτὸς ἐρωτᾷ. Ζητᾷ τὴν αἰτία καί τὴ σημασία καί θέλει νά θεραπεύσῃ τό κακό γιά τό ὁποῖο μπορεῖ νά μὴ εἶναι ἡ ἐρώτηση αὐτὴ τίποτε ἄλλο, παρὰ μιά σύμπτωση. Ἄν ἡ ἐρώτηση εἶναι ὀρθή, ἂν αὐτὴ κατά συνέπεια δείχνῃ ὅτι ὁ μαθητής ἔχει ἀνάγκη, ὄχι πέρα—πέρα ἀπὸ μιά διδ(δ)λία, ἀλλ' ἀπὸ μιά σωστὴ πληροφορία πάνω σέ κάποιο σημεῖο, ὅπου σκοντάφτει καί δέν μπορεῖ νά ἐξακολουθήσῃ τήν προσπάθειά του, τότε τὴν πληροφορία πρέπει νά τῇ δῇ ὁ δάσκαλος καί ὄχι ἄλλος. Σέ μιά συγκεκριμένη ἐρώτηση πρέπει νά δίνεται καί συγκεκριμένη ἀπάντηση. Θά νομίζῃ κάποτε, ὑποταγμένος σέ παλιὲς τοῦ διδακτικὲς συνήθειες, ὅτι ἡ ἐρώτηση παρέχει τὴν εὐκαιρία γιά μιά πιά σύνθετη ἐργασία, πού ξεχειλίζει ἔτσι τὰ ὅρια καί τὰ ξεπερνάει. Ἄς προφυλάσσεται ἐδῶ. Δέν εἶναι αὐτὸς στή νέα αγωγή ὁ ρόλος τοῦ δασκάλου. Νά περιμένῃ ὥστε νά θέτῃ ὁ μαθητής ἄλλες ἐρωτήσεις ἢ νά κάμῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος τίς διαπιστώσεις του. Σ' ἕναν πού ζητᾷ νά τόν ὁδηγήσουν σ' ἕνα δρόμο μιάς πόλης, τοῦ δίνουν τὴν ὁδηγία, ἀλλὰ δέν τοῦ περιγράφουν τὴν πόλη. Ἡ πόλη θά γίνῃ γνωστὴ σ' αὐτόν, ὅταν γνωρίσῃ πρῶτα τοὺς δρόμους.

Ἐτσι ἀρχικὰ παύει αὐτὴ ἡ μοναδικὴ κατάσταση τῆς ἐρώτησης πού ἀπευθύνεται ἀπ' ἐκεῖνον πού ξαίρει σέ κείνους πού δέν ξαίρουν· πράγμα πού ὑπῆρξε συχνὰ ἡ αἰτία τοῦ ψιττακισμοῦ τῶν μαθητῶν. Συνταρακτικὴ κατάσταση γιά τὰ πολὺ μικρὰ παιδιά, σάστισμα πολλὰς φορὲς, πού προσδιορίζει σέ πολλοὺς τὴν ἐπιφανειακὴ ἐντύπωση, ὅτι ἡ ἀπάντηση δέν ἔχει ἄλλη ἀξία, παρὰ γιά νά γραφῇ ἕνας βαθμὸς στό μαθητὴ καί νά ἐπιτραπῇ στό δάσκαλο νά ἐξακολουθήσῃ τῇ διδασκαλίᾳ. Ἐτσι ρωτώντας

ο δάσκαλος δέν σκέπτεται καθόλου ή σκέπτεται πολύ λίγο στην έρώτηση. 'Ο ένας σκέπτεται για τὸ πρόγραμμά του καί ὁ ἄλλος για τὸ βαθμό του. Γι' αὐτό ὁ μαθητής χρησιμοποιεῖ ὅλα τὰ μέσα για νά πάρη ἕνα καλὸ βαθμό. Για νά πετύχη δὲ ὁ δάσκαλος καλὲς ἀπαντήσεις, μεταχειρίζεται ὅλα τὰ τεχνάσματα, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὸ βασικὸ εἶναι νά ρωτᾷ τοὺς καλοὺς μαθητές.

Ἡ έρώτηση τοῦ μαθητοῦ, τέλος, εἶναι πού πληροφορεῖ τὸ δάσκαλο καί τὸν πληροφορεῖ μὲ ἀκρίβεια. Εἶναι πολὺ μεγάλης σημασίας, ὅπως τὸ ἔχουμε πῆ, νά ξαίρη ὁ δάσκαλος τὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ μαθητοῦ για νά μπορῇ νά εἶναι στή διάθεσή του πάντοτε, ὥστε νά τοῦ εἶναι ἀληθινά ὠφέλιμος.

ε) Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν καί οἱ ἐρωτήσεις.

Ἡ έρώτηση τέλος τοῦ μαθητοῦ φανερώνει τὸ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖο ἔχει αὐτὸς για τὴν ἐργασία του, ἐνῶ ἡ ἀπάντηση πού δίνει, ὅταν ρωτᾷ ὁ δάσκαλος, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνας καθρέφτης ξαναστέλλοντας στὸ δάσκαλο τὴν εἰκόνα τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖο ἔχει αὐτός ὁ ἴδιος (ὁ δάσκαλος) ὅταν κἀνὴ τὴν έρώτησή του ἢ ἐκείνου, τὸ ὁποῖο στήν πραγματικότητα θέλει νά διεγείρῃ.

Φανερώνεται πραγματικά ποῖος εἶναι ὁ μαθητής ἀπ' τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖο δείχνει κατὰ τὴν ἐργασία του, ὅταν προσπαθῇ νά τὴν παρακολουθήσῃ πὺ καλὰ καί νά τὴν ἐκτελέσῃ μὲ ἀκρίβεια ὑπερνικώντας τίς δυσκολίες. "Ὅταν δὲ δέν τὸ κατορθῶνῃ μόνος του, ζητάει τὴν ἀναγκαία βοήθεια. 'Ο μαθητής πού ἀπαντᾷ ὀρθὰ στίς ἐρωτήσεις, πού τοῦ ἀπευθύνει ὁ δάσκαλος, μπορεῖ νά ἐνδιαφέρεται μόνον για τὴν κρίση τοῦ δασκάλου ὡς πρὸς τὸ βαθμὸ πού θά πετύχῃ. Μπορεῖ κάποτε νά συμβῇ, ἀλλὰ μᾶλλον δέν συμβαίνει, ὥστε ὁ μαθητής νά ἐνδιαφερθῇ για τὴν συνέχεια αὐτῶν τῶν ἐρωτήσεων καί τῶν ἀπαντήσεων. Δέν εἶναι βέβαια καί μ' αὐτό ἕνας καλὸς μαθητής. 'Ο μαθητής πού ρωτᾷ πολὺ αὐτὸς βέβαια εἶναι καλὸς μαθητής.

Ἐδῶ γεννιέται εὐλογα τὸ ἐρώτημα. Καί ὁ μαθητής πού δέν ρωτᾷ καθόλου;

Μέσα σ'τὰ πλαίσια τῆς νέας ἀγωγῆς εἶναι σπάνια ἡ περίπτωσις τοῦ μαθητοῦ πού καθόλου δέν ρωτᾷ. "Ὅταν ἕνας μαθητής δέν ἀπευθύνῃ ποτὲ ἐρωτήσεις στὸ δάσκαλο, αὐτὸ στήν πραγματικότητα συμβαίνει, γιατί ἔχει τὸ φόβο, ὅτι ὁ δάσκαλος δέν θά τοῦ ἀπαντήσῃ. Καθὼς μᾶς δείχνει λοιπὸν ἡ καθημερινὴ πείρα, ἕνα τέτοιο πρᾶγμα δέν μπορεῖ νά συμβῇ. Μπορεῖ νάχῃ τὸ φόβο, ὅτι δέν μπορεῖ νά διατυπώσῃ καλὰ τὴν ἐρώτησή του ἀλλ' ὅμως πρέπει νά ξαίρη καλὰ, ὅτι ὁ δάσκαλος θά τὸν βοηθήσῃ νά τὴ διατυπώσῃ.

Τέλος ὁ δάσκαλος μπορεῖ νά ἐπέμβῃ, ὅταν εἶναι ἀνάγκη στήν περίπτωσις πού ὁ μαθητής δέν μπορεῖ νά δείξῃ κάποιο ἐνδιαφέρον στήν ἐργασία πού αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔχει διαλέξει, ἂν

καί αὐτὸ στήν πραγματικότητα δέν μπορεῖ νά συμβῇ σὲ ὁμαδικὴ ἐργασία, ἐννοεῖται βέβαια, ὅταν πρόκειται για ἐλεύθερη ὁμαδικὴ ἐργασία.

Για νά συμπληρώσουμε αὐτὸ πού θέλαμε νά ποῦμε, ὅταν τονίσουμε, ὅτι ὁ δάσκαλος πρέπει ἀρχικὰ νά βρίσκεται στή διάθεση τῶν μαθητῶν, προσθέτουμε καί αὐτά: 'Ο δάσκαλος πρέπει νά ξαίρη τοὺς μαθητές του για νά μπορέσῃ νά τεθῇ στή διάθεσή τους, ἀλλοιῶς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καταντάει μιὰ λέξη χωρὶς περιεχόμενο. Ἐδῶ ὡς θυμόμαστε ὅσα διαλαμβάνονται στὸ 9ο κεφάλαιο τοῦ F. Chatelain⁽¹⁾ «νά δίνεται στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ μέτρα του»⁽²⁾. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἐπειδὴ ὁ δάσκαλος δέν ἔχει πιά νά διδάξῃ ὁμαδικὰ ἕνα πλῆθος ἀδιάκριτο, πρέπει καί μπορεῖ νά γίνεται ὁ δάσκαλος ψυχολόγος καθηγητής. Δέν πρέπει μόνον νά παρευρίσκονται οἱ μαθητές, πού μὲ πολὺ ἢ λίγο ἐνδιαφέρον ἢ καί καμμιά φορά — τὸ παραδεχόμεστε αὐτό — μὲ θαυμασμό παρατηροῦν ὅτι κἀνὴ ὁ δάσκαλος (γιατί αὐτὸς ἢ ἐκθέτει, ἢ ἐξηγεῖ, ἀποδεικνύει, ἐπαναλαμβάνει κλπ.), ἀλλὰ κατὰ κύριο λόγο ὁ δάσκαλος νά παρατηρῇ πῶς δουλεύουν οἱ μαθητές του, ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ξεχωριστά. Βλέποντάς τους νά δουλεύουν τοὺς γνωρίζει, γνωρίζει τὸν καθένα ἀπ' αὐτοὺς στὰ «μέτρα του», μὲ τὸ χαρακτηριστὸν του, τίς ἰδιότητές του, τίς ἰκανότητες, τίς δυσκολίες του. Ἐτσι ἡ ἀπάντηση τοῦ δασκάλου σὲ μιὰ ἐρώτηση πού τοῦ προβάλλεται καί ἡ ὁποία θά ἀναφέρεται στὸ θέμα πού διαπραγματεύεται καί στή φύσιν τῆς ἐργασίας, τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ξεχείλισμα, πρέπει νά λαβαίνει ὑπ' ὄψιν του, εὐκαιρικά, τὸ μαθητὴ πού προβάλλει τὴν ἐρώτηση καί τὰ ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικά του. Καί θά μπορῇ νά φθάσῃ σ' αὐτὸ ὁ δάσκαλος καί θάναί βέβαιος για κάθε τι πού πράττει (για νά μὴ ἐνεργῇ ἀδέξια), ὅταν φθάσῃ στὸ σημεῖο νά ξαίρη καλὰ τοὺς μαθητές του. Ἐτσι θά προλαμβάνῃ μιὰ ἐρώτηση πού περίμενε τὴν ἐπέμβαση αὐτῇ για νά μορφοποιηθῇ.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό ὁ δάσκαλος τῆς νέας ἀγωγῆς δίνει στοὺς μαθητές του τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφάλειας, τοὺς στηρίζει σὲ στερεὸ ἔδαφος, γιατί βρίσκεται σταθερὰ στή διάθεσή τους για νά τοὺς βοηθήσῃ στὸ ἔργο τους, ἀκριβῶς στή στάθμη καί στὸ κάθε μέτρο πού ἔχουν ἀνάγκη νά βοηθηθοῦν. Ἐτσι δέν προχωρεῖ οὔτε πέρα ἀπ' τὸ κανονικὸ αὐτὸ μέτρο, ἀλλὰ οὔτε καί ὑπολείπεται ἀπ' αὐτό. 'Ο δάσκαλος τῆς νέας ἀγωγῆς εἶναι πάντοτε πρόθυμος.

(Συνεχίζεται)

1) «Les principes de l' éducation nouvelle». Παρισιακὸ «l' école nouvelle française» ἀριθ. 1 Ὀκτώβριος 1951.

2) Περισσότερα για τὸ θέμα αὐτὸ διαλαμβάνονται στὰ συγγράμματα: «L' école sur mesure». Ed. Claparède καί «L' école sur mesure à la mesure du maître» Ad. Ferrière.

Α. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ, Δημῶλου Δημαριοῦ Α' Ἀρτης

ΑΙ ΣΙΩΠΗΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν ἔχουν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ὄχι τὴν ἀπλὴν ἀπασχόλησιν αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν αὐτενεργὸν ἐργασίαν καὶ ἐμπέδωσιν τῆς ὕλης τῶν μαθημάτων τοῦ σχολείου. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προάγουν τὴν δούλησιν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ἐπιτυγχάνουν τὴν εὐχάριστον, ἀλλὰ καὶ δημιουργικὴν των δράσιν. Οὕτω σιωπηραὶ ἐργασίαι ἀνευ σκοποῦ ἀποτελοῦν ἀνιερὰν καταπόνησιν τῶν μαθητῶν καὶ δυσάρεστον φόρτον ἐργασίας αὐτῶν. Σιωπηραὶ δὲ ἐργασίαι μὲ σκοπὸν καὶ σχέδιον γινόμεναι εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ διδασκικὸν καὶ μορφωτικὸν ἔργον τοῦ σχολείου. Ὅμως ἡ θεωρητικὴ ἐξέτασις τοῦ θέματος τοῦτου δὲν παρουσίασεν, μέχρι σήμερον, καὶ τὴν ἀντίστοιχον ἐφαρμογὴν πορισμάτων πρὸς ἀφύπνισιν τῆς δημιουργικῆς ὁρμῆς τῶν παιδιῶν καὶ καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ὅλοι αἱ μορφαὶ σιωπηρῶν ἐργασιῶν παρουσιάζουν, μέχρι σήμερον, τὸν χαρακτήρα προβλήματος. Ἀλλ' ἐνέχει θεμελιώδη σπουδαιότητα ἡ προβολὴ ἀποριῶν τοῦ μαθητοῦ ἐκ τῆς αὐτομορφώσεως καὶ τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ, ἐν σχέσει πρὸς τὸ καθ' ὑπόδειξιν πρόβλημα τοῦ ἐνηλίκου ἐκπαιδευτοῦ. Ἐκτὸς τοῦτου αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀσκήσεις καὶ προβλήματα· πρέπει νὰ εἶναι αὐτοέρευνα, αὐτοσυναναστροφή ἀντικειμένων, παρατήρησις, συναίσθημα καὶ δημιουργικότης τοῦ μαθητοῦ. Ἡ ἀνάγκη αὐτενεργείας, ὡς διδασκικὴ καὶ μορφωτικὴ ἀνάγκη, θεραπευομένη ὑπὸ ἐργασιῶν σιωπηρῶν, ἐπιβάλλεται νὰ βασίζεται ἐπὶ τῶν ἐπιδιώξεων καὶ τῆς μορφῆς ἐκάστου μαθήματος, νὰ σχετίζεται μὲ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς διδασκικῆς ἐνότητος, νὰ πηγάζῃ ἐκ τῶν συνθηκῶν παραμονῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον ἢ τὸ σπίτι, νὰ κανονίζῃ τὸν ρυθμὸν τῆς διδασκικῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου καὶ ν' ἀναπτύσῃ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ ψυχολογικὴν ἀξιολόγησιν τῆς ἐργασίας. Ἡ πραγματικότης αὐτὴ μὲ ἡνάγκασεν εἰς συστηματοποίησιν τῶν σιωπηρῶν, τῶν μαθητῶν μου, ἐργασιῶν εἰς ἰδιαίτερα τετράδια σιωπηρῶν ἐργασιῶν, συνταχθέντα συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα τῆς νέας ψυχολογίας καὶ τὰς διδασκικὰς ἀρχὰς τοῦ Νέου Σχολείου. Ἡ χρῆσις δὲ, ἀπὸ διέτις, τοιούτων τετραδίων εἶχεν ἄριστα ἀποτελέσματα διὰ τὸ σχολεῖόν μου. Διὰ τοῦτο εὐχαρίστως παραθέτω ἀντίγραφον διὰ τὸ μάθημα τῆς Ἀναγνώσεως καὶ τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας.

ΑΝΑΓΝΩΣΗ

1) Ἐργασίαι πρώτης ἡμέρας—Προεργασία.

- α) Τὸ μάθημα, ποῦ μᾶς ἔρεσε, θὰ τὸ διαβάσω μὲ τὸ νοῦ μου.
- β) Θὰ διηγηθῶ ὅλο τὸ μάθημα μὲ τὸ νοῦ μου.
- γ) Θὰ γράψω στὸ πρόχειρο τετράδιο προτάσεις μὲ ἀγνώστες λέξεις.
- δ) Θὰ ἐτοιμάσω ἐρωτήσεις γιὰ τίς ἀπορίες μου.
- ε) Θὰ σημειώσω τίς γνώμες μου καὶ τίς ἐντυπώσεις μου.

2) Ἐργασίαι δευτέρας ἡμέρας—Ἐπεξεργασία.

- α) Θὰ διαβάσω μὲ τὸ νοῦ μου τὸ μάθημα, γιὰ νὰ ἰδῶ τὰ πρόσωπα.
- β) Θὰ χαρακτηρίσω τὰ πρόσωπα, ὅπως φαίνονται.
- γ) Θὰ σημειώσω καὶ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν.
- δ) Θὰ βγάλω τὸ διδάγμα τοῦ μαθήματος.
- ε) Θὰ διαβάσω σχετικὰ μὲ τὸ μάθημα διηγήματα, ἱστοριοῦλες, ποιήματα, μύθους καὶ μὲ δ,τι ἀκουσα σχετικὸ θὰ ἐτοιμάσω ἀνακοινώσεις.
- στ) Θὰ γράψω τίς ὥραιες φράσεις στὸ πρόχειρο τετράδιο.

3) Ἐργασίαι τρίτης ἡμέρας—Συνέχεια ἐπεξεργασίας.

- α) Θὰ διαβάσω τὸ μάθημα, ὅπως μιλάει ὁ συγγραφέας.
- β) Θὰ διηγηθῶ τὸ μάθημα, ὅπως μιλάω ἐγώ.
- γ) Θὰ μιλήσω γιὰ τὸ ἔργο καὶ γιὰ τὸ συγγραφέα.
- δ) Θὰ γράψω τὴν περίληψιν τοῦ μαθήματος.
- ε) Θ' ἀντιγράψω τίς ὥραιες φράσεις στὸ τετράδιο ἀντιγραφῆς καὶ τίς ἀγνώστες λέξεις στὸ τετράδιο ἀγνώστων λέξεων. Θὰ σημειώσω ἀπορίες γραμματικῆς.
- στ) Θὰ κάμω προτάσεις μὲ τίς ἀγνώστες λέξεις.

4) Ἐργασίαι τετάρτης ἡμέρας—Ἀξιοποίησις τῆς κτηθείσης γνώσεως.

- α) Μὲ τὴ βοήθειαν τοῦ δασκάλου θὰ γράψω ἐκθεσοῦλα μὲ ζήτημα σχετικὸ τῆς ζωῆς μας.
- β) Θὰ κάμω ἀναπαράστασιν τοῦ μαθήματος μὲ συμμαθητῆς μου.
- γ) Θὰ ζωγραφίσω καὶ θὰ κάνω μὲ πηλὸ ἢ χαρτὶ δ,τι μοῦ ἀρέσει.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

1) Ἐργασίαι πρώτης ἡμέρας—Προεργασία

- α) Βλέπω στὸ χάρτη, λίγη ὥρα, τὴ χώρα ποῦ θέλω καὶ σημειώνω τὴν ἐντύπωσίν μου.
- β) Γυρίζω μὲ τὸ νοῦ μου πάνω ἀπ' τὴ χώρα καὶ γράφω τὰ μέρη, ποῦ διαβαίνω.
- γ) Γυρίζω μὲ τὸ νοῦ μου πάνω ἀπ' τὴ χώρα καὶ γράφω μὲ τὴ σειρά, ὅπως διαβαίνω, ὄρη, πεδιάδες, ποτάμια, λίμνες.
- δ) Βλέπω τὴν Πατρίδα μου, προσανατολίζομαι καὶ ταξιδεύω στὴ νέα χώρα. Γράφω ὁμοιότητες καὶ διαφορὰς τῆς μὲ τὴν Πατρίδα μου καὶ σημειώνω γνώμες μου γι' αὐτές.
- ε) Σκέπτομαι πῶς γίνεται τὸ κλίμα στὴν Πατρίδα μου καὶ γράφω πῶς γίνεται τὸ κλίμα τῆς χώρας, ποῦ μελετῶ.
- στ) Γυρίζω μὲ τὸ νοῦ μου πάνω στὴ χώρα καὶ γράφω γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τῆς.
- ζ) Ἐτοιμάζω ἐρωτήσεις.

2) Ἐργασίαι δευτέρας ἡμέρας—Ἐπεξεργασία.

- α) Βλέπω τὴ χώρα στὸ χάρτη καὶ σκέπτομαι πῶς ἐγίνε ἀπὸ τὸ Θεό.
- β) Βλέπω τὰ ὄρη καὶ φαντάζομαι τὴν ὁμορφίαν τους καὶ τὴ ζωὴ πάνω σ' αὐτά.
- Βλέπω τὰ ποτάμια, ποῦ κυλοῦν στίς πεδιάδες

ΓΕΩΡΓ. ΧΑΣΙΑΚΟΥ, Διευτ. Δημ. Σχολείου Καλοσκοπής—Φωκίδος

ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΕΠΟΠΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΑΥΤΩΝ

Σήμερα που όλοι μιλούμε για νέο Σχολείο ή Σχολείο Έργασίας, ζητούμε καθημερινώς εποπτικά μέσα διδασκαλίας, για την εφαρμογή των νέων μεθόδων. Και λέμε πάντα, ότι το Ν. Σχολείο φέρει καλύτερα αποτελέσματα, απ' ό,τι έφερε το παλιό, διότι σήμερα ή διδασκαλία του κάθε μαθήματος γίνεται όσο το δυνατόν εποπτικώτερη και ή εμπέδωσις είναι εύκολωτερη. "Ομως για κάθε μάθημα ζητούμε να βρούμε κάποιο εποπτικό μέσο για τη διδασκαλία του και κουραζόμαστε και τσακίζομαστε, χωρίς αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές. Τουτό γίνεται, διότι είναι τόσα πολλά τα μέσα της διδ/λίας, τα όποια θα έχρειάζοντο για το σχολείο μας, ώστε να μη μπορούμε να τα αγοράσωμε, αν υποθέσωμε, ότι όλα αυτά υπάρχουν, έστω και σε χαμηλές τιμές. Σ' αυτό ίσως θα πη κανείς, ότι φταίει και ή Πολιτεία, ή όποια δέν φροντίζει να πλουτίση και το μικρότερο σχολείο με αρκετά εποπτικά μέσα. 'Αλλ' όμως, αναλογιζόμενοι ότι υπάρχουν τόσες άλλες ανάγκες στα σχολεία (διδασκηριακές κ.λ.π.) είναι εύνόητον, ότι δέν πρέπει να τα ζητούμε όλα από την Πολιτεία. Γι' αυτό κάθε δάσκαλος, πιστός στη μεγάλη αποστολή του, θα πρέπει με λίγο κόπο και θέληση, να φροντίση μόνος του για το «νοικοκυριό» του Σχολείου του ή της τάξεώς του. Οι προσπάθειες του καθ' ενός βέβαια δέν θα ώφελήσουν μόνο το Σχολείο, έπειδη θα αποκτήση τουτό εποπτικά μέσα, αλλά και ο ίδιος θα ανακουφισθί, διότι ή διδ/λία του θα είναι ξεκούραστη και αποδοτική.

"Ετσι λοιπόν χωρίς να περιμένωμε την βοήθεια άλλων, ως ξεκινήσουμε για την εξεύρεση των εποπτικών μέσων διδ/λίας. 'Αμέσως παραθέτω μια σειρά από τρόπους και ενέργειες, για

να πλουτίσωμε τα σχολεία μας με εποπτικά μέσα. Πολλούς από τους τρόπους αυτούς επενόησα μόνος μου, διότι ή αγάπη πρὸς το παιδί και ή απόδοσις της διδ/λίας με ώθησαν σε τουτό. "Ισως θα μοι πη κάποιος: Είναι δυνατόν για όλα τα μαθήματα να εξευρεθούν εποπτικά μέσα; 'Απαντώ, πὸς κάθε μάθημα μπορεί να έχη τα δικά του εποπτικά μέσα.

"Ας αρχίσωμε πρώτα από την ανάγνωση, την Ιστορία και τα θρησκευτικά. Τα μαθήματα αυτά συνήθως διδάσκονται με διηγηματική μορφή. 'Επομένως δι' αυτά αρκεί μια καλή διήγηση ζωηρή και παραστατική και ως εποπτικά μέσα μπορούμε να χρησιμοποιήσωμε διάφορες εικόνες από κάρτ - ποστάλ, έφημερίδες κ.λ.π. Πολλές φορές όμως είναι και ή αναπαράσταση ένα σπουδαίο εποπτικό μέσον, εκεί που μπορεί να γίνη. Στην Ιστορία π.χ. μπορούν τα παιδιά να κάνουν χάρτινες βαρκοούλες και καρσάκια και να παραστήσουν σε μια λεκάνη με νερό τη ναυμαχία της Σαλαμίνος. "Η στην ανάγνωση μπορούν τα ίδια παιδιά να υποδυθούν τα διάφορα πρόσωπα των υπάρχόντων διαλόγων, ώστε χωρίς άλλη κούραση να ετοιμάζουν και κάτι για τις σχολικές γιορτές. 'Ακόμη χρησιμοποιούν τα παιδιά και την φαντασία τους για τη νοερή παρατήρηση. Στην πρώτη ανάγνωση μπορούν οι μαθητές να χρησιμοποιούν ξυλαράκια, καρπούς κ.λ.π. για να κατασκευάζουν τα γράμματα και να γίνεται ή αίσθητοποίηση. Για το μάθημα της εκθέσεως θα πρέπει οι μαθητές να παρατηρούν κάθε πράγμα και κατόπιν να περιγράφουν ή να εκθέτουν τη γνώμη τους γύρω από διάφορα διδάγματα και συμπεράσματα, συνδυάζοντες παραδείγματα από τη ζωή τους και το περιβάλλον τους.

και φαντάζομαι τις δουλειές των ανθρώπων και τα καλά που χαρίζει το νεράκι τους.

γ) Διαβάζω στη Γεωγραφία μου για τη χώρα.

δ) Σημειώνω άπορίες και έντυπώσεις.

ε) Διαβάζω σε διάφορα βιβλία σχετικά με τη ζωή της χώρας και συγκεντρώνω ώρατες εικόνες.

στ) Γράφω τα χαρακτηριστικά της χώρας και ετοιμάζω ανακοινώσεις.

3) Έργασίες τρίτης ημέρας—'Αξιοποιήσεις γνώσεων.

α) Σχεδιάζω στο τετράδιο της χαρτογραφίας, χωριστά, το Γεωγραφικό χάρτη, χωριστά, τον χάρτη των Προϊόντων και χωριστά, τον Πολιτικό χάρτη της χώρας και κολλάω γύρω σ' αυτούς εικόνες της ζωής των ανθρώπων.

4) Έργασίες τετάρτης ημέρας—'Αξιοποιήσεις γνώσεων.

α) Κάνω με τους συμμαθητές μου τον ανάγλυφο

χάρτη της χώρας στην άμμοδόχο του σχολείου ή στην αυλή του διδακτηρίου ή με πηλό.

β) 'Ετοιμάζω το φάκελλο της χώρας και τακτοποιώ σ' αυτόν το γεωγραφικό υλικό: χάρτες, εικόνες, διηγήματα, ποιήματα, ιστοριούλες, ταξίδια, παραμύθια, άστεια κτλ.

γ) Διαβάζω πρώτα τον ανάγλυφο χάρτη της χώρας και ύστερα το βωδ χάρτη αυτής.

"Ως παρατηρείται ή σειρά απ' ενός των εργασιών, βρίνουςα επί επιστημονικών βάσεων εξελικτικής αποτελεί σκόπιμον και καρποφόρον εργασία. 'Εξ άλλου ο καταμερισμός των εργασιών επιτρέπει εφαρμογήν του συστήματος τούτου εις όλους τους τύπους των σχολείων με μέτρον πάντοτε τας πρὸς τουτό ώρας εκάστης ημέρας. 'Αλλά ή εφαρμογή πολλά έχει να διδάξη.

Στὸ μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς, ἀπὸ τὴν πρώτη ἀρίθμηση μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσωμε διάφορα ἀντικείμενα, καρπούς, πέτρες, ξυλαράκια κ.λ.π., ὥστε νὰ γίνῃ ἡ αἰσθητοποίηση τῶν ἀριθμῶν, νὰ ξεχωρίζουν τὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ λίγα κ.λ.π. Καὶ στὶς 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, καθὼς καὶ στὰ κλάσματα, μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσωμε διάφορα ἀντικείμενα. Μιὰ πατάτα, ἓνα μῆλο, ἓνα φύλλο χαρτί κ.λ.π., γιὰ νὰ αἰσθητοποιηθῇ ἡ ἀκεραία μονάδα, ἡ κλασματικὴ μονάδα, ὁ κλασματικὸς ἀριθμὸς, ἀφοῦ τεμαχισθοῦν κατάλληλα. Στὸ μάθημα τῆς Γεωμετρίας προκειμένου νὰ ἀγοράσωμε τὰ γεωμ. σχήματα, πὺλ στοιχίζουν περισσότερο ἀπὸ 200 δραχμές, οἱ μαθητὲς μποροῦν νὰ κατασκευάζουν αὐτὰ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος τῆς χειροτεχνίας μὲ πηλό, ξύλο, σύρμα, χαρτόνι κ.λ.π.

Στὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας χρειάζονται περισσότερα μέσα διδ(λ)ίας. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ χωρὶς ἔξοδα μποροῦμε νὰ ξεπεράσωμε τὸ σκόπελο. Οἱ μαθητὲς συνηθίζουν πρῶτα νὰ διαβάζουν τὸ χάρτη (γεωφυσικό, πολιτικό). Μποροῦν οἱ ἴδιοι κατόπιν, μετὰ τὴ διδ(λ)ία π.χ. ἐνὸς νομοῦ ἢ ἐνὸς κράτους, ν' ἀσκηθοῦν στὴ χαρτογραφία καὶ νὰ φτιάξουν τὸ χάρτη (γεωφυσικό, πολιτικό), καθὼς καὶ οἰκονομικὸ χάρτη, τοποθετώντας στὴν πρέπουσα θέση τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ, τὰ προϊόντα κ.λ.π. Ἀκόμη δὲ μποροῦν ν' ἀσκηθοῦν καὶ μὲ τὴν κατασκευὴ ἀναγλύφου χάρτου, πὺλ εἶναι πολὺ εὐκόλη. Παίρνουν ἓνα χαρτόνι σκληρό, γράφουν τὸ σχῆμα τοῦ τόπου ἐπάνω, ἐπαλείφουν τὸ σχῆμα αὐτὸ μὲ λίγη ἀλευρόκολλα καὶ κατόπιν μὲ σφιχτὸ ζυμὰρι τοποθετοῦν τὰ βουνά, τὶς πόλεις (μικρὸ σβῶλο) κ.λ.π. Μόλις στεγνώσῃ, περνοῦν τὰ διάφορα χρώματα (λαδομπογιά), τὰ ὁποῖα συνηθῶς παίρνει ὁ χάρτης (πράσινο στὶς πεδιάδες, γαλάζιο ἂν ἔχῃ θάλασσα, λίμνες καὶ ποταμούς, κίτρινο στὰ ὁροπέδια, μὲ κόκκινη γραμμὴ τοὺς ἀμαξωτοὺς δρόμους κ.λ.π.).

Ἐπίσης γιὰ τὴ γνωριμία τῶν διαφόρων τόπων μποροῦμε νὰ συγκεντρώσωμε διάφορα κάρτ - ποστὰλ καὶ εἰκόνες ἀπὸ ἔφημερίδες καὶ περιοδικὰ Ἑλληνικὰ καὶ ξένα. Γιὰ τὴ Γεωγραφία τῆς Πατρίδος μας μποροῦμε νὰ δημιουργήσωμε ἓνα θαυμάσιο γεωγραφικὸ λεύκωμα, ἀλληλογραφοῦντες μὲ σχολεῖα διαφόρων περιφερειῶν, ἀνταλλάσσοντες κάρτ - ποστὰλ.

Μποροῦμε ἀκόμη νὰ ἔχωμε καὶ διάφορα ἀποκόμματα μὲ ἐπίκαιρα γεγονότα, τὰ ὁποῖα δημοσιεύουν οἱ ἔφημερίδες, π.χ. γιὰ τὶς πλημύρες τῶν Κάτω Χωρῶν, τοὺς σεισμούς, ἐκρήξεις ἡφαιστείων κ.λ.π. Στὶς Γ' καὶ Δ' τάξεις μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσωμε καὶ τὴν ἄμμο γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐν μικρογραφίᾳ βουνῶν, χαράδρων, ποταμῶν, λιμνῶν, κόλπων, χερσονήσων κ.λ.π., ὥστε μὲ εὐκολία νὰ κατανοήσουν τὶς γεωγραφικὲς ἔννοιες. Αὐτὸ βέβαια γίνεται κυρίως στὰ παιδιὰ τῶν πόλεων, τὰ ὁποῖα δὲν κατέχουν τὶς γεωγραφικὲς ἔννοιες, διότι σπανίως ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν πόλιν, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν σαφὴ ἀντίληψη αὐτῶν. Ἐνῶ ἀντίθετα,

γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς ὑπαίθρου δὲν χρειάζεται κανὲν ἡ ἀμμοδόχος, διότι τὸ φυσικὸ περιβάλλον παρέχει τὶς ἔννοιες αὐτές.

Οἱ μαθητὲς πὺλ ζοῦν μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα μποροῦν π.χ. μὲ ἓνα αὐλάκι γεμάτο νερὸ καὶ μερικὲς χάρτινες βαρκοῦλες ν' ἀντιληφθοῦν (ἐν μικρογραφίᾳ) τὴν ἔννοια τῆς διωρυγῆς τῆς Κορίνθου στὴν Γ', Δ' ἢ τοῦ Παναμᾶ στὶς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεις.

Στὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας χρειάζονται ἀρκετὰ ἐποπτικὰ μέσα. Γιὰ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα τῆς πατρίδος μας, τὰ ὁποῖα διδάσκομε στὶς Γ' καὶ Δ' τάξεις, εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ τὰ ἔχωμε. Κυρίως στὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου δὲν πρέπει νὰ λείπῃ τίποτε, διότι τόσο τὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα διδάσκονται, καλλιεργοῦνται στοὺς ἀγρούς ἢ εὗρισκονται στὰ λειβάδια καὶ στὸ βᾶσος, ὅσο καὶ τὰ ζῶα ἐπίσης. Γι' αὐτὸ πρέπει τὴν κάθε ἐποχὴ νὰ διδάσκωμε τὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν. Π.χ. τὴν ἀνοιξή, τὰ ἀνοιξιὰτικα (λαχανικά, ἄνθη, δένδρα). Τὸ φθινόπωρο, τὰ φθινοπωρινὰ. Τὸ χειμῶνα, τὰ ἀειθαλῆ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ τῆς ἐποχῆς.

Οἱ μαθητὲς μποροῦν ἀκόμη νὰ κάνουν καὶ συλλογὲς ἀνθέων καὶ φύλλων, τὰ ὁποῖα θὰ συλλέγουν ὅλο τὸ χρόνον καὶ θὰ διατηροῦν ἀνάμεσα σὲ χαρτονάκια.

Ἀπὸ τὰ ζῶα εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ διδ(λ)χθοῦν τὰ ζῶα τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ σπιτιοῦ, διότι τὰ παιδιὰ τῆς ὑπαίθρου τὰ παρατηροῦν κάθε στιγμή. Ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιὰ τῶν πόλεων εἶναι εὐκόλο νὰ κάνουν ἓνα περίπατο σ' ἓνα βουστάσιο, ποιμνιοστάσιο, πτηνοτροφεῖο κ.λ.π. Ὅσο γιὰ τὰ ζῶα τοῦ δάσους καὶ τὰ ἔντομα δὲν εἶναι καὶ τόσο δύσκολο νὰ ἔχωμε πολλὰ ἀπ' αὐτὰ στὸ σχολεῖο μας. Ἀπὸ ἓνα κυνηγὸ μποροῦμε νὰ προμηθευθοῦμε ἓνα δέρμα λαγοῦ, βερβερίτσας, διάφορα ράμφη, φτεροῦγες καὶ νύχια μικρῶν καὶ μεγάλων ἀγρίων πτηνῶν. Τὸ δέρμα τῆς βερβερίτσας ἢ τοῦ λαγοῦ μποροῦμε νὰ τὸ γεμίσωμε μὲ ἄχυρο καὶ νὰ ἔχωμε τὴν ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν ζώων. Τὰ παιδιὰ κατὰ τὶς ἐκδρομὲς συλλέγουν διάφορα ζῶα (χελωνάκια, βατραχάκια, σαῦρες, καβούρια κ.λ.π.), τὰ ὁποῖα μποροῦμε νὰ διατηρήσωμε μέσα σὲ μιὰ φιάλη μὲ οἰνόπνευμα. Πεταλοῦδες καὶ διάφορα ἔντομα διατηροῦνται καρφιτσωμένα ἐπάνω σ' ἓνα κομμάτι φελλοῦ ἢ σανίδι.

Ἔτσι τὸ κάθε σχολεῖο μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἓνα μουσεῖο πληρὲς ἀπὸ ζῶα καὶ φυτὰ τοῦ τόπου μας.

Γιὰ τὸ μάθημα τῆς Φ. Ἱστορίας στὶς ἀνώτερες τάξεις, κατ' ἀνάγκη θὰ χρησιμοποιήσωμε εἰκόνες φυτῶν καὶ ζώων τῶν θερμῶν καὶ ψυχρῶν χωρῶν ἢ εἰκόνες ἀπὸ ἔφημερίδες καὶ περιοδικὰ.

Μένει τώρα νὰ ἰδοῦμε τὸν τρόπο γιὰ τὴν ἐξεύρεση τῶν ἐποπτικῶν μέσων τῆς Φυσ. Πειραματικῆς καὶ Χημείας, πὺλ εἶναι καὶ τὰ σπουδαιότερα, διότι χωρὶς αὐτὰ πολὺ δύσκολα ἐμπεδώνεται τὸ μάθημα αὐτό. Καὶ ἐδῶ ὁμοῦς χω-

ρίς πολλές δυσκολίες μπορεί τὸ δημιουργικὸ πνεῦμα τοῦ δασκάλου νὰ βρῇ τὰ κατάλληλα μέσα, τὰ ὁποῖα ἂν ἤθελε νὰ τὰ ἀγοράσῃ, θὰ ἐχρειάζετο ἀρκετὲς χιλιάδες δραχμές. Δὲν εἶναι δύσκολο λοιπὸν νὰ αἰσθητοποιήσωμε τὴ θερμότητα, οὔτε τὴ συστολὴ καὶ διαστολὴ τῶν σωμάτων. Ἐνας συρμάτινος κύκλος σὰν δακτυλίδι καὶ ἕνας βόλος τῶν παιδιῶν εἶναι ἀρκετὰ ν' ἀποδειχθῇ ἡ διαστολὴ καὶ συστολὴ τῶν στερεῶν σωμάτων. Ἐνα μπουκάλι μὲ χρωματιστὸ νερὸ ἐπάνω στὴ φωτιά καὶ ἕνα μπαλόνι κοντὰ στὴ φωτιά, εἶναι ἀρκετὰ ν' ἀποδείξουν τὴ συστολὴ καὶ διαστολὴ τῶν ὑγρῶν καὶ ἀερίων. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ προμηθευθῇ τὸ κάθε σχολεῖο ἕνα θερμόμετρο, ποὺ στοιχίζει 20 δρχ. Γιὰ τὴν τήξη καὶ πήξη τῶν σωμάτων ἀρκοῦν ἕνα μεταλλικὸ πιατάκι καὶ λίγο κηρί, ποὺ θὰ λυώσῃ στὴ φωτιά. Γιὰ τὴν ὑγροποίηση καὶ τὴν ἀπόσταξη εἶναι ἀρκετοὶ δύο τενεκέδες τῆς κονσέρβας, τοὺς ὁποίους θὰ συναρμολογήσῃ ἕνας φανοποιὸς σὲ συσκευὴ ἀποστάξεως, χωρὶς νὰ στοιχίσῃ περισσότερο ἀπὸ 10—15 δραχ. Ἐχει δὲ ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα, ἀποστάζοντας χρωματιστὸ νερό. Στὰ ὑδατώδη μετέωρα ἡ φύση παρέχει μόνη τῆς τὰ μέσα. Γιὰ τοὺς ἀνέμους, ἕνα κηρί ἀναμμένο εἶναι ἀρκετό. Ἡ ἀτμομηχανὴ θὰ στοιχίσῃ πολὺ καὶ γι' αὐτὸ θὰ περιοριστοῦμε στὴν ἐξωτερικὴ τῆς παρατήρηση, ἂν εἶναι καὶ αὕτῃ δυνατὴ. Στὸ κεφάλαιο τῆς βαρύτητος εἶναι ἀρκετὰ τὰ ἐξῆς μέσα: Ἐνας σπάγγος καὶ ἕνα σιδηράκι (νήμα στάθμης). Ἐνα τόπι (ισορροπία). Ἐνα ψαλιδάκι, ἕνα ξύλινο καροτσάκι καὶ μιὰ τοιμπίδα (μοχλοί), καθὼς καὶ μιὰ ζυγαριὰ ἢ ἕνα καντάρι ἀπὸ τὸν μακάλη τῆς γειτονίας, ξύλινες τροχαλίες καὶ ἕνα ἐκκρεμὲς ἰδιοκατασκευάστο μὲ ξύλο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ κρεμοῦνται τρία βάρη διὰ σχοινίων διαφόρου μήκους. Στὴν ὑδροστατικὴ χωρὶς ἔξοδα οἱ μαθητὲς μποροῦν νὰ φτιάξουν μόνοι τους διάφορες μικροσυσκευές, ὅπως ὑποδεικνύουν τὰ βιβλία. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν ἀεροστατικὴ, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ βάλωμε ἕνα αὐγὸ στὸ μπουκάλι ἢ νὰ κάνωμε ἕνα ἀερόστατο ἢ ἀνεμόμυλο κ.λ.π. Γιὰ τὸν ἤχο καὶ τὰ κάτοπτρα, τὸ σκοτεινὸ θάλαμο καὶ τὴ διάθλαση τοῦ φωτὸς μὲ εὐκολία μποροῦμε νὰ ἔχωμε στὴ διάθεσίν μας αὐτὰ ποὺ χρειάζομαστε (κουδούνι, καθρέπτη, ἕνα χάρτινο κιβώτιο κ.λ.π.). Γιὰ τοὺς φακοὺς ἐπίσης, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀνάλυση τοῦ φωτὸς, μποροῦμε νὰ κάνωμε ἕνα δίσκο τοῦ Νεύτωνος ἀπὸ χαρτόνι, γυρίζοντάς τον ἐπάνω στὸ δίσκο γραμμωφώνου. Μαγνήτες μποροῦμε νὰ προμηθευτοῦμε (φυσικοὺς, τεχνητοὺς). Καὶ γιὰ τὸν ἠλεκτρισμὸ ἀκόμα μποροῦμε νὰ ἔχωμε λίγα στοιχεῖα (κεχριμπάρι, βουλοκέρι κ.λ.π.) καὶ μὲ εὐκολία φτιάχνωμε ἠλεκτρομαγνήτη μὲ μιὰ ξηρὰ στήλη ἐνὸς φακοῦ, ὡς καὶ ἠλεκτρικὸ κουδούνι ποὺ στοιχίζει 20—25 δραχμές.

Στὸ μάθημα τῆς Χημείας μποροῦμε μὲ ἐλάχιστα χρήματα νὰ ἔχωμε στὴ διάθεσίν μας ὅλα τὰ ἀπαραίτητα χημικὰ στοιχεῖα: Ἀσβέστη, κιμωλία, μάρμαρο, σταλακτίτες, ποὺ βρίσκομε σὲ διάφορες σπηλιὰς τῆς ὑπαίθρου, θειάφι, ἀλάτι, κηριά, φυσικοὺς καὶ τεχνητοὺς ἀνθρακες, πίσσα, ναφθαλίνη, γλυκερίνη, ἀνθρακικὸ νάτριο, ζάχαρη, οἶνόπνευμα κ.λ.π.

Ἔτσι στὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ ἔτους κάθε δάσκαλος θὰ πρέπει νὰ ρίχνῃ μιὰ ματιὰ στὴν ὕλη, ποὺ θὰ ἔχῃ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ συγκεντρῶνῃ ὅ,τι ἐποπτικὸ μέσο θὰ χρειασθῇ ὁλόκληρο τὸ χρόνο. Δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑστερῇ οὔτε ἕνα σχολεῖο σὲ τέτοια πρόχειρα, ἀλλ' ἀπαραίτητα ἐποπτικὰ μέσα, διότι ἀριστοὶ βοηθοὶ καὶ συνεργάτες εἶναι οἱ μαθητὲς, οἱ ὁποῖοι μποροῦν μὲ τίς ὁδηγίες τῶν δασκάλων τῶν, νὰ ἔχουν στὸ σχολεῖο ἕνα ἐξαιρετικὸ μουσεῖο ἀπὸ διάφορες συλλογές.

Τὰ παραπάνω ἐποπτικὰ μέσα κατόρθωσα νὰ συγκεντρώσω σὲ χρονικὸ διάστημα μιᾶς διέτις, ἀφ' οὔτου παρέλαβα ἕνα σχολεῖο, τὸ ὁποῖον μόλις τότε ἀνηγέρθη, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ τίποτε σ' αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τοίχους. Σήμερα ἔχω στὴ διάθεσίν μου κάθε πρόχειρο ἐποπτικὸ μέσον, τὸ ὁποῖον μὲ βοηθεῖ ἀποτελεσματικὰ στὴ διδ(λ)λία τῶν μαθημάτων.

Ἴσως ἔχω ἀφήσει καὶ ἄλλα ἐποπτικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρω. Ἀλλὰ σὲ γενικὲς γραμμές προσεπάθησα νὰ δώσω μιὰ ὠθηση, γιὰ τὴν εὐκολὴ ἐξεύρεση τῶν περισσότερων ἐποπτικῶν μέσων, ἀνακεφαλαιώνοντας ὅσα περὶ ἐποπτικῶν μέσων ἔχουν γράψῃ πολλοὶ παιδαγωγοί. Διότι μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐποπτικῶν μέσων ἐπιτυγχάνομε: 1) φέρομε τοὺς μαθητὲς σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο περιβάλλον καὶ 2) προτρέπομε αὐτοὺς νὰ ἐξετάζουν πολὺπλευρὰ τὸ κάθε ἀντικείμενο διδ(λ)σίας, αὐτενεργοῦντες καὶ ἐξασκούμενοι εἰς τὴν παρατηρητικότητά, ὥστε νὰ γίνεται πλήρης καὶ ἡ ἐμπέδωσις κάθε μαθήματος.

Ἡ ἐργασία τοῦ σχολείου ἐκείνου, ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖ ἐποπτικὰ μέσα, δὲν εἶναι συγχρονισμένη σύμφωνα μὲ τίς ἀπαιτήσεις τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Νέου Σχολείου καὶ μοιάζει μὲ οἰκοδόμημα κτισμένον ἐπάνω στὴν ἄμμο.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἀρθρῳ 6 § 1
τοῦ Α. Ν. 1092/1938:

Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: ΗΛ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Κατοικία: Τιμοξένου 10 (Φιλοπάππου)

Διευθυντὴς Τυπογραφείου:
ΣΟΦΙΑ Κ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ
Κατοικία: Ὁδὸς Ψαρῶν 47 — Ἀθήναι